

BAB EMPAT

PEMIKIRAN PEMIKIRAN NAHURANAN DAN KESAN ABU HAYYAN DALAM PERKEMBANGAN ILMU NAHU

4.0 Pendahuluan

4.0

~~Apabila kita memperkatakan~~ Dalam membincang mengenai ~~Abu Hayyan dan~~ perkembangan pemikiran Nahu ~~Abu Hayyan~~ Arab, ~~maksudnya kita penulis~~ membicarakan ~~kehidupan~~ perkembangan ilmu nahu Abu Hayyan secara keseluruhannya dan hubungannya dengan pernyataan, sikap, tulisan dan ijtihad beliau dalam bidang nahu. ~~Bagaimanakah~~ ~~Juga termasuk~~ perkembangan pemikiran nahu yang dipelopori oleh ~~Abu Hayyan,~~ mengikut perkembangan penulisannya, ~~perkara-perkara yang telah diijtihadkan dan,~~ perkara-perkara yang unik daripada pemikirannya.

~~dan sumbangannya terhadap dunia ilmu.~~

Untuk itu penulis akan cuba sedaya upaya menyelami perkembangan pemikiran ilmu nahu Abu Hayyan daripada satu peringkat ke satu peringkat untuk membuktikan bahawa Abu Hayyan mencapai kedudukan tersebut taraf sebagai mujtahid bukanlah

Formatted: Right: 2 cm, Bottom: 1.5 cm

Formatted: Left

Formatted: Left

Formatted: Centered

Formatted: Left

Formatted: List Paragraph, Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.11 cm, Right

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Indent: First line: 0 cm

secara mudah dan senang tetapi melalui banyak proses kemantapan dan kewibawaan yang tinggi. Ini boleh dilihat melalui kitab-kitab nahu Arab yang ditulis beliau ; **antara** kitab-kitab hasil tulisan beliau ialah:

~~Al Tadhkirat (telah dicetak percetakan Mu'assasat al Risalat 1406H, diedit oleh 'Afif 'Abd al Rahman).~~

1) ~~Al Syadha fi Mas'alat kadha. Disyarah oleh Ibn Hisyam dan diberi nama Fuh~~

~~kadha fi mas'alat kadha. Al-Suyutiy pula menghimpunkannya dalam kitabnya al-Asybah wa al-Naza'ir fi 'Ilm al-nahw tahdhib Ibn Hisyam li kitab al-Syadha fi Ahkam kadha.~~

2) ~~Al Syadharat al Dhahabiyat fi 'Ulum al 'Arabiyyat.~~

3) ~~Ghayat al Ihsan fi 'Ilm al Lisan. Kitab ini masih dalam micro filem di Dar al-Kutub al Misriyyat, Kaherah dan al Maktabat al Zahiriyyat, Damsyik bilangan 1845 umum dan mempunyai 18 helaian.~~

4) ~~Al Nukat al Hisan fi Syarh Ghayat al Ihsan. Telah dicetak dipercetakan Mu'assasat al Risalat 1985/1405H, diedit oleh 'Abd al Husayn al Fatiliy.~~

5) ~~Al Qawl al Fasl fi Ahkam al Fasl. Abu Hayyan menyebutnya dalam menafsir ayat kelima surah al-Baqarat.~~

6) ~~Al Lamhat al Badariyyat fi 'Ilm al 'Arabiyyat. Disyarah oleh Ibn Hisyam dan telah dicetak sebanyak 2 jilid, diedit oleh Hadi pada 1977.~~

7) ~~Nihayat al I'rab fi 'Ilmay al Ta'rif wa al I'rab. Tidak sempurna disebut oleh Abu Hayyan dalam kitab Manhaj al Salik dan al Suyutiy menyebut dalam kitab al-Asybah wa al-Naza'ir bab musawwighat al ibtida' bi al nakirat.~~

8) ~~Fadl al Nahw. Kitab ini masih dalam micro filem.~~

9) ~~I'rab al Qur'an. Kitab ini masih dalam micro filem di Moroko.~~

Formatted: Indent: First line: 0.63 cm

Formatted: Indent: First line: 0.63 cm, No bullets or numbering, Tab stops: Not at 1.27 cm

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Indent: First line: 0.63 cm

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Indent: First line: 0.63 cm, No bullets or numbering, Tab stops: Not at 1.27 cm

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Underline

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Underline

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: No underline

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Underline

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

10) Al Hidayat fi al Nahw. Terdapat satu naskhah di Dar al Kutub al Misriyyat bilangan 1726.

11) Al Asfar al Mulakhkhas min kitab al Sifar. Syarh kitab al Sifar Abu al Fadl al Batliwsiy.

12) Al Tajrid li Ahkam Sibawayh. Disebut oleh Abu Hayyan dalam kitab al Ijazat dan Hajj Khalifat menyebut dalam kitabnya Ksyf al Zunun.

13) Al Taqrib. Merupakan ringkasan kitab al Muqarrab kepunyaan Ibn 'Usfur, terdapat satu naskhah di Ma'had al Mahfuzat al 'Arabiyyat bilangan 38.

14) Al Tadrib fi Tamthil al Muqarrab. Abu Hayyan menyebutnya dalam kitab al Ijazat li al Safadiy, kata Hajj Khalifat dalam Kasyf al Zunun kedapatan satu naskhah

di Ma'had al Makhtutat al 'Arabiyyat, bilangan 32.

15) Al Mawfur fi Tahrir Ahkam Ibn 'Usfur. Kata Hajj Khalifat terdapat satu naskhah di Dar al Kutub al Misriyyat bilangan 24.

16) Al Takmil fi Syarh al Tashil. Abu Hayyan telah menyebutnya menyempurnakan penulisan kitab itu menyamai kitab al Khamsin, katanya: "Setelah mana sempurna penulisan kitab Syarh al Khamsin yang tidak disyarah oleh pengarang kedua dua kitab tersebut mengikut garis yang sebenar dan cara yang kami mahu pada kitab yang kami namakan al Takmil Syarh al Tashil."

17) Al Tadhyl wa al Takmil Syarh al Tashil. Terdapat satu naskhah di Dar al Kutub al Misriyyat bilangan 62 dan ada lagi naskhah selainnya. Dalam al Bahr al Muhit Abu Hayyan banyak menyebutnya selepas beliau menjawab sesuatu permasalahan nahu. Telah dicetak di Damsyik, Dar al Qalam pada 1418H/1977M dalam 2 jilid dan diedit oleh Hasan Hidawiy.

18) Al Tankhil al Mulakhkhas fi Syarh al Tashil. Hajj Khalifat ada menyebutnya dalam Kasyf al Zunun, kitab ini adalah syarah kepada kitab al Tashil kepunyaan Ibn

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Underline

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted: No underline

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Formatted

Malik oleh Abu Hayyan sebanyak 10 jilid dan terdapat satu naskah di Dar al Kutub al Misriyyat, sebahagian kecil telah dicetak di Matba'at al-Sa'adat. Majma' al-Lughat al-'Arabiyyat juga menyimpan satu naskah tetapi tidak lengkap.

19) ~~Irtisyaf al-Darb min Lisan al-'Arab. Dicitak oleh Maktabat al-Khanjiy diedit oleh Rajab 'Uthman dan Ramadan 'Abd al-Tawwab sebanyak lima jilid 1998.~~

20) ~~Manhaj al-Salik ila Alfiiyyat Ibn Malik. Disebut oleh Abu Hayyan dalam kitab Ijaza' al-Safadiy.~~

21) ~~Al-Bahr al-Muhit. Tafsir nahu ini dipenuhi dengan i'rab dan pendapat pendapat nahu, dicetak oleh Dar al-Kutub al-'Ilmiyyat pada 2001 dan diedit oleh empat orang pakar bahasa 'Adil Ahmad 'Abd al-Mawjud, 'Aliy Muhammad Mu'awwad, Zakariyya 'Abd al-Majid al-Nutiy dan Ahmad al-Nujuliy al-Jamal, sebanyak 9 jilid.~~

22) ~~Al-Mubdi' al-Mulakhkhas min al-Mumti'. Kitab tasrif dicetak di Maktabat al-~~

~~Azhar 1983 diedit oleh Mutafa Ahmad al-Nammas.~~

~~Penulis akan cuba membuat ulasan dan susunan sebahagian daripada kitab-kitab Abu Hayyan yang terdapat di pasaran.~~

Kemunculan Abu Hayyan ~~Abu Hayyan~~ dalam bidang penulisan mencerminkan ~~ampakkan~~ peringkat kematangan dan kemandirian dalam bidang nahu dan ijthad nahunya. Ini sudah menjadi satu perkara yang kelumrah apabila mana-mana disiplin ilmu sekali pun yang pasti melalui proses kematangan ~~ilmu seseorang itu sudah pasti akan melalui peringkat peringkat kematangan~~ dan kemandirian. Beliau mula mMenulis buku secara kecil-kecilan, menterjemah kitab-kitab dari pengarang lain, mula kemudian mengarang dengan menggunakan idea sendiri dengan segala kekurangan, seterusnya mula mengkritik penulisan-penulisan orang lain dan akhirnya menghasilkan kitab-kitab yang mantap dan bermutu secara lebih rasional, dan secara hujah dengan hujah yangserta tidak taksub lagi kepada sesuatu pegangan

Formatted: Indent: First line: 0.63 cm

Formatted: Justify Low, Tab stops: 1.27 cm, Left + Not at 6.4 cm

atau mula mengakui pendapat orang-orang yang terdahulu sama ada secara diam-diam atau menghebahkannya tidak langsung atau secara terang-terangan (Ibn Khaldun 1986 al-Qaradawiy: ms 378 peringkat peringkat kematangan fuqaha).

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

4.1 Penulisan awal Abu Hayyan

Formatted: Justify Low, Tab stops: 1.27 cm, Left + Not at 6.4 cm

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: List Paragraph, Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.11 cm, Right + Not at 1.59 cm

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

4.1

Sepertimana yang diperkatakan di atas, bahawa Abu Hayyan ketika mula menceburi dalam bidang penulisan beliau memulakan dengan menghurai kitab-kitab gurunya yang kecil-kecil. Beliau menjadikan kitab-kitab gurunya iaitu Ibn 'Ufufur dan Ibn Malik sebagai bahan permulaan masuk kealam penulisan dengan membuat huraian dan penyusunan gemasan secara kecil-kecilan. Tidak dinafikan bahawa dari segi tarikh tamat penulisan beliau tidaklah menggambarkan kitab itu ditulis kemudian, ini dinyatakan oleh beliau sendiri bahawa ada kitab yang ditulis awal tetapi sempurna penulisan lambat daripada kitab lain (Khadijat al-Hadithiy: ms 125).

Formatted: Indent: First line: 0 cm

4.1.1 Taqrib al-Muqarrab (3 Rejab 725H).

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.11 cm, Right + Not at 1.27 cm + 1.59 cm

4.1.1

Kitab Taqrib al-Muqarrab tulisan Abu Hayyan adalah huraian kepada kitab al-Muqarrab yang dikarang oleh Ibn 'Ufufur Abu al-Hasan 'Aliy bin Mu'min bin Muhammad al-Hadramiy (669H). Kitab al-Muqarrab telah menjadi bahan kritikan ulama nahu di Andalusia seperti Ibn al-Sa'igh, Ibn Hisyam al-Khadrawiy (646H), Ibrahim ibn Ahmad al-Ansariy dan al-Jizriy. Al-Jizriy menulis kitab al-Manhaj al-Mu'arrab fi al-Radd 'ala al-Muqarrab. Sementara

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Ibn al-Hajj dan Abu al-Hasan Hazim al-Qartanjiy menulis kitab *Syadh~~dh~~ al-Ziyar* 'ala *Jahfilat al-Himar* sebagai kritikan kepada kitab tersebut (al-al-Muqriy(t.t): jld5 ms278).

Formatted: Font: Italic

Abu Hayyan buat kali pertamanya merasakan sangat bahagia dengan gurunya Ibn 'Ushfur kerana beliau banyak mendapat ilmu daripadanya. Kebiasaannya penghormatan terhadap guru menyebabkan seseorang kagum dan terpesona dengan kitab gurunya, oleh itu beliau cuba untuk mengulas kitab gurunya. Inilah peranan pertama Abu Hayyan dalam penulisan. Keterikatan beliau dengan gurunya merupakan proses evolusi permulaan Abu Hayyan. Dunia ilmunya berkisar pada ilmu gurunya seolah-olah belum mengangkat kakinya ke dunia luar yang lebih luas (al-al-Muqriy(t.t):jld3 ms37).

Sebagai contoh kritikan terhadap Ibn 'Ushfur ialah:

Formatted: Malay (Malaysia)

~~Kritikan Abu Hayyan terhadap Ibn 'Ushfur telah diperjelaskan dalam huraian seterusnya.~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, First line: 0 cm

~~1. _____~~

Formatted: No bullets or numbering, Tab stops: Not at 1.27 cm

~~Kritikan Ibn Hisyam terhadap Ibn 'Ushfur. Ibn Hisyam mengkritik Ibn 'Ushfur lebih~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, First line: 0 cm

~~banyak daripada perkara yang dipersetujuinya. Dalam kitab al-Mughniy terdapat 66 tempat sebutan pendapat Ibn 'Ushfur dan dalam kitab Syarh Banat Su'ad pula sebanyak~~

~~empat tempat, sebagai contoh: Dalam mengi'rabkan kata kata ma'thur: كَأَنَّكَ بِاللُّدُنِيَا ۖ~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~ۖ كَأَنَّكَ بِاللُّدُنِيَا ۖ، Ibn 'Ushfur mengatakan huruf "kaf" tersebut sebagai kata ganti~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~pihak kedua yang berkait dengan perkataan كَأَنَّ yang telah dibatalkan sebagai pengubah~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~fleksinya. Pengkhususannya telah dilupakan daripada ayat kata nama كَأَنَّكَ بِاللُّدُنِيَا~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~apabila termasuk dalam ayat kata kerja كَأَنَّكَ بِاللُّدُنِيَا ۖ. Sementara huruf "ba" pada perkataan~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~كَأَنَّكَ بِاللُّدُنِيَا ۖ dan بِاللُّدُنِيَا ۖ merupakan tambahan sepertimana penambahan yang terdapat pada~~

Formatted: Malay (Malaysia)

subjek yang tidak terdapat perkataan **كَانَ** yang menjadi penyebab kepada kehilangan fungsi sebagai pengubah fleksi **كَانَ** dan sememangnya tidak sabit penambahan huruf “ba” pada kata namanya.

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

2. _____

Formatted: List Paragraph, Left, No bullets or numbering, Tab stops: Not at 1.27 cm + 5.08 cm

Formatted: No bullets or numbering, Tab stops: Not at 1.27 cm

_____ Ibn Hisyam mengkritik pendapat ini kerana mengandungi empat perkara:

~~Pertama: Menarik huruf “kaf” daripada berfungsi sebagai kata nama kepada partikel.~~

~~Kedua: Menarik kerja “ba” daripada pentransitifan kepada penambahan.~~

~~Ketiga: Mendakwa pemansuhan perkataan **كَانَ**, sedangkan perkara tersebut tidak sabit kecuali kalau kedapatan huruf “ma” yang ditambah seperti firman Allah S.W.T:~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~**كَانَ مَا يُسَاءُونَ إِلَى الْمَوْتِ** (al-Anfal:6).~~

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Centered

Formatted: Centered

Formatted: Malay (Malaysia)

~~Turunan daripada pernyataan tersebut huruf “ya” menjadi huruf perbualan seperti dikatakan: **كَانَ بِكَ تَعْمَلُ** kerana ia bukannya subjek, sebaliknya merupakan kata ganti~~

~~akusatif dan partikel genitif. Andaikata ianya menjadi subjek, sudah tentu selepas itu akan wujudnya predikat. Kedudukan seperti ini tidak boleh berlaku sama sekali, kerana~~

~~kalaulah diungkapkan: **كَانَ بِكَ تَعْمَلُ** dengan **أَنَا تَعْمَلُ** sekalipun, sudah tentu tidak benar~~

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

~~kerana ketiadaan sebarang ikatan antara subjek dan predikatnya. Keempat: Sangat~~

~~ketara pertentangan kenyataan antara satu sama lain, dalam kenyataannya: **كَانَ بِكَ تَعْمَلُ**~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~bahawa **كَانَ** termasuk dalam ayat kata kerja. Kalaulah beliau mendakwa bahawa huruf~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~“ba” tersebut merupakan sebagai penambahan dan “ya” sebagai subjek. Pada asalnya:~~

~~**أَنْتَ تَعْمَلُ**, selepas dimasukkan huruf “ba” pada kata ganti berkasus nominatif, kata~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~ganti tersebut bertukar menjadi partikel genitif, beliau telah menyanggahi pendapat~~

~~awalnya: “Bahawa huruf “ba” tersebut masuk kedalam ayat kata kerja”. Kalaulah~~

~~beliau mendakwa bahawa huruf “ba” bergantung dengan kata kerja **تَعْمَلُ**, maka~~

Formatted: Malay (Malaysia)

~~pernyataan ini adalah salah mengikut bahasa Arab, kerana tidak boleh dikatakan: **هَجَبَتْ**~~

~~مَجِيءٌ~~ atau ~~مَجِيئٌ~~. Pelaku tidak boleh menjadi kata ganti yang bersambung dengan kata kerja dan objek pula tidak boleh menjadi kata ganti yang dikembalikan seperti yang berlaku pada pelaku kembali kepada kata ganti pelaku, dan kadang kadang implisit kata kerja kepada partikel genitif (al-al-Suyutiy 1985: jld 4 ms 11,12).

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Justify Low, Tab stops: Not at 5.08 cm

Abu Hayyan telah memberi suntikan baru kepada kitab Ibn ‘Ufufur dengan menulis semula kitab tersebut yang berjudul *Taqrib al-Muqarrab*. Katanya: “Apa yang saya lakukan kepada kitab tersebut ialah saya beri nafas baru kepadanya, saya perjelaskan bahasa yang menyukarkan itu, saya buang ayat yang berbelit-belit dan saya meringkaskan supaya mudah dihafal, menjadi mudah difaham dan saya buang dalil-dalil serta contoh-contoh yang menjemukan, mencukupi untuk pelajar-pelajar permulaan dan sebagai peringatan kepada orang yang terlupa. Saya tidak membuat sebarang pindaan mengenai apa-apa kelemahan yang terdapat pada kaedah-kaedahnya dan tidak pula sangat menjaga ~~sangat~~ kekurangan yang terdapat dalam kitab tersebut, saya tidak ambil tahu apa hukum hakam yang ditinggalkan, bab-bab mana yang penting tidak dituliskan. Boleh jadi ia disebabkan kekurangan ilmunya dalam bahasa Arab, atau kurang kefahamannya pada teknik yang lebih baik. Janganlah pula ditanggapi apa yang saya lakukan itu tidak kurang lebih daripada apa yang telah dilakukan oleh pengarang, seolah tidak memahami mana hukum yang sepatutnya diletak, mana bahagiannya, ini menyebabkan seseorang menjadi salah faham ~~buruk sangka~~ yang menimbulkan permusuhan dan kejauhan. Orang yang tajam pemerhatian, mereka perhatikan satu persatu dengan penuh kepekaan, mereka akan faham apa yang saya lakukan. Mana yang saya selitkan dan apa yang saya imbaskan, boleh jadi akan wujudnya persamaan hukum atau sesuai dari segi susunan atau unjurannya. Setelah saya dekatkan yang terbuang kepada rumpunannya, digandingkan seumpamanya dengan yang seiras sehingga terbitlah kitab seperempat saiz asalnya yang saya namakan *Taqrib al-*

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Muqarrab. Kepada Allah-~~lah~~ saya merendah diri, dan menaruh harapan keikhlasan kepadanya, dengan harapan supaya dapat membantu memahami kitabnya”(Abu Hayyan 1987:*Taqrib al-Muqarrab*_ ms 1-3).

Apa yang dilakukan oleh Abu Hayyan terhadap gurunya disalah tanggap oleh sebahagian ulama, boleh jadi itu jugalah yang berlaku kepada Ibn Hisyam dengan gurunya Abu Hayyan. Kadang-kadang ada orang-orang yang tertentu yang tidak bertanggungjawab memasukkan sesuatu kedalam penulisan asal, seperti contoh apa yang berlaku pada kitab *Fuh al-Syadha bi Mas’alat kadha* berlakunya pindaan pada naskah asal (‘Aliy Fudah Nil 1995, jld 2 ms 303).

Abu Hayyan telah memanfaatkan kitab gurunya tersebut, namun beliau tidak mengikut susunan bab yang ditulis oleh Ibn ‘Usfur. Ibn ‘Usfur mengikut Manhajnya sendiri iaitu beliau menyusun kitab tersebut dengan meletakkan bab mulanya al-Maqsur wa al-Mamdud. Sementara Abu Hayyan meletakkan permulaan bab dengan ahkam al-kalim.

4.1.2 ~~4.1.2~~ Kitab al-Tadrib fi Tamthil al-Taqrīb (t.t):

2.1.2

Setelah Abu Hayyan menyusun semula kitab al-Muqarrab tulisan gurunya Ibn ‘Usfur beliau melihat dengan keadaan yang terlampau ringkas itu menyukarkan pelajar peringkat permulaan untuk mempelajari nahu. Untuk menyingkap kesukaran itu beliau menulis pula huraian kepada kitab tersebut, katanya: “Permulaan saya menulis kitab *Taqrib al-Muqarrab* dengan mengumpulkan

Formatted: Font: Italic

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 0.79 cm, Left + 1.43 cm, Right + 1.9 cm, Left + Not at 2.86 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

perkataan yang jauh makna ke dalam rumpun~~an~~ makna yang terdekat. Sebahagian tulisannya yang ringkas menimbulkan kesukaran— untuk difahami, menyebabkan orang tidak suka dan meninggalkannya~~hari~~. Saya memperjelaskan kesukaran tersebut dengan menggantikan dengan perkataan-perkataan yang lebih mudah beserta contoh, kadang-kadang saya sertakan beberapa kritikan atau dalil, sedikit tafsiran, saya perjelaskan attraknya ke mana, ke mana pula kata gantinya dikembalikan, disamping membantu membuat peringatan pada masalah-masalah khilaf. Oleh itu terbitlah sebuah kitab huraian ringkas bagi *al-Muqarrab* dan *al-Taqrīb*, sebagai pegangan bagi tuan-tuan guru dan senjata bagi bijak pandai. Kandungannya mencukupi untuk menjadi penghurai kesukarannya, saya namakan kitab ini dengan “*al-Tadrib fī Tamthīl al-Taqrīb*” (Abu Hayyan(t.t): *fi Tamthīl al-Taqrīb*, ms 1-2).

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Not Bold, Not Italic

Dalam buku ini Abu Hayyan mengikut metodologi yang sama seperti kitab *al-Taqrīb*. Sedikit perbezaan ialah dari segi huraian dalam kitab ini lebih terperinci dan beliau mengkritik Ibn ‘Uṣfur pada tempat-tempat yang tertentu. Beliau mendedahkan kaedah-kaedah nahu yang ditulis oleh Ibn ‘Uṣfur dalam *al-Muqarrab* dan beliau berikan contoh-contohnya berserta dengan huraian ditempat-tempat yang memerlukan huraian. Mana-mana tempat yang tidak perlu kepada huraian beliau hanya memberi contoh dan rujukan sahaja. Sekali sekala apabila beliau meneliti~~berjumpa dengan~~ pendapat-pendapat nahu, beliau menjelaskan pendapat mana-mana ulama nahu seperti al-Farra’ atau Sibawayh. Beliau juga menyebut pendapat-pendapat ulama nahu pada masalah-masalah tertentu sepertimana beliau menjelaskan perselisihan ulama pada masalah harus memisahkan antara مَا أَفْعَلُ untuk *gaya ta’ajjub* (kagum) dengan objek, katanya : “Mazhab al-Maziniy tidak mengharuskan sama sekali memisahkan antara *ma af’al al-ta’ajjub* dengan *al-maf’ul* (kata nama pengamalan) dengan apa sekali

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

pun. Sementara al-Jarmiy berpendapat harus memisahkan antara keduanya dengan perkataan lain, sama ada dengan kata keterangan, atau partikel dan genitive jika kedua-duanya merupakan perubah fleksi kepada kata kerja tersebut. Contohnya seperti: مَا أَحْسَنَ فِي الدَّارِ عَمْرًا ، مَا أَحْسَنَ الْيَوْمَ زَيْدًا (Betapa baiknya didalam rumah ini kedapatan Amru, Alangkah baiknya hari ini kalau ada Zayd). Sebaliknya kalau kata keterangan, partikel dan genitif menjadi perubah fleksi kepada objek, maka tidaklah diharuskan sama sekali. Tidak boleh dikata:

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

مَا أَحْسَنَ الْيَوْمَ مُقَاتِلًا ، مَا أَحْسَنَ بِالْمَعْرُوفِ أَمْرًا

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Left

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

(Maksudnya: Betapa baiknya hari ini menjadi penyerang, alangkah baiknya ~~dengan~~ perkara makruf menjadi penyuruhnya disuruh lakukan). Oleh itu perkataan الْيَوْمَ telah dijadikan sebagai perubah fleksi kepada perkataan مُقَاتِلًا. Sebaliknya Ibn Kaysan mengharuskannya dengan perkataan " لَوْلَا ", contohnya seperti dikatakan: مَا أَحْسَنَ - لَوْلَا بُحْلُهُ - زَيْدًا (Betapa baiknya kalau bukan sebab kebakhilannya Zayd itu).

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt, Bold

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Antara ulama lain yang mengharuskannya ialah Hisyam bin Mu'awiyat, tetapi dipisahkan dengan "hal" contohnya: مَا أَحْسَنَ - لَوْ نُهَ مُتَعَبِّرٌ - زَيْدًا (Betapa baiknya-halnya berubah- Zayd), dipisahkan antara dua ayat tersebut dengan ayat hal. Jika sekiranya, Kalaulah beliau mengharuskan ayat tersebut dipisahkan dengan frasa hal sudah tentu boleh mengharuskan berlakunya kepada perkataan mufrad dan perkataan yang berada di tempat hal. Umpamanya bolehlah kita katakana: مَا أَحْسَنَ ضَاحِكًا , bahkan lebih utama. (Abu

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Hayyan(t.t): fi Tamthil al Taqrib, ms 6).

Abu Hayyan juga telah mengkritik Ibn ‘Ufufur pada banyak tempat. Contohnya pada tempat perbincangannya tentang fleksi kata nama pelaku, beliau berkata: “...bukan kata kerja lampau (ماضٍ) bila dikatakan: مَرَزْتُ بِرَجُلٍ ضَارِبٍ أَبُوهُ الْآنَ أَوْ عَدًّا. Perkataan “bukan kata kerja lampau” adalah syarat yang disertakan supaya tidak termasuk kata nama pelaku lampau kerana tidak aktif dan tidak boleh menominatifkan pelaku serta mengkusatkan objek. Tidaklah seperti mana yang dikatakan bahawa kalau-jika diletakkan pada ayat tersebut “*al*” akan aktif secara mutlak dan tidak memerlukan sebarang ikatan, sebaliknya kalau-jika tidak diletakkan “*al*” tidak pula menjadi aktif selain kata kerja lampau, ini akan menjadi ikatan yang bukan bertujuan mengelak kerana ia tidak akan menjadi faktor pengaktif kecuali selain daripada kata kerja lampau” (Abu Hayyan(t.t): fi Tamthil al-Taqrif, ms 3).

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

4.1.3 4.1.3-Kitab al-Mubdi‘ al-Mulakhkhas min al-Mumti‘(699H).

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: Bold

Formatted: List Paragraph, Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, Tab stops: 1.43 cm, Left + 1.59 cm, Left + 1.9 cm, Left

Formatted: Font: Bold, English (U.S.)

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: Bold, English (U.S.)

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: Italic

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic

Kitab ini merupakan ringkasan kitab Ibn ‘Ufufur yang berjudul “*al-Mumti‘ fi al-Tasrif*” yang diolah ~~semakedit~~ oleh Abu Hayyan. Abu Hayyan sangat sukakan kitab ini dan tidak pernah berenggang diri dengannya, beliau telah meringkaskannya dan menamakannya *al-Mubdi‘ al-Mulakhkhas min al-Mumti‘*. Kitab ini selesai ditulis pada Jumaat 29 Rejab 6990H yang mengandungi ilmu saraf yang dicatatnya semasa mempelajari ilmu i‘rab daripada gurunya Abu Ja‘far Ibn al-Zubayr. Ilmu saraf yang mantap yang didapitinya dimanfaatkan dengan meringkaskan kitab Ibn ‘Ufufur, disusun, dibahagi-bahagikan dan dipermudahkan bahasanya. Abu Hayyan sentiasa mempertingkatkan ilmu dan memperkembangkannya secara menghasilkan sesuatu yang baru dan berusaha

menambahbaikannya. Kitab ini diedit semula berpandukan manuskrip asal tulisan tangan Abu Hayyan sendiri dengan khat Maghribi yang cantik dan terang (Abu Hayyan 1983: ms23).

Formatted: Indent: First line: 0 cm

Pada mukadimah kitab ini Abu Hayyan berkata: “Bilamana kitab *al-Mumti‘* merupakan sebaik-baik kitab yang ditulis dalam bidang ini, maka saya ringkaskan sebaik-baiknya, saya himpulkan secara pembahagian yang menarik, saya permudahkan untuk difahami, saya kurangkan bilangan muka suratnya dengan menggunakan bahasa yang ringkas, padat, menarik dan unik supaya pembaca dapat melihat keseluruhannya dalam jangka waktu yang singkat, dengan harapan terpaku mata hati mereka secara tidak langsung dan saya namakan kitab ini *al-Mubdi‘ al-Mulakhkhas min al-Mumti‘* (Kitab yang unik dan ringkas daripada kitab al-Mumti‘). Saya tidak berjumpa dalamnya perkara-perkara yang boleh saya kritik, bahkan saya tuliskannya dalam keadaan pejam mata dan reidha, kalaulah Allah panjangkan umur saya, menolong mengharungi qadarnya dengan keberkatan berkhidmat untuknya dalam bidang tasrif, itulah yang saya harapkan, untuk mendapatkan bahan yang sudah lama saya cari, Allah lah yang telah meluluskanrealisasikan cita-cita saya. Deialah sahaja yang menjanjikan keikhlasan buat saya dalam ilmu dan amal, tiada apa yang diharapkan hanyalah pahalannya dan dijauhi azab siksaannya” (Abu Hayyan 1983: ms 2).

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

PadaDi awal kitab ini Abu Hayyan telah menjelaskan mengenai kepentingan ilmu tasrif dan faedah-faedahnya. Beliau juga menyatakan bahawa beliau menceburi ilmu ini setelah berguru dengan gurunya Abu Ja‘far ibn al-Zubayr dalam ilmu i‘rab dan tidak lebih daripada itu, sebaliknya banyak membuat latihan dengan gurunya, mengharungi kesukaran dan kepayahan berbulan-bulan sehingga betul-betul mahir dengan semua tajuk dan masalah-masalah. Memahami dengan sebetulnya-betul-betul

Formatted: Font: Transliterasi

masalah-masalah yang sukar sehingga dapat mengatasinya dan menguasainya. Seterusnya beliau menyebut pula bab-bab dalam kitab ini dengan mula memperkatakan tentang *al-tasrif* (variablit) dan dibahagikan kepada dua bahagian:

Pertama : Membincangkan pecahan perkataan kepada pelbagai bentuk makna.

Kedua : Perubahan daripada bentuk asal yang bukan untuk makna.

Selepas itu beliau menjelaskan pula mengenai bagaimana cara untuk mengetahui asal perkataan yang berimbuhan yang tidak termasuk perkataan asing, huruf, bunyi, pecahan dan bahagian-bahagian, *thulathiy*, *ruba'iy mujarrad* dan *mazid* (berimbuhan) binaan yang mempunyai dua penambahan, tempat-tempat imbuhan terhimpun dan terpisah, huruf-huruf yang ditambah sekali pada kata kerja dan kata nama, binaan *kata nama imbuhan* (*mazid*) dengan tiga huruf tambahan, kata kerja dan bahagian-bahagiannya, huruf-huruf imbuhan, *ibdal* (huruf-huruf gantian), *pembalikan* (*qalb*), *pengguguran* (*hadhaf*), *idgham* dan tempat-tempat keluar huruf (Abu Hayyan 1983:Mukadimah).

4.2 Penulisan peringkat kedua Abu Hayyan

4.2 Penulisan peringkat kedua pada kebanyakan penulis biasanya menulis kitab-kitab kecil dengan tujuan penggunaan pelajar-pelajar peringkat permulaan. Abu Hayyan pun begitu juga memulai peringkat kedua penulisannya dengan menulis buku-buku kecil untuk-untuk kegunaan pelajar-pelajarnya. Kemahiran menulis pada peringkat ini dikira belum matang. Itulah disebabkan menjadi

Formatted: Font: Italic

Formatted: Justified, Tab stops: 0 cm, Left + 1.27 cm, Left + 5.08 cm, Left

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Justified, Tab stops: 0 cm, Left + 1.27 cm, Left + 5.08 cm, Left

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: Bold

Formatted: English (U.S.)

Formatted: List Paragraph, Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.43 cm, Left + 1.9 cm, Left + Not at 0.95 cm

bahan kritikan Ibn Hisyam. Antara kitab peringat kedua penulisan beliau ialah:

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

4.3

Formatted: No bullets or numbering

Formatted: Font: Not Bold

4.2.1 Al-Syadha fi Mas'alat kadha (681H).

Formatted: Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.43 cm, Left + 1.59 cm, Left

Kitab ini merupakan kitab kecil yang dikarang oleh Abu Hayyan dan telah menjadi bahan huraian dan kritikan hebat Ibn Hisyam yang menghuraikan kitab ini dengan katanya: "Setelah saya melihat kitab ini "*al-Syadha fi ahkam kadha*" kepunyaan Abu Hayyan saya dapati tidak lebih daripada kata-kata yang didapatinya, dikumpul dan disusun, tidak sejelas mana yang diperlukan pada sebenarnya mahupun bahagian-bahagiannya. Beliau tidak pula menjelaskan sumber mana yang diambil kasus-kasus tersebut, tidak pula mencatatkan perkara-perkara yang dikumpulkan oleh tuan empunya pendapat sama ada disepakati atau tidak. Saya dapati perkara yang hendak diperlihatkan dalam kitab ini tidak berdasarkan kesungguhan dan ketekunan tetapi sebaliknya secara kelam kabut dan tergesa-gesa. Saya telah beristikharah kepada Allah S.W.T untuk menulis semula kitab ini secara tersusun dan menjelaskan mana yang terlalu ringkas, dikarang semula secara lebih tersusun dengan menyebut mana-mana yang tertinggal dan saya namakan kitab ini "*Fuh al-Syadha bi Mas'alat kadha*"(Faudat Nabil 1985 , ms 303. ; Ibn Hisyam (ed Ahmad Matlub t.t): ms 14).

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Bold

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Italic

4.2.1 Al-Lamhat al-Badariyyat (689H).

4.3.1

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Bold

Formatted: Normal, Line spacing: Multiple 3 li, No bullets or numbering

Formatted: Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, Line spacing: Double, No bullets or numbering, Tab stops: 1.43 cm, Left + 1.59 cm, Left

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, English (U.S.)

Formatted: English (U.S.)

Formatted: No underline, English (U.S.)

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, English (U.S.)

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, No underline, English

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: Bold, English (U.S.)

Formatted: English (U.S.)

Kitab ini dikarang oleh Abu Hayyan dan siap pada tahun 688/99H. Kitab ini menjadi bahan bagi untuk Ibn Hisyam mengkritik serta memperkecilkan kebolehan merendah-rendahkan Abu Hayyan, bahkan apa yang kita fahamkan difahamkan hasil daripada

komen yang dilakukan oleh Ibn Hisyam bahawa kitab ini mempunyai beberapa kesukaran yang beliau cuba menghuraikannya, menyempurnakan apa yang kurang dan menambahkan catatannya yang tidak lengkap (Ibn Hisyam (t.t): Syarh al-Lamha' al-Badariyyat, ms 1; tulisan tangan Dar al-Kutub bilangan 1222; Khadijat al-Hadithiy, ms 151).

Pada kebiasaannya tabiat penulisan peringkat permulaan dalam mengemukakan idea sendiri mempunyai banyak kekurangan, baik dari segi penggunaan istilah, maksud, struktur susunan isi, serta unjuran, nya dandan juga pegangan pada sesuatu kaedah. Perkara ini akan mengalami proses perubahan berdasarkan kepadakian berubah dengan faktor meningkat bertambahnya umur seseorang, bertambahnya pembacaan, bertambahnya pengalaman dan penghadaman dan bertambahnya ilmu (Ibn Khaldun 1986: ms 378).

~~-seseorang-~~

4.3 Al-Syadha fi Mas'alat kadha.

4.3.2

~~Kitab ini merupakan kitab kecil yang dikarang oleh Abu Hayyan dan telah menjadi bahan huraian dan kritikan hebat Ibn Hisyam yang menghuraikan kitab ini dengan katanya: "Setelah saya melihat kitab ini "al-Syadha fi ahkam kadha" kepunyaan Abu Hayyan R.A saya dapati tidak lebih daripada kata-kata yang didapatinya, dikumpul dan disusun, tidak sejelas mana yang diperlukan pada sebenarnya hakikatnya mahupundan bahagian-bahagiannya. Beliau tidak pula menjelaskan sumber mana yang diambil kasus-kasus tersebut, tidak pula mencatatkan perkara-perkara yang dikumpulkan oleh tuan yang empunya pendapat sama ada disepakati atau tidak. Saya dapati perkara yang hendak~~

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi, English (U.S.)

Formatted: English (U.S.)

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Indent: First line: 0 cm

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.43 cm, Left

Formatted: Font: Bold, English (U.S.)

diperlihatkan dalam kitab ini tidak berdasarkan kesungguhan dan ketekunan tetapi sebaliknya secara kelam kabut dan tergesa-gesa. Saya telah beristikharah kepada Allah S.W.T untuk menulis semula kitab ini secara tersusun dan menjelaskan mana yang terlalu ringkas, dikarang semula secara lebih tersusun dengan menyebut mana-mana yang tertinggal dan saya namakan kitab ini "Fuh al-Syadha bi Mas'alat kadha"(Faudat Nabil 1985 , ms 303. Ibn Hisyam kitab Fuh al-Syadha bi mas'alat kadha, kertas ke 84 Makhtutat al-Zahiriyyat; Ibn Hisyam (ed Ahmad Matlub t.t); Fuh al-Syadha bi mas'alat kadha, ms 14), diedit oleh Ahmad Matlub).

Formatted: English (U.S.)

Penulisan peringkat ketiga Abu Hayyan ~~Abu Hayyan~~.

Formatted: Font: Bold, English (U.S.)

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold, English (U.S.)

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: Bold, English (U.S.)

Formatted: English (U.S.)

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Indent: First line: 0 cm

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.43 cm, Left + 1.9 cm, Left + Not at 2.22 cm + 2.86 cm + 5.08 cm

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

4.3.3

Pada peringkat ini Abu Hayyan sudah masuk kealam pra-kematangan, ilmu sudah cukup untuk menulis kitab-kitab rujukan yang besar-besar, sama ada menghurai kitab-kitab tertentu kepada berjilid-jilid besarnya atau meringkaskannya semula.

Contoh kitab-kitab hasil penulisan beliau di peringkat ini ialah seperti:

4.3.1 Kitab al-Tadhyil wa al-Takmil fi Syarh al-Tashil (t.t).

Kitab asalnya *al-Tashil* telah ditulis oleh Ibn Malik dengan nama penuhnya *Tashil al-Fawa'id wa Takmil al-Maqasid*. Abu Hayyan telah mensyarahkan kitab ini sehingga mencapai sepuluh jilid besar. Kitab ini pada zaman dahulu, ia dikenali sebagai al-Syarh dan ringkasannya pula sebagai *Irtisyaf al-Darb*, tidak pernah ditulis sebelum ini kitab nahu Arab yang besar seumpama itu. Penulis yang membuat huraian kitab ini yang terdiri daripada murid-murid Abu Hayyan dan orang-orang yang selepas mereka kebanyakannya merujuk kepada kitab al-Tashil Abu Hayyan (Abu Hayyan 1997: jld 1 ms 12-68).

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted

Abu Hayyan hanya mensyarahkan kitab ini tanpa mengubah kedudukan bab-babnya. Ibn Malik telah memecahkan bab-bab kepada beberapa fasal, umpamanya dalam bab kaifiyyat al-tathniyyat wa jam' al-tashih dibahagikan kepada: Kaifiyyat al-tathniyyat dan tathniyyat al-mahdhuf al-lam.

Abu Hayyan telah memulakan penghuraian kitab al-Tashil pada bahagian-bahagian tertentu yang dinamakan *al-Takmil* seperti di atas, selepas itu disebabkan ramai permintaan daripada Mesir dan Syam supaya beliau menghuraikan kitab tersebut dari awalnya dan keseluruhannya maka beliau pun menyahut dan menulis kitab yang diberi nama *al-Tadhyil*, akhirnya kedua-dua huraian itu dipadukan dan diberi nama *al-Tadhyil wa al-Takmil fi Syarh al-Tashil* (Khadijat al-Hadithiy: ms121).

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Cara Abu Hayyan menghuraikan kitab *al-Tadhyil* ialah: Bahagian pertama: Beliau menyebut perkataan Ibn Malik dalam kitab *al-Tashil*, diikuti dengan huraian Ibn

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

4.3.2 Kitab al-Takhvil al-Mulakhkhas min Syarh al-Tashil.

Abu Hayyan ~~Abu Hayyan~~ tidak mensyarahkan kitab al-Tashil pada masa mulanya, tetapi lebih suka merujuk kepada syarah Ibn Malik sendiri. Beliau hanya mengeluarkan secebis daripada kitab tersebut dan menggunakannya untuk pengajaran pelajar-pelajarnya, selepas itu mengumpul ~~kembali~~ cebisan tersebut kedalam kitab asalnya. Inilah yang disebut oleh beliau dengan katanya: “Adalah beliau (Ibn Malik) mengambil banyak masa untuk menulisnya, menyemak kembali untuk menyusun, mengubah, menambah, membuang, memilih dan meringkaskan. Beliau ~~tulis~~ menulis semula, tetapi ia bertentangan dengan tulisan asalnya, berbeza perkataan dan maknanya sekali, dan inilah yang menyebabkan beliau mensyarahkan kitab ini dengan membuat huraian, kupasan, sehingga berbeza banyak dengan yang asalnya. Selepas itu, beliau ~~bertekun~~ secara bersungguh-sungguh ~~memerhatikannya~~ menyemak dari satu helaian ke helaian yang lain ~~muka surat kemuka surat~~ sehinggalah ~~sampai~~ ke bab Masadir ghayr al-Thulathiy hampir setengah daripada kitab tersebut. Tidak ~~berkesampaian~~ beliau untuk menghabiskan syarah kitab tersebut disebabkan ~~ajal~~ maut yang ~~menemuinya~~ dahulunya. Oleh itu, sayalah yang telah menghabiskan dan saya ~~kumpulkan~~ mengumpul antara manuskrip asal tulisan tangannya dan tulisan saya dan disusun semula sehinggalah dapat diketengahkan kepada masyarakat” (Abu Hayyan 1997: jld1 ms 2).

Sebenarnya Abu Hayyan tidak menyebut kitab ini, hanya sebahagian ulama terdahulu yang menyebutnya. Kitab ini juga termasuk dalam kitab-kitab yang tidak dapat dikenalpastiesan (Khadijat al-Hadithiy: ms122).

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.43 cm, Left + 1.9 cm, Left + Not at 5.08 cm

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted

4.3.3 Kitab al-Takmil fi Syarh al-Tashil.

Selepas Abu Hayyan menulis kitab syarah *al-Tashil* dan *al-Takhyil* beliau mengajar pelajar-pelajarnya dengan kitab *al-Tashil*. Beliau membuat catatan, komen, peringatan pada *berbagaipelbagai* masalah kemudian ia dikumpul dan disempurnakan *segala* huraian *al-Tashil* dengan baki huraian tersebut. Kitab ini *banyakkerap* sekali disebut oleh Abu Hayyan dalam kitab *al-Tadhyil wa al-Takmil, al-Bahr al-Muhit* dan *al-Nahr al-Mad*. Kitab-kitab ini *di antara kitab-kitab yang hilang dan tidak dapat dikesannalpasti* (Khadijat al-Hadithiy: ms122-123).sudah dicetak dan kedapatan di merata perpustakaan Arab.

4.3.4 Kitab Manhaj al-Salik fi Syarh Alfiyyat Ibn Malik(737H,738H).

Kitab ini *pada* asalnya ialah kitab yang bernama *al-Kafiyat al-Syafiyat* hasil penulisan Ibn Malik yang mengandungi tiga ribu bait sajak (syi'r), kemudian beliau telah meringkaskannya sehingga menjadi seribu bait sahaja. Beliau mengambil masa selama setahun lamanya untuk menyusun *semulakembali* bait-bait sajak bersama Ibn Mu'ti yang merupakan pencetus ide tersebut (Khadijat al-Hadithiy: ms123).

Kata Ibn Malik:

وَأَسْتَعِينُ اللَّهَ فِي الْفِيَّةِ * مَقَاصِدُ النَّحْوِ بِهَا مَحْوِيَّةٌ

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: Bold

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.43 cm, Left + 1.9 cm, Left + Not at 5.08 cm

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.43 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.59 cm, Left + 1.9 cm, Left + Not at 2.86 cm + 5.08 cm

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Transliterasi, Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold, Underline

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Italic

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Justified, Indent: Left: 0.13 cm

تَقَرَّبُ الْأَفْصَى بِلَفْظٍ مُؤَجَّزٍ * وَتَبَسُّطُ الْبَدَلِ بِوَعْدِ مُنْجَزٍ
 وَتَقْتَضِي رِضَى بَعِيرٍ سُخْطٍ * فَائِقَةُ أَلْفِيَّةِ ابْنِ مُعْطٍ
 وَهُوَ بِسَبْقِ حَائِزٍ تَفْضِيلًا * مُسْتَوْجِبٌ نَنَائِي الْجَمِيلًا
 وَاللَّهُ بِقَضِي بَهَبَاتٍ وَافِرَةٌ * لِي وَلَهُ فِي دَرَجَاتِ الْآخِرَةِ

Maksudnya: Saya memohon pertolongan Allah dalam menulis *Alfiyyat* yang mengandung tujuan mengatasi masalah ilmu nahu, dapat menguasainya dengan cara menghafal perkataan-perkataan ringkas, banyak tenaga telah digembelengkan dengan harapan mendapat apa yang dijanjikan dalam masa yang terdekat, harapan mendapat kerelaan tanpa kemarahan, yang mana lebih baik daripada *Alfiyyat Ibn Mu'ti*, di mana beliaulah berkelebihan sebagai pencetus idea ini, sudah tentu akan mendapat pujian yang baik-baik. Allah lah—yang sebenarnya mengurniakan kurniaan yang tidak terhingga-hingga, untuk saya dan kepadanya dalam darjat-darjat akhirat besok (Ibn Malik: *Alfiyyat*, ms2)

Abu Hayyan telah mengambil kesempatan saki baki hidupnya —umurnya yang masih baki— untuk menghuraikan kitab ini, beliau tidak berkesempatan untuk menghabiskan huraiannya, hingga pada malam Ahad tujuh haribulan, bulan Rabiulawwal tahun 738H beliau hanya dapat menghabiskan waktu untuk menulis kitab ini sebanyak dua jilid sahaja (al-al-Safadiy1911: ms 28; al-Safadiy (t.t): jld 7; al-Muqriy(t.t): jld 3 ms 307-308). Beliau meninggal pada tahun 745H. Oleh itu, tFujuh tahun saki baki umurnya dihabiskan dengan berdakwah kearah berpegang teguh dengan fiqh dan beliau sendiri telah mengambil mazhab Syafie.

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Ini tertera dalam syi'nya yang berbunyi:

عُدَيْتُ بِعِلْمِ النَّحْوِ إِذْ دَرَّ لِي تَدْيَا فَجَسَمِي بِهِ يَنْعَمِي وَرُوحِي بِهِ تَحْيَا
وَقَدْ طَالَ تَضْرَابِي لِزَيْدٍ وَعَمْرٍهُ وَمَا افْتَرَفَا ذَنْبًا وَلَا تَبَعًا غَيًّا
أَلَا إِنَّ عِلْمَ النَّحْوِ قَدْ بَادَ أَهْلُهُ فَمَا إِنْ تَرَى فِي الْحَيِّ مِنْ بَعْدِهِمْ حَيًّا
سَأْتَرُكُهُ تَرْكَ الْعَزَالِ لِظِلِّهِ وَأَتَّبِعُهُ هَجْرًا وَأَوْسَعُهُ نَفْيًا
وَأَسْمُو إِلَى الْفِقْهِ الْمُبَارَكِ لِيَرْضِيكَ فِي الْأُخْرَى وَيُحْطِطِكَ فِي الدُّنْيَا
هَلِ الْفِقْهُ إِلَّا أَصْلُ دِينِ مُحَمَّدٍ فَجَرِّدْ لَهُ عَزْمًا وَجَدِّدْ لَهُ سَعْيًا
وَكُنْ تَابِعًا لِلشَّافِعِيِّ وَ سَالِكًا طَرِيقَتَهُ تَبَلُّغَ بِهِ الْعَايَةَ الْفُصْيَا

(al-Subkiy: jld 9 ms 285)

Maksudnya: ~~Saya telah dijamukan dengan ilmu nahu ketika menetek susu yang banyak, badan saya membesar dan ruh saya hidup. Sudah lama saya membuat contoh dengan Zayd dan Umar, sedangkan mereka tidak pun membuat dosa dan tidak sesat jalan. Tetapi apa yang boleh dibuat dilakukan ilmu nahu yang telah membelenggu orangnya, sedangkan selepas itu tidak ada kampuong yang orang yang selepas mereka itu hidup. Saya akan meninggalkannya seperti kijang meninggalkan bayangnya, ikut mengenyahkan diri di pelousouk bumi yang luas. Saya melonjak diri kea rah fiqh yang penuh berkat, untuk mendapat keredaanmu dari akhirat dan merebut peluang di dunia. Bukan fiqh itu asal agama Muhammad, bertajarrudlah untuknya dengan penuh keazaman dan perbaharuilah untuknya usaha. Jadilah kamu pengikut Syafie menuju kejalannya supaya dapat mencapai matlamat yang agong. Aku telah dijamu dengan hidangan nahu sejak masih menetek susu ibu, Badanku membesar dan rohku segar dengannya. Sejak dahulu nama Zayd dan Amrw dibuat contoh ayat, sedangkan mereka berdua tidak pernah membuat dosa dan sesat. Bukankah ilmu nahu itu telah membelenggu pemiliknya. Dapat dilihat di kampung-kampung tidak hidup selepas~~

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Left, Indent: Left: 1.27 cm

Formatted

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

mereka pergi meninggal dunia. Aku akan tinggalkan itu semua seperti kijang dengan bayang-bayangnya, sebagai satu penghijrahan ke pedalaman yang paling jauh. Aku akan angkat martabatku dengan ilmu fiqh yang penuh keberkatan demi keredaanmu wahai Allah di akhirat nanti dan mendapat habuan di dunia ini. Bukan ilmu fiqh itu asas agama Nabi Muhammad S.A.W. Fokaskanlah dirimu untuknya dengan penuh kecekalan dan perbaharuilah semangatmu ke arahnya. Jadilahmu pengikut Syafie, dan laluilah jalannya. Kelak kamu akan mencapai matlamat yang besar.

Abu Hayyan telah menjelaskan sebab-sebab beliau menulis kitab ini, katanya: “.....Tujuan saya menulis kitab ini ialah untuk menghurai kitab anak nNegara kita Ibn Malik pada tiga tujuan: Pertama: Mengikat perkara yang tidak terbatas, menjelaskan perkara yang tersirat, mengkhususkan perkara yang umum, menentukan perkara yang kesamaran, menghuraikan perkara yang ringkas, memperincikan perkara yang terlampau ringkas dan meringkaskan perkara yang terlampau dipanjangkan. Kedua: Menarik perhatian pada perselisihan pendapat ulama nahu dan mengembalikan-balik pendapat tersebut kepada orangnya. Ketiga: Melaikan apa-apa masalah yang timbul daripada matan tersebut.....” (-Abu Hayyan 1947: ms 1-2).

Abu Hayyan telah memilih nama kitab ini sebagai *Manhaj al-Salik fi al-Kalam ‘ala Alfiyyat Ibn Malik* ini adalah disebabkan isi kandungan Alfiyyat yang memudahkan untuk pencinta nahu, menghafal dan mengingatnya (Abu Hayyan1947: ms 2).

-Cara penghuraian Abu Hayyan terhadap kitab ini samalah seperti pPenghuraiannya -terhadap kitab al-Takmil dan al-Tadhyil, cuma dalam kitab ini beliau lebih memilih cara yang lebih ringkas, kurang pendedahan kepada perselisihan pendapat, menjauhi perbincangan dan penentangan. Kadang-kadang hampir tidak

Formatted

Formatted: Font: Italic

wujud langsung sebarang penentangan terhadap Ibn Malik atau lain-lainnya, beliau memadai dengan membentangkan pendapat-pendapat orang lain tanpa sebarang kritikan, ini boleh dilihat pada contohnya:

قَوْلُ ابْنِ مَالِكٍ:

وَقَدْ يُقَالُ سَعِدًا وَسَعِدُوا وَالْفِعْلُ لِلظَّاهِرِ بَعْدَ مُسْنَدٍ

Kata Ibn Malik: Kadang-kadang dikatakan juga: سَعِدُوا سَعِدًا (merupakan bahasa -أَكْلُونِي الْبِرَاعِيثُ- dan semua kata kerja tersebut (huruf-huruf yang bersambung dengan kata kerja tersebut bukanlah merupakan kata ganti) ia untuk kata kerja nyata yang sengaja disertakan (Ibn Malik(t.t): ms16).

Abu Hayyan menjelaskan: “Kadang-kadang kata kerja bersambung dengan duaan dan jamak walaupun kedatangan kata kerja tersebut zahir (bukan kata ganti) seperti: وَقَامُوا إِخْوَتَكُمْ . فَمَا أَخَوَاكَ . Dalam ayat terdapat sedikit kecacatan, di mana beliau (Ibn MalikMalik) membuat contoh dengan perkataan duaan, jama’ mudhakkar salim dan jama’ mu’annath salim seperti: سَعِدْنَ الْهِنْدَاتُ . Bahasa ini ialah bahasa yang dinamakan sebagai bahasa أَكْلُونِي الْبِرَاعِيثُ , ayat seperti ini sangat sedikit-sangat dalam bahasa Arab, dan ulama nahu mempunyai tiga pendapat tentang itu: Pertama: Alif, waw dan nun adalah merupakan huruf yang menunjukkan duaan dan jamak, kata nama nyata (zahir) selepasnya adalah pelaku, samalah seperti ta’ pada قَامَتْ merupakan tanda keperempuan pelaku (fa’il). Kedua: Huruf alif, waw dan nun itu adalah kata nama ganti pelaku-pelaku kata kerja (أَسْمَاءُ ضَمَائِرٍ فَوَاعِلٍ بِالْفِعْلِ) , kata nama selepasnya ialah badal yang termasuk dalam kelewatan pentafsir daripada perkara yang ditafsirkan iaitu pendamiran sebelum disebut. Ketiga: Semuanya itu ialah kata nama ganti bagi pelaku-pelaku kata kerja, kata nama biasa selepasnya ialah subjek.

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted

Formatted: Font: 18 pt, Bold

Formatted: Font: 18 pt, Bold

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt, Bold

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: 18 pt

_____Tegas Abu Hayyan pendapat yang pertama diatas adalah yang betul (Abu Hayyan 1947: ms102).

Formatted: Indent: Left: 0 cm

4.4 Kitab al-Mubdi' al-Mulakhkhas min al-Mumti'.

Formatted: Font: Bold

Formatted: List Paragraph, Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.11 cm, Right

~~Kitab ini merupakan ringkasan kitab Ibn 'Ufuf yang berjudul "al-Mumti' fi al-Tasrif" yang diedit oleh Abu Hayyan. Abu Hayyan sangat sukakan kitab ini dan tidak pernah berenggang diri dengannya, beliau telah meringkaskannya dan menamakannya al-Mubdi' al-Mulakhkhas min al-Mumti'. Kitab ini selesai ditulis pada Jumaat 29 Rejab 690H yang mengandungi ilmu saraf yang dicatatnya semasa mempelajari ilmu i'rab daripada gurunya Abu Ja'far Ibn al-Zubayr. Ilmu saraf yang mantap yang didapatinya dimanfaatkan dengan meringkaskan kitab Ibn 'Ufuf, disusun, dibahagi-bahagikan dan dipermudahkan bahasanya. Abu Hayyan sentiasa mempertingkatkan ilmu dan memperkembangkannya secara menghasilkan sesuatu yang baru dan berusaha menambahbaiknya. Kitab ini diedit semula berpandukan manuskrip asal tulisan tangan Abu Hayyan sendiri dengan khat Maghribi yang cantik dan terang (Mustafa al-Nammas 1983: ms23).~~

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

~~Pada mukadimah kitab ini Abu Hayyan berkata: "Bilamana kitab al-Mumti' merupakan sebaik-baik kitab yang ditulis dalam bidang ini, maka saya ringkaskan sebaik-baiknya, saya himpulkan secara pembahagian yang menarik, saya permudahkan untuk difahami, saya kurangkan bilangan muka suratnya dengan menggunakan bahasa yang ringkas, padat, menarik dan unik supaya pembaca dapat melihat keseluruhannya dalam jangka waktu yang singkat, dengan harapan terpaku mata hati mereka secara tidak~~

langsung dan saya namakan kitab ini al-Mubdi' al-Mulakhkhas min al-Mumti' (Kitab yang unik dan ringkas daripada kitab al-Mumti'). Saya tidak berjumpa dalamnya perkara-perkara yang boleh saya kritik, bahkan saya tuliskannya dalam keadaan pejam mata dan rida, kalaulah dipanjangkan oleh Allah umur saya, menolong saya mengharungi qadarnya saya telah berkhidmat untuknya dalam bidang tasrif, itulah yang saya harapkan, untuk mendapatkan bahannyang sudah lama saya mencarinya, Allahlah yang telah meluluskan cita-cita saya, dialah sahaja yang menjanjikan keikhlasan buat saya dalam ilmu dan amal, tidak ada apa yang diharapkan hanyalah pahalanya dan dijauhi azab siksaannya" (Abu Hayyan 1983: al-Mubdi', ms 2).

Formatted: Font: Bold

Di awal kitab ini Abu Hayyan telah menjelaskan mengenai kepentingan ilmu

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

tasrif dan faedah faedahnyanya. Beliau juga menyatakan bahawa beliau menceburi ilmu ini setelah berguru dengan gurunya Abu Ja'far ibn al-Zubayr dalam ilmu i'rab dan bukan melampaui apa-apa kitab, sebaliknya banyak membuat latihan dengan gurunya, mengharungi kesukaran dan kepayahan berbulan-bulan sehingga betul-betul mahir dengan semua tajuk, masalah-masalah, memahami betul-betul masalah-masalah yang sukar dan sehingga dapat mengatasinya. Seterusnya beliau menyebut pula bab-bab dalam kitab ini dengan mula memperkatakan tentang al-Tasrif dan dibahagikan kepada dua bahagian:

Pertama : Membincangkan pecahan perkataan kepada pelbagai bentuk makna.

Kedua : Perubahan daripada bentuk asal yang bukan untuk makna.

Selepas itu beliau menjelaskan pula mengenai bagaimana cara untuk mengetahui asal perkataan yang berimbuh yang tidak termasuk perkataan

~~asing, hurufnya, bunyinya, pecahan dan bahagian bahagiannya, thulathiy, ruba'iy mujarrad dan mazid (berimbuah), binaan yang mempunyai dua penambahan, tempat-tempat imbuhan terhimpun dan terpisah, huruf-huruf yang ditambah sekali pada kata kerja dan kata nama, binaan kata nama imbuhan (mazid) dengan tiga huruf tambahan, kata kerja dan bahagian bahagiannya, huruf-huruf imbuhan, ibdal (huruf-huruf gantian), pembalikan (qalb), pengguguran (hadhaf), idgham dan tempat-tempat keluar huruf (Abu Hayyan ed. Mustafa Ahmad al-Nammas 1983: al-Mubdi' al-Mulakhkhas min al-Mumti').~~

Penulisan peringkat keempat Abu Hayyan Abu Hayyan Abu Hayyan.

4.3.4 Penulisan peringkat keempat Abu Hayyan.

~~—~~ Tahap keempat ini merupakan tahap masyaykhah (ulama besar), yang sudah diterima peringkat antarabangsa, mempunyai otoriti, ilmu yang sudah masak dan mantap, menghasilkan banyak hasil penulisan dan dirujuk oleh ulama-ulama lain, mempunyai kedudukan tinggi dalam jawatan kerajaan Islam ketika itu. Di sini memperlihatkan bahawa beliau benar-benar merupakan seorang mujtahid yang diperakukan.

~~— dan tidaklah hairan jika wujudnya penentang penentang beliau seperti Ibn~~

~~Hisyam~~

4.4.1 Kitab al-Bahr al-Muhit(710H).

4.3.4.1

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: List Paragraph, Justified, Space After: 10 pt, Tab stops: 0 cm, Right + 0.95 cm, Left

Formatted: Font: Bold

Formatted: List Paragraph, Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, Line spacing: Multiple 1.15 li, Tab stops: 1.11 cm, Right + Not at 1.59 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Not Bold

Formatted: List Paragraph, Justified, Space After: 10 pt, Tab stops: 0 cm, Right + 0.95 cm, Left

Formatted: Indent: First line: 0 cm, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.59 cm, Left

Formatted: Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.59 cm, Left

Formatted: Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.11 cm, Right + Not at 1.9 cm + 2.22 cm

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: Bold

Kitab al-Bahr al-Muhit telah ditulis oleh Abu Hayyan setelah ilmunya sampai ke peringkat akhir kematangan (Khadijā al-Hadithiy: ms 213). Setelah beliau dilantik ~~menjadi sebagai mahaguru~~ di Masjid al-Sultan al-Malik al-Mansur di Mesir beliau mula menulis kitab ini sehingga ke akhir tahun 710H ketika beliau berusia 57 tahun di zaman pemerintahan ‘Abd al-Malik al-Nasir.

Formatted: Indent: First line: 0 cm

Dalam tafsir ini berbagai ilmu diturunkan oleh Abu Hayyan daripada sumber yang sangat banyak daripada kitab-kitab tafsir, fiqh, riwayat-riwayat beliau sendiri, kitab-kitab tasawwuf, ilmu kalam, qira’at, kitab-kitab nahu, saraf, bahasa dan tarikh (Khadijā al-Hadithiy: ms 194-196). Perkara yang paling menonjol sekali ialah dalam perbincangan nahu. Kitab ini mendapat sanjungan ramai ulama besar, merka mengambil berat dan menjadikan rujukan sepanjang zaman (al-Dhahabiy: ~~al-Tafsir wa al-Mufassirun~~, jld 1 ms 249; al-Suyutiyy: 1964, jld ms 175; Hajj Khalifat(t.t): ~~Kasyf al-Zunun~~ jld 1 ms 122,226).

Formatted: No underline

Dalam kitab tafsir ini Abu Hayyan betul-betul mengikut cara yang telah dilaluinya daripada awal kitab sehinggalah keakhir kitab. Beliau memulakan tafsirannya dengan huraian perkataan, hukum-hukum nahu pada perkataan tersebut. Jika terdapat pada satu perkataan makna yang banyak, beliau akan menyebut makna-mana tersebut terlebih dahulu untuk disuaikan mana-mana makna yang sepatutnya. Selepas itu barulah beliau mula mentafsirkan ayat dengan menyebut sebab-sebab turun ayat, peristiwa yang mengiringi turunnya ayat, hubung kait ayat dengan ayat yang terdahulu, qira’at-qira’at yang terdapat pada ayat tersebut, pertunjuk untuk bahasa Arab, disokong dengan kata-kata ulama salaf dan khalaf dalam memahami makna ayat. Selepas itu beliau memperkatakan pula mengenai perkara yang jelas terkandung dalam ayat dan perkara-perkara yang tersirat, tidak kira sama ada ayat tersebut masyhur tafsirannya atau tidak.

Kemudian beliau menjelaskan bentuk-bentuk i'rab ayat-ayat yang sukar, menjelaskan juga kecantikan ayat dari segi retorik dan gaya bahasanya, dengan sungguh-sungguh supaya tidak mengulangi apa yang telah diperkatakannya. Biasanya beliau akan memberi tahu bahawa huraian tersebut telah disebut di ayat mana-mana. Jika terdapat sebutan kali kedua, itu bermakna ada penambahan. Pendapat para fuqahak disusuli kemudiannya berdasarkan kepada mazhab yang empat dan lain-lainnya dengan menjelaskan hukum syarak berdasarkan ayat yang ditafsirkannya beserta dalil-dalil yang terdapat dalam kitab fiqh dan bahasa Arab (Khadijat al-Hadithiy: ms 192).

Tafsir ini memberi penumpuan lebih kepada makna-makna perkataan, nahu, saraf, qira'at, dialek, jawapan kepada mazhab-mazhab akidah, maklumat Andalusia. Oleh itu tafsir ini sesuai untuk kajian-kajian mengenai agama, akidah, bahasa dan sejarah (Khadijat al-Hadithiy: ms 194).

Banyak sekali rujukan dalam pelbagai bidang yang dibuat oleh Abu Hayyan untuk menulis kitab ini. Kitab-kitab yang menjadi rujukan beliau dalam bidang nahu ialah: Kitab Sibawayh, *al-Halabiyyat* dan *al-Idah* karya Abu 'Aliy al-Farisiy, *syarh al-Mujaz* karya al-Rummaniy, *syarh al-Hidayat* karya al-Mahdawiyy, *al-Masadir* karya Abu 'Aliy al-Syalubin, *al-I'rab* karya Abu al-Hakam bin 'Adhrat, *al-Basit* karya Diya' al-Din al-Asybiliy, *syarh Jumal al-Zujajiy* karya Abu Ishaq al-Bahariy, *syarh al-Lamhat* karya Qasim al-Haririyy, *al-Tashil* dan *al-Syafiyat al-Kafiyat* karya Ibn Malik, *al-Muntakhab* karya Abu 'Abdullah al-Mursiy dan lain-lain (Khadijat al-Hadithiy: ms 196).

Kehebatan kitab ini membawa kepada munculnya dalam bentuk yang sangat cantik dicetak semula setelah beberapa orang ulama melakukan kerja mengesahkan kitab tersebut yang terdiri daripada Muhammad Mu'awwid dan 'Adil Ahmad 'Abd al-Mawjud dengan dibantu oleh Ahmad 'Abd al-Ghaniyy al-Jamal dan Zakariyya 'Abd al-

Formatted

Formatted: Indent: First line: 0 cm

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Majid al-Nutiy. Kitab ini mengandungi sebelas jilid yang dicetak di percetakan Dar al-Kutub al-‘Ilmiyyat, Beirut, Lubnan pada tahun 2001.

4.4.2 Kitab Irtisyaf al-Darb min Lisan al-‘Arab(730H-742H).

4.3.4.2

—Kitab ini menunjukkan kematangan Abu Hayyan dalam ilmu nahu, khusus beberapa pendapat yang sangat tegas sebelumnya telah dilonggarkan dan merujuk balik-kembali kepada pendapat-pendapat yang orang lain. Dahulu beliau sangat-sangat bertegas tentang hadith Nabi S.A.W. tidak boleh dijadikan sebagai sumber nahu. Banyak kata-kata beliau yang disebut oleh ulama-ulama lain seperti al-Suyutiy, Ibn Hisyam dan lain-lain bahawa beliau menolak hadith sebagai sumber nahu. Pendapatnya yang tegas itu terpaksa dilembutkan memandangkan Ibn Malik sendiri banyak merujuk kepada hadith Nabi S.A.W. Apa yang penulis nampak di sini bukannya beliau menolak hadith tetapi terlalu menjaga keaslian bahasa dan berpegang bahawa kebanyakan perawi hadith bukannya orang Arab, bimbang keaslian bahasa Arab ternoda. Tetapi sebaliknya apabila sudah ramai ulama mula merujuk kepada hadith Nabi S.A.W. Abu Hayyan merasakan ia sepatutnya demikian (sila rujuk bab kedua mengenai hadith sebagai sumber). Dalam kitab ini beliau banyak merujuk kepada Ibn Malik dan hadith yang diperdalikannya, bersama-sama beliau sendiri menggunakan hadith yang banyak dalam membuat dalil seperti yang tertera diatas. Beliau bukan pengingkar hadith, tetapi terlalu berhati-hati dan cuba untuk mempertahankan kaedahnya. Ini kerana beliau sendiri merupakan seorang perawi hadith.

—Berbalik kepada kitab *Irtisyaf al-Darb*, manuskrip kitab *Irtisyaf al-Darb* banyak kedapatan di merata-rata serata maktabah yang terkemuka di dunia, seperti Dar

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Underline

Formatted: Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.11 cm, Right + Not at 1.9 cm + 2.22 cm

Formatted: Font: Bold

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted

Formatted: Font: Italic

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

al-Kutub Kaherah Mesir, al-Ahmadiyyat Syria, al-Dar al-Wataniyyat Beirut Lubnan, Khazanat Waliy al-Din Yakan , Nur 'Uthmaniyyat, 'Asyir wa Raghrib Basya Turki, Asafiyyat, Danbur India, Shesterbity Dublin Ireland dan Embrioziana Itali.

Formatted: Malay (Malaysia)

Dalam kitab ini Abu Hayyan telah menjelaskan bahawa beliau telah bertekad untuk meringkaskan kitabnya al-Takmil wa al-Tadhyil, dengan itu beliau telah menulis kitab Irtisyaf al-Darb min Lisan al-'Arab ini, pada akhirnya ia telah menjadigahasilkan kitab itu dalam bentuk lain yang tersendiri dan lebih besar saiznya. Beliau- telah melengkapkannya dengan masalah-masalah nahu yang tidak kedapatan dalam kitab asal.

Formatted

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Selain itu, cCara penulisan Abu Hayyan dalam kitab *Irtisyaf al-Darb* berbeza dengan cara penulisannya dalam kitab *al-Tadhyil wa al-Takmil*. Dalam penulisan kitab ini, Abu Hayyan tidak menghuraikan kitab, tetapi sebaliknya beliau menulis secara penulisan biasa yang tidak terikat dengan mana-mana kitab lain (Khadijat al-Hadithiy 1966: ms 135).

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Manhaj (metodologi) penulisan kitab ini dapat dilihat- dengan jelas seperti susunan- susunan kitabnya yang lain, di mana Abu Hayyan memulakan kitab ini dengan perbincangannya mengenai huruf-huruf Arab, bilangan, sebutan, sifat-sifat dan mengisahkan juga tentang pendapat-pendapat ulama nahu dalam setiap tajuk seperti nama-nama al-Farisiy, Ibn Jinni, al-Mubarrid, al-Zajjaj, al-Farra', al-Jarmiy, al-Khalil dan lain-lainnya sentiasa disebut.

Formatted

Abu Hayyan memperkatakan tentang binaan perkataan yang sama ada kata nama atau kata kerja. Daripada sudut ini, apabila dilihat nampaknya Abu Hayyan sememangnya seorang yang istimewa dan pakar dalam bidang ini. Beliau dapat mengumpul ribuan binaan kata mengatasi penulisan-penulisan ulama lain dalam bidang ini seperti Ibn al-Qatta' dalam kitabnya *Abniyat al-Asma' wa al-Af'al* dan al-Zabidiy dalam dalam kitabnya *al-Istidrak*. Kedua-dua mereka tidaklah mencapai tahap perbincangan dan huraian mengenai perkara ini seperti mana yang dilakukan oleh Abu Hayyan. Abu Hayyan mempunyai kelebihan dari segi mengumpul, menyusun, mengkaji dan menentukannya. Beliau sama sekali tidak membiarkan mana-mana perkataan yang bertaburan atau perkataan yang memang ada dalam sebutan orang-orang Arab tanpa menyebutnya.

Bukan setakat itu sahaja, bahkan beliau juga dapat memperkatakan tentang perkataan-perkataan bahasa asing secara terperinci. Contohnya, ketika beliau membincangkan mengenai "penambahan nun", beliau berkata: "...atau ketiganya berbaris hidup dan ditambah pada " فُرْنَس " dan nominatif "fa" " فُرْنَس " (Abu Hayyan 1998: jld 2 ms206). Katanya lagi: "...nun " نُزْجَس " diakuasatiskan atau dikasus genitifkan dan ini yang sebenarnya pada pendapat saya" (Abu Hayyan 1998: jld 2 ms203). "نُبَّاءٌ، تَهْوَاءٌ" dengan kasus genitif ta'ya" (Abu Hayyan 1998: jld 2 ms213).

Abu Hayyan tidak pergi setakat dengan meriwayatkan dan mengumpul perkataan-perkataan itu sahaja bahkan, beliau telah menjangkau dengan lebih luas daripada itu, beliau telah memperkatakan secara meluas mengenai penambahan dan asal perkataan bagi setiap perkataan serta membawa pendapat-pendapat ulama, menganalisis pendapat-pendapat mereka dan seterusnya merumuskan pendapat-pendapat tersebut dan menjelaskan pendirian beliau. Antara contoh yang boleh kita lihat di sini ialah kata-katanya: "...dan perkataan " شُرَّاز " , pada Abu al-Hasan, huruf "ya" nya merupakan

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: 12 pt, Not Bold

Formatted: Font: 12 pt, Not Bold

Formatted: Font: Not Bold, Not Italic

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: 12 pt, Not Bold

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: 12 pt

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: Not Bold, Not Italic

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: Not Bold, Not Italic

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

Formatted: Font: 12 pt

Formatted: Font: (Default) Times New Roman

gantian daripada huruf "waw", dan itulah asal wazan "شُرَّاز" ialah "فِعَال". Beliau juga memperkatakan tentang penambahan mim, katanya: "dan perkataan "ذَمَلِس" pada mazhab Khalil, sementara Abu al Hasan dan al Maziniy menyatakan huruf mim mereka adalah asal perkataan. Perkataan "قَمْرَس" pula kata al Farisiy daripada perkataan "القرس" "....perkataan harmas pada kata kata al Asma'iy tidak pula disebut oleh Sibawayh perkataan "قَمْرَس" dan "قَمْرَس" dalam penambahan mim.

Abu Hayyan sangat mengambil berat dalam menyebut sumber-sumber rujukan, nama-nama kitab rujukannya dan nama-nama ulama yang beliau terima ilmu daripada mereka. Beliau banyak menukilkan kepada pembaca perkara-perkara ilmiah yang sangat banyak daripada kitab-kitab yang sudah hilang di dunia ini seperti kitab *al-Basit* tulisan Muhammad bin Diya' al-Din bin al-'Alj, *al-Ifsah li Ibn Hisyam al-Khadrawiy*, *Kitab al-Farkh li al-Jarmiy*, kitab *al-Awsat li al-Akhfasy* dan lain-lain lagi.

Perkara lain yang dapat dilihat dalam penulisan Abu Hayyan ialah kebijaksanaannya dalam penyusunan bab-bab, fasal-fasal dan bahagian-bahagian. Pada kebiasaan Abu Hayyan dalam menghuraikan sesuatu bab nahu beliau akan memulakan dengan membuat definisi, kemudian barulah masuk kepada perbincangan tajuk. Beliau membahagikan sesuatu tajuk kepada fasal-fasal, permasalahan-permasalahan secara juzuk-juzuk dengan menghalusi dan sempurna dan kemudian barulah membawa pendapat-pendapat ulama nahu yang telah dibahagikan kepada mazhab-mazhab yang tertentu. Beliau telah menjelaskan punca masalah setiap mazhab dengan mengemalikan sesuatu pendapat kepada tuan yang empunya pemilik pendapat.

Abu Hayyan juga telah menaqalkan pendapat-pendapat ulama silam sepanjang lima kurun seperti Sibawayh, al-Akhfasy, al-Mubarrid, Ibn al-Sarraj, al-Farisiy, Ibn

- Formatted: Font: 12 pt
- Formatted: Font: 12 pt
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: 12 pt
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: 12 pt
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: 12 pt
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: 12 pt
- Formatted: Font: 12 pt
- Formatted: Font: (Default) Times New Roman
- Formatted: Font: (Default) Transliterasi
- Formatted: Font: Italic
- Formatted: Font: Italic
- Formatted: Font: Italic
- Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Jinni, Ibn al-Dahhan dan Ibn 'Usfur. Tidak ketinggalan juga ulama-ulama yang se zaman dengan beliau seperti Ibn MalikMalik, sayeiikh-syeiikh beliau dan lain-lain. Pendapat-pendapat itu pula dikritik, dianalisa, diperbincangkan, dipilih dan diperbandingkan antara satu sama lain. Abu Hayyan merupakan seorang yang memiliki daya pemikiran yang istimewa, kecerdasan akal fikirannya, ijtihadnya pada banyak masalah saraf, nahu dan dalil-dalil yang berdasarkan kepada al- sama', analogi dan kata-kata orang Arab.

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Abu Hayyan juga menguasai secara sempurna bagi semua pendapat-pendapat mazhab nahu, sama ada dalam sesuatu masalah atau bahagian-bahagian masalah. Ini menunjukkan bahawa Abu Hayyan merupakan lautan ilmu yang sempurna yang menjadikan beliau seorang yang teristimewa. Contohnya, ketika beliau membuat perbincangan mengenai mendahulukan predikat ليس, katanya: "Jumhur ulama Kufah, al-Mubarrid, al-Zajjaj, Ibn al-Sarraj, al-Sirafiy, Abu 'Aliy dalam kitab al-Halabiyat, Ibn 'Abd al-Warith, al-Jurjaniy, al-Suhayliy dan kebanyakan ulama-ulama mutakhir berpendapat bahawa ia adalah tidak harus. Sementara ulama-ulama silam Basrah, al-Farra' Abu 'Aliy (dalam pendapat yang masyhur), Ibn Burhan, al-Zamakhsyariy, al-ustaz-Abu 'Aliy dan al-ustaz-Abu 'Aliy mengharuskannya. Pendapat inilah yang dipilih oleh Ibn 'Usfur, al-Sirafiy dalam satu riwayat. Di sini berlakunya perselisihan pendapat mengenai pegangan Sibawayh, ada yang mengatakan Sibawayh mengharuskannya dan melarangnya. Kata Ibn Jinni dalam al-Khasa'is daripada al-Mubarrid bahawa ulama-ulama Basrah dan Kufah menyanggahi pendapat tersebut." (Abu Hayyan1998:jld 3 ms1171-1172).

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi, Italic

Antara metodologikeutamaan yang diberikan oleh Abu Hayyan-lagi dalam kitab ini ialah beliau memperbanyakkan dalil-dalil daripada ayat al-Quran, syi'r-syi'r,

riwayat-riwayat, bahasa-bahasa kabilah Arab dan perumpamaan-perumpamaan Arab, dan menyebut pula berbagai bentuk i'rab serta bentuk-bentuk *qiraat qira'at*.

Beliau juga telah membentangkan perselisihan pendapat ulama nahu dalam masalah-masalah kecil, 'illat (sebab-sebab), andaian-andaian dan perdebatan mengenai perkara-perkara yang tidak berfaedah. Abu Hayyan akan mengkritik perbalahan tersebut dengan memberi alasan yang perdebatan seumpama itu tidak mendatangkan sebarang faedah besar selagi mana ia tidak dibina satu hukum yang menjadi lawan kepada perbalahan tersebut.

Abu Hayyan juga menitik-beratkan masalah-masalah perselisihan pendapat antara ulama nahu seperti perselisihan antara Sibawayh dengan al-Akhfasy, Sibawayh, al-Mubarrid dan Ibn al-Sarraj. Beliau juga sangat menitik-beratkan dengan mendedahkan perselisihan pendapat antara mazhab Basrah dan Kufah, hujah-hujah mereka dalam nahu dan saraf (Abu Hayyan 1998: jld 1 ms 40-42).

Apa yang dapat dilihat wujudnya persamaan tajuk-tajuk antara kitab *Irtisyaf al-Darb* dengan kitab *al-Takmil wa al-Tadhyil*, cuma susunan bab dan fasal-fasalanya sahaja yang berbeza. Dalam kitab *al-Takmil wa al-Tadhyil* Abu Hayyan hanya mengikut susunan yang dibuat oleh Ibn Malik, sedangkan kitab *Irtisyaf al-Darb* beliau sendiri yang meletakkan bab-bab dan fasal. Abu Hayyan membuat penambahan yang tiada kedapatanapa yang tidak terdapat di dalam kitab *al-Tadhyil*. Perkara-perkara yang ditambah ialah: *Nawadir al-Ta'lif* (kitab-kitab yang sukar didapati)-, *siyagh al-ta'ajjub* (gaya-gaya kekaguman), bab *al-dara'ir* (keterpaksaan syi'r) dan bab *al-ibdal min al-dara'ir al-syi'riyyat* (*Ibdal* perkara-perkara keterpaksaan dalam syi'r).

Formatted

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Abu Hayyan membuat merujukan yang banyak dan menukil pendapat-pendapat ulama nahu yang terdahulu banyak kitab-kitab lain dalam penulisannya terhadap untuk menghasilkan kitab *Irtisyaf al-Darb* ini., pendapat pendapat ulama nahu yang terdahulu. Oleh itu, kitab *Irtisyaf al-Darb* ini memuatkan berbagai-bagai pendapat yang sangat bernilai dalam kajian ilmu nahu dan perkembangannya. Imam aAl-Suyutiy mengambil manfaat daripada kitab ini dengan membuat ringkasan dalam kitabnyayang dinamakan *Ham' al-Hawami'* (Khadijat al-Hadithiy1866: ms132-137).

Formatted: Font: Italic

Dalam penulisan kitab *Irtisyaf al Darb al Darb 'ala lisan al 'Arab* ini, Abu Hayyan merujuk kepada sumber-sumber yang sangat luas, termasuklah kitab-kitabnya sendiri. Jumlah rujukan melalui riwayat (naqal) daripada ulama-ulama ialah sebanyak dua ratus tokoh ulama nahu dan bahasa. Sementara itu, rujukan kitab-kitab menjangkau seratus tiga puluh lima buah kitab, ditambah lagi dengan banyak pmenjelajahan kepelousouk nNegara Islam. Ulama-ulama yang beliau ambil riwayat mereka dari Basrah ialah Sibawayh, Abu al Hasan al Akhfasy, Abu 'Amr al Jarmiy, al Khalil, Abu 'Utman al Maziniy, Abu Hatim al Sajistaniy, al Riyyasyiy, al Ziyadiy, Qutrub, al Mubarrid, al Zajjaj, Ibn al Sarraj, 'Aliy bin Sulayiman al Akhfasy, Ibn Durustawayh, Abu al Qasim al Zajjajiy, Abu Sa'id al Sirafiy, Abu 'Amr Ibn al 'Ala', 'Isa bin 'Umar, Yunus bin Habib, Mabraman dan lain-lain.

Formatted

Beliau juga, telah mengambil ilmu daripada ulama-ulama Kufah, secara meriwayatkannya daripada al Kisa'iy, 'Aliy bin Hasan al Ahmar, al Farra', Abu 'Amr al Syaybaniy, Hisyam al Darir, Abu al 'Abbas Yahya bin Tha'lab, al Ru'asiy, Mu'adh bin Muslim al Harra', Ibn Sa'dan, Muhammad bin Habib dan Abu Musa al Hamid.

Abu Hayyan juga mengambil ilmu daripada ulama-ulama Baghdad yang diriwayatkan daripada Ibn Kaysan, al-Zajjajiy, al-Farisiy, Ibn Jinni, Ibn Qutaybat, Abu Hanifat al-Daynuriy, Ibn Syaqr, Ibn al-Khayyat, al-Zamakhsyariy, Ibn al-Syajuriy, Abu al-Barakat al-Anbariy, al-'Akbariy, Ibn Ya'isy dan al-Rida al-Istirbaziy.

Ilmu ulama Andalusia juga diriwayatkan oleh beliau, mereka ialah Ibn Malik, Ibn 'Usfur, Ibn Hisyam al-Khadrawiy, Abu Bakr al-Zabidiy dalam, Ibn al-Qutiyyat, Judiy bin 'Uthman, Ibn Sayyidat, al-A'lam al-Syantimiriyy, Ibn al-Sayyid al-Batalyawsiy, Ibn al-Badhisyy, Ibn al-Tarawat, Ibn 'Atiyyat al-Gharnatiyy, Ibn Tahir al-Asybiliyy, Abu Qasim al-Suhayliy, Ibn Muda' al-Qurtubiy, Ibn Kharuf dan al-Jazuliy.

Abu Hayyan juga meriwayatkan daripada ulama-ulama mutakhir seperti al-Jurjaniyy, Ibn al-Dahhan, Ibn al-Khasysyab dan lain-lainnya.

Kesan yang telah ditinggalkan oleh Abu Hayyan kepada umat melampaui penulisan kitab ini ialah:

1. Abu Hayyan telah memecah rekod dunia pada masa itu dengan berjaya mengumpul lebih daripada seribu binaan daripada binaan kata nama dan kata kerja melebihi dengan apa yang telah dilakukan oleh ulama-ulama sebelumnya atau semasa dengannya seperti Ibn al-Qatta' dalam kitabnya *Abniyat al-Asma' wa al-Af'al* dan al-Zabidiy dalam kitabnya *al-Istidrak*. Mereka tidak mencapai dengan apa yang dicapai oleh Abu Hayyan dalam usaha mengumpul, menyusun, menganalisis, menghadkan binaan perkataan tersebut. Beliau tidak meninggalkan sesuatu pun perkataan baik yang terasing atau yang tersebut dalam binaan perkataan melainkan diperkatakan, beliau

Formatted

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

juga boleh berbagai bahasa yang berbeza dalam satu perkataan seperti katanya dalam masalah penambahan “nun”:

(Abu Hayyan1998: jld 1ms206), "أَوْ تَالَيْتُ مَكْرَمًا فَرِيدًا فِي فَرْنَانٍ وَبَضَمَ الْغَاءَ"

(Abu Hayyan 1998: jld 1ms203), "وَأُتُونُ تُرْجِسَ بِفَتْحِهَا أَوْ كَسْرِهَا عِنْدِي أَصْلِيَّةٌ"

(Abu Hayyan1998: jld 1ms213) "وَيَتَاءٌ وَتَهْوَاءٌ وَبُكْسَرٌ تَائِهَاتُهُمَا"

Maksudnya: “Atau ketiga: Dengan baris akuasatif ditambah pada perkataan فَرْنَانٍ atau baris nominatif فَرْنَانٍ. “Juga nun pada perkataan تُرْجِسَ, dibaca dengan akuasatif تُرْجِسَ atau kasus genitif تُرْجِسَ (pada saya itu yang asal)”. “Perkataan تَهْوَاءٌ وَتَيَاءٌ dengan kasus genitif ta’ pada kedua dua perkataan tersebut”.

2. 2. ————— Abu Hayyan bertanggungjawab menyampaikan kepada kita pendapat-pendapat ulama yang sudahtelah kehilangan kitab mereka di dalam dunia ini, seperti kitab al-Basit kepunyaan Muhammad bin Diya’ al-Din bin al-‘Alj, al-Ifsah kepunyaan Ibn Hisyam al-Khadrawiy, kitab al-Farkh kepunyaan al-Jarmiy, kitab al-Awsat li al-Akhfasy dan lain-lain lagi.

3. 3. ————— Dengan ingatan yang kuat, pembacaan yang luas dan ijihad yang mantap Abu Hayyan telah berjaya mengumpulkan kepada kita lima kurun ilmu nahu dan yang sezaman dengannya.

4. Beliau juga banyak sekali membawa dalil daripada al-Quran, hadith, Syi’r, riwayat-riwayat, bahasa-bahasa kabilah Arab, perumpamaan-perumpamaan Arab, bentuk-bentuk i’rab dan qira’at.

⋮

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Justified, Indent: Left: 0.13 cm

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Justified

Formatted: Font: 18 pt

Formatted

Formatted: Tab stops: Not at 2.86 cm

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: (Default) Transliteration, Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted

Formatted: Justified, Indent: Left: 0.13 cm, First line: 0 cm, Tab stops: 1.27 cm, Left + 2.86 cm, Left + 5.08 cm, Left

Formatted

4.5 Kitab-kitab lain hasil penulisan Abu Hayyan

4.4 Pada peringkat ini Abu Hayyan sudah memiliki kemantapan ilmu dan pengalaman yang banyak. Pembacaan yang luas, bertanggung jawab sebagai Syaykh al-Nuhat yang berhadapan dengan berbagai golongan masyarakat. Beliau mula menulis kitab-kitab yang bertaraf ilmiah yang berdasarkan kepada fakta, metodologi dan gabungan anika ilmu. Antara kitab-kitab tersebut ialah:

4.5.1 Kitab Ghayat al-Ihsan fi 'Ilm al-Lisan (689H).

Kitab ini telah ditulis oleh Abu Hayyan untuk pelajar-pelajar permulaan sebagai kitab

pengantar kepada ilmu nahu. Beliau telah meletakkan di dalamnya banyak asas-asas nahu mengikut mazhab Basrah. Kata beliau dalam muqadimahya: “Segala pujian bagi Allah kerana mengilhamkan kami memujinya, selawat dan salam selagi mana kekalnya langit dan bumi, waba‘du, saya hadiahkan kepada kamu wahai pelajar permulaan ilmu nahu dengan pengantar yang mudah diikuti, senang dipelajari yang mana saya masukkan kedalamnya banyak perkara-perkara asas dan pecahan-pecahan dengan mengikuti mazhab Basrah, perkara pertama yang semestinya dimiliki dan dimenangi, maka terang benderanglah langit peradaban

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Justified, Indent: Left: 0.13 cm, First line: 0 cm, Tab stops: 1.27 cm, Left + 2.86 cm, Left + 5.08 cm, Left

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: Bold

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Underline

Formatted: No underline

Formatted: No underline

Formatted: No bullets or numbering

Formatted: Font: Not Bold

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.59 cm, Right + Not at 2.86 cm + 5.08 cm

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.11 cm, Right + Not at 1.27 cm + 2.86 cm + 5.08 cm

bergemerlapan, menyelubungi permata-permata manfaat yang besar, maka saya namakan kitab ini “*Ghayat al-Ihsan fi ‘Ilm al-Lisan*”, dan Allah sahajalah yang akan memberi manfaatnya pada tujuan yang mulia ini, akan mengembali-

Formatted: Font: Italic

kan kita ke tempat yang kekal abadi dengan kurniaannya dan keberkatannya”.

Formatted: Indent: Left: 0 cm

—————Kitab ini belum dicetak sehingga sekarang. Kedapatan dua naskah manuskrip manuskrip asal tulisan tangan:

—————Pertama: Disimpan di Dar al-Kutub Kaherah, yang merupakan manuskrip asal tulisan tangan pengarang sendiri, selesai tulis pada hari Ahad 11 Ramadan 689H, bilangan 24sy yang tertulis pada muka depan dan muka belakang dua ijazah daripada pengarang kepada anaknya Hayyan dengan tulisannya sendiri, di sebelah tepinya pula terdapat tulisan yang bukan tulisan Abu Hayyan.

Kedua: Disimpan di Ma‘had Ihya’ al-Makhtutat di Jami‘at al-Duwal al-‘Arabiyyat, naskhah manuskrip asal tulisan tangan pengarang sendiri, tertulis di atasnya sama‘ (perdengar) kepada anaknya pada tarikh 722H, naskhah ini ialah naskhah fotostat daripada naskhah Dar al-Kutub bilangan 24sy dalam 23 helaian kertas berukuran 13x17. Pada muka pertama tertulis: “Saya telah membaca keseluruhan mukadimah ini secara riwayat daripada penulisnya ayahanda saya r.a. dalam dua majlis yang terakhirnya ialah pada hari Isnin 20 Jamadilawwal tahun 722H di rumahnya Bab al-Bahr Zahir, Kaherah, ditulis oleh Hayyan”.

_____Selepas daripada itu, terdapat pula pengakuan Abu Hayyan dengan katanya: “Apa yang dikatakan oleh anakanda saya adalah benar, saya telah mengijazahkan baginya supaya dapat meriwayatkan daripada saya semua riwayat-riwayat saya, tulisan saya, ringkasan saya, semua karaya-karya saya, keseluruhan apa yang harus bagi saya dan apa yang harus daripada saya meriwayatkannya dengan syarat kebijaksanaannya dengan itu, ditulis oleh Abu Hayyan”. Ada lagi beberapa tulisan lain (Khadijat al-Hadithiy1966: ms141-142).

_____Oleh kerana kitab ini ditulis untuk pelajar permulaan dalam ilmu nahu, maka saiznya pun hanya mengandungi 23 helaian kertas sahaja. Kitab ini dimulakan dengan pengertian ilmu nahu, pembahagian perkataan kepada khabar dan insya', kemudian dibahagikan pula kepada dua bahagian: Pertama: Pada peraturan-peraturan perkataan terdiri daripada ilmu tasrif. Kedua: Peraturan-peraturan ayat yang dibahagikan pula kepada dua: 1. Kasus i'rab. 2. Kasus pada bukan i'rab. Selepas itu Abu Hayyan telah menjelaskan tentang kasus i'rab, makna i'rab itu sendiri, gelarannya, tanda-tanda i'rab, di sini diletakkan beberapa bab: Al-Ma'rufat (perkataan yang khusus) dan al-nakirat (perkataan-perkataan umum), al-marfu'at (perkataan yang berkasus nominatif), al-mansubat (perkataan yang berkasus akuatif), al-majrurat (perkataan yang berkasus genitif), al-tawabi'(kata susul), kata kerja dan bahagiannya, al-nawasib (pengubah fleksi akusatif), al-jawazim (pengubah fleksi berkasus mati), kemudian bahagian kedua pula daripada kasusu-kasus ayat ialah: Fi al-bina' (tak fleksi), idgham, waqaf (tempat berhenti) dan al-akhbar (pradiket).

_____Bahagian kedua dalam hukum perkataan beliau meletakkan pula beberapa bab: Hamzat al-wasl (hamzah wasal), al-muthanna (duaan), jamak, mansub (nisbah

Formatted

perkataan kepada sesuatu), nun taukid, hukum variasi, jamak taksir dan pengembangannya, binaan masdar, kata masdar, kata nama masa, kata nama tempat, maqsur dan mamdud, kata nama pelaku dan kata nama pengamalan. Pada bahagian akhir beliau meletakkan pula ilmu tasrif: Ziyadat (imbuan), naqs (kata kerja naqis), badal (kata ganti), qalb (terbalikkan), mujarrad (kata dasar), mazid (kata berimbuhan) daripada kata nama dan kata kerja, al-naqs : Idgham dan Hadhaf, mawaqi' atradih, badal, huruf yang menyahkan kemunculan dan menterbalikkan, huruf hijaiyah. Kemudian beliau meletakkan pula bab yang lain: Bab kata adjektif yang terdiri daripada: perubah fleksi, muhmal (tak berfleksi), perubah fleksi genitif, perubah fleksi akusatif, perubah fleksi jazam (mati), atau pengubah berfleksi akusatif, genitif dan nominatif, perubah tak berfleksi yang seiringan. Selepas itu, bab syi'r dan saja' serta perkara yang harus padanya dan tidak dibolehkan pada selainnya. Bahagian pengecualian syi'r: Penambahan, badal, hadhaf, taqdim dan ta'akhir.

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

_____Jelaslah kepada kita bahawa kitab ini ditulis oleh Abu Hayyan semata-mata nahu dengan cara yang cukup ringkas sesuai dengan pelajar-pelajar yang baru mengenali ilmu nahu. Mudah untuk dihafal dan ~~dibawa kesana kemari~~ diingati. Kitab ini telah disusun semula oleh 'Abd al-Rahman bin Ahmad al-Wasitiy al-Syaykh Taqiy al-Din al-Baghdadiy (781H) untuk gurunya Abu Hayyan dan Abu Hayyan mengkaguminya dan memujinya (Khadijat al-Hadithiy 1966: ms144).

Formatted: Indent: Left: 0 cm

4.5.2 Kitab al-Nukat al-Hisan fi Syarh Ghayat al-Ihsan (722H).

_____Abu Hayyan telah mensyarahkan kitab mukaddimah ilmu nahunya dengan sebuah kitab lain yang diberi nama *al-Nukat al-Hisan fi Syarh Ghayat al-*

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.59 cm, Right + Not at 2.86 cm + 5.08 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic

Ihsan. Kitab ini sudah pun dicetak oleh Mu'assasat al-Risalat pada tahun 1985 hasil analisis yang dilakukan oleh 'Abd al-Husayn al-Naqiliy pensyarah Fakulti Kesusasteraan Universiti Baghdad. Terdapat tiga manuskrip kitab ini, senaskhah di Dar al-Kutub Kaherah hasil manuskrip asal tulisan tangan Ahmad Ibn 'Abd al-Qadir bin Ahmad bin Maktum al-Qaysiy bilangan 364, senaskhah lagi Maktabah Chester Beatty bilangan 3635 tanpa tarikh, mempunyai 131 muka surat 19x13 dengan tulisan khat nasakh yang baik, senaskhah lagi ialah yang menjadi sandaran 'Abd al-Husayn iaitu naskhah al-Madrasat al-Qadiriyyat Baghdad bilangan 570 (bahasa) bertarikh 722H, ditulis oleh Ahmad bin Lajin al-Basyiriy, tarikh tamat penulisan pada 5 Zulhijjah 721H, mempunyai 63 helaian kertas, 27 baris perkataan dan 14 perkataan sebaris (Abu Hayyan 1985: ms 11).

Formatted: Indent: Left: 0 cm

— Abu Hayyan menjelaskan sebab-sebab beliau mensyarahkan kitab ini dalam mukaddimahnyanya dengan katanya: “Nukat ini saya rencanakannya terhadap kitab yang telah diedarkan iaitu *Ghayat al-Ihsan fi 'Ilm al-Lisan*, saya bukakan kuncinya, saya jelaskan kesukarannya, kebanyakan hukum disampaikan melampaui contoh, jarang sekali membiasakan diri menambah hukum, menyebut khilaf dan memberikan dalil. Saya tidak bermaksud untuk memenuhi langit ini dengan perkara yang tersirat, bahkan saya lebih suka mendahulukan perkara yang ringkas daripada panjang berjela, dan saya namakan kitab ini sebagai *al-Nukat al-Hisan fi syarh Ghayat al-Ihsan*. Walau pun kitab ini terdiri daripada beberapa juzuknya sahaja, begitu juga kandungannya kalau hendak dinisbahkan kepada peradaban Arab yang luas itu, maka sudah tentulah sangat sedikit, apa yang diharapkan dengan yang sedikit ini moga dapat memberi faedah-faedah yang tidak terputus daripadanya, keunikannya yang sangat berkesan, kepada Allahlah saya pohon supaya menjadikan kitab kecil saya ini jalan untuk

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

memahami kitabnya, keselamatan daripada azabnya dan sebagai jalan untuk mendapat pahala dengan kurniaannya dan kemurahannya” (Abu Hayyan 1985: ms 31).

—Kitab ini tidak banyak perbezaan dengan kitab asalnya, tajuk-tajuknya sama sahaja, kecuali dari segi huraian, keterangannya yang berbeza. Terdapat juga tempat di mana Abu Hayyan menjelaskan kesilapannya pada segi susunan atau kekurangan-kekurangan yang perlu ditambah, umpamanya beliau menyarankan supaya didahulukan tajuk peraturan-peraturan perkataan dan dikemudiankan peraturan-peraturan ayat. Beliau memberikan sebab kenapa beliau berbuat demikian ini ialah kerana tajuk yang dikemudiankan itu lebih susah dan sukar daripada tajuk yang didahulukan (Abu Hayyan1985:ms32). Terdapat juga beberapa definisi antara kaedah yang dibuat semula berbeza dengan apa yang didefinisikan dalam kitab Ghayat al-Ihsan. Beliau menjelaskan bahawa banyak perkara yang tertinggal pada matan kitab sebelumnya, seperti masalah binaan kata nama yang dianalogi daripada al-maqsur katanya: “Dahulu pengarang telah meninggalkan sesuatu daripada hasil analogi daripada kata nama maqsur iaitu setiap perkataan jamak pada pola “fa’ala”(فَعَالَى) contohnya: نَدَامِي، غَضَائِي، رَيْتَامِي، semua sifat kepada maskulin yang mu’tall lam, femennnya pada pola “fa’la”(فَعْلَاءُ) contohnya: Perkataan-perkataan: أَقْنَى فَنَوَاءً، أَعَشَى فَاَعْلٍ، عَمِيَاءُ، أَعْمَى عَمِيَاءُ، semua jamak yang berada pada pola فَاعِلٌ bagi sifat atas pola فَاعِلٌ yang m’utall lam contohnya: عَزِي، عَازٌ (Abu Hayyan 1985:ms221). Dalam binaan mamdud pula Abu Hayyan berkata: “Ada lagi yang pengarang tertinggal daripada hasil analogi perkataan yang mamdud, antaranya: Setiap masdar naqis pada kata kerja yang mu’tall al-lam pada pola "فَعَلٌ" atau "أَفْعَلٌ" (jika ketiadaan mim pada awalnya) seperti: رَامِي رَمَاءً، أَعْطَى عَطَاءً. Semua kata jamak untuk yang akhirnya “ta’ ta’nith” dan sebelumnya “ya” atau “waw” selepas alif za’idat (tambahan) contohnya: عَظَايَةَ عَطَاءً، صَلَاةٍ صَلَاةً، سَمَاوَةٍ سَمَاوَةً. Setiap kata jamak pada pola فُعَالٌ bagi sifat yang mu’tallat

- Formatted: Font: Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: (Default) + Headings CS (Times New Roman), Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt
- Formatted: Font: 18 pt
- Formatted: Font: Times New Roman, 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: Italic
- Formatted: Font: Italic
- Formatted: Font: Italic
- Formatted: Font: Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: 18 pt, Italic
- Formatted: Font: Italic

lam atas pola *فَاعِل* contohnya: *عَزَاء*, setiap kata nama atas pola *فُعْلَاء* contohnya: *عَاشُرَاء* atau atas pola *فَاعِلَاء* contohnya *سَائِيَاء* atau *فَاعِلَاء* contohnya: *عَاشُرَاء* atau atas pola *فُعْلَاء* contohnya *عَاجَسَاء* atau atas pola *فُعْلَاء* contohnya *جُلُوءَاء*. Semua sifat yang mu'tallat al-lam atas pola *مُفْعَال* contohnya: *مُسْعَاء*, *مُعْطَاء*, ada juga antara mereka yang menyebut *مُعْطَى* sebagai menyenangkan sebutan (Abu Hayyan 1985; ms223).

— Dalam menjelaskan mengenai syarat-syarat wajib idgham Abu Hayyan berkata: “Sedikit kekurangan pada syarat wajib idgham pada kata kerja tersebut iaitu: Janganlah huruf itu menjadi sambungan kepada sesuatu perkataan seperti: *جَلْبَبٌ*, *اِسْتَحْنَكُ*, dan itu tidak diharuskan sama sekali” (Abu Hayyan 1985; ms242).

— Dalam perbincangan huruf hijaiyyat pula Abu Hayyan berkata: “Huruf Arab ada dua puluh sembilan huruf, dikumpulkan dalam bait syi'r seperti di bawah nanti, pada hakikatnya ialah dua puluh lapan huruf kerana lam alif ialah lam, ini hanya kata-kata orang terdahulu sahaja” (Abu Hayyan 1985; ms270).

4.5.3 Kitab al-Tadhkirat (t.t):

Maklumat yang jelas bahawa kitab ini telah ditulis oleh Abu Hayyan sebelum menulis kitab tafsirnya *al-Bahr al-Muhit* dan kitab *Irtisyaf al-Darb*. Ini berpandukan kepada rujukan yang disebut oleh beliau dalam kitab tafsir *al-Bahr al-Muhit*—(Abu Hayyan2001: jld 1 ms 88; jld 2 ms 294,331,428; 1998: ms 325,331).

Kitab *al-Tadhkirat* ini mempunyai nama-nama lain, dalam kitab *al-Bughyat* dan *Kasyf al-Zunun* dikenali dengan nama kitab *al-Tadhkirat fi al-'Arabiyyat*, dalam kitab

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: Times New Roman, 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: 18 pt, Italic

Formatted: Font: Not Bold, Not Italic

Formatted

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: List Paragraph, Justified, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.27 cm, Left + 1.59 cm, Right

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Normal, No bullets or numbering

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

al-Durar al-Kaminat dan al-Badr al-Tali' dikenali pula dengan nama al-Tadhkirat sahaja, dan sebahagian sumber rujukan memadai dengan menyebut al-Tadhkirat (Abu Hayyan 1986: ms 24).

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Sebenarnya kitab al-Tadhkirat mempunyai empat jilid besar, Abu Hayyan sendiri telah menyatakannya ketika mengijazahkan kitabnya kepada al-Safadiy. Beliau berkata dalam kitab al-Bahr al-Muhit: “Kitab kami yang besar itu kami namakan al-Tadhkirat” (Abu Hayyan2001: jld 1 ms 88; jld 2 ms 294,428). PadaDi kulitnya tertulis: Juzuk kedua daripada kitab Tadhkirat al-Nuhat kepunyaan Abu Hayyan Muhammad bin Yusuf rahimahullah mu'allifuhu wa 'afa 'anhu amin. Milkun lillah Ta'ala di tangan Syed Muhammad bin Nasir dengan harga lima qurusy kilab, tahun seribu tujuh puluh enam.

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Senaskhah lain pula dengan manuskrip asal tulisan tangan khat masyriqiy kemas dalam keadaan baik, tidak banyak tulisan-tulisan yang tidak boleh dibaca. Terdapat tulisan di atas kitab tersebut dengan tulisan yang ditulis oleh al-ustaz Muhammad Ibrahim al-Kattaniy dengan tulisannya sendiri berbunyi: Kelebihan kitab ini ialah ia mengandungi nukilan-nulilan nahu dan bahasa yang banyak- yang tidak pernah sampai kepada kita. (Abu Hayyan1986: ms24).

Kitab ini telah dinukil oleh Abu Hayyan sendiri dalam kitab tafsirnya al-Bahr al-Muhit seperti pada jld 1 ms 88, jld 2 ms 294,331,428, jld 8 ms464, dalam kitab Irtisyaf al-Darb pula pada ms 325 dan 331. Al-Suyutiy juga telah menukulkan kitab ini ke dalam kitabnya al-Ham' al-Hawami' jld 1 ms 10, dalam al-Iqtirah ms 10 dan ms12 dan dalam kitab al-Asybat wa al-Naza'ir jld 3 ms 16-17.

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

5.0 Kitab *al-Tadhkirat* ini memperlihatkan kepada kita secara jelas kedudukan Abu Hayyan sebagai seorang yang sangat alim dalam bidang bahasa, sastra Arab dan tafsir. Hasil yang ditinggalkan pual, ilmiah, jelas memperlihatkan pendapat nahunya, pengembeleingan tenaganya bukan setakat menukil ilmu daripada ulama-ulama terdahulu atau sezaman dengannya bahkan beliau berijtihad dengan membuat perbincangan, menganalisa dan merumuskannya. Dalam kitab ini beliau telah menukilkan banyak perkara daripada kitab-kitab yang terdahulu sama ada yang telah dicetak atau yang belum dicetak sampai kehari ini.

Formatted: Font: Italic

4.5.4 Kitab al-Hidayat fi al-Nahw(t.f)

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, Bold, Underline, Malay (Malaysia)

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.27 cm, Left + 1.59 cm, Right + Not at 2.86 cm + 5.08 cm

Kitab ini dipercayai ditulis oleh Abu Hayyan. Terdapat tiga naskhah manuskrip yang tersimpan: Pertama: Manuskrip yang tersimpan di Dar al-Kutub, Kaherah bernombor 1726 yang terdiri pada satu jilid kecil yang ditulis bersama sebuah kitab lain berjudul al-*'Awamil fi al-nahw* kepunyaan Syeikh 'Abd al-Qahir al-Jurjaniy, sebuah kitab lagi *'Awamil* kepunyaan Mulla Muhsin yang terdiri daripada tiga puluh tujuh keping kertas tetapi tidak disebut nama Abu Hayyan dalam naskhah ini dan tidak pula terdapat sebarang pertanda bahawa kitab ini milik beliau.

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic

Kedua: Disimpan ditempat yang sama naskhah yang bernombor 721 Majami', mempunyai 65 keping kertas tetapi tidak juga disebut nama Abu Hayyan. Ada juga penulis yang menulis dengan khat berlainan yang berbunyi: *Kitab al-Hidayat fi al-Nahw li Abu Hayyan.*

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: Italic

—————Ketiga: Naskhah yang disimpan di Arkib al-Taymuriyyat yang bernombor 428 Nahu menyamai naskhah di atas dengan ketiadaan nama penulisnya. Terdapat pula seseorang yang menulis dibahagian muka pertama dengan mengguna kahat yang berbeza berbunyi: “Sesungguhnya telah dikumpulkan oleh Imam yang alim al-fadil ‘Abd al-Jalil al-Ghaznawiy”. Sebelah tulisan tersebut ada pula tulisan lain yang menyebut: *Al-Hidayat fi al-Nahw*. Tulisan ini menunjukkan bahawa kitab ini kepunyaan Abu Hayyan. Berdasarkan kepada muka surat yang kedua syarah kepada kitab ini yang diberi nama al-Dirayat yang di cetak di India. Naskhah ini mengandungi 98 muka surat, tertulis pada akhir kitab: “Sempurna penulisan kitab ini yang bernama al-Hidayat fi al-Nahw ditulis oleh hamba yang fakir, hina dan berdosa ‘Abd al-Wahid bin Muhammad al-Sadiq, Allah ampunkan dosanya, dosa kedua-dua ibu bapanya. Dan sempurna penulisan kitab ini pada tahun 1232H”.

—————Ada juga sebahagian penulis menganggap bahawa tulisan yang terdapat dimuka surat yang pertama naskhah tersebut kepunyaan ‘Abd al-Jalil kerana nama kitab yang sama ditulis oleh beliau dan Ibn Durustawayh (Hajj Khalifah1378H:jld 2 ms2041). Kata Khadijat al-Hadithiy tidak dapat dipastikan sama ada kitab ini kepunyaan Abu Hayyan atau pun tidak. Tetapi berdasarkan beberapa bukti bahawa kitab ini adalah kitab beliau: Pertama: Pada muka surat kelapan kitab al-Dirayat syarah al-Hidayat , menyandarkan kitab ini kepada Abu Hayyan. Kedua: Kitab tersebut tidak jauh bezanya dengan gaya penulisan Abu Hayyan, sama seperti ringkasan-ringkasan yang sebelumnya yang menunjukkan peringkat awal umurnya.

—————Abu Hayyan telah memulakan kitab al-Hidayat dengan mukaddimahya: “ Segala pujian bagi Allah pentadbir sekalian alam, dan kesudahan yang baik itu ialah untuk orang-orang yang bertakwa, salawat dan salam

Formatted: Font: Italic

keatas sebaik-baik makhluknya Muhammad dan keluarganya semua. Amma ba'du, ini adalah ringkasan yang ditulis dalam ilmu nahu. Saya telah kumpulkan di dalamnya semua perkara-perkara yang penting tanpa memasukkan dalil dan sebab-sebab dengan harapan tidak akan mengelirukan pelajar baru untuk memahami sesuatu masalah dan saya namakan kitab ini sebagai "*al-Hidayat*", dengan harapan Allah akan memberi hidayah kepada pelajar dengan kitab ini, saya susun bermula dengan mukaddimah, dan tiga pembahagian serta penutup dengan taufik daripada Allah yang maha mengetahui" (Khadijat al-Hadithiy 1966: ms 156-158).

Formatted: Font: Italic

—————Mukadimah kitab ialah konsep ilmu nahu yang dibahagikan kepada tiga bahagian: Pertama: Definisi ilmu nahu. Kedua: Pengertian kalimah(perkataan). Ketiga: Pengertian kalam (percakapan).

—————Bahagian pertama: Mengenai Ism (kata nama), hukum-hukumnya mengandungi dua bab. Bab yang pertama: Mengenai kata nama fleksi, dalamnya mengandungi mukadimah, tiga matlamat tataru penutup. Mukaddimah mengandungi tiga fasal. Fasal pertama: Definisi kata nama fleksi, fasal kedua: Bahagian-bahagian i'rab kata nama dan fasal ketiga: Pada kata nama tetap. Tujuan pula dibahagikan pula kepada: Pertama: Pada al-Marfuat iaitu: *Al-Fa'il*, objek yang tidak disebut pelakunya, subjek, predikat, predikat inna dan keluarganya, kata nama dan keluarganya, kata nama "*ma*" dan "*la*" yang menyerupai "*laysa*" serta predikat penafian jenis. Tujuan kedua: Pada perkara-perkara akuasatif, iaitu: Kata nama penguat, objek, seruan, kata keterangan, kata nama sebab, kata nama pengiring, hal, duaan, tamyiz, subjek inna dan keluarganya dan kata nama "*ma*" dan "*la*" yang menyerupai "*laysa*". Tujuan ketiga: Pada perkataan tak berimbu. Penutup: Pada kata susul. Bab kedua: Pada

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

kata tak fleksi iaitu: Kata ganti, kata nama petunjuk, kata nama mawsul, kata nama pelaku dan kata nama suara, frasa kata, kinyat dan kata keterangan tak fleksi.

—————Penutup kitab tersebut berkisar mengenai hukum-hukum kata nama dan hubungannya dengan perkataan yang tidak termasuk dalam i'rab, merangkumi beberapa fasal: Pertama: Pada pembahagian kata nama kepada kata nama khas dan kata nama am. Kedua: Pada nama-nama bilangan. Ketiga: Maskulin dan femenin. Keempat: Duan. Kelima: Jamak. Keenam: Masdar. Ketujuh: Kata nama pelaku. Kelapan: Kata nama pengamalan. Kesembilan: Sifat musyabihat dan kesepuluh: Kata nama tafdil.

—————Bahagian kedua: Mengenai kata kerja dan bahagian-bahagiannya: Kata kerja kala lampau, kata kerja kala sedang dan imperatif. Beliau telah memperkatakan mengenai binaannya dan i'rab. Dibahagikan kata kerja ~~pula~~ kepada kata kerja transitif dan kata kerta tak transitif, kemudian beliau memperkatakan pula mengenai kata kerja terbalik, kata kerja hampir, dua kata kerja kagum, dan kata kerja pujian dan celaan.

—————Bahagian ketiga: Mengenai huruf, diperbincangkan padanya partikel jarr, partikel menyerupai kata kerja, partikel 'ataf, partikel peringatan, patikel seru, partikel ijab, huruf tambahan, huruf tafsir, huruf masdar, huruf pengkhusus, huruf ~~tawuqi~~, dua huruf istifham hal dan hamzat, huruf syarat, haruf rada', ta' femenin yang sukun, tanwin dan dua nun taukid.

—————Kitab ini masih dalam keraguan sama ada hasil tulisan Abu Hayyan atau bukan. Cuma ada beberapa persamaan sebagai mana yang diperkatakan diatas (Khadijat al-Hadithiy1966: ms 155-158).

4.5.5 Kitab al-Qawl al-Fasl fi Ahkam al-Fasl(728H).

—————Kitab ini merupakan antara kitab-kitab nahu hasil penulisan Abu Hayyan yang telah diceritakan tetang pengijazahan beliau kepada al-Safadiy pada tahun 728H. Terdapat beberapa kitab lain yang ditulis mengenai Abu Hayyan menyebutnya (al-Safadiy 1911: ms 283).

5.1 —————Kitab ini merupakan sebuah kitab kecil yang mengandungi lebih kurang tujuh keping kertas yang ditulis untuk menjelaskan hukum al-fasl (pemisah) (Abu Hayyan 1983: jld 1 ms 44). Kata Abu Hayyan: “Hukum-hukum pemisahan, permasalahan dan perselisihan pendapat yang terdapat di dalamnya terlampau banyak dan kami telah kumpulkan dalam kitab yang telah kami namakan “*al-Qawl al-Fasl fi Ahkam al-Fasl*”, dan kami telah letakkannya di dalam kitab *al-Tashil* yang kami tulis” (Abu Hayyan 1983: jld 8 ms 367). Kata Abu Hayyan dalam mentafsirkan firman Allah S.W.T: إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (al-Baqarat:127; 2:35). Perkataan أَنْتَ dalam ayat ini boleh menjadi subjek, pemisah atau pengukuhan, dan telah pun diperkatakan dalam perbincangan yang telah lalu mengenai pemisahan dan faedah-faedahnya. Ini termasuk di dalam masalah yang saya telah kumpulkan dalam lebih kurang tujuh keping kertas dengan menjelaskan hukum tanpa sebarang dalil dan kedua-dua sifat tersebut sememangnya sangat bersesuaian di sini” (Abu Hayyan 1983:jld 1 ms 388).

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.59 cm, Right + Not at 1.9 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Justified, No bullets or numbering, Tab stops: 1.27 cm, Left + 1.9 cm, Left

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

4.5.6 Kitab al-Syadharat(t.t).

Abu Hayyan Abu Hayyan menyebut mengenai ijazahnya kepada al-Safadiy bahawa beliau telah menulis sebuah kitab yang berjudul "*al-Syadharat*", ada juga yang menamakannya *al-Syadharat al-Dhahabiyat*. Muhammad Syakir al-Katbiy menamakannya sebagai "*al-Syudhur*"(al-Muqriy(t.t): jld 3 ms 307). Kitab ini langsung tidak diketahui mengenai apa yang terkandung di dalamnya kerana Abu Hayyan sendiri tidak sedikit pun menukilkan isinya kedalam mana-mana kitabnya yang lain. Al-Haji Khalifat menyebut bahawa kitab ini merupakan ringkasan kitab al-Baydawi dan memang sebahagian pengarang mensyarakannya (Haji Khalifat1378H:jld2 ms 1028).

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic

Formatted: No underline

Formatted: Indent: Left: 0 cm

4.5.7 Kitab Syarh Kitab Sibawayh(t.t).

Abu Hayyan Abu Hayyan menyebut nama kitab ini semasa mengijazhkannya sebagai berjudul "*Syarh kitab Sibawayh*" (al-Safadiy 1911:ms 283; al-Katbiy1973: jld 2 ms 261). Tidak dapat dikesan kitab ini disebabkan tidak pernah terjumpa isi kandungannya dan juga apa-apa naskhah manuskrip yang diarkibkan (Khadijat al-Hadithiy1966: ms 173).

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.27 cm, Left + 1.59 cm, Right + Not at 1.9 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted

4.5.8 Kitab al-Tajrid li Ahkam Sibawayh(t.t).

Abu Hayyan ~~Abu Hayyan~~ juga meninggalkan sebuah kitab yang diberi nama "*al-Tajrid li Ahkam Sibawayh*" (al-Safadiy 1911: ms 283). Abu Hayyan telah menyebutnya ketika mengijazahkan al-Safadiy dengan mengatakan bahawa ini adalah kitabnya yang sempurna. Kitab ini tidak dapat dikesan, baik melampaui penulisan Abu Hayyan mahu pun penulisan-penulisan lain (Khadijat al-Hadithiy 1966: ms173).

4.5.9 Kitab al-Asfar al-Mulakhkhas min Syarh Sibawayh li al-Sifar(t.t).

5.2 Abu Hayyan ~~Abu Hayyan~~ telah meringkaskan Syarah kitab Sibawayh yang ditulis oleh Abu al-Fadl al-Bataliyya Qasim bin 'Aliy yang terkenal dengan nama al-Sifar, kitabnya berjudul "*al-Asfar al-mulakhkhas min Syarh Sibawayh*". Abu Hayyan telah menyebutnya ketika mengijazahkan al-Safadiy (al-Katbiy 1973: jld 2 ms 561; al-Suyutiy(t.t): ms 122).

4.5.10 Kitab Nihayat al-Ighrab fi 'Ilmay al-Tasrif wa al-I'rab(728H).

Antara kitab Abu Hayyan ~~Abu Hayyan~~ yang dikatakan bahawa beliau mengijazhkannya tetapi kitab tersebut tidak sempurna sehingga tahun 728H.

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.27 cm, Left + 1.59 cm, Right + Not at 1.43 cm + 1.9 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.59 cm, Right + Not at 1.9 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Times New Roman), Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: (Default) Transliteration, Bold, Malay (Malaysia)

Formatted

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted

Formatted: Malay (Malaysia)

Senada syi'r dalam ilmu tasrif dan i'rab yang dinamakan "*Nihayat al-Ighrab fi 'Ilmay al-Tasrif wa al-I'rab*". Kitab ini disebut oleh beliau dalam kitab *Irtisyaf al-Darb* dan kitab *Manhaj al-Salik*. Beliau juga telah menukilkan beberapa bait syi'r daripadanya. Al-Suyutiy telah menukilkan sebahagian daripada bait-bait syi'rnya kedalam kitabnya "*al-Asybat wa al-Naza'ir*".

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: Italic

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: Italic

—Kata Abu Hayyan dalam kitab *Irtisyaf al-Darb*: "Sifat yang tidak disertai dengan "al" dinamakan الرابطة (pengikat) ayat seperti: حَسَنٌ وَجْهٍ مِنْهُ ، حَسَنٌ وَجْهٍ أَخٍ ، حَسَنٌ وَجْهٍ مِنْهُ dalam keadaan nominatif, diharuskan juga dengan genitif dan akuasatif dalam keadaan terpaksa. Kalau tidak disertakan dengan sebarang ikatan ayat, maka yang menjadi pilihan utama ialah dibaca secara genitif, contohnya: حَسَنٌ وَجْهٍ boleh juga dibaca dengan akuasatif حَسَنٌ وَجْهًا , tetapi disini bacaan dengan nominatif adalah dilarang. Walau bagaimana—pun, mazhab Kufah dan sebahagian Basrah mengharuskannya. Kalau yang bukan duaan dan jamak yang terdapat dalam kumpulan ayat tersebut seperti:

Formatted: Font: Italic

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

وَجْهَهُ الرَّجُلِ الْحَسَنُ

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Justified

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted:

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt, Bold

Formatted: Font: 18 pt

hendaklah dibaca dengan nominatif وَجْهَهُ , tetapi kalau dibaca dengan akuasatif harus jika terpaksa, cuma yang tidak boleh sesekali ialah dibaca dengan genitif. Kalau tidak disertakan "al" dan tanpa sebarang ikatan ayat seperti: حَسَنٌ وَجْهَهُ , hendaklah dibaca dengan nominatif, tetapi harus juga dibaca dengan akuasatif dan genitif secara terpaksa. Mazhab Kufah mengharuskannya secara mutlak, tetapi al-Mubarrid dan al-Jarmiy tidak membolehkannya. Apa yang kami segera ambil daripada guru kami, ialah mana-mana ayat yang berulang-ulang kata gantinya pada sesuatu masalah atau tidak ada langsung, maka ayat itu merupakan ayat yang lemah. Kalau hanya mempunyai satu kata ganti sahaja, itu adalah ayat yang kuat kecualilah kalau berlaku kesepakatan

ulama-ulama nahu tidak membolehkannya seperti: الحَسَنُ وَجْهَهُ atau الحَسَنُ وَجْهٍ
(Khadijat al-Hadithiy 1966: ms174).

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Indent: Left: 0 cm

—Abu Hayyan telah menyusun masalah ini dalam serumpun sajak yang dinamakan “Ghayat al-Ighrab fi ‘Ilmay al-Tasrif wa al-I‘rab tetapi tidak sempurna, katanya:

عَرَّفُهُمَا أَوْ نَكَّرَنَ أَوْ عَرَّفَنَ لِلْوَصْفِ أَوْ مَعْمُولِهِ وَلِتُعْرَيْنَ
مَعْمُولُهُ بِضَمِّهِ أَوْ كَسْرَتِهِ أَوْ فَتْحِهِ تَبْلُغُ ثَمَانِي عَشْرَةَ
يُقْبِحُ مَا حَذَفَتْ مِنْهُ الْمُضْمَرَا أَوْ كَانَ فِيهِ مُضْمَرٌ تَكَرَّرَا
وَنَحْوُ دَاجِي شِعْرِهِ قَدْ وَرَدَا نَثْرًا وَنَظْمًا فَاتَّكَرَّكَ الْمُبْرِدَا
وَنَصَّبَ شِعْرَهُ دَلِيلُ الْجَرِّ وَالتَّصْبِ فِي النَّثْرِ أَتَى وَالشُّعْرُ
وَيَمْنَعُ اثْنَانِ لَهُم بِالْحَسَنِ عَدَارَهُ لَا بِالْقَيْحِ دُفْنَ

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Left, Indent: Left: 1.27 cm

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Indent: Left: 0 cm

Formatted: Font: Not Italic

Maksudnya:Definisikan kedua-duanya, atau nakirahkan(jadikan perkataan dalam bentuk umum) atau makrifahkan(jadikan perkataan dalam bentuk khusus), untuk sifat atau perbah fleksi dan i‘rabkanlah perubah fleksinya itu, sama ada dengan dammah atau kasus genitif. Fathah pula boleh sampai kepada lapan belas perkara. Tidak pula cantik kalau dihadhafka daripada yang dimudmarkan(sebutan dalam bentuk kata ganti, begitu juga ayat yang mudmarnya berulang-ulang, seperti sesaorang yang menyempurnakan syi‘rnya tersebut dalam berbagai bentuk bait-bait sajak dan juga pidato, biarkanlah al-Mubarrid dengan hukum akuasatif syi‘rnya. Sedangkan dalil-dalil daripadanya sudah pun dibawa, dalil syi‘r pula terang-terang melarang kedua-duanya sama seperti mereka melarang pada perkataan al-Hasan. Permisinya itu bukan dengan perkara buruk yang boleh terasa hati (Abu Hayyan 1998 : ms 2353-2354; 1947: ms 360-361).

—Beliau berkata pula tentang pelaku ganti atau apa yang dinamakan oleh beliau sebagai objek yang tidak disebut pelaku المَفْعُولُ الَّذِي لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ: “Ulama mutakhir telah menyebut sebab-sebab menghadhafkan pelaku dengan beberapa rangkap syi’r berbunyi:

وَحَذْفُهُ لِلْخَوْفِ وَالِابْتِهَامِ وَالْوِزْنَ وَالْتَحْقِيرِ وَالْإِعْظَامِ
وَالْعِلْمِ وَالْجَهْلِ وَالِاخْتِصَارِ وَالسَّجْعَ وَالْوَفَاقِ وَالِإِيتَارِ

(Abu Hayyan 1998: ms 1325).

Maksudnya: Dihadhafnya kerana ketakutan, kesamaran, wazan, penghinaan, pemuliaan, keilmuan, kejahilan, keringkasan, seloka-, persaudaraan dan perlumbaan.

Kemudian beliau menjelaskan pula pengharus mula dengan kata nama am dengan katanya: Saya telah pun menyebut ayat-ayat dalam bentuk itu dalam rumpunan sajak tersebut dalam kitab “Nihayat al-Ighrab fi ‘Ilmai al-Tasrif wa al-I‘rab”, kemudian saya sebut pula bahawa semuanya itu termasuk dalam kedua-dua pengharus dalam Bait:

وَكُلُّ مَا ذَكَرْتُ فِي التَّفْسِيمِ يَرْجِعُ لِلتَّخْصِيصِ وَالتَّعْمِيمِ

(Abu Hayyan 1947: ms 45).

Maksudnya: Semua yang telah disebut dalam bahagian-bahagian tersebut kembali kepada pengkhususan dan keumuman.

Katanya lagi: “Kalaulah tidak disebabkan kitab ini untuk dijadikan sebagai ringkasan maka sudah tentu saya akan perjelaskan rujukan-rujukan setiap sesuatu daripada al-musawwighat (pembentukan) kepada setiap kedua-dua sifat takhsis dan ta‘mim” (al-Suyutiy 1359H: jld 2 ms 126).

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Left

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: 18 pt

Formatted

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: 18 pt

Formatted: Font: Not Italic

Formatted: Font: Not Italic

4.5.11 Kitab Fadl al-Nahw(t.f).

Kata Valencia bahawa Abu Hayyan mempunyai sebuah kitab dalam ilmu nahu yang berjudul “*Fadl al-Nahw*”, inilah antara kitab yang masih tinggal daripada semua kitab-kitabnya. Kitab ini masih dalam manuskrip tulisan tangan di Maktabah Berlin (Husayn Mu’nis 1955: ms 188-189). Tidak didapati sebarang pertunjuk mengenai kitab ini dari mana-mana sumber lain. Abu Hayyan sendiri pun tidak menyebutnya sama ada dalam pengijazahnya , mahu pun dalam tulisan-tulisannya dalam kitab lain (Khadijat al-Hadithiy 1966: ms 175).

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.59 cm, Space After: 10 pt, No bullets or numbering, Tab stops: 1.43 cm, Left + Not at 1.59 cm + 1.9 cm

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Italic

Formatted: Indent: Left: 0 cm

4.6 Penutup.

Pemikiran Abu Hayyan ~~Abu Hayyan~~ ~~Abu Hayyan~~ dalam bidang nahu begitu jelas sekali. Keadaan ini bolehlah dilihat dari hasil karya penulisan beliau dalam bahagian Ilmu Nahu Abu Hayyan. ~~sebagaimana beliau memulakan kerjayanya sebagai seorang penulis.~~ Penulisannya melalui tahap-tahap kematangan dan kemantapan. Daripada penulisan seorang alim kepada seorang mujtahid bebas. Kitabnya yang ditulis pada peringkat permulaan dikritik hebat oleh bekas muridnya Ibn Hisyam. Penulisan yang bermula daripada menghurai kitab-kitab gurunya, seterusnya dengan penulisan kitab kecil, menganalisis dan mengedit kitab-kitab ternama dan seterusnya menghasilkan kitab sendiri dengan ijtihad-ijtihad melalui kaedah sendiri.

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Space After: 10 pt, Tab stops: 0.95 cm, Left + 1.11 cm, Right + Not at 1.27 cm + 1.9 cm

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Font: Bold, Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Malay (Malaysia)

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: Not Bold, English (U.S.)

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

~~5.3 Kritikan, sokongan dan nukilan Abu Hayyan perbahasan ulama mengenai nahu Peranan Abu Hayyan sebagai pengkritik, pembela dan perumus nahu.~~

~~Sepanjang penelitian penulis pada buku-buku Abu Hayyan boleh dikatakan dipenuhi dengan perbincangan dan perdebatan ilmu nahu. Kemampuan beliau berhujah begitu hebat sekali, tidak kira sama ada ulama tersebut pada bidang nahu atau bidang lain. Penulis akan memuatkan perkara yang ringkas-ringkas dan mudah, memandangkan kesempitan masa dan ruang untuk memuatkan semua perbincangan tersebut, lebih-lebih lagi pada perbincangan yang sangat panjang. Di sini penulis utarakan hasil penulisan beliau yang dipilih secara ringkas:~~

~~5.3.1 **Kritikan, sokongan dan nukilan Abu Hayyan terhadap ulama nahu.**~~

~~5.3.1.1 Kritikan dan Sokongan Abu Hayyan terhadap Mazhab Basrah.~~

~~Secara umumnya Abu Hayyan banyak mengambil manfaat daripada Mazhab Basrah dan mengembangkannya. Beliau banyak memuji, menerima dan mentarjihkannya (Khadijat al Hadithiy 1966: Abu Hayyan ms 285-294). Tetapi walau bagaimana pun Abu Hayyan bukanlah menelan bulat-bulat sebagai seorang yang bertaklid buta. Beliau merupakan seorang yang kritis dan peka, pintar sekali melihat dan membuat pilihan. Antara kata-kata Abu Hayyan terhadap Mazhab Basrah bahawa bahasa Arab itu bukan milik ulama Basrah sahaja, sedangkan qiraat dan riwayat tidak pun bertepatan dengan apa yang diamalkan oleh ulama Basrah. Kita bukanlah orang suruhan ulama-ulama nahu Basrah, tidak juga orang lain (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 375). Katanya lagi bahawa qiraat tidak datang daripada pengetahuan dan riwayat ulama-ulama orang Basrah (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit jld 2 ms 362-363). Katanya lagi bahawa tidak payah diambil kira juga perkataan Ibn 'Atiyyat yang mengatakan sesuatu pada qiraat ini dan itu, beliau orang yang lemah dalam penggunaan orang Arab. Begitu juga tidak payah dilihat pada perkataan al-Zamakhshariy, seorang ajam yang lemah dari segi nahu, tetapi berani pula memandaimandai terhadap orang Arab yang memang jelas qiraat itu mutawatir. Saya hairan~~

Formatted: Font: Bold

Formatted: List Paragraph, Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 3 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 1.27 cm + Indent at: 2.54 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm, First line: 0 cm, Outline numbered + Level: 4 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 1.9 cm + Indent at: 3.17 cm

sungguh dengan perangai buruk sangkanya terhadap qurra' al ummat (perawi qiraat umat Islam) yang telah diperakukan oleh ummah keseluruhannya dalam meriwayatkan al Quran, timur dan barat, mereka telah diterima oleh umat Islam keseluruhannya dengan segala riwayat mereka yang tepat, pengetahuan dan pegang mereka yang teguh terhadap agama. Kata kata Abu 'Aliy al Fasiy juga tidak perlu dilihat, ini sangat buruk, kononnya "sangat sedikit yang meriwayatkannya qiraat ini, kalau digantikan dengan qiraat Ibn 'Amir, bukankah lebih afdal".

Sikap membeza-bezakan antara qurra' dan bacaan mereka inilah menyebabkan kita tidak boleh menerima pendapat mereka (Abu Hayyan 2001: al Bahr al Muhit, jld 4 ms 230-229). Hujah yang kuat menunjukkan bahawa Abu Hayyan mempunyai pendirian tersendiri dan tegas terhadap orang-orang Basrah, Kufah dan Ibn Malik. Beliau menerima qiraat mutawatir seluruhnya dan berhati-hati dengan qiraat syadh berbeza dengan sikap orang-orang Basrah yang menolak qiraat mutawatir selain daripada bahasa Quraisy, sementara ulama-ulama Kufah pula menerima semuanya tanpa batasan sama ada yang mutawatir atau syadh, sehinggakan percakapan masyarakat bandar pun diterima pakai. (al Suyuty 1976: al Iqtirah ms 100; 'Abd al 'Al Salim Mukarram, al Madrasat al Nahwiyyat fi Misr wa al Syam; ms 337)

Dari sini dapatlah dirumuskan bahawa Abu Hayyan bukanlah sebagaimana yang ditanggapi oleh sebahagian ulama bahawa beliau bermazhab dengan Mazhab Basrah, tetapi sebaliknya beliau mempunyai pendirian tersendiri berdasarkan ilmu yang dimilikinya. Dalam pendiriannya mentarjihkan banyak pendapat ulama Basrah, namun perkara yang bertentang dengan kaedah, beliau tidak keberatan untuk menyanggahnya. Oleh itu terbatallah pendapat yang mengatakan bahawa beliau bermazhab Basrah.

Sebagai bukti yang kukuh penulis akan menurunkan sanggahan-sanggahan beliau terhadap pendapat mazhab Basrah sebagai mana yang tercatat dalam kitabnya yang

masyhur al-Bahr al-Muhit. Terdapat sebanyak enam puluh tujuh masalah nahu mazhab Basrah yang menjadi bahan kritikan beliau.

Sebagai contoh penulis akan bawakan di sini dua contoh kritikan Abu Hayyan secara detail:

a) Kasus Nasab disebabkan menhadhalkan partikel genitif Jarr (التَّصَبُّ عَلَى اسْتِعَاذِ سَرَفٍ) (الْبُرْتِ).

Sebahagian ulama Basrah menjadikan perkataan (تَنْسَهُ) yang terdapat dalam firman Allah S.W.T. : (إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ) (Maksudnya: Melainkan orang yang memperbodoh dirinya sendiri) (al-Baqarat:130) disebabkan menhadhalkan partikel genitif (al-Suyutiy 1348: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 252).

Kata Abu Hayyan: "Ada pun menhadhalkan partikel genitif dan asalnya: مَنْ سَفِهَ فِي نَفْسِهِ tidak boleh dianalogikan sama sekali (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 565).

b) Sandaran Kata nama terbitan kepada objek menyebabkan kasus nominatif pada pelaku (احْتِافَةُ الْمُصَدَّرِ لِلْمَعْمُولِ وَرَفْعُ الْعَاكِلِ بِهِ).

Sebahagian ulama Basrah berpendapat bahawa "مَنْ" pada firman Allah S.W.T. : (وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا) (Maksudnya: Dan daripada Allah S.W.T. kepada manusia wajib mengerjakan haji bagi sesiapa yang mampu memiliki keupayaan untuk mengerjakannya) (Al-'Imran : 97) ialah "مَنْ" mawsulat (penyambung) pada tempat nominatif, menjadi pelaku dengan sebab nama terbitan iaitu perkataan "حِجُّ". Kesudahannya menjadikan nama terbitan yang disandarkan kepada objek lantas menominatifkan pelakunya, seperti : (عَصَبْتُ مِنْ شُرْبِ الْعَسَلِ زَيْدٌ) (al-Suyutiy 1348H: Ham' al-Hawami', jld 2 ms 94).

Abu Hayyan berkata: "Pendapat ini lemah dari segi perkataan dan makna. Dari segi perkataannya: Menyandarkan masdar kepada objek dan mengkasuskan perkataan pelaku dengan kasus nomonitif jarang sekali berlaku dalam percakapan orang Arab,

bahkan hampir tidak ada langsung orang Arab yang bertutur seperti itu kecuali dalam sy'ir Arab sahaja. Inilah yang menyebabkan orang tidak mengharuskan berbuat demikian kecuali dalam syi'r sahaja. Dari segi makna pula: Tidak sah sama sekali, kerana boleh membawa makna bahawa Allah S.W.T. telah mewajibkan kepada orang yang mampu dan orang yang tidak mampu supaya menunaikan ibadat haji, sedangkan ayat hanya mengkhususkan orang yang mampu sahaja bukan semua orang tanpa mengira kemampuan mereka (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld3 ms 12).

Abu Hayyan bukanlah sebarang orang yang boleh bertaqlid buta pada mana-mana pendapat atau mazhab. Di bawah ini kita akan dapat melihat dengan jelas kritikan dan sokongan beliau terhadap berbagai-bagai mazhab dan ulama nahu seperti mana yang tertera dalam penulisan beliau, al-Bahr al-Muhit dan Irtisyaf al-Darb.

5.3.1.1.1 Abu Hayyan dan al-Hasan bin Abu al-Hasan.

Al-Hasan bin Abu al-Hasan ialah al-Imam al-Hasan al-Basriy Abu Sa'id sempat berjumpa dengan Saidina 'Aliy bin Abu Talib dan menerima ilmu daripada Samurah bin Jundub, meninggal dunia pada tahun 110 H.

Abu Hayyan banyak menyebut namanya ketika menulis tentang qiraat, sama ada sebagai penyokong atau penyanggah. Contohnya ketika beliau memperkatakan tentang ayat: ~~وَقُتِلُوا حَطَّةً~~ (Maksudnya: Dan mereka berkata bebaskanlah kami daripada dosa) (al-Baqarat:58). Abu Hayyan berkata perkataan "~~حَطَّةً~~" adalah mufrad dan perkara yang dikisahkan semestinya berbentuk ayat. Oleh itu perkataan tersebut memerlukan andaian cakap demi untuk mengesahkan cakap tersebut. Al-Hasan al-Basriy mengandaikan ayat tersebut sebagai "permasalahan kami ialah "~~حَطَّةً~~" (bebaskan kami dari dosa), ulama-ulama Basrah pula mengandaikan sebagai "kemasukan kami melalui pintu sebagaimana diperintahkan untuk menghapuskan dosa kami", sementara ulama lain mengandaikan sebagai "urusan kamu ialah menghapuskan dosa" atau "urusan kami

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.11 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

ialah penghapusan dosa", maksudnya kami menghapuskan dosa kampung ini dan kami tinggal dengan selamat.

Abu Hayyan berkata: "Yang lebih jelas antara andaian andaian yang telah lalu ialah mengidmarkan (meletakkan jata ganti) kepada "subjek " pada perkataan yang pertama, ini adalah disebabkan lebih sesuai kerana ikatan keampunan (al Ghufuran) yang terdapat selepas ayat tersebut, iaitu permintaan untuk penghapusan dosa dan tidak ada perkara lain sebagaimana andai andaiannya yang dibuat, tidak kena mengena, ini berdalilkan kata penyajak: إِذَا ذُذَّتْ فَأَيُّهَا فُلْتُ طَعْمٌ مُدَائِمَةٌ مُعْتَقَةٌ مِمَّا تَحْتَمِي بِهِ الشَّعْرُ (Maksudnya: Bila kamu rasa mulutnya nescaya kamu akan berkata ini adalah rasa arak yang lama diperam daripada barang dagangan yang dibawa)(Imri'i al Qays: Diwan 109).

Perkataan "طَعْمٌ" diriwayatkan dengan nominatif pada andaian هَذَا طَعْمٌ مُدَائِمَةٌ (ini rasa arak), dan juga dengan akuasatif pada perkataan "ذُذَّتْ" pada andaian "ذُذَّتْ طَعْمٌ" (kamu telah rasa rasa arak) (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit_ jld 1 ms 384; Ibn 'Atiyyat 1974: al-Muharrar al-Wazij_ jld 1 ms 307).

5.3.1.1.2 Abu Hayyan dan 'Isa bin 'Umar.

'Isa bin 'Umar ialah 'Isa bin 'Umar al-Thaqafiy Abu 'Umar al-Basriy maula Khalid bin al-Walid, beliau telah menerima ilmu daripada Abu 'Amr bin al-'Ala', 'Abdullah bin Abu Ishaq. Beliau telah meriwayatkan ilmu daripada al-Hasan al-Basriy dan al-'Ajjaj bin Ru'bat. Al-Asma'iy pula meriwayatkan ilmu daripadanya dan al-Khalil juga merupakan pelajarnya. Beliau telah menulis mengenai nahu dengan kitab yang dikenali sebagai "al-Ikmal" dan "al-Jami'". Beliau meninggal dunia pada tahun 149H (al-Zabidiy 1984: Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughwiyyin_ ms 40; al-Suyutiy: Bughyat_ jld 2 ms 237; al-Ibn al-Jazariy 1932: Ghayat al-Nihayat fi Tabaqat al-Qurra', jld 1 ms 288).

Formatted: No underline

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Abu Hayyan tidak dapat menerima pendapatnya yang mengharuskan perkataan "مَصْرُ" dalam firman Allah S.W.T: الْمَصْرُ حَصْرًا (al-Baqarat: 61) digolongkan dalam "mamnu' min al-sarf"(Kata nama fleksi yang tidak boleh menerima tanwin) kerana dianalogikan kepada perkataan "حَصْرٌ".

Abu Hayyan berkata: "Tidak pernah kedengaran di kalangan orang Arab perkataan tersebut kecuali secara biasa (مَصْرُوفٌ), analogi tersebut bertentangan dengan percakapan orang Arab, maka wajib diketepikan" (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit jld 1 ms397).

5.3.1.1.3 Abu Hayyan dan Abu 'Amr bin al 'Ala'.

Abu 'Amr bin al 'Ala' bin 'Ammar bin 'Abdullah al Maziniy merupakan salah seorang daripada Qurra' Sab'at (tokoh qiraat tujuh) yang masyhur. Beliau juga merupakan imam (pemimpin) penduduk Basrah dari segi bacaan qiraat dan nahu. Beliau telah meriwayatkan daripada Anas bin Malik dan 'Ata'. al-Yazidiy, Abu 'Ubaidat dan al-Asma'iy telah membaca dan menerima daripadanya ilmu adab. Beliau meninggal pada tahun 154H (al-Suyutiyy: Bughyat _jld 2 ms 231; Ibn al-Jazariy1932: Tabqat al-Qurra' _jld 1 ms 288).

Abu Hayyan telah menyifatkan beliau sebagai seorang Arab yang tulen. Abu 'Amr banyak mendengar bahasa Arab dan merupakan pemimpin dalam bidang ilmu nahu. (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit _jld 2 ms499). Abu Hayyan telah merujuk kepadanya dalam masalah "al-Iskan"(sukun atau baris mati). Al-Zajjaj telah berpendapat bahawa bacaan pada ayat: يُؤَدُّهُ إِلَيْكَ (Al-'Imran:75) dengan sukun, "يُؤَدُّهُ" adalah salah. Abu Hayyan telah menolak pendapat tersebut dengan katanya: "Memadailah dengan bacaan yang dibaca oleh Iman penduduk Basrah Abu 'Amr bin 'Ala' kerana beliau merupakan orang 'Arab tulen, banyak mendengar bahasa Arab,

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

pemimpin dalam bidang nahu dan beliau tidak pernah mengharuskan bacaan seumpama itu". (Abu Hayyan 1983 : al-Bahr al-Muhit_jld 2 ms 499).

Abu Hayyan telah menyanggah beliau dalam dua masalah:

a) Ganti hamzat dengan ha' (إبدال الهمزة بالهاء).

Abu 'Amr telah berpendapat bahawa firman Allah S.W.T: هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ (Maksud: Beginilah kamu, kamu Ini (sewajarnya)) perkataan "هَـ" asalnya adalah "أَـ" : أَنْتُمْ : "أَـ" ditukar daripada hamzah yang pertama untuk pertanyaan kepada "هَـ", kerana "هَـ" adalah keluarga "أَـ". Abu Hayyan telah menolak pendapat tersebut dengan katanya: Penukaran "أَـ" kepada "هَـ" merupakan perkara sama'iy (riwayat) yang tidak boleh diqiyaskan. Sedangkan perkara tersebut tidak pernah didengar, khusus pada "hamzat istifham" atau "أَـ", dan tidak ada yang dalam hafalan sesiapa perkara tersebut seumpama: هَتَضَرَّبُ زَيْدًا (Maksudnya: Adakah kamu yang memukul Zayd) yang bermaksud sama dengan kata أَتَضَرَّبُ زَيْدًا, kecuali ada juga bait syi'r Arab yang jarang didengar adanya "هَـ" sebagai ganti hamzah atau "أَـ": وَهَمَّتْ صَوَابُهَا وَنُلْنَ هَذَا الَّذِي : "أَـ" (Ibn Manzur: Diwan Ibn Manzur; Ibn Hisyam(t.t): Mughni al-Labib, ms384).

Ibn Khalawayh telah berkata bahawa tidak ada dalam bahasa Arab "أَـ" ditukar kepada "هَـ", kecuali perkataan "هَمَزَتْ" (berjaga malam) asalnya "أَمَزَتْ", "هَيَّاك" asalnya "أَيَّاك" dan "هَيَّهَات" asalnya "أَيَّهَات" (Abu Hayyan 2001 : al-Bahr al-Muhit_jld 2 ms 510 ; Ibn Khalawayh 1327H:Laisa fi Kalam al-'Arab ms 366).

b) Antara makna "أَضَعَل".

Diriwayatkan daripada Abu 'Amr bin al-'Ala' bahawa bacaan secara nipis pada firman Allah S.W.T: فَتَذَكَّرْ إِذْ هَا أُنْسَى (Maksudnya: Supaya jika seorang lupa maka yang seorang mengingatkannya) (al-Baqarat:282) "فَتَذَكَّرْ" yang membawa maksud "maka mengingati", berbeza dengan "فَتَذَكَّرْ" bermaksud "maka memperingatkan". Al-Zamakhshariy berkata tafsiran itu adalah bid'ah (al-Zamakhshariy: al-Kasysyaf, jld

1 ms 403), Ibn 'Atiyyat berkata tafsiran itu tidak fasih dan tidak boleh untuk dijadikan hujah membetulkan orang yang sesat (Ibn 'Atiyyat1974: al-Muharrar al-Wajiz_jld 2 ms 511).

Abu Hayyan membuat komentar dengan katanya: "Pendapat kedua dua ulama tersebut adalah tepat, mereka telah membina daripada perkara tersebut perkataan dari segi bahasa dan dari segi makna: Dari segi bahasanya, apa yang dihafal daripada orang Arab bahawa kata kerja tersebut tidak transitif seperti dikatakan: ".(Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit_jld 2 ms366).

5.3.1.1.4 — Abu Hayyan dan al-Khalil.

Beliau ialah al-Khalil bin Ahmad bin 'Amr bin Tamim al-Farahidiy al-Basriy Abu 'Abd al-Rahman, pakar bahasa Arab dan ilmu 'arud. Beliau telah meriwayatkan ilmu daripada Ayyub dan 'Asim al-Ahwal. Ilmunya telah pelajari oleh Sibawayh, al-Asma'iy dan Nadar bin Syamil. Kitab-kitab beliau ialah "al-'Ain", "al-Syawahid", "al-Iqa'", "al-Nuqat wa al-Syikl", "Fa'itat al-'Ain" dan "al-Jumal". Beliau meninggal pada tahun 175H. Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengannya sebanyak 9 perkara:

Sebagai contoh penulis utarakan tiga pendapat Khalil yang menjadi kritikan Abu Hayyan:

a) — Perkataan "لن" antara biasa dan rengkap kata (لَنْ بَيْنَ الْبَسْمِطَةِ وَالْمَرْوِيِّ)

Al-Khalil telah mendakwa bahawa "لن" merupakan partikel yang tersusun daripada dua perkataan lain, iaitu "لا" penafian dan "أن" mansub (Abu al-Tayyib 1955: Maratib al-Nahwiyyin, ms 27; al-Hamawiy1958: Mu'jam al-Udaba', jld 11 ms 72).

Abu Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: "لن" adalah merupakan partikel yang tersendiri dan bukannya terdiri daripada dua perkataan yang berbeza (Abu Hayyan 2001 : al-Bahr al-Muhit jld 1 ms 243).

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

b) — Pecahan perkata nama الله yang Mulia (اشتقاق لفظ الجلالة).

Al-Khalil mendakwa bahawa struktur perkataan Allah S.W.T terdiri daripada waw, lam dan ha' daripada perkataan "وَلَهُ" bermakna "طَرِبَ" (pendandang). Wau digantikan dengan hamzah seperti perkataan "أَشَاح" (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 124; Ibn Manzur 1984: Lisan al-'Arab, jzk 13 ms 467-469). Abu Hayyan berkata bahawa pendapat ini adalah lemah kerana menyebabkan keperluannya kepada badal dan kata jamaknya menjadi (اللمة) (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 300).

a) I'rab Ayat يَا أَيُّهَا سَعِيَا.

Telah diriwayatkan daripada al-Khalil pada makna firman Allah S.W.T : يَا أَيُّهَا سَعِيَا (Maksudnya: Ia akan datang kepadamu berlari) (al-Baqarat:260) sebagai "Ia datang kepada kamu dan kamu berlari dengan satu larian". Ayat ini menjadi masdar kepada kata kerja yang dibuang yang berada di tempat "حال" (hal) kepada perkataan "kamu", jadi seolah-olah maknanya: Ia datang kepada kamu dan dalam keadaan kamu berlari senang. Maksudnya daripada mereka yang datang kepada kamu dan daripada kamu yang lari dalam keadaan mudah atau bersahaja maka kamu pun berjumpalah mereka (al-Suyutiyy 1348H: Ham' al-Hawami' jld 1 ms 238; Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit jld 2 ms 311).

Abu Hayyan menyanggah dengan katanya: "Pendapat yang paling jelas ialah dengan menakuasatitkan perkataan "سَعِيَا" sebagai masdar yang berada di tempat "حال" merujuk kepada kata ganti kepada perkataan "الطُّيُور" (burung-burung) yang "سَاعِيَات" (yang berlari-lari) (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit jld 2 ms 311).

5.3.1.1.5 — Abu Hayyan dan Sibawayh:

Abu Hayyan telah menyenaraikan Kitab Sibawayh antara kitab-nahu yang terbaik dengan katanya: ".....sepatutnya diambil daripadanya (al-Kitab tulisan

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Sibawayh) ilmu nahu, bahkan itulah sebaik-baik kitab nahu, jelas sekali kitab Abu Bisyr ‘Amr bin ‘Uthman bin Qunbur Sibawayh rahimahullah..... Saya telah menerima kitab itu daripada ulama besar Abu Ja‘far Ahmad bin Ibrahim Ibn al-Zubayr al-Thaqafiy.” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit jld 1 ms 6)

Abu Hayyan menerima ilmu daripada kitab Sibawayh bukan melalui satu naskhah sahaja bahkan melalui banyak naskhah yang boleh dipercayai. Apabila menemui kesamaran beliau akan memberi komentarnya sendiri dan akan merujuk kepada banyak naskhah yang ada (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 6 ms 386; Abu Hayyan 1947:

~~Manhaj al-Salik fi al-Kalam ‘ala Alfiyyat Ibn Malik, ms 367-368).~~

Sebahagian daripada penulis mengira Abu Hayyan sebagai seorang yang sangat taasub kepada Sibawayh demi kejelasan dalil, ketepatan manhaj, pendalilan yang mantap dan masak. Antara pendapat-pendapat Sibawayh yang menjadi pegangan kepada beliau ialah:

a) ~~Kata ganti Pisah (الْمُضْمَرُ الْمُتَمَصِّلُ).~~

Sibawayh dan al-Farisiy berpendapat bahawa ~~إِيَانَا، إِيَايَ، إِيَاكَ~~ dan seterusnya merupakan kata ganti pisah yang tersendiri. Sementara al-Khalil, al-Maziniy dan Ibn Malik berpendapat kata ganti itu adalah daripada dua perkataan berangkap daripada ~~إِيَا~~ dan ~~أَيُّ~~ atau ~~إِيَا~~ dan ~~أَيُّ~~ dan seterusnya (al-Suyutiy 1348H: al-Ham‘ al-Hawami‘, jld 1 ms 61):

Abu Hayyan dalam perselisihan ini membuat pembelaan kepada Sibawayh dan dengan beraninya berhujah terhadap mereka dengan dalil-dalil yang jelas dengan katanya: “Kalaulah ~~إِيَا~~” perkataan berangkap dengan perkataan lain ianya semestinya dii‘rabkannya mengikut apa yang mereka dakwa. Oleh itu kata tak-fleksi ini wajib digabungkan (~~إِحْتِثَابَةً~~) dan dii‘rabkan seperti perkataan ~~إِيَا~~” bahkan lebih daripada itu.

Sedangkan "إِنَّمَا" tidak boleh diceraikan berbeza dengan "أَيْ" boleh diceraikan daripada rangkaian (al-Suyutiy 1348H: al-Ham' al-Hawami', jld 1 ms 61).

b) — Perantaraan antara "أَيْ" (Adapun) dan "فَ" (Maka).

Al-Asymuniy berkata: "Perkataan "أَيْ" dan "فَ" hendaklah dipisahkan dengan salah satu daripada enam perkara berikut: Pertama: Kata keterangan (ظَرْفٌ) yang menjadi perubah fleksi "مُجْمُولٌ" kepada "أَيْ" kerana di dalamnya mengandungi makna kata kerja yang tercetus. Kedua: Kata kerja yang dibuang seperti:

أَيْ فِي الدَّارِ فَإِنَّ زَيْدًا جَالِسٌ, أَيْ الْيَوْمَ فَإِنِّي ذَاهِبٌ (adapun hari ini maka saya yang pergi), (adapun di dalam rumah itu maka Zaid yang duduk) pengubah fleksi tidak boleh berlaku selepas "إِنَّ" kerana predikat inna (خبر إن) tidak boleh di didahulukan daripada "إِنَّ" dan begitu juga dengan perubah fleksinya. Ini lah pendapat Sibawayh, al-Maziniy dan Jumbuh ulama nahu (al-Asymuniy 1955: Hasyiyat Sabban, jld 4 ms 49).

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Pendapat tersebut bercanggah dengan pendapat al-Mubarrid, Ibn-Durustuwah, al-Farra' dan Ibn-Malik kerana mereka mengamalkan ayat selepas "إِنَّ" dengan ayat yang sebelumnya bersama dengan "أَيْ" secara khusus. Contohnya seperti: أَيْ زَيْدًا فَإِنِّي ذَاهِبٌ (adapun Zaid maka saya lah yang pemukulnya).

Abu-Hayyan berkata bahawa perkara seumpama ini tidak pernah didengar, tidak pula bertepatan dengan analogi yang betul, sedangkan al-Mubarrid telah merujuk balik daripada pendapatnya dan mengikut pendapat Sibawayh sebagaimana yang dikatakan oleh Ibn-Wullad. Al-Zajaj mengatakan bahawa al-Mubarrid telah memperbetulkan balik semula pendapat tersebut dengan tulisannya sendiri yang diberikan kepada saya (al-Asymuniy 1955: Hasyiyat Sabban, jld 4 ms 49).

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

e) — Tambah sebahagian "Partikel Genitif Jar" sebagai gantian.

Ibn-Malik berkata bahawa tambahan partikel jar adalah sebagai gantian partikel sebelumnya contohnya:

وَلَا يُؤَاسِيكَ فِيمَا نَابَ مِنْ حَدِيثٍ إِلَّا أَخُو ثَيْبَةٍ فَأَنْظُرْ مِنْ تَبَوُّعٍ

(Bait kepunyaan Salim bin Wabisat: al-Suyutiy(t.t): Syawahid al-Mughniy, ms 419; Abu-Zayd 1967: al-Nawadir, ms 490). Maksudnya: Dan dia tidak akan mencontohi kamu lagi dengan peristiwa yang berlaku itu, kecuali orang yang menaruh kepercayaan kepada kamu, oleh itu berhati-hatilah terhadap orang yang kamu letakkan kepercayaan.....

Asal perkataan dalam bait di atas ialah مَنْ تَيْقُنُ بِهِ (orang yang kamu letakkan kepercayaan kepada mereka), penambahan partikel "بِ" sebelum partikel "مَنْ" sebagai gantian kepada sambungan ayat tersebut فَانظُرْ مَنْ تَيْقُنُ بِهِ فَانظُرْ مَنْ تَيْقُنُ بِهِ.

Selain dari itu, tambahan partikel genitif belaku juga pada perkataan "عَنْ" dan "عَلَى" sebagai tambahan dan Ibn Malik bernasyid:

أَبْتَرِحُ إِنْ نَفْسٍ أَتَانَا حَمَامُهَا فَهَلَّا الَّتِي عَنْ بَيْنِ حَبِيْبِكَ تَدَّخِعُ

Bait kepunyaan Zayd bin Razin bin al-Muluh (al-Suyutiy(t.t): Syawahid al-Mughniy, jld1 ms436; al-Asymuniy(t.t): jld 2 ms 224). Maksudnya: Adakah kamu teperanjat bilamana seseorang didatangi pembantunya, maka persilakanlah dengan apa yang ada ditanganmu untuk mempertahankan diri.

Asal perkataan: Adakah kamu teperanjat bila seseorang telah mendapat bantuan, persilakanlah daripada yang (عَنْ الَّتِي) ada pada kamu untuk mempertahankan diri. Kemudian perkataan asal itu bertukar menjadi yang dari (الَّتِي عَنْ), partikel "عَنْ" selepas partikel "الَّتِي" sebagai tambahan kepada "عَنْ" yang sepatutnya berada di hadapan "الَّتِي".

Abu-Hayyan telah menolak pendapat ini yang mengharuskan kedua-dua bentuk sebutan tersebut dengan katanya: "Dalam syi'r syi'r pendalilan di atas tidak sedikit pun menunjukkan sebagai huraian kepada pendapat yang diberikan, kerana percakapan tersebut boleh kita katakan begini: "Cuba lihat!" (فَانظُرْ) yang pada asasnya bermaksud "Cuba lihat sendiri" (فَانظُرْ لِنَفْسِكَ), oleh itu maksud bait syi'r di atas ialah: "Lihatlah

sendiri setelah dia datang, dia tidak akan mencontohi kamu, kecuali kalau dia seorang yang boleh dipercayai yang dapat memahami dirinya, seolah-olah dia meminta difahaminya sebagai tanda protes dalam dirinya. Sebab itulah dia menekankan “orang yang boleh dipercayai”, dan dia akan berkata: Siapa yang kamu percaya? Maksudnya, tidak ada siapa yang boleh dipercayainya. Oleh itu huruf "ba' " pada "بَعْنُ" “muta‘alliq”(terikat) dengan perkataan "تَيْكِلُ", dan begitu jugalah bait yang akhir dalam syi‘r tersebut termasuk dalam perkara yang boleh diandaikan seperti berikut: Kalau kamu tidak dapati walau sehari pun boleh diandaikan maksudnya sebagai kalau kamu tidak dapati apa yang boleh membantu kamu walau sehari suntuk pun, jadi sesiapa pun boleh menghuraikannya dengan berbagai huraian dan tanggapan.

Mengenai ayat "عَلَى مَنْ يَتَّكِلُ", perkataan "مَنْ" di sini ialah kata soal (man istifhamiyyat) yang membawa maksud : لا أَسَدٌ يَتَّكِلُ عَلَيْهِ, partikel "عَلَى" di sini terikat pada kata kerja يَتَّكِلُ.

Abu Hayyan tidak menjelaskan bait kedua syi‘r tersebut. Beliau berkata, bahawa analogi yang tersebut di atas tidak berasas, berpandukan hujah-hujah yang saya utarakan. Kalulah tidak dapat ditafsirkan dengan berbagai tafsiran pada kata-kata tersebut, ianya tetap janggal dan anih, jauh daripada yang sebenar, tidak boleh dibuat analogi dan tidak perlu diambil kira.

Akhir sekali Abu Hayyan menutupi hujahnya dengan bersandarkan kepada pendapat Sibawayh yang telah menaskan bahawa "عن" dan "على" bukanlah perkataan tambahan, bukan juga gantian dan bukanlah ayat berlalu tanpa gantian (al-Suyutiyy: Ham‘ al-Hawami‘ jld 2 ms 22). Dalam menjawab balik kepada Ibn Malik, Abu Hayyan berpegang kepada bahasa al-Naqd al-Adabiy (kritikan kesusasteraan). Beliau telah menzahirkan bait-bait syi‘r yang dijadikan dalil oleh Ibn Malik yang menunjukkan perasaan kesusasteraan yang tersirat sebaliknya apa yang tersurat. Abu Hayyan

berkeupayaan untuk menghurai mana mana sastera Arab. Jelas sekali keupayaannya, malahan dalam membuat pendalilan ilmu nahu tidak setakat dengan membawa syi'r syi'r Arab semudah itu, tetapi beliau berusaha merujuk kepada nas nas yang digunakan oleh Sibawayh untuk menguatkan hujahnya. Pada Abu Hayyan sumber yang dibawa oleh Sibawayh adalah merupakan sumber yang kuat dan mantap sukar untuk dipatahkan ('Abd al 'Al Salim Muakarram 1982: al Madrasat al Nahwiyyat fi Misr wa al Syam, ms 308).

d) ~~Separata Buatan (الشَّبْطَةُ الوَضْعِيَّةُ)~~

Al Suyutiy telah berkata : “ Bentuk yang diterima pada separata huruf sebanyak enam bentuk: Pertama: Separata buatan (الشَّبْطَةُ الوَضْعِيَّةُ) iaitu kata nama digunakan dalam bentuk satu huruf atau dua huruf ejaan, kerana itulah tujuan yang sebenar penyusunan huruf huruf ejaan untuk membentuk kata nama dan kata kerja. Huruf huruf ejaan tersebut dibentuk dalam tiga posisi: Awalan, sisipan dan akhiran.

Abu Hayyan mengatakan saya tidak pernah berjumpa dengan apa yang dikatakan al Syabah al Wad'iy kecuali pertama kali saya dengar daripada Ibn Malik, kata ibn al Da'i telah berkata Sibawayh pada bab “al Tasmiyat”(penamaan): “Bila saya hendak menyebut "بَاء" pada perkataan "اضرب" saya bunyikan "إِبْ" dengan meletakkan “hamzat wasal” dan dengan cara i'rab (al Suyutiy: Ham' al Hawami', jld 1 ms 7).

e) ~~Perbezaan antara Jamak Mudhakkar dan Jamak Taksir.~~

Al Suyutiy berkata: “ Jama' Mudhakkar Salim berbeza dengan jama' taksir, kerana

jama' mudhakkar salim tidak akan diletakkan balik kata ganti kecuali huruf waw sahaja seperti الرِّجَالُ وَنَحْوَهُمْ . Ta' ta'nith pula tidak dibolehkan walau pun atas dasar jamak. Ini berbeza dengan Jama' Taksir Mudhakkar dibolehkan kedua duanya sekali sama ada dengan "و" seperti: الرِّجَالُ وَنَحْوَهُمْ atau dengan "ت" atas dasar jamak seperti:

﴿وَإِذَا الرُّسُلُ أَقْبَتْ﴾ : berdasarkan antaranya firman Allah S.W.T. : الرَّحْمَالُ حَرِحَتْ (Mursalat:11) :

Kata nama jamak harus diletakkan "و" seperti: الرَّهْطُ حَرِحُوا, الرَّهْطُ سَافَرُوا atau kata ganti mufrad yang diandaikan seperti: الرَّهْطُ حَرَجَ, الرَّهْطُ سَافَرَ. Kadang-kadang ada juga ayat yang disebut dengan menggunakan "ت" pada Jama' Mudhakkar dengan tujuan penyamaan sebutan sebagaimana yang tersebut dalam hadith Nabi S.A.W: اللَّهُمَّ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَمَا أَظْلَلْنَ, وَرَبِّ الْأَرْضِينَ وَمَا أَقْلَلْنَ, وَرَبِّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَضَلَّلْنَ

Maksudnya: Wahai tuhanku tuhan pentadbir tujuh petala langit dan apa yang dibawahnya, tuhan pentadbir bumi dan apa yang terkandung dalamnya, tuhan kepada syaitan dan kerja penyesatannya. (Haythamiy1967:Majma' al Zawa'id jld 10 ms 126).

Pada asal perkataan "أَضَلَّلْنَ" ialah "أَضَلُّوا" kerana perkataan "syaitan" adalah maskulin, di tukar untuk menyamakan dengan sebutan perkataan yang sebelumnya "أَظْلَلْنَ" dan "أَقْلَلْنَ", kerana "ت" dalam kedua dua perkataan ini yang sememangnya untuk feminin, kerana langit dan bumi dikira sebagai feminin. Dalam hadith Nabi S.A.W: مَأْزُورَاتٍ غَيْرَ مَأْجُورَاتٍ (Maksudnya: Orang yang mendapat dosa tidak mendapat pahala) (Ibn Majah: jld 1 ms 502-503). Sepatutnya disebut مَأْزُورَاتٍ yang asal daripada perkataan مَأْزُورٌ bukannya مَأْزُورَاتٍ, tetapi disebut begitu kerana hendak menyeimbangkan dengan perkataan sebelumnya مَأْجُورَاتٍ. Begitulah juga kata kerja tafdil seperti ayat: وَأَحْسَنَ النِّسَاءِ وَأَجْمَلَهُنَّ وَأَحْسَنَ الرِّجَالِ وَأَجْمَلَهُمَ. Ada pendapat yang mengatakan harus dalam keadaan itu dimufradkan atau dijamakkan, seperti mana dalam hadith Nabi S.A.W:

غَيْرُ النِّسَاءِ صَوَالِحُ قُرَيْشٍ أَخْنَاهُ عَلَى وَدَيْ فِي صِغَرِهِ, وَأَرْعَاهُ عَلَى رَوْحٍ فِي ذَاتِ يَدَيْهِ (Musnad Ahmad Ibn Hanbal: hadith ke 7,652).

Maksudnya: Sebaik-baik wanita ialah orang-orang saleh Quraisy, sangat belas-kasihan kepada anak semasa kecil dan orang yang sangat memelihara harta-benda suami.

Seperti kata Zu al-Rummat : وَأَحْسَنُهُمْ قَدَالًا وَمِيَّةً أَحْسَنَ النَّعْلَيْنِ حَيْدًا, وَسَالِفَةً,

(Imil Badi' Ya'qub 1992: al Mu'jam al Mufassal fi Syawahid al Nahw al Syi'riyyat, jld 2 ms 637) (Maksudnya: Dan Mayyat merupakan sebaik-baik makhluk daripada antara jin dan manusia dan daripada orang-orang yang terdahuluawal, serta secantik-cantik orang belakang kepalanya baik-baiknya ketekunan. Pendalilan di sini ialah perkataan أَحْسَنَ النَّاسِ yang menimbulkan tanda tanya, kenapa perkataan وَأَحْسَنُهُمْ kata kerja tafdil maskulin digunakan untuk سَمِيَّةٌ seorang perempuan. Perkataan maskulin digunakan untuk feminin pada dua tempat diatas merupakan pendapat hasil daripada analogi yang dilakukan oleh Ibn Malik:

—— Abu Hayyan menyanggah pendapat tersebut, dengan katanya: “Pendapat itu menyimpang, ia hanya bersandarkan kepada sama' semata-mata dan tidak boleh dianalogikan” (al Suyutiy 1348H: Ham' al Hawami', jld 1 ms 59)

Katanya lagi: “Sibawayh telah menaskan perkara tersebut dan beliau hanya berpandukan sama' dan tidak boleh dianalogikan” (al Suyutiy 1348H: Ham' al Hawami', jld 1 ms 38):

Di dalam kitabnya al Bahr al Muhit terdapat lapan perkara yang disokong sepenuhnya oleh Abu Hayyan terhadap pendapat pendapat Sibawayh, tiga perkara yang disanggahnya, satu pendapat Sibawayh yang beliau meminta penjelasan dan tiga puluh sembilan perkara yang menjadi rujukan beliau tanpa sebarang komen.

Di antara pendapat Sibawayh yang disokong oleh Abu Hayyan ialah:

a) Kasus Jazam kepada kata kerja kala kini selepas imperatif (جَزَمَ الْمُضَارِعُ بَعْدَ الْأَمْرِ)

Ulama nahu berselisih pendapat mengenai perkara di atas: Ada di antara mereka yang berpendapat bahawa ayat imperatif mengandungi makna syarat. Sementara sebahagian yang lain berpendapat bahawa ayat imperatif timbul sebagai ganti syarat. Contohnya seperti أَتَيْتَنِي أَتَيْتَكَ (Kamu datanglah kepada saya, saya datang kepada kamu). Ayat “أَتَيْتَكَ” kasusnya sama dengan kasus “أَتَيْتَنِي” iaitu kasus jazam yang mengandungi

~~makna syarat (Sibawayh 1316: al-Kitab jld 3 ms 93-94).~~

~~Abu Hayyan menyokong pendapat tersebut dengan katanya: “Pada hakikatnya~~

~~memang untuk syarat yang diandaikan, dan inilah sebenarnya pendapat al-Farisiy, al-Sirafiy dan telah dinaskan oleh Abu Hayyan perkara tersebut sememangnya begitu (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit jld1ms 175).~~

~~Sementara pendapat Sibawayh yang disanggah oleh beliau ialah:~~

b) ~~Kasus akuasatif pada jawapan ayat larangan (النَّصَبُ عَلَى جَوَابِ النَّهْيِ)~~

~~Sibawayh berkata: “Ketahuilah, mana ayat yang berkasus akuasatif pada bab al-fa’ sebenarnya disebabkan penyelitan partikel “أَنَّ”. Mana-mana ayat seperti itu yang tidak berkasus akuasatif, akan berkongsi dengan kata kerja disebabkan kemasukan “أَنَّ” pada awal perkataan. Boleh juga dikatakan perkataan lain yang duduk di tempat subjek (مَوْضِعُ مُبْتَدَأٍ) atau sebagai perkataan tak-fleksi yang berada tempat subjek (مَبْنِيٌّ) لاَ عَلَى الْمُبْتَدَأِ), dan boleh juga dikatakan berada pada kedudukan kata nama. Contohnya: لاَ تَأْتِنِي وَلَا تُحَدِّثْنِي (jangan datang kepada saya, jangan bercakap dengan saya), sebaliknya kedua-dua perkataan ini kalau diterbalikkan cakap, ianya akan bertukar menjadi kata nama. Maksudnya menjadi sama seperti dikatakan: أَيْسَ يَكُونُ مِنْكَ إِثْبَانٌ فَحَدِيثٌ (Bukan bahananya datang daripada kamutidak jadi kedatanganmu, sebaliknya maka percakapanmu pula) (Sibawayh(t.t): al-kitab jld 3 ms 28).~~

~~Abu Hayyan menyanggah pendapat Sibawayh di atas, semasa beliau mengulas ayat فَكُنُوا مِنَ الظَّالِمِينَ (al-Baqarat: 35). Beliau telah mengi’rabkan فَكُنُوا sebagai berkasus akuasatif kerana menjadi jawapan kepada larangan. Sementara sebab akuasatif pada Sibawayh kerana selitan أَنْ مُضَمَّرَةً. Beliau dengan jelas berkata: “Pendapat yang pertama adalah lebih jelas kerana wujudnya sebab” iaitu kerana menjadi jawapan kepada larangan (Abu Hayyan 1983 : al-Bahr al-Muhit, jld1 ms 158).~~

e) ~~Sandaran kata nama pelaku kepada kata nama pengamalan (اجْتِنَاءُ اسْمِ الْفَاعِلِ لِلْمَعْمُولِ)~~

Tajuk ini juga merupakan sanggahan kedua Abu Hayyan terhadap pendapat Sibawayh. Beliau telah menaskan bahawa kata nama pelaku harus disandarkan kepada kata nama pengamalan kecuali kalau dipisahkan antara keduanya dengan هذا umpamanya, tidak harus. Kalau diharuskan pula mengubah fleksinya, maka itu lebih baik daripada membuat sandaran. Contohnya kalau di tanwinkan pada kata: يَا سَارِقًا, perkataan سَارِقًا berkasus akuasatif kerana perkataan tersebut asalnya berbunyi سَارِقٌ عَلَى سَارِقٍ, ayat ini berada ditempat kasus akuasatif akusatif, perkataan سَارِقٌ berkasus akuasatif akusatif juga kerana menjadi kata keterangan. Ayat seperti ini termasuk dalam ayat yang mempunyai pemisah. Sementara ayat يَا سَارِقَ اللَّيْلَةَ, perkataan سَارِقَ berkasus akuasatif akusatif juga kerana menjadi kata keterangan. Ayat seperti ini termasuk dalam ayat yang mempunyai pemisah. Sementara ayat سَارِقَ اللَّيْلَةَ tidak diharuskan kecuali dalam puisi, kerana perkara seperti itu dikhuatiri berlaku pada genitif dan majrur. Kalau pun diletakan baris tanwin ia masih dikira sebagai kata kerja yang akuasatif akusatif, dan kata nama yang terdapat dalamnya dikira sebagai pemisah. Kata penyajak Arab al-Syammakh:

رُبَّ ابْنٍ عَمَّ لِسَائِمِي مُشْتَمِعِلٍ
طَبَّخَ سَاعَاتِ الْكِرَى زَادَ الْكَيْسِلِ

(Imil Badi' Ya'qub 1992: al-Mu'jam al-Mufassal fi Syawahid al-Nahw al-Syi'riyyat, jld 3 ms 1227; Sibawayh(t.t): al-kitab jld 1 ms 176-177). Abu Hayyan menyanggah pendapat ini dengan katanya: "Yang saya pilih antara pendapat tersebut, ialah lebih baik الاضافة (idafat)". (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit jld 1 ms 140).

d) Perkataan إِذْنٌ Antara Jawapan dan Akibat (إِذْنُ بَيْنَ الْجَوَابِ وَالْأَكْبَاتِ).

Al-Farisiy telah berpendapat bahawa perkataan إِذْنٌ kadang-kadang menjadi jawapan semata-mata, dan di kala lain pula boleh menjadi jawapan dan akibat mengikut posisi masing-masing. Contohnya bahawa perkataan إِذْنُ أَطُّشَكَ صَادِقًا (oleh itu saya menyangkakan awak benar) sebagai jawapan kepada perkataan أَتُورِّكُ (saya akan menziarahi awak), ia merupakan jawapan secara khusus. Sebaliknya kalaulah jawapan itu berbunyi إِذْنُ أُكْرِمُكَ (oleh itu saya muliakan kamu) sebagai jawapan kepada perkataan أَتُورِّكُ, ia menunjukkan sebagai jawapan dan akibatnya sekali. Sibawayh

dikatakan pada ~~كَتَبْتُ بِالْقَلَمِ~~ (saya menulis dengan pen) dengan ~~كَتَبْتُ الْقَلَمَ~~ (saya menulis pen) (Abu Hayyan 983 : al-Bahr al-Muhit , jld2 ms270).

~~-Antara contoh perkara yang menjadi rujukan beliau ialah:~~

~~f) Hadhaf kata nama sifatan selepas huruf مِنْ (حَذَفَ الْمَوْصُوفِ بَعْدَ مِنْ)~~

~~Abu Hayyan telah mengi'rabkan firman Allah S.W.T...: مِنَ الَّذِينَ هَادُوا (al-Nisa':45) sebagai ayat yang dihadhaf kata nama sifatan yang menjadi subjeknya dan perkataan مِنَ الَّذِينَ yang merupakan predikatnya. Ayat ini sebenar diandaikan seperti berikut: مِنَ الَّذِينَ هَادُوا قَوْمٌ يُرْتَدُونَ الْكَلِمَ.~~

~~Abu Hayyan berkata: " Ini adalah mazhab Sibawayh" (Sibawayh(t.t): al-Kitab, jld 2 ms 345-346). Membuang kata nama sifatan selepas huruf مِنْ adalah diharuskan walau pun sifat tersebut terdiri daripada kata kerja. Contohnya: مِنَّا ظَعْنٌ وَمِنَّا أَقَامٌ (Dari kami berangkat dan dari kami tinggal), maksudnya asal percakapan ialah:~~

~~مِنَّا نَقَرٌ ظَعْنٌ وَمِنَّا نَقَرٌ أَقَامٌ~~

~~(Dari kami kumpulan itu berangkat dari kami kumpulan itu tinggal) (Abu Hayyan 1983:al-Bahr al-Muhit jld3 ms 262).~~

5.3.1.1.6 Abu Hayyan dan Yunus.

~~Yunus bin Habib al-Dabbiy al-Basriy merupakan pengikut Abu 'Amr bin al-'Ala'.~~

~~Beliau mendengar daripada orang Arab dan meriwayatkan daripada Sibawayh. Banyak masalah qiyas dalam nahu diambil daripadanya. Al-Kisa'iy dan al-Farra' telah mengambil ilmu daripadanya. Beliau biasa menyampaikan pengajarannya di Basrah dan dihadiri oleh pencinta ilmu, pelajar-pelajar kesusasteraan Arab dan ahli-ahli bahasa daripada kalangan Arab Badwi. Beliau meninggal dunia pada tahun 182H.~~

~~— Abu Hayyan telah menyanggahnya pada dua masalah iaitu:~~

~~a) Mengaktifkan "كَانَ", "بُنِيَ", "أَنَّ" seperti "لَكَرِهَ".~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.75 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Perkataan "لَكِنَّ" pada asalnya dinipiskan sebutan kerana tidak ada dalam sama'. Merka telah meperdalikan persamaannya dengan kata kerja pada segi perkataannya dan juga disebabkan ketiadaan perkara yang menyebabkan kemestian mengaktifkannya iaitu ikhtisas. Oleh yang demikian selepas "لَكِنَّ" akan diikuti dengan kata nama dan kata kerja. Dalam hal ini Yunus mengharuskan untuk diaktifkan "لَكِنَّ" sebagai beranalogikan "لَكِنَّ", "لَكِنَّ" dan "لَكِنَّ" (al-Suyutiy: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 143). Pendapat ini boleh jadi berdasarkan kepada pendapat yang mengatakan "لَكِنَّ" berasal daripada "لَكِنَّ" dan "لَكِنَّ", kemudian digugurkan "لَكِنَّ" dengan tujuan meringankan sebutan dan dikekalkan nun (al-Fayruz-Abadiy 1969: Basa'ir-Zawi al-Tamyiz, jld 3 ms 467).—

Abu-Hayyan menolak pendapat tersebut dengan katanya: "Pendapat yang betul melarangnya". (Abu-Hayyan 2001: al-Bahr jld 1 ms 192-193; al-Suyutiy: Bughyat jld 2 ms 365; Abu al-Tayyib 1955 ms 21; Mu'jam al-Udaba' jld 20 ms 64). Larangan tersebut kerana tidak pernah didengari daripada orang Arab berkata: مَا قَامَ رَيْدٌ لَكِنَّ عُمَرَ. — dengan meletakkan kasus akuasatifakusatif pada perkataan عُمَرَ, jadi apa yang disebut oleh Yunus mengaktifkan perkataan لَكِنَّ riwayat yang tidak diketahui dari mana, dan perbezaan antara "لَكِنَّ" dengan لَكِنَّ ialah dari ketiadaan pengkhususan (al-Azhariy: Syarh al-Tasrih 'ala al-Taudih, jld 1 ms 235).

b) Asal "مَح".

— Yunus dan al-Akhfasy telah mendakwa bahawa "مَح" termasuk dalam bab "مَح". Pendapat ini telah disokong dan disahkan oleh Ibn-Malik dengan katanya bahawa baris "مَح" yang berkasus akuasatifakusatif samalah dengan kasus akuasatifakusatif تَ pada perkataan مَحِي. Perkataan ini kalau dikembalikan kepada asalnya dengan meletakkan balik semula pola لَ perkataan, ianya akan menjadi kata nama maqsur (al-Suyutiy: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 62).

— Abu Hayyan menolak pendapat tersebut dengan katanya: “Perkataan itu merupakan perkataan asal tiga huruf yang termasuk dalam bab “al-maqsur” dan bukannya bab “بَدَّ” (Abu Hayyan: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 365).

— Abu Hayyan telah menyetujui Yunus pada dua masalah iaitu:

a) Penggunaan partikel atraktif ~~لَكِنَّ~~ (الْعَطْفُ عَلَى لَكِنَّ).

— Yunus berpendapat bahawa perkataan “لَكِنَّ” bukan daripada partikel ‘Ataf. Kata Abu Hayyan itulah pendapat yang betul, kerana perkara seumpama itu tidak pernah dihafaz daripada mana-mana orang Arab pun (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 192).

Dalam kitab Irtisyaf al-Darb Abu Hayyan menjelaskan bahawa perkataan “لَكِنَّ” bukannya partikel atraktif tetapi “لَكِنَّ” sebenarnya ialah partikel istidrak sama seperti pendapat Yunus. Hujahnya yang menjadi ‘ataf sebenarnya bukan disebabkan “لَكِنَّ”, tetapi disebabkan الواو, contohnya: وَلَا تَرْوَرُ رَيْدًا وَلَكِنَّ عُمَرَ، perkataan لَكِنَّ berkasus noninitif bukanlah disebabkan “لَكِنَّ”, tetapi disebabkan الواو, dan begitu jugalah perkataan رَيْدًا (Abu Hayyan 1998: Irtisyaf al-Darb, ms 1975).

b) Atraktif pada kata ganti yang berkasus genitif. (الْعَطْفُ عَلَى الْمَضْمَرِ الْمَرْبُورِ).

— Yunus telah berpendapat bahawa menatraktifkan sesuatu kepada “kata ganti yang berkasus genitif adalah diharuskan dalam percakapan (al-Suyutiy: Ham‘ al-Hawami‘, jld

2 ms 137).

— Abu Hayyan berkata apa yang kami semua pilih ialah harus secara mutlak menatraktifkan sesuatu kepada kata ganti ke dalam sebarang percakapan. Ini berdalilkan keyakinan sama dan kekuatan analogi (Abu Hayyan 1998: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 347).

5.3.1.1.7 Abu Hayyan dan Qutrub.

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~Qutrub ialah Muhammad bin al Mustanir Abu 'Aliy al Basriy. Beliau telah konsisten dengan pengajian Sibawayh dan telah digaji oleh Harun al Rasyid sebagai pendidik puteranya al Amin. Beliau memiliki banyak hasil penulisan sendiri. Antaranya ialah kitab al 'Ilal fi al Nahw, kitab al Isytiqaq fi al Tasrif dan kitab al Addad. Beliau meninggal dunia pada tahun 206H (al Hamawiy 1938 : Mu'jam al Udaba', jld 19 ms 52; al Qaftiy 1973,1955,1952: Inbah al Ruwat 'ala Inbah al Nuhat, jld ms 219; Abu al Tayyib 1955: Maratib al Nahwiyyin ms 67).~~

~~Abu Hayyan telah menyangkalnya pada dua perkara iaitu:~~

~~a) "كَيْ" makna "لَعَلَّ"~~

~~Qutrub mendakwa bahawa "لَعَلَّ" membawa makna "كَيْ" (supaya). (al Suyutiy: Ham' al Hawam', jld 1 ms 132).~~

~~Abu Hayyan berkata: "لَعَلَّ" huruf "لَعَلَّ" (pengharapan) bukan membawa makna "كَيْ" (supaya), ini berbeza dengan Qutrub, padanya banyak dialek tetapi yang terdapat dalam al-Quran semuanya bahasa surat (Abu Hayyan 2001 : al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 231). Perbincangan mengenai perkataan ini sangat panjang, dan ulama nahu dalam menafsirkan perkataan "لَعَلَّ" terbahagi kepada tiga bahagian: Pertama: Mengatakan perkataan "لَعَلَّ" membawa makna pengharapan, merupakan pendapat Ibn Hisyam. Kedua: Membawa makna supaya, merupakan pendapat Qutrub dan ketiga: Membawa makna dengan ihsan, merupakan pendapat al-Zamakhshariy (Zayn Kamil al-Khuwayskiy 1989: La'all fi al-Qur'an al-Karim, ms 35).~~

~~b) Jazam dengan perkataan "كَيْفَ" (الْجَزْمُ بِكَيْفٍ).~~

~~Qutrub mengharuskannya "jazam" dengan "كَيْفَ" berdasarkan analoginya, seperti~~

~~dikatakan: كَيْفَ بَيْتِئِنَّ أَيْبَيْئِنَّ (Qutrub: Syifa' al 'Alil, jld 3 ms 973).~~

Abu Hayyan menyanggah pendapat tersebut dengan katanya: “Menjazamkan kata kerja dengan كَيْتَ tidak pernah didengar di kalangan orang Arab, oleh itu kita tidak mengharuskannya berbuat demikian” (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 263). Ini kerana bercanggah dengan peraviti Syarat yang menetapkan jawapan kepada sesuatu syarat mestilah sama kasusnya iaitu jazam seperti: اِنْ جَلَسَ اَجْلَسَ, ini kerana orang Arab tidak menggunakan كَيْتَ sebagai peraviti syarat (Ibn Hisyam (t.t): Mughniy al-Labib, jld 1 ms 205).

Abu Hayyan meriwayatkan pendapatnya tanpa komen pada dua perkara iaitu:

a) Perkataan اولاء dan mencukupi bunyi Dammah sebelum huruf lam dengan اولاء.

Abu Hayyan berkata bahawa Qutrub menyatakan: Baris Dammah sudah mencukupi disebut sebelum huruf "Lam" dengan sebutan "اولاء" (Abu Hayyan: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 138).

b) "اِنَّ" bermakna "قَدْ".

Abu Hayyan hanya menukikkan daripada Qutrub bahawa "اِنَّ" apabila diikuti oleh kata kerja akan membawa makna "قَدْ" (sesungguhnya) (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 430). Abu Hayyan tidak membuat sebarang komen atau huraian pada perkara tersebut. Begitu juga beliau meriwayatkan perkara yang sama daripada al-Farra' yang mengatakan "اِنَّ" berkedudukan sama seperti "قَدْ", cuma "قَدْ" khas untuk kata kerja dan "اِنَّ" pula boleh dimasukkan kedalam kata nama dan kata kerja (Abu Hayyan 1998: Irtisyaf al-Darb, ms 1274).

5.3.1.1.8 Abu Hayyan dan Abu 'Ubaydat

Abu 'Ubaydat ialah Ma'mar bin al-Muthanna al-Taymiy, al-Basriy yang tergolong di antara pemuka, ilmuwan, sasterawan dan ahli bahasa Arab. Beliau juga merupakan seorang hafiz hadith dan bermazhab Abadiy-Syu'ubiy. Antara hasil penulisan beliau ialah: Majaz al-Qur'an, Naqa'id Jarir wa al-Farazdaq. Meninggal dunia pada tahun 209H (al-Suyuti: 1964, jld 2 ms 209).

Formatted: Indent: First line: 1.27 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~Abu Hayyan menganggap Abu 'Ubaidat bukanlah orang yang baik dalam bidang nahu walau pun beliau seorang pemuka bahasa dan sejarah Arab (Abu Hayyan2001: al Bahr jld 1 ms 23). Pada Abu Hayyan bila disebut sahaja nama Abu 'Ubaidat lantas ada sahaja kesalahan dan kesilapan yang dilakukan olehnya. Contohnya:~~

a) Tanda perkataan jamak (عَلَامَةُ الْجَمْعِ)

~~Abu 'Ubaidat berpendapat bahawa huruf "و" dalam perkataan لَيْسُوا pada firman Allah S.W.T.: لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ (Al 'Imran:113) bukannya kata ganti; tetapi sebaliknya ialah untuk jamak. Oleh itu objek perkataan لَيْسُوا ialah أُمَّةٌ قَائِمَةٌ (Abu 'Ubaidat 1954: Majaz al Qur'an, jld 1 ms 101-102).~~

~~Kata Abu Hayyan apa yang dikatakan oleh Abu 'Ubaidat adalah satu kesilapan yang perlu ditolak kerana sangkaannya "أُمَّةٌ قَائِمَةٌ" sahaja yang menjadi objek kepada perkataan لَيْسُوا, seolah tidak berlaku sebarang hadhaf, kerana bukan tujuan sebenarnya "peringkat-peringkat umat yang melaksanakan". Sebaliknya kalaulah diandaikan perkataan كُمْ kepada tempat mahdhuf tersebut, sudah tentu kata-kata Abu 'Ubaidat tidak akan menjadi silap (Abu Hayyan2001: al Bahr al Muhit, jld 3 ms 33).~~

b) Penambahan "إِذ".

~~Abu 'Ubaidat berpendapat "إِذ" adalah partikel tambahan seperti mana dalam firman Allah S.W.T.: إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ قَالَتْ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ (Al 'Imran:35). Makna ayat tersebut ialah: قَالَتِ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ (telah berkatalah perempuan Firaun) (Abu 'Ubaidat 1954: Majaz al Qur'an, jld 1 ms 101-102).~~

e) Kandungan Kata kerja.

~~Abu 'Ubaidat telah menjadikan perkataan تَنَفَّسَهُ berkasuskan akusatifakusatif pada firman Allah S.W.T.: إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ (al Baqarat:130) kerana perkataan tersebut dikira sebagai objek yang bertindak sebagai pentransitifan iaitu أَغْلَاكَ~~

(membinasakan). Maksudnya perkataan ~~أَهْلَكَ نَفْسَهُ~~ ialah ~~سَفَى نَفْسَهُ~~ (membinasakan dirinya) (Abu 'Ubaidat 1954: Majaz al-Qur'an, jld 1 ms 101-102).

Abu Hayyan berkata bahawa kandungan ayat tidak boleh dianalogikan (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 394).

e) Berkasus Akusatif Akusatif disebabkan Ighra' (~~الْمَصَّبُ عَلَى الْأَعْرَابِ~~)

Mujahid telah membaca ~~شَهْرٌ رَمَضَانَ~~ (al-Baqarat:185) dengan "شَهْرٌ رَمَضَانَ" berbaris atas pada "شَهْرٌ" kerana kata Abu 'Ubaidat akusatifakusatifnya di sebabkan ighra'. Andaian pada ayat tersebut seperti berikut: ~~الرَّمْزُ شَهْرٌ رَمَضَانَ~~ (beriltizamlah dengan bulan Ramadan). (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 35).

Abu Hayyan berkata bahawa andaian tersebut tertolak kerana tidak wujud sebutan tersebut sebelumnya (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 35).

d) "من" (daripada) bermaksud "عند" (ketika).

Abu 'Ubaidat mentafsirkan firman Allah S.W.T:

~~لَنْ نُعْجِبَ عَنْهُمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا أَوْلَادَهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا~~

(Al-Imran:10) : Bahawa "من" dalam ayat tersebut membawa makna "عند" dan menjadikannya sama seperti firman Allah S.W.T.: ~~أَلْعَنَهُمْ مِنْ مَنِّهِمْ وَأَعْنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ~~ (Quraysy:4), maknanya: Allah S.W.T. memberi mereka makan ketika (عند) lapar dan memberi mereka keamanan ketika (عند) takut (Abu 'Ubaidat 1954: Majaz al-Qur'an, jld 1 ms 87).

Abu Hayyan berkata bahawa menjadikan "من" kepada makna "عند" adalah merupakan pendapat yang sangat lemah. (Abu Hayyan: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 35).

e) Fleksi penceritaan (~~الاعْرَابُ عَلَى الْحِكَايَةِ~~).

Abu 'Ubaidat telah berpendapat bahawa perkataan "حِطَّةٌ" pada firman Allah S.W.T...: ~~وَقُولُوا حِطَّةٌ~~ (al-Baqarat:58) adalah perkataan mufrad yang kasusnya marfu' sebagai penceritaan dan bukannya cantuman ayat, bahkan telah diarahkan berbuat demikian dengan kasus marfu' (Abu 'Ubaidat 1954: Majaz al-Qur'an, 1 ms 41).

Formatted: Malay (Malaysia)

~~Abu Hayyan berkata bahawa pendapat ini terlalu jauh daripada kebenaran kerana menjadikan "حَلَّةٌ" berkasus nominatif tanpa mengubah fleksi nominatif. Pernyataan sebagai penceritaan pada ayat tersebut dan tidak menunjukkan sebagai mana didakwa, tidak wujud pada ayat dan juga tidak wujud pada perkataan (Abu Hayyan²⁰⁰¹: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 144).~~

~~5.3.1.1.9 Abu Hayyan dan al-Akhfasy al-Awsat.~~

~~Al-Akhfasy al-Awsat ialah Abu al-Hasan Sa'id bin Mus'adat. Beliau telah konsisten dengan pengajian Sibawayh dan telah meriwayatkan kitabnya. Ilmu beliau telah diturunkan kepada al-Jarmiy, al-Maziniy dan al-Kisa'iy. Beliau menghasilkan beberapa penulisan seperti kitab "al-Masa'il al-Kabir", kitab "al-Maqayis" dan kitab "al-Masa'il al-Saghir". Beliau meninggal dunia pada tahun 211H (al-Zabidiy 1984; Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughwiyyin, ms 73; al-Anbaryy(t.t): Nuzhat al-Alibba' fi Tabaqat al-Udaba', jld 1 ms 590).~~

~~Terdapat sebanyak 28 masalah nahu yang disanggah oleh Abu Hayyan dan 21 masalah yang disebut tanpa sebarang komen.~~

~~Sebagai contoh penulis cuba bawakan beberapa masalah perselisihan pendapat antara beliau dengan Abu Hayyan:~~

a) ~~Perkataan "أَيْ" dan Penyifatan (أَيْ وَ الوَصْفُ)~~

~~Al-Akhfasy mendakwa bahawa "أَيْ" menjadi kata nama sifat. Pendapat ini telah disanggah oleh Abu Hayyan dengan mengatakan: Perkataan "أَيْ" adalah kata soal, kata syarat dan kata sifat, sama sekali tidak boleh menjadi kata nama sifatan (Abu Hayyan²⁰⁰¹: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 93).~~

b) ~~Berulang-ulang Subjek dengan maknanya (تَكْرَارُ الْمُبْتَدَأِ بِمَعْنَاهُ).~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 2.06 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Abu Hayyan dalam tafsirnya pada firman Allah S.W.T: **الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا** (al-Baqarat:22) berkata: "Kata nama mawsul yang kedua pada firman Allah S.W.T. " **الَّذِي جَعَلَ** " harus dinominatifkan atau diakuasatifkan. Kalau dinominatifkan, perkataan itu akan menjadi predikat kepada subjek yang digugurkan. Nominatifkan perkataan tersebut adalah pendapat yang muktamad. Ia juga merupakan sifat pujian kepada perkataan **قالوا** (mereka berkata). Ada juga pendapat lain yang mengatakan " **الَّذِي جَعَلَ** " merupakan subjek dan predikatnya ialah " **فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا** ", tetapi pendapat ini daif pada dua segi: Pertama: Bahawa penyambung (silat) **الَّذِي** dan perkataan yang menjadi partikel dan kepadanya merupakan perkara yang telah lalu, oleh itu tidak sesuai sekali untuk diletakkan " **فَ** " (maka) dalam predikatnya. Kedua: Pendapat seperti itu tidak sejajar dengan pendapat umum kecuali mazhab Abu al Hasan, kerana padanya yang menjadi pengikat (al rawabit) ialah subjek yang berulang berserta dengan maknanya (Ibn Hisyam(t.t): Mughniy al Labib, jld 2 ms 500). Perkataan " **الَّذِي** " kasusnya sebagai subjek ayat selepasnya " **فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا** " yang merupakan predikat bentuk ayat. Pengikatnya pula ialah perkataan " **اللَّهُ** " yang terdapat pada **لِ**. Seolah olah dikatakan: " **فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا** ". Inilah yang dikatakan berulang-ulangnya subjek dengan maknanya.

Abu Hayyan menegaskan bahawa pendapat seumpama ini tidak pernah didengarinya melainkan apa yang telah diperkatakan oleh Abu al Hasan yang telah mengharuskan kata kata: **رَبِّدْ قَامَ أَبُو عَمْرٍو**, dengan syarat " **أَبُو عَمْرٍو** " merupakan nama timangan Zayd. Sedangkan Sibawayh telah menaskan bentuk seperti itu tidak diharuskan sama sekali (Abu Hayyan 2001: al Bahr al Muhit, jld 1 ms 96).

e) "Hayithu" dan Kata keterangan masa (**حَيْثُ وَالظَّرْفِيُّ الرَّمِيَّةُ**).

Al Akhfasy mendakwa bahawa perkataan " **حَيْثُ** " termasuk kata keterangan masa (al Suyutiy1348H: Ham' al Hawami', jld 1 ms 212).

~~Abu Hayyan menyanggahinya dengan katanya: "Perkataan "كَيْتٌ" ialah kata keterangan tempat umum dan bukannya kata keterangan masa (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 155).~~

~~Abu Hayyan mengkritikan sebanyak 28 perkara daripada pendapat al-Akhfasy al-Awsat dan merujuk pula kepada pendapatnya sebanyak 20 perkara. Antara perkara yang menjadi rujukan beliau, contohnya ialah:~~

~~a) Mengkhususkan "كل" dengan alif dan lam.~~

~~Abu Hayyan mengesahkan bahawa al-Akhfasy telah mengharuskan perkataan "كل" dikhususkan dengan meletakkan padanya alif dan lam "كُلُّ" (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms94; al-Suyutiy1348H: Ham' al-Hawami', jld1 ms 175).~~

~~b) Mengaktifkan "كَيْتٌ".~~

~~Abu Hayyan berkata: "Al-Akhfasy, mengharuskan "كَيْتٌ" yang tidak bertasydid (bersabdu) diaktifkan dengan beranalogikan كَيْتٌ، كَيْتٌ، كَيْتٌ (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 62; al-Suyutiy1348H, Ham' al-Hawami', jld1 ms143).~~

~~5.3.1.1.10 Abu Hayyan dan Abu Zayd al-Ansariy.~~

~~Abu Zayd al-Ansariy ialah Sa'id bin Aws bin Thabit bin Basyir bin Qays bin Zayd. Beliau merupakan antara pimpinan ilmu nahu di Basrah. Beliau lebih berketerampilan dalam bidang bahasa, "al-nawadir"(perkara-perkara yang jarang didengari) dan "al-gharib"(perkara-perkara yang pelik). Beliau telah meriwayatkan daripada Abu 'Amr bin al-'Ala' Ru'bat al-'Ajjaj, Abu 'Amr bin 'Ubayd, Abu Hatim al-Sajistaniy dan Abu 'Ubayd. Antara ulama-ulama yang menimba ilmu daripada beliau ialah Abu Dawud dan al-Turmuziy. Penulisan penulisannya ialah: "Lughat al-Qur'an", "al-Miyah", "Khalq al-Insan", "al-Lamat", "al-Matar wa al-Nabat wa al-Syajar", "al-Nawadir" dan "al-Amthal". Beliau meninggal dunia pada tahun 215H.(al-Zabidiy 1984:~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm,
Outline numbered + Level: 5 +
Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at:
1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54
cm + Indent at: 4.44 cm

~~Tabaqat al Nahwiyyin wa al Lughwiyyin ms 165; al Suyutiy: 1964: jld 1 ms 582).~~
~~Perselisihan pendapat antaranya dengan Abu Hayyan hanya pada tiga perkara sahaja, yang tercatat dalam al Bahr al Muhit . Penulis bawakan dua sahaja daripada perkara tersebut:~~

~~a) Huruf Tambahan "أَمْ".~~

~~Abu Zayd mendakwa bahawa perkataan أَمْ hanya sebagai tambahan. Beliau berdalilkan dengan kata penyajak:~~

~~هَلْ عَلَى الْعَيْشِ بَعْدَ الشَّيْبِ أَمْ يَا لَيْتَ شِعْرِي وَلَا سَمْعًا مِنَ الْمَرْمِ * مِنْ نَدَمٍ~~

~~(Imil Badi' Ya'qub 1992: al Mu'jam al Mufassal fi Syawahid al Nahw al Syi'riyyat, jld 2~~

~~ms921. Syi'r kepunyaan Sa'idat bin Ju'iyat ; al Suyutiy 1348H: Ham' al Hawami', jld 2 ms 134).~~

~~Maksudnya: Oh kalaulah ku dapat tahu tiada tempat berlindung daripada ketuaan, adakah hidup selepas beruban akan dipenuhi dengan kesesalan. Pendalilan ialah pada أَمْ هَلْ عَلَى الْعَيْشِ, perkataan أَمْ dikira sebagai tambahan semata mata tidak berfungsi.~~

~~Abu Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: "Tidak boleh ditambah berbeza dengan pendapat Abu Zayd" (Abu Hayyan 2001: al Bahr al Muhit, jld 1 ms 45).~~

~~b) Mendahulukan jawab Syarat terhadap Syarat (تَعْدِيْمٌ بِجَوَابِ الشَّرْطِ عَلَى الشَّرْطِ).~~

~~Abu Zayd mendakwa bahawa jawab syarat yang terdapat pada firman Allah S.W.T: ~~إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ~~ (Maksudnya: Jika kamu semua terdiri daripada orang yang benar) (al Baqarat:31) ialah ~~أَنْبِئُونِي~~ (beritahu aku) yang berada pada ayat sebelumnya.~~

~~Abu Hayyan menyanggah pendapat tersebut dengan katanya: "Syarat ini jawabnya telah digugurkan, yang diandaikan ialah ~~فَأَنْبِئُونِي~~ (maka beritahu aku), kononya berdasarkan perkataan ~~أَنْبِئُونِي~~ pada ayat sebelumnya. Sedangkan perkataan itu,~~

~~tidak bolehkan dijadikan sebagai jawab syarat (Abu Hayyan2001: al Bahr al Muhit, jld 1 ms 146).~~

~~5.3.1.1.11 Abu Hayyan dan al Asma'iy.~~

~~Al Asma'iy ialah 'Abd al Malik bin Qurayb Abu Sa'd al Basriy. Beliau merupakan antara ulama bahasa dan pimpinannya. Beliau telah menerima riwayat dan perkhabaran daripada orang Arab di desa dan di oisis. Antara hasil penulisan beliau ialah: "Khuluq al Insan", "al Ibil" dan "Asma' al Wuhusy". Beliau meninggal pada tahun 216H.~~

~~Hanya sekali sahaja nama al Asma'iy dan satu masalahnya disebut dalam kitab al Bahr al Muhit yang telah disanggah oleh Abu Hayyan. Masalah tersebut ialah: Perkataan tambahan "ألى".~~

~~Al Asma'iy berpendapat bahawa perkataan "ألى" adalah perkataan tambahan. (al Suyutiy1348H: Ham' al Hawami', jld 1 ms 230).~~

~~Abu Hayyan menolak pendapat tersebut kerana daif dan dakwaan tersebut merupakan merupakan dakwaan yang tidak berasas (Abu Hayyan2001:al Bahr,jld1 ms 483).~~

~~5.3.1.1.12 Abu Hayyan dan al Jarmiy.~~

~~Al Jarmiy ialah Abu 'Umar Salih bin Ishaq al Bajaliy al Basriy maula kepada Jarm bin Zaban. Beliau menerima ilmu nahu daripada al Akhfasy dan Yunus, ilmu bahasa daripada al Asma'iy dan Abu 'Ubaidat serta menerima hadith daripada al Mubarrid. Beliau memiliki beberapa hasil penulisannya seperti kitab "al Tanbih", kitab "al Sayr", kitab "al Abniyat", kitab "al 'Arud" dan "Mukhtasar fi al Nahw". Beliau meninggal dunia pada tahun 225H.(al Zabidiy 1984:, Tabaqat al Nahwiyyin wa al Lughwiyyin, ms 73; 1964: jld 2 ms 8).~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 3.17 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~Abu Hayyan tidak menerima pendapat al Jarmiy pada empat perkara dan menyebut pendapat beliau tanpa sebarang komen pada dua masalah. Sebagai contoh pendapat pendapat yang disanggah oleh beliau ialah:~~

a) ~~Pengubah fleksi Akuasatif (عَامِلُ النَّصْبِ)~~

~~Abu Hayyan telah menjadikan ayat فَكُونُوا مِنَ الظَّالِمِينَ (al-Quran 2:35) dengan kasus akuasatif jawapan kepada larangan. Kemudian katanya: "Pada Sibawayh dan ulama Basrah kasusnya akuasatif disebabkan perkataan "ف" itu sendiri. Oleh itu, pendapat pertama adalah lebih jelas disebabkan ternyata sebab-sebabnya" (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 158).~~

b) ~~Akuasatif/Akusatif disebabkan "Wau" (النَّصْبُ بِالْوَاوِ).~~

~~Sebahagian ulama telah mengharuskan bacaan dengan kasus akuasatif/akusatif pada firman Allah S.W.T.: وَتَكْتُمُوا السَّمْعَ (al-Baqarat:42) disebabkan idmar (implisit) "أن" al-Jarmiy pula berpendapat kasus akuasatif/akusatifnya berdasarkan huruf "و" itu sendiri (al-Anbariy (t.t): al-Insaf, jld 2 ms 557).~~

~~Abu Hayyan mengatakan bahawa pendapat tersebut tidak jelas, kalaulah begitu,~~

~~sudah tentulah tegahan yang terdapat pada dua kata kerja dalam seumpama ayat yang mengatakan لَا تَأْكُلْ السَّمَكِ وَتَشْرَبِ اللَّبَنَ (jangan makan ikan dan minum susu), mengakibatkan tegahan berlaku kepada kedua-dua perbuatan tersebut (jangan makan ikan dan jangan minum susu). Ini menunjukkan tegahan mengumpulkan dua kata kerja, mengumpulkan dua kerja pada satu kasus disebabkan berjiran merupakan perkara yang ditegah. Oleh itu dipilihnya kasus jazam (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 179).~~

~~Antara perkara yang dinukilkan oleh Abu Hayyan tanpa sebarang kritikan ialah:~~

a) ~~Transitif kata kerja دَخَلَ~~

~~Abu Hayyan berkata bahawa pada pendapat al Jarmiy ayat seumpama dikatakan: دَخَلْتُ الْبَيْتَ, perkataan الْبَيْتَ menjadi objek dan bukannya kata keterangan tempat (Abu Hayyan2001: al Bahr al Muhit, jld1 ms220). Ibn Manzur menjelaskan bahawa apabila dikatakan: دَخَلْتُ الْبَيْتَ, pada hakikatnya kalau seseorang menghendaki untuk masuk ke dalam rumahnya hendaklah dibuang partikel فِي pada asal ayat فِي دَخَلْتُ الْبَيْتَ menjadi دَخَلْتُ الْبَيْتَ. Perkataan الْبَيْتَ menjadi objek yang berkasus akuasatifakusatif. Ini kerana makna tempat ada yang jelas dan ada yang tidak jelas, oleh itu, yang jelas sudah tentu tidak boleh menjadi kata keterangan (Ibn Manzur1981: Lisan al 'Arab, jld 11 ms 239).~~

b) Perkataan "اِطْمَأَنَّ" dan Huruf berbalik (اِطْمَأَنَّ وَ التَّعَبُ)

~~Abu Hayyan berkata bahawa al Jarmiy berpendapat, asal perkataan "اِطْمَأَنَّ" sama seperti "اِطْمَأَنَّ" dan bukan huruf berbalik. (Abu Hayyan2001: al Bahr al Muhit, jld 2 ms 286; Ibn Jinni 1952: al Khasa'is, jld 2 ms 75).~~

5.3.1.1.13 ~~Abu Hayyan dan Abu Hatim al Sajistaniy.~~

~~Abu Hatim ialah Sahl bin Muhammad bin 'Uthman bin al Qasim al Sajistaniy. Beliau merupakan salah seorang ulama bahasa di Basrah. Beliau telah meriwayatkan ilmu daripada Abu 'Ubaydat, Abu Zayd, al Asma'iy dan 'Amr ibn Karkarat. Antara ulama yang mengambil ilmu daripadanya ialah Ibn Durayd.~~

~~Abu Hatim telah meninggalkan beberapa hasil penulisan seperti “ ‘Irab al Qur’an”, “Lahn al ‘Ammat”, “al Maqsur wa al Mamdud”, “al Qira’at”, “al Wuhusy”, “al Ta’ir”, “Khuluq al Insan” dan “al Idgham”. Beliau meninggal pada tahun 248H (al Suyutiy1964: Bughyat al Wu’at, jld 1 ms 606; al Katbiy Muhammad al Syakir1973: Fawat al Wafiiyat, jld 1 ms 218).~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

~~Abu Hayyan telah menyanggahi pendapat Abu Hatim pada lima perkara. Antaranya ialah:~~

~~a) Kata nama "زكريا" dan "Mamnu' min Sarf".~~

~~Abu Hatim telah berpendapat bahawa perkataan "زكريا" termasuk dalam mamnu' min sarf kerana termasuk dalam kategori nama khas dan kata asing (al-a'jamiyyat) (al-Zajjaj 1963: I'rab al-Qur'an jld 1 ms 372). Kata Abu Hayyan: Itu adalah kesilapan Abu Hatim sendiri (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 433).~~

~~b) Rujukan lafaz perkataan kepada makna.~~

~~Abu Hatim berkata: Ayat "لَمَّا تَنفَخْنَا" (al-Baqarat:74) harus dibaca dengan "ة", dan tidak harus dibaca pula sedemikian pada "تَشْتَقُونَ" (al-Baqarat:74). Sebabnya ialah perkataan "تَنفَخْنَا" boleh dibaca dengan ta'nith (feminin) kerana perkataan الأعمار adalah perkataan feminin. Ini tidak boleh dilakukan pada perkataan "تَشْتَقُونَ". Abu Ja'far al-Nahhas berkata bahawasanya apa yang tidak ditegah oleh Abu Hatim adalah diharuskan dari segi makna. Dari segi makna ialah: وَإِنَّ مِنْهَا لَلْحِجَارَةَ الَّتِي تَشْتَقُونَ (Dan sesungguhnya sebahagian daripadanya ialah batu yang terpecah), kata nama الْحِجَارَةُ adalah feminin, bersesuaian dengan kata kerja تَشْتَقُونَ juga untuk feminin. Sementara bacaan يَشْتَقُونَ dengan "ة" memandang dari segi lafaz perkataan sahaja (al-Nahhas 1985: I'rab al-Qur'an, jld 1 ms 238).~~

~~Abu Hayyan berkata bahawa pendapat tersebut adalah benar (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 265).~~

~~5.3.1.1.14 Abu Hayyan dan al-Maziniy.~~

~~Al-Maziniy ialah Bakr bin Muhammad bin Baqiyyat Abu 'Uthman al-Basriy. Beliau berketurunan Banu Mazin al-Syaybaniy. Beliau konsisten dengan pengajian al-Akhfasy dan telah menulis kitab "Fi 'Ilal al-Nahw", kitab "al-Tasrif", kitab "Ma Yalhan~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 2.06 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

bihi al 'Ammat", kitab "al 'Arud" dan kitab "al Qawafiy". Meninggal dunia pada tahun 249H (al-Hamawiy 1938: Mu'jam al-Udaba', jld 7 ms 107; al-Qaftiy 1950-1955:

Imbah

al-Ruwat 'ala Imbah al-Nuhat, jld 1 ms 246; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 463).

Terdapat sebanyak tiga masalah yang menjadi perselisihan dan satu pendapat yang dipersetujui di antaranya dengan Abu Hayyan. Contoh pendapat beliau yang disanggah oleh Abu Hayyan:

a) Perkataan selepas "أَيُّ" berkasus Akuasatif disebabkan berada di tempunya

(بعد "أَيُّ" عَلَى الْمَوْضِعِ نَصَبٌ مَا).

Abu 'Uthman telah membolehkan bacaan النَّاسِ secara berkasus akuasatif pada ayat يَا أَيُّهَا النَّاسُ berdasarkan apa yang didengar daripada sebahagian orang Arab dan mengikut tempat, walaupun pada kata susul yang mempunyai ال untuk imbasan sifat (al-Suyutiy(t.t): Ham' al-Hawami', jld 1 ms 175).

Abu Hayyan berkata bahawa perkataan النَّاسِ berkasus nominatif sebagai sifat kepada perkataan, kerana perkataan "أَيُّ" itu sendiri menyerupai perkataan berfleksi. Oleh sebab itu seharusnya menjaga lafaz perkataan dan tidak harus mengakuasatifkannya hanya disebabkan tempat (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 94).

b) Attrak kepada Implisit yang berkasus genitif (الْعَطْفُ عَلَى الْمُضْمَرِ الْمَجْرُورِ).

Hamzat membaca dengan kasrah "م" pada ayat "وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ" (al-Nisa':1). Sedangkan bacaan seperti itu tidak diharuskan oleh ulama nahu terkemuka Basrah. Al-Zajjaj meriwayatkan daripada al-Maziniy bahawa attrak dan attraksi (العطف والمطوف) saling berkongsi tempat antara satu sama lain. Tidak boleh kita kata مَرَرْتُ بِكَ وَرَيْدٍ (saya berjalan dengan Zayd dan mu), atau مَرَرْتُ بِكَ وَرَيْدٍ (Ibn 'Atiyyat 1974: al-Muharrar al-Wajiz, jld 3 ms 483).

Formatted: Indent: First line: 1.27 cm

~~Abu Hayyan mengatakan bahwa alasan yang dibuat oleh al Maziniy boleh disanggah dengan bandingan kata رَأَيْتُكَ وَرَأَيْتَاَ dengan kata beliau رَأَيْتُ رَأَيْتَاَ . Bila dianalogikan antara dua ayat tersebut jelas sangat berlainan, oleh itu analogi di sini~~

~~menunjukkan ayat tersebut tidak diharuskan.~~

~~Pendapat ulama-ulama Basrah yang melarang attrak kepada kata ganti yang berkasus genitif kecuali bertujuan ta'alluq partikel genitif. Antara hujah mereka mengenai hal tersebut semuanya salah. Pendapat yang sebenarnya ialah pendapat mazhab Kufah yang mengharuskan berattrak kepada implisit yang genitif tanpa syarat (Abu Hayyan²⁰⁰¹ : al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 157).~~

5.3.1.1.15 Abu Hayyan dan al-Riyasyiy:

~~Al-Riyasyiy ialah al-'Abbas bin al-Faraj maula Muhammad bin Sulayman bin 'Aliy dikenali dengan nama timangannya Abu al-Fadl merupakan antara ulama-nahu Basrah. Beliau telah bertasmi' dengan al-Maziniy al-Nahwiyy ilmu bahasa. Beliau juga sempat belajar dengan al-Mubarrid dan Ibn-Durayd dan telah meriwayatkan ilmu daripada al-Asma'iy. Beliau telah menulis kitab yang di antaranya ialah: Kitab "al-Khayl", kitab "al-Ibil" dan kitab "Ma-Ikhtalaf Asma'uhu min Kalam al-'Arab". Beliau meninggal dunia pada tahun 257H (al-Zabidiy 1984: Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughwiyyin ms 97; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 27).~~

~~Beliau berselisih pendapat dengan Abu Hayyan pada dua masalah:~~

a) ~~Dammāt (baris hadapan) perkataan "أَيْتُ"~~

~~Al-Riyasyiy mendakwa bahawa kasus nominatif pada perkataan أَيْتُ merupakan kasus yang berfleksi (al-Suyutiy^{1348H}: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 119).~~

~~Abu Hayyan berkata bahawa "أَيْتُ" seruan mufrad tak fleksi berkasus nominatif, dan kasus nominatif itu pula bukanlah merupakan sebagai kasus yang~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~berfleksi, dan ini berbeza dengan pendapat al-Kisa'iy dan al-Riyasyiy (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 158).~~

~~b) Idafah Kata nama sebab (إِسْمَاءُ الْمُتَعَمَّرِ مِنْ أَجْلِهِ).~~

~~Al Riyasyiy juga berpendapat bahawa idafah kata nama sebab bukanlah secara mutlak.~~

~~Abu Hayyan menegaskan bahawa idafah kata nama sebab adalah secara mutlak, berbeza dengan pendapat al-Riyasyiy (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 119).~~

5.3.1.1.16 Abu Hayyan dan Ibn Qutaybat.

~~Ibn Qutaybat ialah 'Abdullah bin Muslim al-Daynuriy, Abu Muhammad. Beliau merupakan seorang ulama bahasa di Basrah. Beliau telah mewarisi ilmu Ishaq bin Rahawayh dan Abu Hatim al-Sajistaniy. Ilmunya telah diriwayatkan oleh anaknya al-Qadi Ahmad dan Ibn Durustawayh. Beliau telah menulis kitab "Irab al-Qur'an", "Ma'aniy al-Qur'an", "Gharib al-Qur'an", "Mukhtalaf al-Hadith", "Jami' al-Nahw", "al-Khayl", "Musykil al-Qur'an", "al-Syi'r wa al-Syu'ara" dan "Islah ghalat Abi 'Ubayd". Beliau meninggal pada tahun 276H (al-Zabidiy 1984: Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughawiyyin ms 183; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 63; Ibn Khillalikan Abu al-'Abbas 1948-1950: Wafiyat al-A'yan, jld 1 ms 251).~~

~~Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada dua perkara:~~

~~a) Tambahan "إِدْ".~~

~~Ibn Qutaybat telah berpendapat bahawa perkataan "إِدْ" dalam firman Allah S.W.T.: وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ (al-Baqarat:30) merupakan perkataan tambahan. (Ibn Qutaybat Abu Muhammad 'Abdullah Ibn Muslim al-Daynuriy 1981: Ta'wil Musykil al-Qur'an, ms 252).~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

~~Abu Hayyan berkata bahwa pendapat seperti itu tidak boleh dipakai dan Ibn Qutaybat adalah seorang yang lemah dalam ilmu nahunya (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 139).~~

b) Derivasi perkataan "مُهَيَّبٌ" (اِسْتِغَاثُ كَلِمَةِ مُهَيَّبٌ).

~~Ibn Qutaybat berkata bahwa perkataan "مُهَيَّبٌ" merupakan mimitan (تَضَمُّنٌ) daripada perkataan "مُؤْمِنٌ" dengan digantikan "ء" kepada "ه" (al-Suyutiy 1985: al-Asybat wa al-Naza'ir, jld 3 ms 128).~~

~~Abu Hayyan berkata bahwa Abu al-'Abbas al-Mubarrid telah menulis surat kepadanya memberi amaran daripada tafsiran yang seumpama itu. Dan ketahuilah bahawasanya nama-nama Allah S.W.T. tidak boleh didiminusikan (Abu Hayyan2001: Al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 486).~~

~~Abu Hayyan telah menyokong pendapat Ibn Qutaybat pada masalah perkataan "أَمٌ" dan menjadikannya sebagai kata soal yang harus berada pada permulaan cakap (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 272).~~

~~5.3.1.1.17 Abu Hayyan dan al-Mubarrid.~~

~~Al-Mubarrid telah dijelaskan dalam bab yang telah lalu. Beliau ialah Muhammad bin Yazid al-Azdiy Abu al-'Abbas. Beliau merupakan antara pemuka ulama nahu Basrah pada zamannya. Beliau telah bergiat dengan ilmu nahu dan tasrif (variasibiliti). Konsisten dengan majlis pengajian al-Jarmiy dan Abu 'Uthman al-Maziniy. Beliau telah bertembung dengan Tha'lab pelopor mazhab Kufah pada zamannya. Antara penulisan-penulisan beliau ialah: al-Isytiqaq, al-Kamil dan Ma'aniy al-Qur'an. Meninggal dunia pada tahun 285H (al-Murzaarbaniy 198260: Mu'jam al-Syu'ara', ms 449; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at jld 1 ms 269; al-Qaftiy 1950-1955: Inbah al-Ruwa'at jld 3 ms 241).~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengannya pada dua puluh dua masalah dan menjadikan tujuh masalah sebagai rujukannya. Di sini diutarakan dua sanggahan Abu Hayyan terhadap al-Mubarrid:

a) "كَانَ" Naqis dan Kata kerja lain (كَانَ النَّاقِصَةُ وَالْفِعْلُ الْأُخْرَى)

Al-Mubarrid dan pengikut-pengikutnya telah mendakwa bahawa "كَانَ" kata kerja Naqis (Deficient verb) kala lalu mempunyai banyak makna dari segi kasus yang tidak terdapat pada kata kerja lain. Beliau dan kawan-kawannya mendakwa lagi, bahawa kekuatan "كَانَ" mempunyai kekuatan sehingga tidak boleh ditukarkan maknanya kepada kala kini, bahkan maknanya tetap berkala lalu jika dimasukkan pula perkataan "إِنْ" (al-Suyutiy(t.t): Ham' al-Hawami', jld 2 ms 59).

Abu Hayyan menyanggah pendapat ini dengan katanya: "Pendapat yang betul ialah sebagaimana pendapat majoriti ulama nahu bahawa "كَانَ" sama sahaja seperti kata kerja lain. Mereka cuba mentafsirkan apa yang dikatakan oleh al-Mubarrid kepada: Sama ada "mengidmarkan" (implisit) perkataan "يَكُونُ" selepas "إِنْ" seperti "إِنْ يَكُونُ كَانٌ قَعِيصُهُ قُدٌّ" (kalau adalah bajunya koyak) kepada maksud "إِنْ يَكُونُ كَانٌ قَعِيصُهُ قُدٌّ" (kalau benar berlaku adalah bajunya), atau pun untuk menjelaskan keadaan "إِنْ يَكُونُ قَعِيصُهُ قُدٌّ" (kalau sudah jelas keadaan bajunya koyak). Mengikut pendapat al-Mubarrid tadi kefahaman ayat akan menjadi: "يَكُونُ كَوْنُهُمْ فِي رَبِّ مَا حَبِيبًا" (akan jadi keadaan mereka dalam keraguan pada masa sebelumnya). Oleh itu pendapat ini samalah dengan apabila kita katakan: "إِنْ كُنْتَ أَحْسَنْتَ إِلَيَّ فَقَدْ أَحْسَنْتَ إِلَيْكَ" (kalau adalah kamu telah berbuat kebaikan yang kamu telah buat kepadaku maka sesungguhnya aku telah berbuat baik kepada kamu sebelumnya). Tafsiran secara zahir tanpa takwil dan inilah yang dikatakan oleh para pentafsir pada firman Allah S.W.T.: "وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ" (al-Baqarat:23) berlalunya kalam Allah S.W.T. secara sebenar (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 102).

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

b) Predikat menjadi kata sifat yang menjelaskan maskulin dan feminin dengan "al-Ta' "

(وَأَنْتُمْ عَلَىٰ الْحَبْرِ صِنَعَةٌ يُفْتَضِلُّ بَيْنَ مُدْكَرِهَا وَمَوْئِدِهَا بِالنَّاءِ)

Kebanyakan ulama nahu menolak perkara tersebut, termasuklah al-Mubarrid. Abu Hayyan berkata: "Hujah yang kukuh menunjukkan kebenaran pada perkara tersebut dan sememangnya terdapat dalam bahasa Arab. Apa yang terdapat dalam percakapan orang Arab sama dengan apa yang terdapat dalam al-Quran. Firman Allah S.W.T.. وَقَالُوا لَنْ نَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هَؤُلَاءِ (al-Baqarat:135). Pada pendapat yang lebih jelas bahawa perkataan "هُؤُلَاءِ" adalah kata jamak daripada perkataan "هَؤُلَاءِ" yang tergolong dalam kata sifat yang dibezakan antara maskulin dan feminin oleh "ta'" seperti kata syi'r Arab: وَأَيْعِظُ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ نِيَامًا . Perkataan "نِيَامًا" jamak kepada perkataan "نَائِمًا" iaitu daripada kata sifat yang membezakan antara maskulin dan feminin melalui "ta'" (Abu Hayyan2001 : al-Bahr al-Muhit jld 1 ms 350).

5.3.1.1.18 Abu Hayyan dan al-Zajjaj:

Beliau ialah Ibrahim bin al-Sarri bin Sahl Abu Ishaq al-Basriy. Beliau seorang yang konsisten dengan pengajian al-Mubarrid. Menteri kepada khalifah al-Mu'tadad telah melantik beliau sebagai keraninya. Antara kitab-kitab yang dituliskannya ialah: Kitab "Syarh Abyat Sibawayh", kitab "al-Isytiqaq" dan kitab "Ma'aniy al-Quran". Beliau meninggal dunia pada tahun 310H. (al-Hamawiy 1938: Mu'jam al-Udaba' jld 1 ms 130; al-Qaftiy 1950-1955: Ambah al-Ruwat, jld 1 ms 159; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 114).

Abu Hayyan menyifatkan beliau sebagai bukan tokoh dalam bidang bahasa (Abu Hayyan2001: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 499). Sebanyak 23 permasalahan nahu yang diutarakan oleh beliau telah menjadi bahan kritikan Abu Hayyan dan lima pendapat yang dipersetujui.

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 1.75 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Sebagai contoh untuk mengenali secara dekat kritikan Abu Hayyan terhadap al-Zajjaj, di sini diutarakan dua masalah:

a) Kata nama tunjuk dan Kata nama mawsul (أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ وَالْمَوْسُولِيَّةُ).

Al-Zajjaj telah menginfleksikan firman Allah S.W.T.: ذَلِكُمْ نَقْلُهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ (al-Quran-3:58), dengan katanya bahawa "ذَلِكَ" itu membawa makna "الذي", perkataan "نَقْلُهُ" menjadi "صلة", frasa "مِنَ الْآيَاتِ" menjadi "predikatnya".

Abu Hayyan berkata bahawa pendapat di atas merupakan pengaruh mazhab Kufah yang mengharuskan kata nama tunjuk menjadi "kata nama mawsul", sedangkan ulama Basrah tidak mengharuskan berbuat demikian kecuali dalam masalah "ذ" sahaja yang didahului oleh "ما" kata tanya" secara sepakat kata, atau dengan "من" kata tanya" yang menjadi perselisihan pendapat (Abu Hayyan²⁰⁰¹ : al-Bahr al-Muhit, jld2 ms476).

b) Mengandaikan Predikat (تَعْدِيَةُ الْفِعْلِ)

Al-Zajjaj mendakwa bahawa predikat kepada firman Allah S.W.T.. dalam ayat surah al-Nisa': الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ (al-Nisa':37) (Maksudnya: Orang-orang yang bakhil dan menyuruh orang lain supaya bersifat bakhil) merupakan "predikat yang disebut" (خبر ملحوظ به) yang terdapat dalam ayat selepasnya dalam surah yang sama : إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَرَكَ حَسَنَةً يُمْسِكْهَا (al-Nisa':40) (Maksudnya: Sesungguhnya Allah S.W.T. tidak akan menzalimi walau setimbang atom sekalipun kalau perkara itu baik). Ikatan antara dua ayat tersebut telah dibuang dan kemudian diandaikan dengan sebutan : "لَا يَظْلِمُهُمْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ" atau "مِثْقَالَ ذَرَّةٍ لَهُمْ" (al-Hamawiy 1938: Mu'jam al-Udaba', jld1 ms 131).

Abu Hayyan berkata bahawa pendapat ini sangat jauh dan sukar untuk difahami, dan jauh sangat pengantaranya antara subjek dan predikat (Abu Hayyan²⁰⁰¹: al-Bahr al-Muhit jld3 ms 246).

5.3.1.1.19 Abu Hayyan dan Akhfasy al-Asghar.

Beliau ialah Abu Hasan ‘Aliy bin Sulayman. Beliau telah menerima ilmu secara bacaan dengan al-Tha’lab dan al-Mubarrid. Al-Anbariy mengatakan bahawa Akhfasy al-Asghar merupakan seorang ulama bahasa yang terkemuka, sebaliknya pula al-Marzabaniy memperlekehkannya dengan mengatakan bahawa beliau merupakan seorang yang tidak sedalam mana dalam meriwayatkan berita. Meninggal dunia pada tahun 315H (al-Suyutiy(t.t.): Bughyat al-Wu’at’, jld 1 ms 338; al-Anbariy 1963 : Nuzhat al-Alba, ms 168; al-Hamawiy 1938: Mu’jam al-Udaba’, jld 13 ms 247; Ibn al-Nadim 1971: al-Fihrisat (ed. Rida Tajaddad bin ‘Aliy al-Maziniy) ms 137).

Sekali sahaja beliau disebut oleh Abu Hayyan ketika beliau membincangkan mengenai mazhab-mazhab nahu pada perkara "لَمَّا" yang terdapat dalam firman Allah S.W.T: وَإِنَّ مِنَ الْحِجَابَةِ لَمَّا يَتَّعَبَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ (al-Baqarat:137) (Maksudnya: Dan daripada batu-batu masakan ada yang mengalir sungai-sungai).

Abu Hayyan berkata: "Huruf "ل" pada perkataan "لَمَّا" menjadi perselisihan pendapat ulama, ada yang mengatakan ia adalah "lam permulaan cakap" (لام الإبداء) yang mesti diletakkan sebagai pembeza antara huruf "أَنْ الْمَوْكِدَةَ" dan huruf "أَنْ الْبَاقِيَةَ" dan ini adalah pendapat Abu Hasan al-Akhfasy al-Saghir" (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld1 ms264).

5.3.1.1.20 Abu Hayyan dan Ibn al-Sarraj.

Beliau ialah Muhammad bin al-Sariy, Abu-Bakr al-Basriy. Beliau adalah murid al-Mubarrid dan al-Zajjaj. Beliau telah menulis kitab "al-Usul al-Kabir", kitab "al-Isytiqaq", "Syarh Sibawayh" dan kitab "Ihtijaj al-Farra". Beliau meninggal dunia pada tahun 316H (al-Zabidiy 1984: Tabqat al-Lughwiyin wa al-Nahwiyin ms 112; al-Qaftiy 1950-1955: Inbah al-Ruwat’ jld 3 ms 145; al-Suyutiy(t.t.): Bughyat al-Wu’at’ ms 44; al-Hamawiy 1938: Mu’jam al-Udaba’ jld 18 ms 197).

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengan beliau sebanyak empat perkara, sebagai contoh, di sini diutarakan dua kritikan Abu Hayyan terhadap beliau:~~

~~a) Hadhaf masdar mawsul dengan mengekalkan perubah fleksinya.~~

~~(حَذَفَ الْمَصْدَرُ وَهُوَ مَوْصُولٌ وَإِنَّمَا مَعْمُورٌ).~~

~~Ibn al-Sarraji telah menyebut bahawa makna firman Allah S.W.T. **وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَبِإِيَّاكَ** (memadai dengan menyerah diri kepada Allah S.W.T.) sebagai **كَفَىٰ الْإِسْتِغْنَاءُ بِِ اللَّهِ** (al-Nisa':45) sebagai Allah S.W.T).~~

~~Abu Hayyan berkata: "Ayat ini menunjukkan bahawa huruf "ب" dalam ayat tersebut bukanlah tambahan, tetapi muta'alliq dengan perkataan **الْإِسْتِغْنَاءُ**. Perkataan **الْإِسْتِغْنَاءُ** pula merupakan pelaku bagi kata kerja **كَفَىٰ**. Inil tidak betul kerana hadhaf masdar yang menjadi mawsul dan mengekalkan pengubah fleksinya merupakan perkara yang tidak diharuskan kecuali dalam syi'r (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld3 ms 261).~~

~~b) Badal pada gaya kecuali (**الْبَدَلُ فِي الْإِسْتِغْنَاءِ**).~~

~~Ibn al-Sarraji berkata: "**أَعْطَيْتُ النَّاسَ دِرْهَمًا إِلَّا حُمَيْرًا**" adalah harus, sebaliknya jika dikatakan "**أَعْطَيْتُ النَّاسَ دِرْهَمًا إِلَّا حُمَيْرَ الدَّنَانِيرِ**" adalah tidak diharuskan, alasannya ialah bahawa huruf tidak boleh diistithna' (dikecualikan) hanya kepada yang menunjukkan satu sahaja. Kalau dikatakan pula: **مَا أَعْطَيْتُ النَّاسَ دِرْهَمًا إِلَّا حُمَيْرًا دَانِيًّا**, dijadikan sebagai istithna', tidaklah diharuskan, tetapi kalau dijadikan sebagai "badal", adalah diharuskan, kerana **حُمَيْرٌ** boleh menggantikan **النَّاسَ** (manusia) dan perkataan **دَانِيًّا** sebagai gantian kepada perkataan **دِرْهَمًا**. Ini samalah dengan bila dikatakan: **مَا أَعْطَيْتُ إِلَّا حُمَيْرًا دَانِيًّا**, maksudnya menghadkan makna kepada dua objek tersebut (al-Suyutiy(t.t): Ham' al-Hawami', jld 1 ms 226).~~

~~Abu Hayyan berkata: "Sebahagian ulama kita berpendapat bahawa apa yang dikatakan oleh Ibn al-Sarraji adalah pendapat yang lemah, kerana "badal" dalam ayat "istithna'" semestinya berserta dengan perkataan "إِلَّا", samalah ma'tuf (atraksi)~~

dengan partikel yang tidak boleh wujud selepasnya dua perkara yang dima'tufkan, tidak boleh wujud juga istithna' dengan "لَا" selepasnya dua "badal" sekali gus (Abu Hayyan:2001:al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 138).

5.3.1.1.21 Abu Hayyan dan Ibn Durustuwayh.

Ibn Durustuwayh ialah 'Abdullah bin Ja'far. Beliau telah bersahabat dengan al-Mubarrid, bertemu dengan Ibn Qutaybat dan mengambil ilmu daripada al-Dar al-Qutniy. Beliau juga merupakan seorang yang kuat menyokong mazhab Basrah. Beliau telah mengarang kitab: "al-Irsyad fi al-Nahw", "Syarh al-Fasih", "al-Radd 'ala al-Mufaddal fi al-Radd 'ala al-Khalil", "Gharib al-Hadith", "al-Maqsur wa al-Mamdud", "Ma'aniy al-Syi'r" dan "Akhbar al-Nuhat". Beliau meninggal dunia pada tahun 347H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 36).

Abu Hayyan telah menyanggah pendapatnya pada dua perkara dan menukikkan pendapat beliau pada dua perkara yang lain. Sebagai contoh kritikan Abu Hayyan terhadap pendapat beliau diutarakan di sini dua perkara daripada masalah masalah tersebut:

a) Tawassut (ditengahkan) Predikat "لَيْسَ"

Ibn Durustuwayh berpendapat bahawa tidak dibolehkan wujud perantaraan antara predikat "لَيْسَ" dan "isimnya" dengan perkataan yang menyerupainya, iaitu "حَا" (Ibn 'Aqil(t.t): Syarh Ibn Aqil, jld1 ms 278; al-Suyutiy(t.t): Ham' al-Hawami', jld 1 ms 117).

Abu Hayyan berkata: " Beliau boleh diperhujahkan dengan qiraat Hamzah dan Hafs : لَيْسَ الرَّبُّ أَنْ تُؤْتُوا : perkataan "الرَّبُّ" dibaca dengan "الرَّبِّ" secara berkasus akuasatif pada huruf "ra". Bacaan ini adalah bacaan yang mutawatir, dan memang terdapat dalam percakapan orang Arab (Abu Hayyan2001:al-Bahr al-Muhit jld2 ms 2).

b) Menyenggangkan antara "أما" dan "ذ" dengan menggunakan pengubah fleksi predikat

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~(الفصل بين أفعال الغاء بمعمول خبر إن).~~

~~Ibn Durustuwayh telah mengharuskan penyenggangan antara perkataan "أما" dengan الغاء dengan menggunakan pengubah fleksi predikat إن (al-Suyutiy (t.t): Ham' al-Hawami', jld 2 ms 68).~~

~~Abu Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: "Tidak harus memisahkan perkataan "أما" dengan الغاء dengan menggunakan pengubah fleksi predikat إن berbeza dengan pendapat Ibn Durustuwayh (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 119).~~

5.3.1.1.22 Abu Hayyan dan al-Sirafiy.

~~Al-Sirafiy ialah al-Hasan bin 'Abdullah bin al-Marzaban Abu Sa'id al-Basriy. Beliau telah bertalaqqi al-Quran dengan 'Aliy ibn Mujahid, mempelajari bahasa Arab dengan Ibn Durayd serta mempelajari ilmu nahu dengan Ibn al-Sarraj dan Mubraman. Beliau memiliki beberapa hasil penulisan seperti: "Syarah kitab Sibawayh", "Syarah al-Duraydiyyah", "Alifat al-Qata' dan al-Wasl", "al-Iqna' fi al-Nahw", "Syawahid Sibawayh", "al-Waqf wa al-Ibtida'" dan "Akhbar al-Nuhat al-Basriyyin". Meninggal dunia pada tahun 368H (al-Zabidiy 1984: Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughwiyyin ms 119; al-Suyutiy (t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 507).~~

~~Abu Hayyan telah menyanggah beliau pada satu perkara dan menyokong pendapat beliau pada lima perkara. Diutarakan di sini dua sanggahan Abu Hayyan sebagai contoh:~~

a) Menambah perkataan كان yang tidak ada pelaku (زيادة كان التي لا فاعل لها)

~~Al-Sirafiy mendakwa bahawa "كان" boleh ditambah dan mempunyai pelaku (al-Zabidiy 1984: Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughwiyyin ms 119; al-Suyutiy (t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 507).~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 2.7 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Abu Hayyan berkata : "كان" boleh ditambah tetapi tidak boleh diletakkan pelaku secara sekali gus, ini berbeza dengan pendapat Abu Sa'id" (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit jld1 ms 53).

b) Perkataan كيف dan Kata nama.

Pada perkataan "كيف" berlaku perselisihan pendapat: Adakah ia merupakan kata keterangan atau kata nama yang bukan kata keterangan. Pada Sibawayh bahawa كيف adalah kata keterangan, al-Akhfasy dan al-Sirafiy menginkarinya dan mereka berdua mengatakan bahawa كيف bukan kata keterangan (al-Suyutiy(t.t): Ham' al-Hawami', jld 1 ms 214).

Abu Hayyan berkata bahawa pendapat yang kedua itu disandarkan kepada al-Sirafiy (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld1 ms 119), tanpa sebarang komen.

5.3.1.1.23 Abu Hayyan dan al-Haririy.

Al-Haririy ialah al-Qasim bin 'Aliy bin Muhammad bin 'Uthman al-Basriy, Abu Muhammad. Beliau telah menerima ilmu daripada al-Fadl al-Qasbaniy yang terkenal dengan nama "al-Maqamat". Beliau juga memiliki kitab hasil penulisannya iaitu "Durrat al-Ghawwas fi Awham al-Khawwas", "al-Mulihhat" dan syarhnya. Meninggal dunia pada tahun 516H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at , jld 2 ms 27; al-Qafiy 1950,1955: Mu'jam al-Udaba', jld 26 ms 261).

Abu Hayyan telah menyebut nama beliau hanya sekali sahaja dengan menuduhnya sebagai seorang yang prasangka kerana mendakwa bahawa perkataan "عَلَّمَ" dalam firman Allah S.W.T.: وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا (al-Baqarat:31) merupakan pecahan perkataan "عَلَّمَ" yang berkehendak kepada dua "objek", oleh itu dengan disabdukan "lam" menghendaki tiga "objek" (Ibn Hisyam(t.t): Mughni al-Labib, jld 2 ms 524-525).

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~Abu Hayyan berkata bahwa pendapat tersebut hanyalah waham yang tidak berasas dan tidak pernah dihafal daripada percakapan orang Arab (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit jld1 ms 145).~~

~~5.3.1.2 Kritikan dan Sokongan Abu Hayyan pada Mazhab Kufah.~~

~~Abu Hayyan bukanlah seorang yang taasub membuta tuli terhadap Mazhab Basrah,~~

~~ada juga perkara yang beliau rujuk kepada ulama Kufah khususnya kepada al-Farra' dan al-Mubarrid. Dalam masalah kata kerja "دَخَلَ" dan "ذَهَبَ" umpamanya beliau mengambil mazhab Kufah dengan katanya: "Sesungguhnya harus kedua-dua wajah iaitu dengan transitif tersendiri (مُتَعَدِّي بِتَعْسِيرِهِ) dan transitif melalui huruf "في", kebenaran ini pada al-Farra' termasuklah perkataan "دَخَلَ", "ذَهَبَ" dan "انْتَبَهَلَ", katanya: Orang Arab memasukkan perkataan tersebut terus ke dalam ayat yang menceritakan tentang tempat, dan kata mereka bahwa mereka menggunakan perkataan tersebut seperti: دَخَلْتُ الْكُوفَةَ, ذَهَبْتُ الْيَمِينَ, اِطَّلَعْتُ الشَّامَ. Abu Hayyan menegaskan dengan katanya: "Ini suatu perkara yang tidak dihafal oleh Sibawayh dan lain-lainnya daripada ulama-ulama Basrah, dan betullah al-Farra' pada pendapatnya (al-Suyutiyy(t.t): Ham' al-Hawami', jld 1 ms 200).~~

~~Abu Hayyan dalam kitabnya al-Bahr al-Muhit telah memuatkan sebanyak 25 masalah yang menjadi bahan kritikkannya, 5 masalah dipersetujui dan disokong, dan 17 masalah yang tidak diberikan sebarang komen. Disini diutarakan dua contoh sanggahan beliau terhadap mazhab Kufah:~~

~~a) Mendahulukan Predikat dalam ayat-~~

~~Al-Zamakhshariyy telah mengharuskan perkataan "آيَةً" pada firman Allah S.W.T...: فَإِنَّهُ آيَةٌ قَائِمَةٌ (al-Baqarat:283) sebagai berada ditempat "predikat yang~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Outline numbered + Level: 4 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 1.9 cm + Indent at: 3.17 cm

Formatted: Indent: First line: 0 cm

didahulukan”, perkataan “كَأَنَّ” sebagai “subjekmubtada”, dan ayat tersebut berada ditempat “Predikat perkataan إِنَّ”.

Abu Hayyan berkata: “Pendapat tersebut tidak diharuskan oleh ulama-ulama Kufah” (Abu Hayyan(t.t): al-Bahr al-Muhit, jld2 ms 357).

b) Diatraksikan kepada Implisit yang berkasus genitif (الْعَطْفُ عَلَى الْمُضْمَرِ الْمَحْذُورِ).

Ulama Kufah telah mengharuskan beratraksi kepada implisit yang berkasusukan genitif (al-Anbary 1953:al-Insaf, jld 2 ms 463).

Abu Hayyan berkata: “Pendapat yang kita pilih ialah yang mengharuskan berbuat demikian dalam percakapan secara mutlak, ini berdasarkan apa yang kita dengar daripada orang Arab dan analogi pula menguatkannya” (Abu Hayyan1983: al-Bahr al-Muhit, jld2 ms 147).

— Sanggahan dan sokongan beliau secara umum dapat kita lihat seperti dua contoh di atas, dan di sini diutarakan pula sanggahan atau sokongan beliau terhadap ulama-ulama Kufah secara seorang demi seorang sebagaimana yang tertera dalam kitab tafsirnya al-Bahr al-Muhit.

5.3.1.2.1—Abu Hayyan dan ‘Asim.

Asim ialah Asim bin Abu al-Nujud, Abu-Bakr al-Asadiy al-Kufiy, syeikh para qurra’ dan salah seorang daripada qurra’ tujuh. Beliau telah memperdengarkan bacaannya kepada gurunya Zirr, al-Sila’iy dan al-Syaybaniy. Antara yang menerima ilmu daripadanya ialah Hafs dan Hamad bin Salamat. Meninggal dunia pada tahun 127H (Ibn al-Jazariy 1952:Tabaqat al-Qurra’ jld 1 ms 423).

Abu Hayyan telah menyanggahi beliau dalam satu masalah sahaja iaitu perkara yang bersangkutan paut dengan maskulin dan feminin. Abu Hayyan tidak menerima sama sekali pendapat tersebut. ‘Asim telah membaca ayat فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ (al-Nisa’:145)

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 3.02 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

dengan “الرَّزِقِ” kasus akuasatif pada “al-ra’”, sedangkan Hamzah membaca dengan “الرَّزِقِ” sukun “al-ra’”. Kata ‘Asim : “Kalau dibaca dengan fathah bolehlah dikatakan “al sufla”. Kata sebahagian ahli nahu lain, bahawa Asim berpegang dengan akuasatif al-ra’ itu adalah disebabkan kata jamak bagi perkataan tersebut ialah “رَزَقًا” sama seperti “رَزَقًا” dan “رَزَقًا”.

Abu Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: “ Perkara tersebut tidak semestinya daripada al ta’nith (memfemininkan) kerana jenis yang dibuat perbezaan itu kata mufradnya ialah dengan huruf ha’ al ta’nith, sememangnya dita’nithkan dalam bahasa Hijaz dan disebut juga dalam bahasa Tamim dan bahasa Najd, al Quran pula menyebut kedua dua bahasa tersebut, kecuali apa yang dikecualikan kerana sememangnya perkataan tersebut tergolong dalam al ta’nith atau tergolong dalam al tazkir (memuskulinkan). Perkataan “رَزَقًا” dan “رَزَقًا” bukan daripada bab tersebut, oleh itu boleh kedua duanya, sekali sama ada hendak dita’nithkannya atau hendak ditazkirkannya (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 380).

5.3.1.2.2 Abu Hayyan dan Abu Ja’far al Ru’asiy.

Abu Ja’far ialah Muhammad bin al Hasan bin Abu Saraṭ. Beliau merupakan seorang ustaz dalam bidang bahasa Arab di Kufah. Beliau telah menerima ilmu daripada ‘Isa bin ‘Umar. Hasil penulisan beliau ialah kitab “Jami’ fi al Ifrad wa al Jam’”. Beliau juga telah meriwayatkan ilmu bahasa Arab daripada Abu ‘Amr. Antara ulama nahu yang telah meriwayatkan daripadanya ialah al Kisa’iy, al Farra’ dan Khallad bi Khalid al Sirafiy. Beliau meninggal pada tahun 187H. (al Zabidiy 1983: Tabqat al Nahwiyyin wa al Lughawiyyin, ms 125; al Suyutiy(t.t): Bughyat al Wu’at jld 1 ms 492; Daniy(t.t): Tabqat al Qurra’, jld 2 ms 361). Abu Hayyan telah menyifatkannya sebagai imam

Formatted: Indent: First line: 0 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm, Hanging: 2.7 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

Formatted: Font: (Default) Transliterasi

daripada imam-imam bahasa Arab mazhab Kufah (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 361).

Abu Hayyan telah merujuk kepadanya dalam masalah idgham al-ra' kedalam al-lam. Beliau membaca firman Allah S.W.T.: كَيْغْفِرُ لِعَنٍ بِشَاءٍ (al-Baqarat: 284) dengan mengidghamkan bunyi ra' kedalam sebutan lam. al-Zamakhshariy berkata: "Kalau ditanya bagaimana anda membaca secara kasus "jazam" (mati), saya katakan bahawa dibaca dengan mengizharkan al-ra' dan mengidghamkan al-ba', sedangkan mengidghamkan al-ra' dalam la-lam adalah merupakan kesalahan yang teruk, periwayatan yang meriwayatkan daripada Abu 'Amr merupakan dua kali silap, iaitu salah dan memburukkan nama orang yang paling hebat dalam bahasa Arab. Ini merupakan satu kejahatan yang sangat ketara dan sebab musabbabnya ialah riwayat-riwayat tersebut kurang dikenalpastikan dan tidak dapat berbuat demikian kecuali pakar dalam nahu (al-Zamakhshariy 1987: al-Ksasyaf, jld 1 ms 407).

Abu Hayyan berkata: "Sudah menjadi kebiasaannya, panjang lidah terhadap para qurra', dakwaan beliau bahawa mengidghamkan al-ra' ke dalam al-lam sebagai kesilapan, adalah yang sangat buruk, sedangkan masalah tersebut masih menjadi pertikaian di kalangan ulama-ulama nahu. al-Khalil, Sibawayh dan sahabat-sahabatnya berpendapat bahawa mengidghamkan al-ra' ke dalam al-lam tidak harus disebabkan berlaku takrir (getaran) pada huruf tersebut dan bukannya pada al-nun. Abu Sa'id berkata bahawa tidak ada orang yang menyanggahinya kecuali Ya'qub al-Hadramiy, dan apa yang diriwayatkan daripada Abu 'Amr yang mana beliau telah mengidghamkan al-ra' pada al-lam mutaharrikah (yang mempunyai sebutan) yang mutaharrik sebelumnya. Contohnya: كَيْغْفِرُ لِعَنٍ (al-Baqarat: 284), وَاسْتَعْتَرَكُمْ الرُّسُلُ (al-Haj: 5) dan الْمُعْتَرِ لِكَيْلًا (al-Nisa': 64). Sementara itu kalau sukun sebelum al-ra' sebutannya diidghamkan kedalam al-lam yang berada ditempat dammat atau kasrat seperti: الْأَنْهَارُ (al-Nahl: 31) dan وَالنَّارُ لِيَجْرِيَ (Yunus: 4) Sebaliknya kalau sebelum al-ra' akuasatif

dan huruf sebelum al ra' tersebut huruf mad atau huruf lin atau lainnya tidak boleh diidghamkan seperti: لَنْ تَبُورَ (al-Infitar:13), الْأَبْرَارَ لِيُحْيِي نَفْسَهُمْ (Yusuf:21), مِنْ مِصْرَ لَأَمْرَاتِهِ (Fatir :29) dan وَالْحَمِيرَ لِيَتَرَكَبُوا فِيهَا (al-Nahl:8). Kalau sukun pula pada al ra' diidghamkan pada al lam tanpa sebarang khilaf pada Abu Sa'id, kecuali apa yang diriwayatkan oleh Ahmad bin Jubayr tanpa sebarang percanggahan, bahkan daripada al-Yazidiy mengira pendapat tersebut sebagai yang paling jelas. Pendapatnya itu sememangnya membaca secara izhar (nyata) pada idgham mithlain, idgham mutaqaribain yang mutaharrikah, tetapi yang diamalkan dalam mazhabnya secara dua bentuk bacaan, iaitu boleh diidghamkan seperti: يَخْرُجُ لَكُمْ. Al-Kisa'iy dan al-Farra' pula telah mendakwa bahawa mereka berdua telah mendengar dan telah diperakui untuk kedua-duanya oleh Abu Ja'far al-Ru'asiy baik secara riwayat mahu pun secara ijazah, sedangkan Abu Ja'far adalah ulama yang terkemuka imam bahasa Arab di kalangan mazhab Kufah, kemudian disokong pula oleh Abu 'Amr riwayat daripada kedua-dua cara itu, diikuti pula oleh Ya'qub sebagaimana yang telah kami sebutkan. Riwayat daripada al-Walid bin Hassan menjelaskan bahawa idgham tersebut merupakan sebagai satu-segi analogi sebagaimana yang terdapat dalam kitab al-Takmil li-Syarah al-Tashil. Sebahagian daripada sahabat-sahabat kami telah bersandarkan kepada apa yang diriwayatkan oleh qurra' dengan cara mengidghamkannya, sedangkan ulama Basrah melarangnya dan menjadikan tempat tersebut dengan ikhfa'. Pendapat mazhab Basrah ini tidak harus sama sekali menganggap bahawa para qurra' silap dan menuduh secara melulu bahawa mereka tidak tahu mana yang patut diidgham dan diikhfa'. Menuduh para qurra' seumpama itu adalah tidak sepatutnya dilakukan, kerana bahasa Arab itu tidak akan menjadi betul hanya dengan apa yang diriwayatkan oleh ulama-ulama Basrah sahaja. Para qurra' bukan meriwayatkan bacaan mereka mesti mengikut apa yang dipegang oleh mazhab Basrah, bahkan mereka sama sahaja, sama ada dari Basrah atau Kufah (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit jld 2 ms 361).

5.3.1.2.3 Abu Hayyan dan al-Kisa'iy:

~~Al Kisa'iy ialah 'Aliy bin Hamzah, Abu al-Hasan. Beliau merupakan imam kepada mazhab Kufah. Beliau telah mengambil alih segala halaqah yang diduduki oleh Abu Ja'far al-Ru'asiy, 'Isa bin 'Umar, Abu 'Amr bin 'Ala', Yunus dan al-Khalil. Hasil penulisannya ialah: Kitab Ma talhan fihi al-'awwam, Mukhtasar al-nahw dan kitab al-Hudud fi al-nahw. Beliau meninggal dunia pada tahun 189H. (al-Qaftiy 1955: Inbah al-Ruwaṭ, jld2 ms 256; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms162; Abu al-Tayyib, 1955: ms 74).~~

~~Abu Hayyan menyanjunginya dan menyebutnya sebagai "Imam ilmu nahu" dan "Pendengar bahasa". Abu Hayyan telah menyanggahinya pada 12 masalah, memperakukannya pada satu masalah dan merujuk kepadanya pada 13 masalah yang lain. Di sini disertakan satu contoh setiap bahagian:~~

~~a) Hadhaf kata ganti dalam ayat yang berada pada tempat sifat~~

~~(حَدَفَ الصَّيِّمِينَ مِنَ الْجَمَلِ الْوَاتِقَةِ صِفَةً).~~

~~Ini adalah antara pendapat yang disanggahi oleh Abu Hayyan. al-Kisa'iy telah mendakwa dalam tafsirannya pada ayat: لَا تُجْرِي نَفْسٌ (al-Baqarat:48) perkara yang dibuang di sini tidak lain dan tidak bukan ialah al-ha'. Katanya tidak harus sesaorang berkata : "هَذَا رَجُلٌ قَصَدْتُهُ" (Ini orang yang saya maksudkannya), dan tidak boleh juga dikata "سَأَلْتُ رَجُلًا أُرْعَبُ" (Saya lihat orang saya suka), sedangkan kamu menghendaki "سَأَلْتُ رَجُلًا أُرْعَبُ" (Saya bertujuan untuk berjumpanya dan saya suka apa yang ada padanya) (Sibawayh(t.t): al-Kitab, jld 1ms 88).~~

~~Abu Hayyan berkata: "Membuang kata ganti dalam ayat yang terletak pada tempat sifat adalah harus. Ini berdalilkan syi'r Arab:~~

~~فَمَا أَدْرِي أَعْيَبَهُمْ تَنَاءً وَطُولُ الْعَهْدِ أَمْ مَالُ أَصْنَابِهِ~~

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

(Imil Badi' Ya'qub 1992: al Mu'jam al Mufasssal fi Syawahid al Nahw al Syi'riyyat, jld 1 ms 53. Bait ini kepunyaan al Harith bin Kaldat) (Maksudnya: Maka tidak diketahui adakah kamu berubah sepeninggalannya, lama masa atau sebab harta yang mereka dapat). Apa yang mereka maksudkan ialah أصابره, kata ganti yang terdapat pada أصابره, kerana dalam ayat tersebut terdapat kata sifat yang sama seperti silat kepada mawsul, apabila dibuang akan menjadi lebih baik (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit jld 1 ms 189).

b) Mengembalikan Kata ganti pelaku kepada sesuatu yang berkait dengan perubahan

fleksi kepada kata kerja (عَوْدَةُ الْفَاعِلِ الضُّمِيرِ عَلَى شَيْءٍ اتَّصَلَ بِالْمَعْمُولِ لِلْفِعْلِ).

Perkara ini menjadi perselisihan antara para ulama nahu, contoh ayat dalam bentuk tersebut: وَمَالَ زَيْدٍ أَخَذَ , وَثَوْبِي أَخَذَكَ يَلْبَسَانِ , غُلَامٌ هُنْدٌ ضَرَبَتْ (Maksudnya: Harta Zayd ambil, baju saya dua saudaramu pakai, budak Hindun pukul). Al Kisa'iy berpendapat masalah yang seperti ini adalah diharuskan. (al Suyutiy (t.t): Ham' al Hawami', jld 1 ms 66).

Kata Abu Hayyan: "Pendapat yang sah mengharuskan sedemikian". (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 2 ms 426).

e) Kedudukan jarr tempat pelaku (إِنْقَاءُ الْجَارِ مَعَامَ الْفَاعِلِ).

Ulama Kufah berselisih pendapat pada genitif yang terdapat pada pelaku dalam firman Allah S.W.T... وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ (Maksudnya: Dan kewajiban ayah memberi makan dan Pakaian kepada para ibu) (al Baqarat : 233). Al Kisa'iy berpendapat bahawa objek kepada kata kerja tersebut ialah kata ganti yang kesamaran terselindung (mustatir) dalam kata kerja tersebut. Kesamaran tersebut adalah disebabkan kemungkinan maksud yang hasil daripada kata kerja tersebut datangnya sama ada daripada masdar atau kata keterangan masa atau kata keterangan tempat (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 2 ms 213).

5.3.1.2.4 Abu Hayyan dan al-Farra'.

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Underline

Formatted: Indent: Hanging: 4.44
cm, Outline numbered + Level: 5 +
Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at:
1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54
cm + Indent at: 4.44 cm

~~Al Farra' ialah Yahya bin Ziyad bin 'Abdullah Abu Zakariyya al Aslamiy al Kufiy. Beliau telah menggantikan halaqah Abu Ja'far al-Ru'asiy. Beliau kemudiannya telah menerima ilmu daripada Yunus bin Habib dan selepas itu pula dengan al-Kisa'iy. Beliau telah mirip kepada mazhab Muktazilah. Antara kitab-kitab peninggalan beliau ialah: "al-Mudhakkar wa al-Mu'annath" dan "Ma'aniy al-Qur'an". Beliau meninggal dunia pada tahun 207H (al-Hamawiy 1938: Mu'jam al-Udaba', jld 20 ms 9; al-Suyutiyy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 333; al-Zabidiy 1968: Tabqat al-Nahwiyyin wa al-Lughawiyin, ms 131).~~

~~Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengan al-Farra' pada 30 perkara, bersepakat pada 3 perkara dan merujuk pada 16 perkara. Penulis akan bawakan di sini tiga contoh kritikan, sokongan dan nukilan Abu Hayyan terhadap al-Farra':~~

~~a) Mengiplisitkan "من" المَوْصُولَاتِ (إِحْتِمَارُ مَنْ "من" mawsulat).~~

~~Al Farra' telah mengeluarkan kata ganti "من" mawsulat daripada firman Allah S.W.T: مِنَ الَّذِينَ هَادُوا (Maksudnya:daripada orang-orang yang beragama Yahudi) (al-Nisa':46) dengan andaian: مِنَ الَّذِينَ هَادُوا مَنْ يُرَفُّونَ الْكَلِمَ (Maksudnya:daripada orang-orang yang beragama Yahudi orang-orang yang meminda-minda percakapan (Allah S.W.T) (al-Farra' 1983: Ma'aniy al-Qur'an, jld 1 ms 271).~~

~~Abu Hayyan berkata: "Pendapat ulama Basrah ini tidak diharuskan sama sekali, mereka telah menafsirkan perkara yang seumpama itu dengan hujah hadhaf kata nama sifat dan meletakkan kata sifat pada tempat kata nama sifat (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld3 ms 262).~~

~~Al Farra' telah memberi contoh untuk kenyataannya itu dengan serangkap syi'r yang berbunyi: فَظَلُّوا وَمِنْهُمْ دَمْعُهُ سَابِقٌ لَنَا وَأَسْرُ يَنْبَعِي دَمْعَةَ الْعَيْنِ بِالْيَدِ. (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, 3 ms 273. BaitSyi'r kepunyaan Dhu al-Rummat) (Maksudnya: Mereka masih dalam keadaan begitu, dan sebahagian daripada mereka sangat asyik~~

sehinggakan air matanya mendahului si dia, sementara orang lain pula mengusap air matanya dengan tangan):

Abu Hayyan menjawab balik hujah tersebut dengan katanya: “Tidak semestinya yang dimahdhufkan itu mawsul, bahkan yang paling jelas perkataan yang mahdhuf itu ialah kata nama sifat dan disebabkan didankan kepada kata umum iaitu perkataan ~~فَطَلُّوا وَمِنْهُمْ عَاشِقٌ دُمُوعُهُ سَابِقٌ لَهَا~~, oleh itu andaian ayat adalah seperti berikut: (Maksudnya: Mereka masih berkeadaan begitu dan sebahagian mereka sangat asyik sehinggakan air matanya sudah dahulu keluar).” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld2 ms 262).

b) Kedatangan pelaku berkasus marfu' selepas masdar bertanwin

(مَصْرُوعِ الْفَاعِلِ مَرْفُوعًا بَعْدَ الْمَصْدَرِ الْمُتَوَيْنِ)

Al Farra' tidak mengharuskan pelaku berkasus marfu' selepas masdar yang bertanwin, seperti kata orang Arab: "عَجِبْتُ مِنْ طَلْعِكَ نَعْسًا". Perkataan "نَعْسًا" dibaca dengan akuasatif kerana dita'wilkan sebagai marfu' (al-Farra' 1983: Ma'aniy al-Qur'an, jld 1 ms 460). Sementara itu ulama-ulama Basrah mengharuskannya.

Abu Hayyan berkata: “Yang sah ialah pendapat al Farra' ” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 460).

e) Menjadikan Kasus Jarr di tempat Pelaku (اِتِّمَامَةُ الْجَارِ مَعًا الْفَاعِلِ)

Ulama-ulama Kufah telah berselisih pendapat pada perkataan yang mengambil tempat pelaku pada firman Allah S.W.T: وَعَلَى الْمَوْزُونِ لَهُ رُزُقُهُنَّ (al-Baqarat: 233). Al-Farra' berpendapat bahawa huruf genitif yang berada di tempat marfu' seperti أَنْ يَغُومَ pada مِنْ رَبِّهِ يَغُومُ (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld2 ms 213). Pendapat ini dinukil oleh Abu Hayyan tanpa sebarang komen.

5.3.1.2.5 Abu Hayyan dan Hisyam.

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~Hisyam ialah Hisyam bin Mu'awiyat al-Darir al-Kufiy. Beliau merupakan pelajar al-Kisa'iy yang sangat cerdas selepas al-Farra'. Beliau memiliki beberapa hasil penulisan yang ditinggalkan seperti: Kitab "al-Hudud", "al-Mukhtasar" dan "al-Qiyas". Beliau meninggal dunia pada tahun 209H.~~

~~Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengannya pada 2 masalah, bersetuju pada 3 masalah dan merujuk kepadanya pada satu masalah sahaja. Sebagai contoh penulis utarakan di sini tiga contoh:~~

a) ~~Ayat berkedudukan Pelaku (وَتُؤْتِيهِمُ الْمَالَةَ فَاعِلُهُ)~~

~~Pendapat Hisyam, Tha'lab dan sekumpulan daripada ulama-ulama Kufah mengharuskan ayat menjadi pelaku, contohnya: يُعْطِيَنِي زَيْدٌ (mengagumkan saya banggunya Zayd), ظَهَرَ لِي أَقَامَ زَيْدٌ أُمَّ عَمْرٍو (Jelas pada saya siapa berdirinya sama ada Zayd atau 'Amru).~~

~~Abu Hayyan berkata: "Telah berkata sahabat-sahabat kami bahawa pendapat yang sah, ialah yang menolaknya" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld1 ms 46).~~

b) ~~Kembalinya Pelaku yang berbentuk kata ganti kepada sesuatu yang berkait dengan pengubah fleksi pada kata kerja. (عَوَّدَهُ الْفَاعِلُ الضَّمِيرُ عَلَى شَيْءٍ اتَّصَلَ بِالْمَعْمُولِ لِلْفِعْلِ)~~

~~Berlaku perselisihan pendapat di kalangan ulama-ulama nahu mengenai masalah apabila pelaku daripada kata ganti kembali kepada sesuatu yang berkait dengan pengubah fleksi pada kata kerja, contohnya: عَلَامٌ هُنْدٌ صَبْرِيَّتٌ، وَتُؤْتِيهِمُ أَمْوَالَكَ يَا بَيْسَانَ، وَمَالٌ زَيْدٌ أَخَذَ. Hisyam berpendapat masalah ini adalah harus (al-Suyutiy (t.t): Ham' al-Hawami', jld 1 ms 66).~~

~~Abu Hayyan berkata: "Pendapat yang sah mengharuskannya." (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld2 ms 426).~~

e) ~~Meletakkan Jarr di tempat pelaku (إِقَامَةُ الْجَارِ مَقَامَ الْفَاعِلِ)~~

Selepas Abu Hayyan menjelaskan dalam tafsirnya al-Bahr al-Muhit firman Allah S.W.T: وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَلْفُ مِائَةٍ أَوْ مِائَةٌ أَوْ خَمْسِينَ أَوْ عَشْرًا (al-Baqarat:233), beliau berkata bahawa tidak ada perselisihan antara ulama-ulama Kufah pada masalah meletakkan genitif di tempat pelaku, beliau menyebutkan pula bahawa Hisyam berpendapat objek bagi kata sesuatu kerja ialah kata ganti yang kesamaran yang tersirat pada kata kerja tersebut. Kesamarannya dilihat dari segi kedapatan berbagai maksudnya yang boleh terjadi. Sama ada, apa yang ditunjukkan oleh kata kerja tersebut merupakan masdar atau kata keterangan masa atau kata keterangan tempat (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld2 ms 213).

5.3.1.2.6 Abu Hayyan dan Abu 'Ubaydat

Abu 'Ubaydat ialah al-Qasim bin Salam, ahli bahasa Kufah. Beliau telah menerima ilmu daripada Abu Zayd, Abu 'Ubaydat, al-Asma'iy, Abu Muhammad al-Yazidiy, Ibn al-'Arabiyy, al-Kisa'iy dan al-Farra'. Antara yang menerima ilmu daripadanya ialah Yahya bin Ma'in. Beliau kurang mengetahui tentang ilmu 'irab (fleksy). Beliau memiliki beberapa buah penulisan sendiri: "al-Gharib al-Musannaf", "Gharib al-Qur'an", "Gharib al-Hadith", "Ma'aniy al-Qur'an", "al-Maqsur wa al-Mamdud", "al-Qira'at", "al-Mudhakkar wa al-Mu'annath" dan "al-Amthal al-Sa'irat". Beliau meninggal dunia pada tahun 224H (Abu al-Tayyib 1955: Maratib al-Nahwiyyin, ms 93; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at jld 2 ms 253; al-Zabidiy 1983: Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughawiyyin, ms 199).

Pendirian Abu Hayyan sepanjang tafsirnya dipenuhi dengan cemuhan dan serangan terhadap Abu 'Ubaydat dengan tuduhan jahil.

Sebagai contoh kritikan Abu Hayyan terhadap Abu 'Ubaydat diutarakan di sini satu sahaja kerana selain daripada itu ialah pendapat pendapat beliau mengenai qiraat:

Berbaris bawah sin pada perkataan عَسَى:

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Abu 'Ubaydat berkata dalam tafsirnya pada firman Allah S.W.T.: ~~هَلْ عَسَيْتُمْ (al-Baqarat :246) : "Kalaulah perkataan عَسَيْتُمْ dibaca dengan genitif عَسَيْتُمْ maka sudah tentu akan dibaca عَسَى رُكْنٌ dengan عَسَى رُكْنٌ.~~

Abu Hayyan menyanggahnya dengan katanya: " Ini adalah kejahilan daripada Abu 'Ubaydat sendiri dengan bahasa Arab." (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld2 ms255).

5.3.1.2.7 Abu Hayyan dan al-Tha'lab:

~~Al Tha'lab ialah Ahmad bin Yahya al Nahwiyy bin Yazid. Beliau adalah maula~~

~~Banu Syayban. Beliau merupakan pemimpin ulama-ulama Kufah dalam ilmu nahu dan bahasa. Beliau telah menghafaz kitab al Farra' dan konsisten dengan halaqah Ibn al-'Arabiyy. Al Yazidiy, al Akhfasy al Asghar dan Niftawayh telah meriwayatkan ilmu daripadanya. Beliau telah menulis kitab "al-Masun fi al-Nahw", "Ma'aniy al-Qur'an", "Ma'aniy al-Syu'ara", "al-Qira'at", "al-Amaliy" dan "Gharib al-Qur'an". Beliau meninggal dunia pada tahun 291H (al-Zabidiy 1983: Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughawiyyin, ms 141-150; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 396).~~

~~Abu Hayyan telah menyifatkan beliau sebagai Imam (penghulu) ilmu bahasa dan nahu Arab bagi ulama-ulama Kufah (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 499). Beliau telah menyanggahnya pada 4 masalah dan menyokongnya pada satu masalah.~~

Sebagai contoh:

a) Perkataan "أَيْ" dan Wasl (conjunctive) (أَيْ وَ الْوَصْلُ)

Al-Tha'lab telah mengingkari peranan "أَيْ" sebagai "mawsulat" (al-Suyutiy: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 83).

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~-Abu Hayyan berkata: "أَيْ" merupakan kata soal, kata syarat, kata sifat dan kata mawsul. Ini berbeza dengan Ahmad bin Yahya (al-Tha'lab) (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit_jld 1ms 93).~~

~~b) Pentransitifan perkataan "سَجَّهَ" kepada baris bawah (تعدية بالكسر)~~

~~Abu Hayyan mentafsir firman Allah S.W.T: "إِلَّا مَنْ سَجَّهَ نَفْسَهُ" (al-Baqarat:130)...dan inilah yang kami pilih kerana al-Tha'lab dan al-Mubarrid telah mengisahnkannya bahawa perkataan "سَجَّهَ" dengan baris bawah huruf fa' menjadi transitif sama seperti "سَجَّهَ" dengan akuasatif fa' dan bersabdu (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit,_jld 1ms 394).~~

~~Sebagai contoh lain dapatlah kita lihat apa yang diutarakan oleh al-Suyutiy tentang Abu Hayyan telah berdebat dengan Tha'lab mengenai "لِ". Kata Tha'lab "لِ" itu sendiri yang mengakuasatifkan kata kerja kini seperti kita katakan: "جِئْتُ لِأَكْرِمَكَ". Pendapat ini sama seperti yang dikatakan oleh ulama Kufah, cuma mereka kata bahawa "لِ" itu melakukan kerja "أَكْرَمَ". Jawab Abu Hayyan: " Itu adalah batil(tidak betul) kerana telah ternyata "لِ" keadaannya adalah sama dengan huruf genitif, semua faktor perubah kata nama tidak boleh berfungsi kecuali pada kata nama juga (al-Suyutiy(t.t): Ham' al-Hawami',_jld 1 ms 85).~~

~~5.3.1.2.8 Abu Hayyan dan Al-Anbariy:~~

~~Al-Anbariy ialah Muhammad bin al-Qasim bin Muhammad bin Basysyar bin al-Husayn bin Bayan Abu-Bakr. Beliau tergolong antara ulama-ulama nahu Kufah yang telah menerima ilmu daripada Tha'lab. Dar al-Qutniy telah meriwayatkan ilmu daripadanya. Beliau telah mengimlakkan (menyampaikan tulisannya secara membaca untuk disalin) banyak buah kitab, antaranya: "Gharib al-Hadith", "al-Ha'at", "al-Addat", "al-Musykil", "al-Mudhakkar wa al-Mu'annath", "al-Zahir", "Adab al-Katib", "al-Maqsur wa al-Mamdud", "al-Wadih fi al-Nahw", "al-Hija'", "al-Lamat", "Syarh~~

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

syi'r al A'sya", "Syarh syi'r al Nabighat" dan "Syarh syi'r Zuhair". Beliau meninggal pada tahun 328H (al_Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 212; al_Hamawiy 1938: Mu'jam al-Udaba', jld 18 ms 306; al_Qaftiy 1955: Inbah al-Ruwat, jld 3 ms 201).

Abu Hayyan telah menyanggahinya pada 4 perkara dan merujuk kepadanya pada satu perkara. Di sini diberikan dua contoh:

a) Fleksi ما yang berada sebelum إلا ialah selepasnya (إِخْتِمَالٌ مَا قَبْلَ إِلَّا قِيَمًا بَدَدَمَا).

Al-Kisa'iy dan Abu al-Hasan berpendapat bahawa harus diaktifkan perkataan "ما" yang wujud sebelum perkataan "إلا" pada perkataan selepasnya jika perkataan tersebut menjadi kata keterangan, majrur atau hal.

Abu Hayyan berkata bahawa al-Anbariy juga mengharuskan yang demikian pada kedudukan marfu' seperti: مَا ضَرَبَ إِلَّا زَيْدًا عَمْرُو. Abu Hayyan sendiri mengharuskannya pada semua keadaan tanpa kecuali. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 4).

b) Hadhf hamzat tanya (حَذْفُ هَمْزَةِ الاسْتِيفَةِ) (حَذْفُ هَمْزَةِ الاسْتِيفَةِ)

Pada firman Allah S.W.T: هَذَا رِبِّي (al-Ma'ida:76) dikatakan menjadi ayat tanya yang bertujuan mengingkari sesuatu. Ayat ini telah dibuang hamzat menyerupai seperti dikatakan: بِسَبِّحِ رَبَّنَا ابْحَمْرٍ أَمْ يَسْمَعَانِ.

Abu Hayyan berkata : "Kata al-Anbariy bahawa pendapat ini merupakan pendapat yang terasing, tidaklah diharuskan membuang sesuatu huruf kecuali bertujuan untuk membezakan antara perkara yang hendak diberitahu dan berita itu sendiri. Kalaulah perkara tersebut merupakan semata-mata berita, mustahil boleh diterima sebagai pegangan dan tetap tidak berganjak dengan kemaksuman para nabi A.S daripada melakukan maksiat (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 166).

5.3.1.2.9 Abu Hayyan dan Abu al-Hasan al-Hana'iy.

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~Abu al-Hasan ialah 'Aliy bin al-Hasan al-Hana'iy yang terkenal dengan panggilan "Kura' al-Naml". Yaqut berkata bahawa beliau adalah orang Mesir yang telah mengambil ilmu daripada ulama-ulama Basrah. Beliau merupakan seorang ulama nahu bermazhab Kufah. Beliau telah menulis kitab: "al-Mundad fi al-Lughat", "al-Mujarrad", "Mukhtasar al-Mujarrad", "al-Mujjahhid", "Mukhtasar al-Mujjahhid", "Amthilat Gharib al-Lughat" dan "al-Mushaf al-Munazzam" (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld2 ms 158; al-Hamawiy 1938: Mu'jam al-Udaba' jld 13 ms 13).~~

~~Abu Hayyan menyebutnya sekali sahaja dengan mendedahkan masalah penambahan perkataan "حَرْ" di mana beliau telah mendakwa bahawa "حَرْ" adalah tambahan. Abu Hayyan menolaknya dengan mengatakan: "Majoriti ulama berkata perkataan "حَرْ" bukannya tambahan." (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 52).~~

~~5.3.1.3 Kritikan dan Sokongan Abu Hayyan terhadap Mazhab Andalusia.~~

~~Ulama Andalusia juga tidak terelak daripada menjadi bahan kritikan Abu Hayyan, sama ada pendapat pendapat persendirian mereka atau kaedah-kaedah yang digunakan dalam ilmu nahu. Ibn Malik dan Ibn 'Atiyyat menjadi bahan kritikan utama beliau selain daripada ulama-ulama lain.~~

~~5.3.1.3.1 Abu Hayyan dan al-Zabidiy.~~

~~Al-Zabidiy ialah Abu Bakr Muhammad bin al-Hasan bin 'Abdullah bin Bisyr. Beliau telah dilantik sebagai hakim Asybiliyyat dan sebagai pengasuh kepada raja muda al-Muntasir. Penulisan-penulisan beliau ialah "Tabaqat al-Nahwiyyin wa al-Lughawiyyin", "Abniyyat al-Asma", "Lahn al-'Ammat", "Mukhtasar al-'Ain" dan "al-Intisar Khalil". Beliau meninggal pada Tahun 379H (al-Suyutiy(t.t):Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 83).~~

Formatted: Indent: Hanging: 3.17 cm, Outline numbered + Level: 4 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 1.9 cm + Indent at: 3.17 cm

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

~~Antara pendapatnya yang diutarakan oleh Abu Hayyan dalam tafsir al-Bahr al-Muhit ialah: Idafat "إل". Abu Hayyan telah mendedahkan tentang perbalahan ulama-ulama nahu pada membandingkan keharusan idafah "إل" kepada perkataan yang implisit. Kemudian Abu Hayyan menyebut bahawa Abu Bakr al-Zabidiy menolak pendapat tersebut (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 188).~~

~~5.3.1.3.2 Abu Hayyan dan Ibn Sa'id al-Daniy.~~

~~Ibn Sa'id ialah 'Uthman bin Sa'id Abu 'Amr al-Umawiy al-Qurtubiy. Beliau merupakan seorang tokoh daripada tokoh-tokoh ulum al-Quran, periwayatnya, tafsir dan i'rab. Antara penulisanannya ialah: "al-Mihkam fi Nuqat al-Masahif", "al-Muqni' fi Ma'rifat Marsum masahif ahl al-amsar". Beliau meninggal pada tahun 444H (Ibn al-Jazariy 1932: Tabqat al-Qurra', jld 2 ms 503).~~

~~Abu Hayyan telah menyanggahinya pada satu masalah sahaja iaitu: Pola "Isa". Ibn Sa'id berpendapat bahawa pola "Isa" ialah إِسْحِل. Abu Hayyan berkata: "Abu al-Hasan ibn Badhisy telah menjawab pada pendapat Ibn Sa'id dengan katanya bahawa "al-ya" dan "al-waw" bukanlah huruf asal pada susunan huruf pada perkataan tersebut dan Sibawayh telah menyebut bahawa pola yang sebenarnya ialah إِسْحِلِي (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 297).~~

~~5.3.1.3.3 Abu Hayyan dan Ibn Sidah.~~

~~Ibn Sidah ialah 'Aliy bin Ahmad bin Sidah al-Andalasiy Abu al-Hasan al-Darir. Beliau telah meriwayatkan ilmu daripada ayahandanya dan Sa'id bin Hasan al-Baghdadiy. Beliau telah meninggalkan hasil penulisan antaranya: "al-Mihkam wa al-Muhit al-A'zam fi al-Lughat", "Syarh Islah al-Mantiq", "Syarh al-Hamasat", "Syarh~~

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

kitab al Akhfasy dan al Mukhassas". Beliau telah meninggal dunia pada tahun 458H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 143).

Abu Hayyan telah merujuk kepada dakwaan Ibn Sidah pada masalah "أبي" dengan kasus genitif "ain", dan tidak ada perselisihan pendapat padanya. Abu Hayyan berkata: "Percakapan tersebut adalah tidak betul sebagaimana yang didakwa oleh pengarang kitab al Mihkam. Sedangkan telah dibawa sebanyak 14 pecahan kata kerja yang mana kata kerja kala lalunya ialah "فعل" tidak wujud pun sama ada 'ainnya atau lamnya terdiri daripada huruf kerengkong. Pada sebahagian pernah didengar juga "فعل" dengan kasus genitif, termasuk juga sebahagian kata kerja kala kini "يُفعل" dan "يُفعل", inilah yang disebut oleh ulama-ulama tasrif (variabel) (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 151).

5.3.1.3.4 Abu Hayyan dan al-A'lam al-Syantamiriy.

Al-A'lam al-Syantamiriy ialah Yusuf bin Sulayman bin 'Isa al-Syantamiriy merupakan seorang ahli bahasa Andalusia. Beliau telah menerima ilmu daripada Ibrahim al-Afilily di Qurtubat. Beliau merupakan seorang yang alim dalam bidang bahasa Arab, bahasa, ilmu ma'ani dan syi'r Arab(syi'r). Beliau meninggal pada tahun 476H.

Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengannya pada 2 masalah iaitu:

a) Wasal "ما" dengan ayat kata nama

Abu al-Hajaj al-A'lam mendakwa bahawa "ما" menyambungkan (silat) ayat kata nama dengan berdalilkan kepada kata syi'r:

وَجَدْنَا الْخُمْرَ مِنْ شَرِّ الْمَطَايَا * كَمَا الْجَبَّاطُ شَرُّ بَنِي تَمِيمٍ

(Imil Badi' Ya'qub 1992: al-Mu'jam al-Mufassal fi al-Syawahid al-Syi'riyyat, jld 2 ms 953. Bait ini kepunyaan Ziyad bin al-A'jam. Pendalilan di sini ialah pada كَمَا الْجَبَّاطُ ditambah huruf "ما" selepas كَ yang menyebabkan كَ tidak berfungsi lagi untuk

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

mengenitifkan perkataan selepasnya). (Maksudnya: Kami dapati kaldai kaldai itu adalah daripada seburuk-buruk tonggangan sama seperti penyakit kembung perut merupakan seburuk-buruk penyakit Banu Tmim).

Abu Hayyan berkata dalam pentafsiran ayat : كَمَا آمَنَ النَّاسُ (al-Baqarat:13) :
"Kalaupun "ما" itu ma-masdariyyat maka silatnya ialah ayat kata kerja yang dikeluarkan dengan kata kerja kala lepas yang transitif atau dengan kata kerja kala kini, adalah pelik untuk menghubungkannya dengan "أَيُّسِن" dan tidak juga boleh disilatkan kepada ayat kata nama, berbeza dengan pendapat satu kumpulan yang mengharuskannya termasuk Abu al-Hajjaj al-A'lam (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1ms 67).

b) Perkataan "al-Rahman" Antara sifat dan badal (الرَّحْمَنُ بَيْنَ الوُصْفِ وَالبَدَلِ)

Al-A'lam telah berpendapat bahawa perkataan "الرَّحْمَنُ" dalam Basmalah merupakan "badal". Beliau mendakwa bahawa "الرَّحْمَنُ" adalah "alam" (nama khas) walau pun merupakan pecahan kata daripada perkataan "الرَّحْمَةُ", tetapi tidak pula sama taraf dengan kedudukan "الرَّحِيمِ" atau "الرَّاحِمِ", bahkan sebaliknya sama sahaja seperti perkataan "الدَّيْرَانُ" (bintang) walau pun pecahan perkataannya berasal daripada "دَبْرٌ" yang merupakan bentuk perkataan yang menunjukkan nama khas, dibawakan di sini secara kata tak fleksi dan tidak boleh menjadi kata sifat kepada perkataan "قَالَ". Dalil yang menunjukkan bahawa perkataan tersebut adalah nama khas ialah tersebutnya secara bukan sebagai "tabi" (follower) ayat pada perkataan yang sebelumnya. Firman Allah S.W.T: (2: 2) الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ (al-Rahman:5) الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى. Bilamana perkataan tersebut sebagai nama khas sudah semestinya tertegah sama sekali daripada menjadi kata sifat, oleh itu jelaslah ianya menjadi "badal".

Jawab Abu Hayyan: "al-Rahman merupakan sifat Allah S.W.T pada majoriti ulama. Abu Zayd berkata bahawa al-Suhayliy pernah berkata: "Pada saya, perkataan tersebut ditegah menjadi "badal", begitu juga menjadi esplikatif-atraktif ('ataf bayan), ini adalah di sebabkan kata nama pertama tidak memerlukan kepada keterangan kerana

perkataan tersebut sangat jelas daripada semua nama nama khas kerana orang Arab selalu berkata “siapa al-Rahman itu?” mereka tidak kata “siapa Allah S.W.T itu?”, ia merupakan sifat yang membawa makna pujian walau pun boleh dikatakan sebagai nama khas” (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 1ms 16).

5.3.1.3.5 Abu Hayyan dan Ibn al Akhdar.

Ibn al Akhdar ialah ‘Aliy bin ‘Abd al Rahman bin Mahdiy bin ‘Amran Ibn al Akhdar al Asybily. Beliau telah menerima ilmu daripada al A‘lam. Sementara al Qadi ‘Iyad pula menerima ilmu daripadanya. Antara penulisannya ialah: “Syarh al Hamasat” dan “Syarh Syi‘r Habib”. Beliau meninggal dunia pada tahun 514H (- al _Suyutiy(t.t): Bughyat al Wu‘at_ jld 2 ms 174).

Tersebut namanya ketika Abu Hayyan mendedahkan pendapat ulama-ulama nahu mengenai “al lam” pada firman Allah S.W.T...: وَإِنَّ مِنَ الْحَاوَةِ لَمَّا (al Baqarat:74), beliau berkata: “Ada di kalangan ulama berpendapat bahawa “lam” yang terdapat dalam ayat tersebut ialah “lam ibtida”(permulaan cakap), seharusnya dapat membezakan antara “inna al mu’akkadat”(pengukuh cakap) dan “inna al nafiyat”(penafian), pendapat itu juga yang diambil oleh sebahagian ulama nahu negeri kita seperti Abu al Hasan Ibn al Akhdar . (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 1ms 264).

4.8.1.3.6 Abu Hayyan dan al Batalyawsy.

Al Batalyawsy ialah ‘Abdullah bin Muhammad al Sayyid Abu Muhammad seorang ulama bahasa Andalusia dan tergolong di antara ulama-ulama besar di segi bahasa. Antara penulisan beliau ialah: “al Iqtidab fi Syarh Adab al Kitab”, “al Muthallath” dan “al Masa’il wa al Ajwibat”. Beliau telah meninggal pada tahun 521H

Formatted: Indent: Hanging: 4.44 cm, Outline numbered + Level: 5 + Numbering Style: 1, 2, 3, ... + Start at: 1 + Alignment: Left + Aligned at: 2.54 cm + Indent at: 4.44 cm

(Ibn Khalikan ~~Khilikan~~ 1950: Wafiyat al A'yan, jld 1 ms 265; al Suyutiy (t.t): Bughyat al Wu'at, jld 2 m,s 55; Syawqi 1983: ms 294).

Abu Hayyan telah menyanggahnya pada satu masalah dan menyetujuinya pada satu masalah yang lain.

Pendapat yang disanggah: “La” dan tuntutan buat.

Ibn al Sayyid telah mendakwa bahawa mengungkapkan kata “al fi’l fi ma dakhalat ‘alaihi la” (kata kerja yang dimulai dengan perkataan “la” yang bererti tidak) lebih baik daripada ungkapan “min al ibtida” (daripada min subjek).

Abu Hayyan berkata pada pentafsiran ayat: وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (al Baqarat:87): “Ayat ini merupakan ayat kata nama yang diatraksikan (ma’tufkan) kepada ayat kata kerja. Harus menjadi ayat kata kerja yang termasuk dalam bab isyighal. Perkataan “هم” berada pada tempat “marfu” disebabkan kata kerja yang digugurkan, mentafsirkan ayat selepasnya sepertimana kata penyajak: وَإِنْ هُوَ إِلَّا يَخِجِلُ عَلَى النَّفْسِ ضَيْعَةً (Abu Hayyan 2001: al Bahr al Muhit, jld 6 ms 81. Bait kepunyaan Samawwal bin ‘Adiya’ al Ghassaniy al Yahudiy: Pendalilan ialah pada هُوَ yang dikira sebagai pemisah antara ayat yang di buang iaitu أَمْ يَخِجِلُ terpisahnya kata ganti dalam kata kerja tersebut dan keluar menjadi هُوَ). Apa yang lebih mengukuhkan dan mengelokkan pendapat ini ialah kata-kata: فَلَا يَخْتَفُتُ yang merupakan ayat kata kerja, di mana kalau sesuatu ayat di dahului dengan ayat kata kerja maka sudah tentulah yang paling jelas di sini ialah kedudukan nominatifnya yang menandakan subjek. Oleh itu bukanlah yang merupakan tuntutan kepada kata kerja, bukan juga tuntutan kepada ikhtisas dan bukan yang menjadi keutamaan untuk dipindah kepada “kana” dan “al hamzat”, dan inilah yang membezakan kita dengan Abu Muhammad bin al Sayyid (Abu Hayyan 2001: al Bahr al Muhit, jld 6 ms 81).

— Pendapat yang disokong: Analogi Kata kerja tafdil.

Perkataan "أَفْضَلُ" pada firman Allah S.W.T.: ذَلِكُمْ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ (al-Baqarat:86) bermakna "أَعْدَلُ" (lebih adil), ada pendapat yang mengatakan bahawa pendapat tersebut adalah janggal kerana perkataan "أَفْضَلُ" adalah merupakan perkataan ruba'i atas pola "أَفْضَلُ".

Abu Hayyan berkata: "Kata Ibn al-Sayyid dalam kitab al-Iqtidab sebagaimana nasnya berbunyi: Ibn al-Sikkit telah meriwayatkan dalam kitab al-Addad daripada Abu 'Ubaidat bahawa beliau berkata "أَفْضَلُ" dan "أَعْدَلُ". Bila dikatakan "أَفْضَلُ" dengan ditambah alif tidak dimaksudkan melainkan "أَعْدَلُ" (adil) bukan yang lain lagi. Dikatakan oleh Ibn al-Qatta'. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 352).

4.8.1.3.7 Abu Hayyan dan Ibn al-Tarawat.

Ibn al-Tarawat ialah Abu al-Husayn Sulayman bin Muhammad bin al-Tarawat merupakan seorang ulama nahu Andalusia. Beliau merupakan murid kepada al-'Alam al-Syantamiriy. Antara hasil penulisannya dalam bidang nahu ialah: "al-Muqaddimat 'ala kitab Sibawayh". Beliau merupakan seorang yang paling banyak memilih pendapat ulama-ulama Kufah dan Baghdad. Beliau meninggal dunia pada tahun 428H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 341; Syawqi 1983: al-Madaris al-Nahwiyyat, ms 296).

Abu Hayyan telah menyebut nama beliau sebanyak tiga kali dan menyanggahi semua pendapatnya. Pendapat-pendapat beliau ialah:

a) Mendahulukan kata ganti dan niat mengakhirkannya.

Abu Hayyan menyebut dalam tafsirannya pada firman Allah S.W.T: **إِنْ هِيَ إِلَّا** (al-Ma'idat:29), "هي" ialah kata ganti pisah kepada perkataan "الْحَيَاةُ", yang mentafsirkannya ialah predikat yang terdapat selepas perkataan itu **حَيَاتُنَا الدُّنْيَا**. Andaian perkataan ialah **إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا** (dan tidak ada kehidupan sebenarnya kecuali kehidupan kami di dunia ini), inilah pendapat sebahagian daripada ulama kami. Kata

ganti yang berada di hadapan perkataan yang digantikan tanpa tujuan menjadi ayat selepasnya. Oleh itu sebutan yang zahir menjadi predikat kepada subjek yang tersirat dalam kata ganti dan digolongkan antara kata ganti yang genitif disebabkan "رُبَّ" seperti dikatakan: ~~رُبُّهُ رَجُلًا أَكْرَمْتُ~~ (boleh jadinya, orang yang kamu muliakan). Pendapat lain ialah: ~~Nominatif dengan perkataan "زَيْدٌ"~~ mengikut mazhab ulama Basrah, seperti dikatakan: ~~زَيْدٌ رَجُلًا زَيْدٌ~~ (Sebaik biak orang ialah Zayd) atau pun yang paling awal antara dua pengubah fleksi kembar mengikut mazhab Sibawayh seperti contoh: ~~ضَرَبَانِي وَضَرَبْتُ~~ (Kedua-dua orang itu memukul saya dan saya pukul kedua-dua Zayd itu) atau mufassir yang menggantikannya mengikut mazhab al Akhfasy seperti contoh ayat: ~~مَرَرْتُ بِرَيْدٍ~~ (Saya pergi bersamanya Zayd itu), perkataan ~~قَالَ~~ atau ~~جَالَ~~ yang menjadi predikatnya. Sama sepertinya firman Allah S.W.T: ~~إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا~~ (al-Ma'idat:29), taqdir (andaian cakap) ~~إِنَّ الْحَيَاةَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا~~ (sesungguhnya sebenar benar kehidupan ialah kehidupan kami di dunia ini), menzahirkan predikat bukan secara ganti nama menjadi dalil dan penjelasan kepada predikat. Katanya lagi ulama-ulama kami tidak menyebut selain dari itu dalam bahagian ini. Atau juga ia dikira sebagai "damir al-sya'n" (personal of consideration) pada pendapat ulama-ulama Basrah dan "damir al-majhul" (kata ganti tak dikenali) pada pendapat ulama-ulama Kufah seperti: ~~هُوَ زَيْدٌ قَائِمٌ~~ dan ini berbeza dengan pendapat Ibn al-Tarawat yang mengingkari pendapat pendapt ini semuanya (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 105; 2001: jld 4 ms 108).

b) ~~Transitif perkataan "istaghfara" kepada dua objek (تَعَدَّى اسْتَغْفَرَ لِمَنْوَلَيْنِ).~~

~~Ibn al-Tarawat telah berpendapat bahawa kata kerja "istaghfara" berkehendak kepada dua objek yang sebenar. Apa yang dikatakan: اسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنَ الذَّنْبِ (Saya beristighfar kepada Allah S.W.T. daripada dosa) sebenarnya datang dalam bentuk tersirat, seolah olah dikatakan: تُبْتُ إِلَى اللَّهِ مِنَ الذَّنْبِ (Saya bertaubat kepada Allah S.W.T. daripada segala dosa).~~

-Abu Hayyan berkata bahwa perkataan “istaghfara” berkehendakkan kepada dua objek. Dimana objek keduanya itu ialah huruf “genitif” seperti contoh yang diberikan: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنَ الذَّنْبِ— dan inilah yang sebenarnya. Kita harus membuang “مِنَ” sebagaimana kata penyair: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ ذَنْبًا لَمْ تُكُنْ مُحْصِيَهُ * رَبِّ الْعِبَادِ إِلَيْهِ الرُّوحُ وَالْعَمَلُ
 (Abu Hayyan 2001: al Bahr al Muhit, _jld 2 ms 110. Bait daripada al Basit daripada bait bait lima puluh yang diperdalilkan oleh Sibawayh) (Maksudnya: Saya memohon ampun kepada Allah S.W.T atas dosa yang saya tidak dapat mengirannya, tuhan hamba-hambanya yang kepadanya mengadap muka dan amal) dengan andaian: مِنَ ذَنْبٍ—
 Pendapat Ibn al Tarawat tertolak dengan hujah Sibawayh dan beliau sendiri (Sibawayh) meriwayatnya daripada orang Arab (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, _jld 2 ms101).
 e) Ayat jawab predikat (مُجَلَّةُ الْجَوَابِ خَيْرًا)

Ibn al Tarawat telah mendakwa bahawa “ayat jawab” selepas perkataan “لولا” ialah “predikat”.

Abu Hayyan berkata: “لولا” ialah huruf “imtina’ liwujud”(Penafian kewujudan) bukannya sebagai “jawab al khabar”(Jawapan predikat), ini berbeza dengan pendapat Abu Hasan Ibn al Tarawat. (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, _jld 1 ms 240).

4.8.1.3.8—Abu Hayyan dan Ibn al Badhisy.

Ibn al Badhisy ialah Ahmad bin ‘Aliy bin Ahmad bin Khalaf al Ansariy al Gharnatiy Abu Ja’far merupakan seorang ahli bahasa Andalusia. Beliau telah menimba ilmu daripada bapanya dan dua orang gurunya iaitu Abu ‘Aliy al Ghassaniy serta Abu ‘Aliy al Sadafiy. Beliau telah menulis kitab “al Iqna’ fi al qira’at” dan meninggal dunia pada tahun 540H (al _Suyutiy(t.t): Bughyat al Wu’at, _jld 1 ms 338; al _Qaftiy 1955: Inbah al Ruwat, _jld 2 ms 227; Syawqi 1983: al Madhahib al Nahwiyyat, _ms 295).

Abu Hayyan telah menyanggahinya pada satu masalah, merujuk kepadanya pada satu masalah dan menyebut pendapatnya pada satu masalah. Pendapat-pendapat tersebut ialah:

a) "شُكَّارِي" dan Jama' Taksir.

Abu Hayyan telah menyebut dalam tafsirnya pada firman Allah S.W.T yang berbunyi: وَأَنْتُمْ شُكَّارِي (al-Nisa':43) bahawa majoriti ulama membaca perkataan tersebut dengan "شُكَّارِي" sin berkasus nominatif, cuma merka berselisih pendapat pada perkataan tersebut sama ada perkataan itu "jama' taksir" atau "kata nama jama'". Sibawayh berpendapat bahawa perkataan tersebut ialah "jama' taksir". Sibawayh berkata bahawa dalam menentukan definasi jama' taksir sifat: "Kadang kadang perkataan tersebut dijamak taksirkan dengan pola فَعْلٌ, oleh sebab itulah sebahagian mereka menyebut dengan شُكَّارِي dan عُجَّالِي. Ini adalah merupakan nas yang diambil daripadanya sendiri yang mengatakan bahawa "فُعَّالِي" adalah jamak. Sementara Abu al-Hasan Ibn Badhisy telah menyangka bahawa ini pendapat Sibawayh yang mengatakan ia adalah kata nama jama' dan Sibawayh menjelaskannya pada bab al-abniyat. Ibn al-Badhisy berkata bahawa itu ialah satu analogi kerana perkataan dibina dengan cara yang tidak sepatutnya menjadi jamak sama sekali. Ibn Badhisy berkata lagi bahawa tidak ada dalam binaan perkataan bina' kecuali apa yang telah dinaskan oleh Sibawayh yang menunjukkan perkataan itu adalah jama' taksir. Bukti yang lain bahawa beliau sendiri (Sibawayh) berkata: "فُعَّالِي" boleh berlaku pada kata nama seperti "كُبَّارِي", "عُمَّالِي", dan tidak pula dikatakan sifat kecuali apabila dijamak taksirkan. Perkataan mufrad yang menunjukkan jamak pula seperti "عُجَّالِي", "شُكَّارِي", "كُفَّالِي". Al-Sirafiy berkata padanya ada dua pendapat, dan yang paling muktamad ialah jama' taksir dan itulah yang sebenarnya menunjukkan perkataan Sibawayh (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 255).

b) Pola perkataan "عَمَّسِي".

~~Abu Hayyan menukil pendapat beberapa orang ulama setelah beliau memperkatakan pada sesuatu masalah. Antaranya beliau berkata bahwa ‘Uthman bin Sa‘id al-Daniy berpendapat bahawa perkataan "عَسَى" berdasarkan pola "فَعَلَل".~~

~~Abu Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: “Pendapat ini telah disanggah oleh Abu Hasan Ibn al-Badhisy dengan menegaskan bahwa “al-ya” dan “al-waw” bukannya termasuk dalam kaedah binaan yang empat” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 297).~~

~~e) Derivasi (آل).~~

~~Abu Hayyan telah menyebutkan perkara di atas dalam tafsirnya pada firman Allah S.W.T : وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنَ آلِ فِرْعَوْنَ (al-Baqarat:49) (Maksudnya: Dan ketika kami telah menyelamatkan kamu daripada keluarga Firaun) — bahawa ada pendapat yang mengatakan perkataan "آل" bukan bermakna "الأهل" (keluarga), “alif”nya itu merupakan gantian daripada “al-waw”, dan begitulah Yunus kata pada tasghirnya (mimitan) "آل" kepada "أُوَيْل", pendapat ini dinukil juga oleh al-Kisa‘iy daripada orang Arab.~~

~~Selepas itu Abu Hayyan berkata: “Dan inilah pilihan Abu al-Hasan Ibn Badhisy”. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms188).~~

~~4.8.1.3.9 Abu Hayyan dan Ibn ‘Atiyyat.~~

~~Ibn ‘Atiyyat ialah ‘Abd al-Haqq bin Ghalib bin ‘Abd al-Rahim. Beliau merupakan seorang ulama tafsir. Beliau telah meriwayatkan ilmu daripada bapanya sendiri al-Hafiz Abu-Bakr, juga daripada Abu ‘Aliy al-Ghassaniy dan al-Safadiy. Ibn Mada’ dan Abu al-Qasim bin Hubaysy telah meriwayatkan ilmu daripadanya. Beliau telah menulis kitab tafsir al-Quran yang temasyhur dikenali sebagai “al-Muharrar al-Wajiz”. Beliau meninggal pada tahun 451H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu‘at jld 2 ms 73).~~

~~Penulis tafsir Kasyf al-Zunun telah meriwayatkan pandangan Abu Hayyan terhadap kitab tafsir Ibn ‘Atiyyat tersebut dengan katanya: “Abu Hayyan telah memujinya dengan katanya: Orang yang terbaik dalam penulisan ulum tafsir dan orang terbaik juga dalam menerima kritikan serta penyebaran” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 10; Hajj Khalifat 1967:Kasyf al-Zunun, jld 3 ms 16).~~

~~Dalam tafsir al-Bahr al-Muhit, Abu Hayyan sentiasa membuat komentar terhadap apa yang dikatakan oleh Ibn ‘Atiyyat pada segi bahasa, nahu dan qiraat. Beliau telah membuat catatan setiap kritikkannya.~~

~~Pendirian Abu Hayyan terhadap Ibn ‘Atiyyat ringan sedikit jika dibandingkan dengan pandangan beliau terhadap al-Zamakhshariy. Kepada Ibn ‘Atiyyat tidaklah sampai beliau mengatakan “si-orang-ajam”, atau “bodoh” terutama mengenai akidah sesat kumpulan tertentu, atau dengan kata “jauh daripada perkataan al-Quran”, atau “memberi makana yang tidak sepatutnya”, tetapi tidaklah sampai kepada beliau mengambil kira tentang tuduhan-tuduhan terhadap para Nabi dan terhadap percakapan Allah S.W.T. Ini adalah kerana Ibn ‘Atiyyat bukanlah seperti al-Zamakhshariy yang sememangnya berada dalam kumpulan yang sesat daripada ahl al-Sunah wa al-Jamaah, atau berada dalam mazhab yang jauh berbeza dengan mazhab Abu Hayyan (Khadijat al-Hadithiy(t.t): Abu Hayyan al-Nahwiy, ms 210).~~

~~Abu Hayyan telah menyanggahi sebanyak 84 pendapat Ibn ‘Atiyyat yang bersangkutan dengan nahu.~~

~~Untuk menyelami kritikan Abu Hayyan terhadap Ibn ‘Atiyyat maka di sini penulis utarakan dua contoh daripada pendapat-pendapat Ibn ‘Atiyyat:~~

~~a) Jazam dengan partikel lam perintah yang dihadhafka (الْبُرْمُ بِلامِ الأَمْرِ وَهي مَحْدُودَةٌ)~~

~~————— Pada firman Allah S.W.T.: قُلْ إِنَّ الْمُدَىٰ مُدَىٰ اللَّهِ أَنْ يُؤْتِيَ أَحَدٌ مِّنَّا أَوْيَاتِهِمْ (Al-Imran:73) Ibn ‘Atiyyat telah mengharuskan perkataan قُلْ إِنَّ الْمُدَىٰ dalam ayat tersebut~~

sebagai “badal” kepada perkataan ~~هُدَى~~ اللهُ. Oleh itu andaian kepada ayat tersebut ialah: ~~قُلْ إِنَّ الْهُدَى~~ هُدَى اللهُ وَهُوَ أَنْ يُؤْتِي أَحَدًا كَالَّذِي جَاءَنَا نَحْسٌ (Maksudnya: Katakanlah sesungguhnya pertunjuk itu ialah pertunjuk Allah S.W.T, iaitulah yang memberikan kepada seseorang seperti yang diberikan kepada kita ini). Pada firman Allah S.W.T: ~~أَوْ فَلَيْسَ بِمُؤْتَمِرِينَ لَهُمْ يَخْلِفُونَ~~ (atau maka sesungguhnya mereka berhujah keatas kamu dan sesungguhnya mereka menang) (Ibn ‘Atiyyat: 1974: ~~al Muharrar al wajiz, jld 2 ms 175~~).

Abu Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: “Perkataan tersebut menunjukkan berlakunya jazam dengan lam perintah, sedangkan ia telah digugurkan. Oleh itu pendapat ini tidak harus sama sekali pada mazhab Basrah kecuali dalam hal hal yang tidak dapat dielakan (Abu Hayyan 1983: ~~al Bahr al Muhit, jld 2 ms 494~~).

b) Mendahulukan jawab syarat terhadap syarat (~~تَقْدِيمُ جَوَابِ الشَّرْطِ عَلَى الشَّرْطِ~~).

Ibn ‘Atiyyat telah perasangka dengan mendakwa bahawa mazhab Sibawayh mendahulukan jawab syarat terhadap syarat. Firman Allah S.W.T : ~~الْأَنْبُؤِيَّةِ~~ (al-Baqarat:31) perkataan yang didahulukan sebagai jawapan kepada firman Allah S.W.T: ~~إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ~~.

Abu Hayyan menolak pendapat tersebut dengan katanya: “~~إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ~~” adalah syarat dan jawab syaratnya telah digugurkan, andaiannya ialah: ~~فَأَنْبُؤِيَّةِ~~ yang menunjukkan perkataan ~~أَنْبُؤِيَّةِ~~ yang telah lalu, dan ~~أَنْبُؤِيَّةِ~~ yang telah lalu ini bukannya jawab syarat. Inilah adalah pendapat Sibawayh (Abu Hayyan 1983: ~~al Bahr al Muhit, jld 1 ms 146~~).

4.8.1.3.10 Abu Hayyan dan al-Suhayliy.

Al-Suhayliy ialah ‘Abd al-Rahman bin ‘Abdullah bin Ahmad bin Asbagh bin Hubaisy, Abu Zayd atau Abu al-Qasim. Merupakan seorang ulama nahu Andalusia

yang mengumpulkan antara riwayat dan sanad dan murid kepada Ibn al-Tarawat. Beliau telah meriwayatkan ilmu daripada Ibn al-'Arabiyy dan Abu Tahir. Sementara al-Randiyy, Ibn Hawt dan Abu al-Hasan al-Ghafiyy mengambil ilmu daripadanya. Beliau telah menulis kitab “Raudat al-Unuf”, “Syarh al-Jumal”, “al-Ta'rif wa al-A'lam” dan “Mas'alat ru'ya' Allah wa al-Nabi S.A.W. fi al-Manam”. Beliau telah meninggal dunia pada tahun 581H. (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 81; al-Qaftiy 1955: Inbah al-Ruwat, jld 2 ms 162;

Syawqi 1983: al-Madhahib al-Nahwiyyat, ms 299).

Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada 4 masalah, merujuk kepadanya pada satu masalah dan satu masalah didedahkan tanpa sebarang komen.

Untuk menyelami kritikan Abu Hayyan terhadap al-Suhayliy, diutarakan di sini dua contoh kritikan:

a) Perkataan ~~مُهَيَّمَا~~ dan Kata nama.

Al-Suhayliy mendakwa bahawa perkataan “مُهَيَّمَا” kadang-kadang menjadi partikel (Ibn Hisyam(t.t): Mughniyy al-Labib, jld 1 ms 151).

Abu Hayyan berkata: “Perkataan “مُهَيَّمَا” adalah kata nama, berbeza dengan dakwaan al-Suhayliy”. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 363).

b) Perkataan ~~ظَنَّ~~ Kata kerja pemansukh (الظَّنَّ وَ التَّوَابِخَ).

Al-Suhayliy mendakwa bahawa perkataan ~~ظَنَّ~~ bukan daripada nawasikh ibtida' (al-Suyutiy: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 151).

Kata Abu Hayyan: “ظَنَّ” merupakan pengimbang antara dua belah pihak. Kedua-dua penggunaan perkataan “ظَنَّ” tetap tergolong dalam frasa asalnya yang terdiri daripada “subjek” dan “predikat”. Ini berbeza dengan pendapat Abu Zayd al-Suhayliy”. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 182).

4.8.1.3.11 Abu Hayyan dan Ibn Malkun.

Formatted: Indent: First line: 1.27 cm

Formatted: Malay (Malaysia)

Ibn Malkun ialah Ibrahim bin Muhammad bin Mundhir bin Sa'id bin Malkun al-Hadramiy al-Asybiliy, Abu Ishaq. Beliau telah meriwayatkan ilmunya daripada Abu al-Hasan Syurayh dan Abu Marawan bin Muhammad. Al Qasim bin Baqiy telah mengijazahkan beliau. Ulama yang menerima riwayatnya pula ialah Ibn Hautullah, Ibn Kharuf dan Asyshalubin. Beliau telah menulis kitab “Syarh al-Hamasat” dan “al-Nukat ‘ala Tabsirat al-Saymuriy”. Beliau meninggal dunia pada tahun 584H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu‘at, jld 1 ms 431).

Hanya sekali sahaja sebutan nama beliau terdapat dalam tafsir al-Bahr al-Muhit di mana Abu Hayyan mendedahkan pendapat beliau dalam masalah:

Menhadhafkan salah satu daripada dua objek ظَنٌّ dan kumpulannya.

(حذف أحد معرولي ظن وأحوالهما).

Abu Hayyan berkata dalam tafsirnya pada ayat وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا (Al-‘Imran:169): “Majoriti ulama nahu berpendapat bahawa harus digugurkan salah satu daripada dua objek ظَنٌّ dan saudara saudaranya sebagai meringkaskan pereakapan. Penghadhafan tersebut bertujuan untuk memahami makna, tetapi perkara ini jarang berlaku. Ini berbeza dengan pendapat Abu Ishaq bin Malkun al-Hadramiy al-Asybiliy yang sememangnya melarang perkara itu dengan tujuan meringkaskannya (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 112).

4.8.1.3.12 Abu Hayyan dan Ibn Kharuf.

Ibn Kharuf ialah ‘Aliy bin Muhammad bin ‘Aliy bin Muhammad, Nizam al-Din Abu al-Hasan merupakan seorang ulama nahu Andalusia. Beliau telah menerima ilmu daripada Ibn Tahir yang dikenali sebagai “al-Khadb”. Terdapat kisah perdebatannya dengan al-Suhayliy. Beliau telah menulis kitab “Syarh Sibawayh”, “Syarh Jumal” dan

kitab dalam ilmu faraid. Beliau meninggal pada tahun 609H. (al-Suyuti(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 203).

Abu Hayyan menyanggahi Ibn Kharuf pada dua masalah dan menyebutnya secara bersahaja dua pendapat yang lain. Sebagai contoh untuk menyelami kritikan Abu Hayyan terhadap Ibn Kharuf diutarakan di sini serba satu daripada sanggahan dan nukilan beliau:

a) Huruf "و" dan ayat status (hal) yang ternafi dengan pengubah fleksi "م".

Ibn Kharuf telah berpendapat wajib diletakan "و" pada ayat penafian dengan menggunakan huruf "م". Walau pun terdapat kata ganti yang dirujuk kepada yang empunya status (Sibawayh(t.t): al-Kitab, jld 1 ms 144).

Abu Hayyan berkata: "Apa yang diputuskan oleh Ibn Kharuf mengenai kemestian wujudnya "و" pada ayat tersebut walau pun kata ganti tersebut merujuk kepada yang empunya hal adalah merupakan pendapat yang salah. Perkara seperti itu jarang-jarang sekali yang pada biasanya tanpa "و" dan memang banyak dalam percakapan orang Arab dan al-Quran" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 171).

b) Menjazamkan kata kerja kala kini selepas imperatif (جَزَمَ الْمُضْتَارِعَ بَعْدَ الْأَمْرِ).

Ulama-ulama nahu berselisih pendapat mengenai kasus jazam pada kata kerja kala kini selepas imperatif, sebahagian mereka berpendapat bahawa ayat imperatif telah mengandungi makna syarat, bila dikatakan: اضْرِبْ زَيْدًا يَعْصِبُ, perkataan اضْرِبْ itu sendiri sudah mengandungi makna إن تضرب (jika kamu pukul).

Abu Hayyan berkata bahawa pendapat inilah yang diambil oleh Ibn Kharuf (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 175).

4.8.1.3.13 Abu Hayyan dan Abu 'Aliy al-Syalubin.

~~Abu 'Aliy al-Syalubin ialah 'Umar bin Muhammad Abu 'Aliy, merupakan seorang ulama nahu Andalusia. Beliau adalah murid kepada al-Suhayliy dan al-Jazuliy. Beliau merupakan imam ilmu nahu pada zamannya di Andalusia. Beliau membuat beberapa komentar terhadap kitab Sibawayh, dua Syarh pada kitab al-Jazuliyat dan sebuah kitab nahu yang bernama "al-Tawti'at". Beliau mempunyai pendirian yang berbeza-beza, sekali-sekala menyokong pendapat Sibawayh dan ulama Basarah dan pada waktu yang lain pula bersama pendapat ulama-ulama nahu yang lain. Beliau meninggal pada tahun 645H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 224; Syawqi 1983: al-Madhahib al-Nahwiyyat ms 302).~~

~~Berulang-ulang kali sebutan al-Syalubin dalam al-Bahr al-Muhit, kadang-kadang bercampur dengan sebutan "al-ustadh" yang menunjukkan penghormatan dan kehebatan ilmunya. Ada juga sebutan yang berbentuk pengakuan sebagai muridnya dan Abu Hayyan menyifatkannya sebagai seorang imam (kepala) yang terkumpul semua ilmu bahasa kepadanya pada zaman itu (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 338).~~

~~Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengannya pada satu masalah, bersetuju dengannya pada satu masalah yang lain dan merujuk kepadanya pada dua masalah. Di sini penulis akan membawa dua contoh sahaja:~~

~~Pendapat yang dipersetujui oleh Abu Hayyan: Perkataan "إِذْنٌ" antara jawapan dan balasan (إِذْنٌ بَيْنَ الْجَوَابِ وَالْجَوَابِ).~~

~~Al-Farisiy telah berpendapat bahawa perkataan "إِذْنٌ" pada firman Allah S.W.T: وَإِذَا لَأْتِيَهُمْ (al-Nisa':67) kadang-kadang menjadi jawapan sahaja pada tempat-tempat tertentu, di waktu yang lain pula menjadi kedua-duanya sekali, jawapan dan balasan. Contoh untuk semata-mata jawapan: إِذْنٌ أَطُّبُّكَ صَادِقًا (Oleh demikian, saya percaya kamu benar) bagi orang yang menghalakan cakap أَزُورُكَ (saya ziarah kamu). Kalau~~

dikatakan pula dengan : إِذْنُ أَكْرَمِكَ (Oleh demikian, saya muliakan kamu) untuk orang yang menghalakan cakap أَرْزُوكَ, maka jawapan tersebut sudah menjadi jawapan dan balasan.

Sementara Abu 'Aliy pula berpendapat perkataan tersebut diandaikan sebagai mempunyai jawapan dan balasan sekali gus, pada semua tempat (Ibn Hisyam(t.t): Mughniy al-Labib, jld 1 ms 20). Secara terang pendapat tersebut menyebelahi pendapat Sibawayh. Abu Hayyan berkata: “Pendapat yang betul ialah pendapat al-Farisiy” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 286).

Pendapat yang menjadi rujukan Abu Hayyan/Abu Hayyan: Attraktif kepada Implisit majrur genitif (العَطْفُ عَلَى الْمُضَمَّرِ الْمَجْرُورِ)

Abu Hayyan telah menyebut pendapat ini ketika mentafsirkan firman Allah S.W.T.: وَكُفِّرْ بِهِ وَالْمَسْجِدَ الْحَرَامَ (al-Baqarat:217). Beliau berkata bahawa dalam attraktif pada implisit yang majrur mempunyai beberapa pendapat. Pendapat yang mengharuskannya ialah mazhab Abu 'Aliy al-Syalubin. Pendapat yang menjadi pilihan kami ialah pendapat yang mengharuskannya secara mutlak dalam sebarang percakapan, ini berdalilkan perkara yang didengar daripada orang Arab dan analogi (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 147).

4.8.1.3.14 Abu Hayyan dan Ibn al-Hajj.

Ibn al-Hajj ialah Ahmad bin Muhammad bin Ahmad al-Azdiy, Abu al-Abbas al-Asybilyy, merupakan salah seorang ulama nahu Andalusia. Beliau telah menerima ilmu daripada al-Syalubin secara membaca. Beliau juga telah menyalin kitab Sibawayh. Beliau telah menulis kitab “Ilmu al-qawafi”, “Mukhtasar khasa'is Ibn Jinni”, “Mukhtasar fi al-Sama”, “Mukhtasar al-Mustasfa”, “Hasyiyat 'ala-Sirr al-Sina'at”, “Hasyiyat 'ala al-Idah”, “Nuqud 'ala al-Sihah” dan “Iradat 'ala al-Muqarrab”. Beliau meninggal pada tahun 647H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 359).

— Abu Hayyan telah menyifatkan beliau sebagai orang yang pakar dalam binaan masdar. Cuma sekali sahaja sebutan beliau dalam al-Bahr al-Muhit pada pola "مُتَعَالٍ" dan masdar. Abu Hayyan mengisahkan bahawa Abu Muhammad Ibn 'Atiyyat berkata: "Perkataan "المِبْشَاقُ" adalah kata nama yang berada pada tempat masdar (Ibn 'Atiyyat 1974:; al-Muharrar al-Wajiz, jld 1 ms 359).

Formatted: No underline

— Kata Abu Hayyan: "Tidak jelas apa yang disebut, sedangkan asal pada wazan "mif'al" seharusnya menjadi kata sifat. Contohnya: "مِطْعَامٌ وَمِعْمَارٌ وَمِنْكَارٌ". Saya telah merujuk kepada perkataan Abu al-'Abbas Ibn al-Hajj dan kalam dua orang yang dikira orang yang mahir dalam binaan perkataan, tidak ada pula mereka menyebut tentang "مُتَعَالٍ" dalam binaan masdar" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 129).

4.8.1.3.15 Abu Hayyan dan al-Khudrawiy.

— Al-Khudrawiy ialah Muhammad bin Yahya bin Hisyam, Abu 'Abdullah al-Ansariy al-Khazrajiy al-Andalusiyy. Beliau dikenali sebagai Ibn al-Bardha'iy. Beliau telah menerima ilmu daripada Ibn Kharuf, Mus'ab dan al-Randiyy. Mengambil ilmu qiraat daripada ayahnya dan menyampaikannya kepada muridnya al-Syalubin. Beliau telah menulis kitab "Fasl al-maqal fi abniyat al-af'al", "al-Masa'il al-nakhab", "al-Ifsah fi fawa'id al-Idah", "al-Iqtirah fi talkhis al-Idah" dan "al-Naqd 'ala al-Mumti' li Ibn 'Usfur". Beliau meninggal dunia pada tahun 646H (al-Suyutiyy: Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 267).

— Abu Hayyan hanya menyebut sekali sahaja pendapat al-Khudrawiy dalam masalah yang bersangkutan paut dengan masalah perkataan "قَامٌ" dan kata kerja hampir. Abu Hayyan berkata: "Tidak pernah saya dengar daripada sesiapa pun yang mengira perkataan "قَامٌ" termasuk dalam "أَصْرَاتُ كَانٍ" (keluarga كَانٍ), tidak pernah didengar ia membawa makna "صَارَ" dan juga tidak pernah didengar sebutan bahawa "قَامٌ" mempunyai "predikat" kecuailah apa yang dikatakan oleh Abu 'Abdullah Ibn Hisyam

al-Khudrawiy yang telah membawa sekerat kata kata syi'r yang berbunyi: ~~عَلَامٌ فَامٌ~~ ~~يَشْتُمِي لَيْمٌ~~ (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld3 ms 49. Hadapan bait kepunyaan Hassan bin Thabit, pendalilannya ialah kata kerja "فام" dalam syi'r tersebut adalah daripada kata kerja hampir).

4.8.1.3.16—Abu Hayyan dan Ibn 'Ufufur.

Ibn 'Ufufur ialah 'Aliy bin Mu'min bin Muhammad bin 'Aliy, Abu al-Hasan al-Hadramiy al-Asybiliy. Beliau ialah pemegang panji-panji bahasa Arab di Andalusia pada zamannya. Beliau belajar daripada al-Dabbaj dan al-Syalubin. Beliau telah mengarang kitab "al-Mumti' fi al-Tasrif" (kitab pegangan Abu Hayyan), "al-Muqarrab", "Syarh al-Jazuliyat", "Mukhtasar al-Muhtasib", "Syarh al-Asy'ar al-Sittat" dan tiga "Syarh al-Jumal". Beliau meninggal pada tahun 663H (al-Suyutiy: Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 210).

Abu Hayyan telah menyanggahi pendapat beliau pada 6 perkara dan menyebutnya tanpa sebarang sanggahan sebanyak 2 perkara. Sebagai contoh diutarakan di sini dua pendapat yang disanggahi oleh Abu Hayyan:

a) Amat sedikit ayat Nafi terjadi dengan perkataan "لَمْ".

Pendapat Ibn 'Ufufur bahawa sedikit sekali berlakunya sesuatu ayat yang ternafi dengan "لَمْ" (al-Suyutiy: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 246).

Abu Hayyan berkata: "Apa yang dipegang oleh Ibn 'Ufufur adalah salah." (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 171).

b) Tamyiz (distinctive) perkataan "كَأَيِّنْ".

Ibn 'Ufufur mendakwa bahawa tamyiz "كَأَيِّنْ" semetinya disertai "مِنْ" (Ibn Hisyam: Mughniy al-Labib, jld 1 ms 186).

Abu Hayyan berkata: "Ibn 'Ufufur prasangka pada mengatakan "كَأَيِّنْ" berkehendakkan "مِنْ" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 65).

4.8.1.3.17 Abu Hayyan dan Ibn Malik.

Ibn Malik ialah Jamal al Din bin ‘Abdullah bin Malik al Ta’iy al Jayyaniy ulama nahu Andalusia. Imam dalam ilmu nahu dan bahasa Arab pada zamannya. Beliau telah menerima ilmu daripada al Sayalubin, berjumpa dengan Ibn al Hajib, dan menjadi pelajar kepada Ibn Ya’isy. Beliau dikira sebagai orang yang pertama menggunakan hadith Nabi S.A.W. dalam ilmu nahu. Kitabnya yang paling masyhur ialah kitab Alfiiyyat. Kitab-kitab lain hasil tulisannya ialah: al Kafiyyat al Syafiyat, al Tashil dan al Mu’assal fi nuzum al Mufassal. Beliau meninggal pada tahun 672H (al Suyuti: Bughyat al Wu’at , jld 1ms 130; Fawat al Wafiiyyat jld 2 ms 227; Syawqi 1983: al Madhahib al Nahwiyyat ms309). Abu Hayyan telah menyifatkannya sebagai “pengumpul bahasa dan pemelihara perkataan yang jarang jarang didengar” (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 1ms 390).

Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengan Ibn Malik pada 3 perkara dan merujuk kepadanya sebanyak 6 perkara. Di sini dikemukakan dua contoh sanggahan

Abu Hayyan terhadap pendapat Ibn Malik:

a) “شأ” Syarat dan kata keterangan.

Ibn Malik telah mendakwa bahawa “شأ” menjadi syarat dan kata keterangan masa. (Ibn Malik 1968: Tashil al fawa’id wa Takmil al Maqasid, ms 38).

Abu Hayyan berkata: “Anak Ibn Malik, Badr al Din Muhammad telah menolak pendapat ayahnya dalam komentarnya, dan beliau telah mengubah apa yang di perdalikan oleh ayahnya”. Abu Hayyan berkata lagi: “Kami hanya mengubah sebahagian sahaja berbanding dengan anaknya itu mengubah keseluruhannya seperti yang terdapat dalam kitab al Takmil, tulisan kami yang menyebut di situ bahawa apa yang diambil oleh Ibn Malik tidak seorang pun di kalangan ulam nahu yang

berpendapat begitu, tetapi sebaliknya daripada diri beliau sendiri yang kononnya diambil daripada percakapan fusaha' (cendekiawan) (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 231).

b) Perkataan "حتى" yang beserta dengan perkataan "إِذَا".

Ibn Malik telah mendakwa bahwa perkataan "إِذَا" digenitifkan dengan perkataan "حتى". Katanya dalam kitab al-Tashil: "Kadang kadang dipisahkan "إِذَا" kata keterangan "حتى". Katanya dalam kitab al-Tashil: "Kadang kadang dipisahkan "إِذَا" kata keterangan "حتى" dengan objek, genitif dengan perkataan حتى atau pun dengan subjek (Ibn Malik 1968: Tashil al-fawa'id wa Takmil al-Maqasid, ms 94).

Abu Hayyan berkata: "Apa yang dipegang oleh Ibn Malik bahawa pendapatnya diterima dan tiada yang menolaknya adalah merupakan satu kesilapan. Kami telah pun menjelaskannya dalam kitab al-Tadhyil fi Syarh al-Tashil". (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 99).

4.8.1.3.18 Abu Hayyan dan Ibn Abu al-Rabi'.

Ibn Abu al-Rabi' ialah 'Abdullah bin Ahmad bin 'Ubaydullah bin Muhammad bin 'Ubaydullah Abu al-Husayn al-Qurasyiy al-Umawiy al-'Uthmaniy al-Asybiyy seorang ulama Andalusia. Imam dalam bidang nahu pada zamannya di Andalusia. Beliau telah menerima ilmu daripada al-Dabbaj dan al-Syalubin. Beliau mempelajari qiraat dengan Muhammad bin Abu Harun al-Taymiy. Ramai ulama yang telah meriwayatkan ilmu daripadanya, antara mereka ialah Abu Hayyan senduru secara ijazah. Beliau telah mengarang kitab: "Syarh al-Idah", "al-Mulakhkhas", "al-Qawanin", "Syarh Sibawayh" dan "Syarh Syarh Jumal". Beliau meninggal dunia pada tahun 688H (al-Suyutiy: Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 125).

Abu Hayyan telah menyebut namanya hanya sekali sahaja ketika mentafsirkan perkataan "الشكر" di mana Ibn Abu al-Rabi' berkata: "Perkataan "شَكَرَ" dibahagikan mengikut kepalanya, sesekali menjadi transitif sendiri dan diwaktu yang lain transitif

dengan partikel genitif, kedua-duanya sama, berbeza bagi orang yang menganggap mustahil terjadi begitu. Abu al-Husayn al-Rabi' berpendapat bahwa perkataan "شَكَرٌ" pada mulanya transitif dengan partikel genitif kemudian dimansuhkan secara meluas". (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 197).

4.8.1.3.19 Abu Hayyan dan al-Maliqiy.

Al-Maliqiy ialah Ahmad bin 'Abd al-Nur bin Ahmad bin Rasyid dikunyahkan sebagai Abu Ja'far. Antara gurunya ialah Abu Mufarrij al-Maliqiy dan Ibn Abu Rayhanat. Antara pelajarannya pula ialah Abu Hayyan sendiri. Beliau menghasilkan kitab "Rasf al-Mabaniy", "Syarh al-Jazuliyyat", "Syarh al-Kamil li Abu Musa al-Jazuliy" dan Syarh Muqrib Ibn Hisyam al-Fihriy. Meninggal dunia pada tahun 702H (al-Ihtat fi akhbar Gharnatat, jld 1 ms 79).

Abu Hayyan telah menyebutnya sebanyak 2 kali sahaja, sekali menyanggahinya dan sekali lagi merujuk kepadanya. Pendapat tersebut ialah:

a) Kasus nominatif pada jawab-syarat.

Abu Hayyan berkata dalam mentafsirkan firman Allah S.W.T: ~~تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهُمَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا~~ (Al-Imran:20) berkata: "Kalaulah kata kerja syarat itu kata kerja lalu dan selepasnya kata kerja kala kini, sempurnalah sesuatu ayat syarat dan balasan, harus pada waktu itu dengan menggunakan kata kerja kini yang jazam, atau kata kerja kala kini yang nominatif. Kalau digunakan kasus nominatif, sememangnya banyak terdapat dalam percakapan orang-orang Arab. Sahabat kami Abu Ja'far Ahmad bin 'Abd al-Nur bin Rasyid al-Maliqiy pengarang kitab Rasf al-Mabaniy rahimahullah berkata: "Saya tidak pernah tahu sesuatu daripadanya, kalau ada pun, sudah tentu analoginya ialah jazam, kerana itu adalah asas pada fleksi kata kerja kala kini tanpa mengira sama ada didahului kata kerja kala lalu atau diakhirinya. Perkara yang didengar itu dita'wilkan dengan mengidmarkkan (implisit) huruf fa' seperti syi'r Arab:

~~إِنَّكَ إِنْ يُصْنَعُ أَحْوَجُ تُصْنَعُ~~ mengikut mazhab yang menjadikan al fa' itu mahdhuf (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 447. Bait kepunyaan Jarir bin 'Abdullah al-Bajaliy).

b) Perkataan ~~أَلَا~~ dan Jawapannya.

Abu Hayyan pada analisisnya bagi perkataan "~~أَلَا~~" berkata: "Kadang-kadang "~~أَلَا~~" menjadi sebagai huruf pengimbas (~~حَرْفٌ عَرَضِيٌّ~~) yang diikuti dengan kata kerja. Sebaliknya kalau diikuti katanama, perlulah diimplisitkan kata kerja dan huruf jawab, contohnya kalau dikatakan: "~~أَلَمْ تَعْمَلْ~~", maka jawabnya ialah: "~~أَلَا~~" yang membawa makna "~~بَلَى~~" (bahkan). Pendapat ini dinukilkan oleh penulis kitab "Rasf al-Mabaniy" dalam tajuk "huruf al-Ma'aniy" dan beliau berkata bahawa pendapat ini sedikit sahaja dan jarang didengar (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms61).

4.8.1.4—Kritikan dan Sokongan Abu Hayyan terhadap Mazhab Baghdad.

Sebutan dan kritikan Abu Hayyan terhadap ulama mazhab Baghdad tidak seramai yang sebelumnya daripada kalangan ulama-ulama Basrah, Kufah dan Adalusia. Walaupun begitu masih ada ulama Baghdad yang dikritik oleh beliau, mereka ialah: Ibn Syaqr, Ibn Kaysan, al-Zajjajiy, al-Farisiy, Ibn Jinni, al-Zamakhshariy dan Abu al-Baqā'.

4.8.1.4.1—Abu Hayyan dan Ibn Syaqr.

Ibn Syaqr ialah Ahmad bin al-Hasan bin al-'Abbas bin al-Faraj Abu Bakr merupakan penduduk asal Baghdad satu generasi dengan Ibn al-Sarraj. Beliau telah meriwayatkan kitab al-Waqidiy daripada Ahmad bin 'Ubayd bin Nasih. Sementara Abu Bakr bin Syadhan pula meriwayatkan ilmu daripadanya. Beliau telah menulis kitab "Mukhtasar fi al-Nahw", "al-Mudhakkar wa al-Mu'annath" dan "al-Maqsur wa al-

Formatted: Indent: First line: 0 cm

Mamdud". Beliau meninggal dunia pada tahun 317H (al Zabidiy 1984: Tabqat al Nahwiyyin wa al Lughawiyin ms 116; al-Suyutiy: Bughyat al-Wu'at , jld ms 302).

Abu Hayyan telah menyebutnya hanya sekali sahaja dan telah berselisih pendapat dengannya pada masalah dakwaan beliau mengenai "اَيْس" yang merupakan partikel nafi yang sama seperti "ما". Abu Hayyan menjawab balik dengan katanya: "اَيْس" adalah kata kerja kala lalu bukannya huruf sebagaimana didakwa oleh Abu Bakr bin Syaqir. (Abu

Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 338).

4.8.1.4.2 Abu Hayyan dan Ibn Kaysan.

Ibn Kaysan ialah Muhammad bin Ahmad bin Ibrahim bin Kaysan, Abu al Hasan al Kufiy al Baghdadiy. Beliau telah menerima ilmu daripada al Mubarrid dan Tha'lab. Antara hasil penulisannya ialah: "al Muhadhdhab fi al nahw", "Ghalat adab al katib", "al-Lamat", "al-Burhan", "Ma'aniy al-Qur'an", "Ilal al-Nahw" dan "Ma ikhtalaf fihi al-Basriyun wa al-Kufiyyun". Beliau telah meninggal dunia pada tahun 320H (al-Zabidiy 1984: Tabqat al Nahwiyyin wa al Lughawiyin ms 153; al-Suyutiy: Bughyat al-Wu'at , jld 1 ms 18; Syawqi 1983: al-Madhahib al-Nahwiyyat ms 248).

Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada 3 perkara, merujuk kepadanya pada satu perkara dan menyebut tanpa sebarang komen pada satu perkara.

Untuk menyelami peranan Abu Hayyan dalam mengkritik dan menyokong pendapat pendapat nahu, di sini penulis berikan dua contoh pendapat yang menjadi kritikan beliau:

a) Perkataan **لَعَلَّ** dan makna **كَيْ**.

Ibn Kaysan telah mendakwa bahawa perkataan "**لَعَلَّ**" membawa makna "**كَيْ**" (supaya) (al-Suyutiy: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 134).

-Abu Hayyan berkata: "لَعَلَّ" (mudah-mudahan) ialah huruf harapan dan bukan bermakna "لَعَلَّ" (supaya) (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 93).

b) Masdar pada tempat Hal (status) (المَصْدَرُ فِي مَوْضِعِ الْحَالِ).

Ibn Kaysan telah mengi'rabkan perkataan "رَحَدًا" pada firman Allah S.W.T: حَيْثُ شِئْتُمْ رَحَدًا (al-Baqarat:35) sebagai "masdar yang berada dikedudukan hal" (al-Suyutiy: Ham' al-Hawami', jld ms 238).

Abu Hayyan berkata; "Pendapat ini masih boleh dipertikaikan kerana perkataan tersebut semata-mata sama'i (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms492).

4.8.1.4.3 Abu Hayyan dan al-Zajjajiy.

Al-Zajjajiy ialah 'Abd al-Rahman bin Ishaq Abu al-Qasim al-Basriy al-Baghdadiy, pengarang kitab "al-Jumal". Beliau telah menyampaikan ilmu yang dipelajarinya daripada gurunya Ibrahim al-Zajjaj, Niftawayh, Ibn Durayd, al-Anbariy dan al-Akhfasy al-Saghir. Ulama yang menerima ilmu daripadanya pula ialah Ahmad bin Syaram al-Nahwi dan Abu Muhammad bin Abu al-Nasr. Beliau telah menulis kitab "al-Jumal", "al-Idah", "al-Kafiy", "al-Lamat" dan "al-Amaliy". Beliau telah meninggal dunia pada tahun 339H (al-Zabidiy 1984: Tabqat al-Nahwiiyyin wa al-Lughawiiyyin ms 119; al-Suyutiy: Bughyat al-Wu'at', jld 2 ms 77; Syawqi 1983: al-Madhahib al-Nahwiiyyat ms 248).

Abu Hayyan menyebutnya hanya sekali sahaja dan menyanggahinya pada satu pendapat sahaja. Pendapat tersebut ialah:

-Asal perkataan "رَحَدًا" ialah "رَحَدًا".

-Abu al-Qasim al-Zajjajiy telah menyanggahi semua ulama dengan mendakwa bahawa perkataan "رَحَدًا" asalnya ialah "رَحَدًا", kemudian digugurkan alifnya seperti mana dihadhaf pada perkataan "رَحَدًا" dan menyebutnya "رَحَدًا". Beliau membuat dalil dengan kata ulama-ulama tersebut bahawa perkataan "رَحَدًا" sama sahaja dengan "رَحَدًا" dan "رَحَدًا".

yang digugurkan “ta” yang merupakan “fa” pada pola kata (فَعْلَل). Al Sirafiy menyanggahi beliau dengan katanya: “Kalaulah huruf awal tersebut (ta’) digugurkan, masakan perkataan "تَحْتِي" tidak akan dibaca dengan genitif pada “kha”, sepatutnya dibaca dengan akuasatif seperti huruf “qaf” pada perkataan "تَحْتِي". Sebenarnya perkataan "تَحْتِي" bila digugurkan ianya menjadi seperti perkataan "تَحْتِي". Hanya boleh dibuang huruf tersebut pada kata kerja kala kini sahaja dan bukannya pada kata kerja kala lalu, dan "تَحْتِي" merupakan binaan asal” (Ibn Manzur: Lisan al ‘Arab, bab "تَحْتِي").

Abu Hayyan berkata: “ Apa yang dikatakan oleh al-Sirafiy bahawa perkataan tersebut merupakan binaan asli adalah pendapat yang betul, ini beralih kepada apa yang diriwayatkan oleh Abu Zayd iaitu: "تَحْتِي", "تَحْتِي" dan "تَحْتِي" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 196).

4.8.1.4.4 Abu Hayyan dan Abu ‘Aliy al-Farisiy.

Abu ‘Aliy al-Farisiy ialah al-Hasan bin Ahmad bin ‘Abd al-Ghaffar Abu ‘Aliy al-Baghdadiy . Beliau telah mengambil alih halaqah-halaqah Ibn al-Sarraj, al-Akhfasy al-Saghir, al-Zajjaj, Ibn Durayd, Niftawayh dan Ibn Mujahid. Beliau merupakan seorang yang bermazhab Syiah. Antara pelajarnya ialah Ibn Jinni. Antara hasil penulisannya ialah: Kitab “al-Idah”, “al-Takmilah”, “al-‘Awamil al-mi’at”, “al-Maqsur wa al-Mamdud” dan “al-Hujjat ‘ala al-qira’at al-sab‘at”. Beliau meninggal pada tahun 277H. (al-Suyuti: Bughyat al-Wu’at, jld 1 ms 496; Syawqi 1983: al-Madhahib al-Nahwiyyat ms 255; al-Qaftiy 1955: Inbah al-Ruwat, jld1 ms 273).

Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada 33 perkara, menyokongnya pada 6 perkara dan menyebutnya secara mutlak sebanyak 11 perkara. Sebagai menyelami peranan Abu Hayyan dalam mengkritik dan menyokong pendapat tersebut di sini penulis kemukakan dua contoh:

a) Kata ganti personal adalah ayat (حَسْبِيَ الشَّانُ حَمَلَةٌ).

Abu 'Aliy al Farisiy telah mengharuskan firman Allah S.W.T.: وَمَا هُوَ بِمُرْسِيَةٍ (al-Baqarat:96) menjadi kata ganti personal (al-Suyutiy: Ham' al-Hawami', jld 1 ms 67).

Abu Hayyan berkata: "Itu kecenderungan beliau kearah mazhab Kufah. Pendapat mereka mengatakan bahawa pentafsir kepada kata ganti personal yang diberi nama "al majhul" yang harus wujud dalam bukan ayat dengan syarat ada sumber rujukan secara maknawi. Contohnya: يَعْلَمُ زَيْدٌ هُوَ ظَنَنْتُهُ قَائِمًا زَيْدًا، وَمَا "هو" menjadi "mubtada' kata ganti majhul" (subjek kata ganti ghaib) pada mereka, sementara "يَعْلَمُ" menjadi "predikat", "زيد" pula berada di kedudukan pelaku kepada perkataan "يَعْلَمُ". Maknanya ialah: مَا هُوَ يَتَعَرَّفُ زَيْدًا (Bukan dia yang berdiri Zayd itu). Pada ayat yang berbunyi: ظَنَنْتُهُ قَائِمًا زَيْدًا, mereka mengi'rabkannya kata ganti sambung هُوَ sebagai kata ganti ghaib dan sebagai objek kepada kata kerja ظَنَنْتَ, perkataan قَائِمًا pula sebagai objek kedua, dan زيد merupakan pelaku kepada kata nama pelaku يَعْلَمُ. Dalam mazhab Basrah tidak harus sama sekali ditafsirkan ayat tersebut begitu kecuali ayat yang sememangnya jelas kedua dua frasanya dan selamat daripada partikel jarr. (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 1 ms 315).

b) Hadhaf kata ganti daripada ayat yang menjadi sifat.

Sebahagian ulama menjadikan ayat وَأَتَقُوا يَوْمًا لَا تَجْرِي نَفْسٌ (al-Baqarat:48) kepada juzuk-juzk yang tertentu. Frasa kata لَا تَجْرِي نَفْسٌ dikira sebagai sifat kepada "يَوْمًا", sementara perkataan penghubung antara keduanya digugurkan. Bolah diandaikan sebagai berikut: Ayat asal berbunyi فِي يَوْمٍ لَا تَجْرِي نَفْسٌ, iaitu mempunyai partikel genitif فِي dan kata ganti sambung, kemudian partikel genitif فِي tersebut dihadhafka, tinggalah kata ganti sambung, selepas itu jadilah لَا تَجْرِي نَفْسٌ bersambung terus kata ganti هُوَ dengan kata kerja تَجْرِي, kemudian digugurkan kata ganti هُوَ secara berperingkat peringkat atau dipindahkan kepada kata ganti dahulu ikut cara mana yang lebih baik. Inilah pendapat yang dipilih oleh Abu 'Aliy (Abu 'Aliy: al-Hujjat, jld 2 ms 44).

~~Abu Hayyan berkata: “Pendapat inilah juga yang kami pilih” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 189).~~

~~4.8.1.4.5 Abu Hayyan dan Ibn Jinni.~~

~~Ibn Jinni ialah ‘Uthman bin Jinni al-Musiliy Abu al-Fath al-Baghdadiy. Beliau konsisten dengan pengajian Abu ‘Aliy al-Farisiy selama empat puluh tahun. Beliau juga mempunyai hubungan dengan al-Mutanabbiy. Di antara hasil hasil penulisannya ialah: Kitab “al-Lum‘a”, “al-Muhtasib”, “al-Munassif”, “Sirr sina‘at al-i‘rab” dan “al-Khasa‘is”. Beliau meninggal pada tahun 392H. (al-Hamawiy 1938: Mu‘jam al-Udaba’ jld 12 ms 81; al-Qaftiy 1955: Inbah al-Ruwat, jld 2 ms 335; al-Suyutiyy: Bughyat al-Wu‘at, jld 2 ms 132; Syawqi 1983: al-Madhahib al-Nahwiyyat ms 265).~~

~~Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengannya pada 14 perkara dan menyokongnya pula pada 12 perkara. Untuk menyelami peranan Abu Hayyan dalam kritikan dan sokongannya penulis berikan dua contoh:~~

~~a) Hadhaf kata kerja dan mengekalkan pelakunya (حَدَفَ الْفِعْلَ وَإِثْقَاءَ فاعله).~~

~~Ibn Jinni telah mengandaikan (taqdir) qiraat al-Sulamiy dan al-Hasan pada firman Allah S.W.T.: شَهَادَةٌ بَيْنَكُمْ (al-Ma‘ida:106) dengan bacaan “شَهَادَةٌ بَيْنَكُمْ” dan bacaan شَهَادَةٌ بَيْنَ بَيْنَكُمْ dan menafsirkannya sebagai: لِيُعْمَ شَهَادَةٌ بَيْنَكُمْ اثنان: (hendaklah di buatkan pensaksian antara kamu dua orang) (al-Hamawiy 1938: Mu‘jam al-Udaba’ jld 12 ms 81; al-Qaftiy 1955: Inbah al-Ruwat, jld 2 ms 335; al-Suyutiyy: Bughyat al-Wu‘at, jld 2 ms 132; Syawqi 1983: al-Madhahib al-Nahwiyyat, ms 265).~~

~~Abu Hayyan berkata: “Apa yang disebut oleh Ibn Jinni merupakan perkara yang bercanggah dengan apa yang dikatakan oleh ulama kami. Mereka berkata bahawa tidak harus hadhaf kata kerja dan mengekalkan pelaku, kecuali apabila betul betul dirasai dengan perbuatan orang yang membuatnya, sepertimana firman Allah S.W.T.: يُسَبِّحُ لَهُ~~

~~رَجَالٌ فِيهَا بِالْعُدُوِّ وَالْأَصْحَابِ رَجَالٌ (al-Nur:36,37) (Maksudnya: Bertasbih kepada Allah di masjid-masjid yang telah diperintahkan untuk dimuliakan dan disebut nama-Nya di dalamnya, pada waktu pagi dan waktu petang, lelaki-lelaki). Ayat ini dibaca dengan "يُسَبِّحُ" dengan akusatif al-ba', bacaannya ini menjelaskan objek dan mereka juga telah menyebut tentang perselisihan pendapat ulama dalam membuat analogi pada perkara tersebut. Ada yang mengatakan يُسَبِّحُهُ رَجَالٌ iaitu perkataan "يُسَبِّحُ" bermakna يُسَبِّحُهُ. Atau pun sebagai jawapan yang dijawab dengan penafian. Seolah-olah dikatakan مَا قَامَ مَا قَامَ، maka jawabannya ialah بَلَى زَيْدٌ، maksudnya sama ada Zayd yang berdiri atau sebagai jawapan kepada pertanyaan. Sama seperti kata Syi'r:~~

~~أَلَا هَلْ أَتَى أُمَّ الْخُوَيْرِثِ مُرْسَلٌ بِلَى خَالِدٍ إِنْ لَمْ تَعْرِضْهُ الْعَوَائِثِ~~

~~(Maksudnya: Bukankah datang kepada Umm Huwayrith utusan? Bahkan sepatutnya Khalid jika tidak aral yang melintang). Pendalilan syi'r ini ialah أَتَى خَالِدٌ atau يَأْتِيهَا. Ini sebenarnya tidak kena mengena dengan dengan andaian yang dibuat oleh Ibn Jinni dan al-Zamakhshariy daripada tiga bahagian semuanya (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 44).~~

b) ~~Membalikkan hamzat kepada ya' madmumat.~~

~~Dibaca اِنَّمَا نَسْنُ مُسْتَهْرَجُونَ pada firman Allah S.W.T: اِنَّمَا نَسْنُ مُسْتَهْرَجُونَ (al-Baqarat:14) Asal bacaan dengan menyebut huruf hamzat seperti di atas. Ada bacaan yang menggantikan sebutan hamzat dengan ya' yang dinominatifkan kerana kasus genitif sebelumnya. Kata Abu al-Fath: "Membaca dengan ya' yang berkasus nominatif merupakan satu perkara yang sangat jelek, sama seperti hamzat yang dinominatifkan, kerana orang-orang Arab mengaibkan sebutan perkataan ya' yang dinominatifkan sebelumnya kasarat" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 69).~~

4.8.1.4.6 Abu Hayyan dan al-Zamakhshariy.

Al-Zamakhshariy ialah Mahmud bin 'Umar bin Muhammad bin Ahmad Abu al-Qasim Jarullah. Beliau dilahirkan di Zamakhsyar, salah sebuah kampung di Khawarizm. Beliau telah mengembara ke Bukhara dan Baghdad. Beliau giat menyiapkan tafsirnya "al-Kasysyaf" di Makkah. Beliau telah mempelajari kitab Sibawayh dengan ulama-ulama Andalusia. Dari segi akidah beliau bermazhab Muktazilah dan menyokong mazhab Basrah serta bermazhab dengan mazhab tersebut dalam bidang nahu. Walau bagaimanapun beliau pada akhirnya mengambil mazhab Kufah. Antara hasil karangan beliau ialah kitab "Asas al-Balaghah", "al-Fa'iq fi gharib al-hadith" dan "al-Mufassal". Beliau telah meninggal pada tahun 538H (al-Suyutiyy: Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 388; al-Qafiy 1955: Inbah al-Ruwat, jld 3 ms 265; Ibn Khillikan 1950: Wafiyyat al-A'yan jld 2 ms 81).

Abu Hayyan di awal kitabnya al-Bahr al-Muhit secara terang-terang menjelaskan bahawa tafsir al-Zamakhshariy sebaik-baik tafsir, yang sangat berguna dan sangat mulia. Dalamnya terkumpul berbagai perkara, rujukan, dan meluas penggunaannya. Abu Hayyan berkata: "Kitab al-Zamakhshariy sangat ringkas dan sangat mendalam, cuma al-Zamakhshariy telah berkata dengan الطُّعْرَةُ (kata-kata tersirat dalam tersurat), sukakan ringkasan walaupun ilmunya yang sangat banyak, banyak peluang yang didapati tetapi keengganannya untuk menonjol dan lemah untuk kontrol ilmunya yang luas itu, tidak memungkinkannya kerana kelambatannya memahami persoalan, beliau meninggalkannya sebagai orang yang berakal bagi orang yang memahaminya, kelalaian bagi orang yang menolaknya, boleh jadi kekurangan yang ada pada pengkritik sedangkan keliling-kelalang menyanjunginya kerana kejelasan, mudah yang tergambar, jelas percakapan, betul-betul kepada perkara-sasar, walau pun begitu sikapnya masih menyebelahi mazhab Muktazilahnya, menghentam pembuat dosa besar, memberatkan dirinya dalam beriktikad bahawa kitab Allah S.W.T sebagai makhluk, itulah sebab dirinya disandarkan gelaran, moga terampunlah dosanya

disebabkan kebaikannya, dapat dimaafkan dengan sedikit kegelincirannya berbanding banyak sangat kejelasan yang diberikannya (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 388).

Abu Hayyan berpendapat bahawa al-Zamakhshariy banyak menyebelahi mazhab akidahnya dalam nahu dan sanggup keluar daripada kaedah yang diguna pakai oleh kebanyakan ulama. Sebagai contoh dapat kita perhatikan tafsirannya pada ayat : ﴿لَا يَرْجُو الْذِينَ يَجْرُؤُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ﴾ (al-Nisa':18). Selepas mendedahkan tafsiran tersebut, Abu Hayyan memberi komennya dengan katanya: "Tafsiran tersebut dalam keadaan yang cukup menyangsikan, kerana dalam tafsiran sebelumnya beliau menyatakan bahawa ayat tersebut menunjukkan dua bahagian: Pertama: Orang-orang yang bertangguh-tangguh untuk bertaubat sehingga maut menjemput mereka. Kedua: Orang-orang yang mati dalam keadaan kafir. Ayat di atas dibawa oleh al-Zamakhshariy dengan tujuan menjadikannya sebagai dalil bahawa kedua-dua golongan tersebut akan menerima salah satu daripada kedua-dua perkara tersebut. Orang-orang kafir ialah yang beliau sifatkan sebagai melakukan kejahatan dan mereka mati dalam keadaan tersebut. Beliau telah memperdalilkan mengikut bahagian itu daripada zahir ayat. Sementara orang-orang fasik daripada kalangan orang-orang yang beriman, difahami daripada firman Allah S.W.T. tersebut ﴿وَهُمْ كُفَّارٌ﴾ bukanlah kufur yang hakiki dan tidak pula mereka melaksanakan kekufuran yang sebenar, cuma di sini disebut demikian sebagai cara memberatkan perbuatan tersebut.

Pada penjelasan di atas bahawa al-Zamakhshariy menyanggahi tafsirannya sendiri sebagaimana tafsirannya pada ayat tersebut. Di sini tidak ada tujuan lain melainkan untuk menegakkan mazhab Muktazilahnya. Boleh pula beliau menyusun sama ada kepada orang kafir atau kepada orang yang fasik. Dengan tafsiran sebegini al-Zamakhshariy telah melanggar kaedah-kaedah nahu Arab. Beliau hanya mengikut zahir ayat, sedangkan perkataan "kuffar" bukanlah dikehendaki dengan zahirnya, kerana

perkataan tersebut hanya merupakan ayat kaitan sahaja bagi ayat وَلَا الَّذِينَ يَمْؤُتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ (al-Nisa':18), zahirnya ialah mati dalam keadaan kufur sebenar kerana itulah sebab ternafinya syarat diterima taubat orang yang melakukan kejahatan sehingga maut menjemputnya. Apa yang jelas di sini bahawa peranan "الْحَطُّ" di sini ialah membezakan antara dua situasi yang berbeza, al-Zamakhshariy sebagaimana kata peribahasa cinta itu buta (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms201).

Banyak tempat dalam tafsirnya Abu Hayyan melemparkan kata-katanya kepada al-Zamakhshariy sebagai pembawa perkara-perkara yang tidak boleh dijadikan dalil kepada ayat itu sendiri. Sebagai contohnya boleh kita lihat dalam tafsirnya pada ayat: أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ (al-Nisa':24). Abu Hayyan berkata: "al-Zamakhshariy dalam menafsirkan ayat tersebut berkata: أَنْ تَبْتَغُوا merupakan kata nama sebab yang membawa makna ayat sebagai "menjelaskan untuk kamu semua apa yang halal dan apa yang haram dengan apa yang dikehendaki pada kamu ialah supaya kehendak kamu kepada harta benda kamu yang telah Allah S.W.T. jadikan sebagai kekuatan untuk kamu walaupun dalam keadaan kamu suci dan tidak berzina supaya kamu tidak menghabiskan harta benda kamu dan menjadikan kamu melarat dan mencebur diri dalam perkara haram, dengan ini boleh memusnahkan dunia dan agama kamu dan tidak ada yang lebih besar faktor pemusnah kecuali terhimpunya dua perkara tersebut (al-Zamakhshariy: al-Kasysyaf, jld 1 ms 518) . Setelah selesai percakapannya anda boleh melihat balik betapa bisingnya kata-katanya dan banyak memuatkan lafaz al-Quran pada perkara yang tidak sepatutnya yang tidak memperlihatkan tafsiran yang jelas, ditambah pula dengan perkataan-perkataan yang digunakan itu perkataan-perkataan yang sukar difahami serta memasukkan pengaruh mazhab Muktaizilah secara tidak disedari" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3ms 216).

Abu Hayyan mengkritik cara penulisan al-Zamakhshariy dan menyifatkan ayat-ayat bahasa Arab yang ditulisnya sebagai bukan bahasa Arab. Dalam pentafsiran al-

~~Zamakhshariy pada ayat : مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِكُمْ مِنْ شَيْءٍ : (al-An'am :216). Kata Abu Hayyan: "al-Zamakhshariy telah berkata, kalau kamu kata tidak sempurna firman Allah S.W.T: مَا مِنْ حِسَابِكُمْ مِنْ شَيْءٍ. sehinggalah disertakan padanya وَلَا تَرْوُوا زُرَّةً وَلَا تَرْوُوا زُرَّةً وَلَا تَرْوُوا زُرَّةً. Saya jawab: " Saya telah jadikan dua ayat tersebut seperti satu ayat sahaja dan apa yang saya maksudkan bahawa dua ayat itu membawa maksud yang sama sahaja pada maknanya sebagaimana yang terdapat dalam firman Allah S.W.T.: وَلَا تَرْوُوا زُرَّةً وَلَا تَرْوُوا زُرَّةً وَلَا تَرْوُوا زُرَّةً. Tidak akan sempurna makna ayat tersebut kecuali mestilah berdasarkan kepada kedua-dua ayat itu — (al-Zamakhshariy: al-Kasysyaf, jld 2 ms 22). Itulah dia kata-kata al-Zamakhshariy, seolah-olah beliau berkata : لَا تُؤَاخِذُ أَنْتَ وَلَا هُمْ بِحِسَابِ صَاحِبِهِ (Kamu tidak diambilkira dan mereka juga tidak didasarkan perhitungan kepada perbuatan sahabatnya). Kata-kata beliau لَا تُؤَاخِذُ أَنْتَ وَلَا هُمْ بِحِسَابِ صَاحِبِهِ bukanlah susunan ayat Arab, kerana tidak diharuskan kata ganti di dalam ayat tersebut dikembalikan sama ada kepada kata ganti ketiga atau kata ganti kedua. Sebabnya kalau dikembalikan kepada kata ganti ketiga syaratnya tidak boleh didahulukan ayat tersebut dengan kata nama ketiga mufrad yang merujuk balik kepada awalnya.~~

~~Pada kata beliau: "وَلَا هُمْ" sememangnya tidak boleh dikembalikan kepadanya berdasarkan kepada pegangan memadai kata nama mufrad daripada kata nama jamak supaya susunan ayat tersebut tidak menjadi pergantungan makna kepada "صَاحِبِهِ". Kalau kita ulangkan balik dengan kata ganti kedua, ganti kedua pula yang tidak boleh dikembalikan, kalau dibiarkan ketara di situ sebagai kata ganti kedua sudah tentu ayat tersebut menjadi silap juga. Untuk memperbaiki ayat tersebut ialah sama ada: Dikatakan: Pertama: Tidak diambilkira setiap seorang daripada kamu dan daripada mereka semua atas kesalahan kawannya. Keduanya: Kamu tidak diambilkira kamu dengan dosa mereka dan mereka tidak diambilkira dengan dosamu. Ketiga: Tidak diambilkira dosamu dan dosa mereka atas dosa kamu semua. Oleh itu di antara semua bentuk andaian di atas yang lebih tepat ialah: Perkataan yang menggunakan kata ganti~~

kedua keatas kata ganti ketiga, seperti: أَنْتَ وَرَبُّكَ تَحْتَرِيَانِ (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 4 ms 137).

Antara kesilapan kesilapan al Zamakhsyariy dalam bahasa Arab ialah meletakkan perkataan "قَطُّ" bukan pada tempatnya. Ini jelas dalam tafsirnya pada ayat وَمَا بَعْثَنِي وَمَا يَظْهَرُ لَكُمْ قَطُّ دَلِيلٌ مِنَ الْأَوَّلِ وَ... (al Zamakhsyariy berkata: (al Zamakhsyariy: al Kasysyaf, jld 2 ms 5).

Abu Hayyan menegaskan bahawa penggunaan perkataan "قَطُّ" bersama kata kerja kala kini dalam tafsirannya merupakan sebagai bukti ketidakeantikan bahasanya. Perkataan "قَطُّ" termasuk dalam kata keterangan yang dikhususkan untuk kata kerja kala lalu, kecuali kalau beliau maksudkan وَمَا يَظْهَرُ وَمَا ظَهَرَ (apa yang sedang ternyata dan apa yang telah ternyata) dan percakapan yang seumpama ini sememangnya tidak diperlukan. (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 4 ms 74).

Cemuhan Abu Hayyan terhadap al Zamakhsyariy tertera dengan berbagai kata-katanya, antaranya: "Pendapat yang diambilnya adalah salah, pembentukan ayat bahasa Arab juga salah dari segi makna dan sepatutnya dibuang" (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 4 ms 137). "Kata kata ini hendaklah dihindarkan dari kitab Allah S.W.T." (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 1 ms 139). "Apa yang dipegang tidak harus" (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 1ms 209).

Abu Hayyan telah menyanggahi al Zamakhsyariy pada 118 masalah, menyokong pendapatnya sebanyak 10 masalah. Sebagai contoh penulis bawakan dua contoh daripada perkara perkara tersebut di atas, satu contoh untuk pendapat yang disanggah dan satu lagi pendapat yang disokong dan diambil oleh Abu Hayyan:

a) Pendapat yang disanggah: Kata tunjuk dan kata penghubung (أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ وَالْمُرْتَبِطَةِ).

Al Zamakhsyariy telah mengharuskan ذَلِكَ diberi makna الَّذِي pada firman Allah S.W.T: ذَلِكَ نُنَلِّقُوكَ مِنْ آيَاتِنَا (Al Imran:58). Perkataan "ننلقوه" merupakan silatnya

(penghubungnya) dan "من الآيات" sebagai khabarnya (predikat) (al-Zamakhshariy: al-Kasysyaf, jld 1 ms 433).

Kata Abu Hayyan: "Ini adalah merupakan pengaruh mazhab Kufah, mereka mengharuskan kata nama tunjuk menjadi kata nama mawsul, sedangkan pada mazhab Basrah tidak membolehkannya kecuali pada "ذا" sahaja. Sepakat kata ulama disyaratkan dengan didahului "ma istifhamiyyat" (ma soal) atau dengan didahului "man istifhamiyyat" dalam pendapat khilafiah. Semuanya itu merupakan keputusan muktamad dalam ilmu nahu" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 476).

b) Mengimplisitkan kata kerja unruk menghuraikan makna (احتمار الفعل ليدلّ على المعنى)

Abu Hayyan telah memuji huraian yang dibuat oleh al-Zamakhshariy pada firman Allah S.W.T: *أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ* (al-Baqarat: 259) sebagai huraian terbaik. Kata al-Zamakhshariy : "أو كالذي" makananya: *أَوْ رَأَيْتَ مِثْلَ الَّذِي*, selepas itu digugurkan kerana untuk menunjukkan *أَمْ تَرَى* kepadanya, ini disebabkan kerana kedua dua perkataan tersebut merupakan perkataan kagum (al-Zamakhshariy: al-Kasysyaf, jld 1 ms 389).

Abu Hayyan berkata: "Ini adalah merupakan huraian yang baik kerana mengimplisitkan kata kerja untuk menunjukkan makna padanya adalah lebih mudah daripada attraktif kerana untuk menjaga makna." (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 290).

4.8.1.4.7 Abu Hayyan dan Abu al-Baqā'

Abu al-Baqā' ialah 'Abdullah bin Hasan al-'Akbariy al-Nahwiy al-Darir, beliau merupakan seorang ulama bermazhab Baghdad. Beliau sangat alim dalam ilmu qiraat, fiqh dan hadith. Antara penulisannya yang tesohor ialah: "Syarh al-Idah li Abi 'Aliy al-Farisiy", "al-Ifsah 'an Ma'aniy abyat al-Idah", "al-Muntakhab min kitab al-Muhtasab" dan "al-Tibyan fi i'rab al-Qur'an". Beliau meninggal dunia pada tahun 616H (Inbah al-

Ruwat, jld 2 ms 116; al-Suyutiy: *Bughyat al-Wu'at*, jld 1 ms 462; Ibn-Khillikan 1950: *Wafiyat al-A'yan* jld 1 ms 266; Syawqi 1968: *al-Madaris al-Nahwiyyat*, ms 279)

Abu-Hayyan telah menyanggahi beliau pada 31 masalah dan merujuk kepada beliau pada satu masalah sahaja. Untuk menyelami peranan Abu-Hayyan dalam kritikan dan sokongan, maka di sini penulis utarakan dua contoh—:

a) Pengembalian kata ganti dan keterikatannya (عَوْدُ الضَّمِيرِ وَاللَّامِ).—

Abu-al-Baqa' telah melarang dijadikan perkataan "مِنَ الْبَقَرِ" dalam firman Allah S.W.T: *حَرَّمْنَا* "حَرَّمْنَا" (al-An'am:146) muta'alliq (terikat) dengan perkataan "حَرَّمْنَا" yang kedua. Kata beliau: "Bahkan itu menjadi turutan kepada "كُلُّ", sementara perkataan "وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ" sebagai penjelasan kepada binatang yang diharamkan lembu dan kambing (Abu-al-Baqa': *al-Tibyan*, jld 1 ms 545).

Abu-Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: "Seolah-olah beliau (Abu-al-Baqa') merasa kesangsian terhadap pengembalian kata ganti yang tidak boleh berta'alluq (terikat), apabila perkataan "إِذْ" berada pada kedudukan majrur dengan partikel "مِنْ" diakhir ayat. Ta'alluq (keterikatan) itu pula daripada apa? Kalau daripada kata kerja sememangnya dibenarkan, tetapi kalau daripada objek, tidak boleh diterima. Andaikata kita menerima pendapat tersebut, tetapi kedudukannya selepas kata kerja dan objek bukan menjadi tegahan, bahkan diharuskan, seperti: *ضَرَبَ غُلَامَ الْمَرْءِ أَبُوَهَا وَغُلَامَ الْمَرْءِ ضَرَبَ أَبُوَهَا*. Kalaupun kedudukan objek di akhir sekalipun, maka wajib dipindahkan ke awal ayat dengan tujuan merujuk kembali kata ganti pada pelaku yang berada di awal ayat. Bagaimanakah pula dengan objek yang berkedudukan sama diantaranya dengan majrur (perkataan selepas huruf genitif), iaitu apa yang saya maksudkan di sini sebagai "فَصْلَةٌ" (kata rinci). Perkara itu semua tidak menjadi sebarang halangan untuk didahukan atau dikemudiankan, kata penyajak: *وَقَدْ رَكَدَتْ وَسَطَ السَّمَاءِ بَنُورُهَا* (Telah bertakung ditengah langit bintang-bintangnya) (Abu-Hayyan 2001: *al-Bahr al-Muhit*, jld 4 ms 246. Bait kepunyaan Imri'i al-Qays.

Pendalilan disini ialah mendahulukan kata keterangan wajib disebabkan mengembalikan kata ganti yang berkait dengan pelaku yang majrur disebabkan kata keterangan).

b) Memarafu'kan perkataan "al-Syayatin" dengan waw (رفع "الشياطين" بالوار).

Al-Hasan dan al-Dahhak telah membaca ayat: مَا تَشْتُرُوا الشَّيَاطِينُ (al-Baqarat:102) dengan : مَا تَشْتُرُوا الشَّيَاطِينُ : —"و". Ini adalah pendapat yang syadh (janggal) dan di-analogikan kepada kata kata orang Arab: بُشْتَانٌ فُلَانٍ حَوْلَهُ بِمِثْلِهِ. Ini di-riwayatkan oleh al-Asma'iy. Mereka berkata: Sebenarnya pendapat ini merupakan kesilapan yang sangat buruk. Abu al-Baqa' berkata: "Pendapat ini menyamakan ya' dan nun di mana-mana dengan ya' dan nun pada jama' mudhakkar salim"(Abu al-Baqa': al-Tibyan, jld 1 ms 99). Al-Sajawandiy berkata: "al-Khazarbajiy mengiranya sebagai kesilapan" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 326).

4.8.1.5 — Kritikan dan Sokongan Abu Hayyan pada Mazhab Mesir.

Ulama mazhab Mesir yang tersebut dalam tafsir al-Bahr al-Muhit tiga orang sahaja, iaitu: Abu Ja'far al-Nahhas, al-Hawfiy dan Ibn al-Hajib. Sebaliknya Ibn-Hisyam tidak disebut langsung, ini adalah disebabkan beliau termasuk dalam kumpulan mutakhir, walau pun kritikan Ibn-Hisyam terhadap Abu Hayyan begitu pedas sekali, namun Abu Hayyan yang sudah tersohor dan mendapat pengiktirafan dunia sedikit tidak mengindahkannya.

4.8.1.5.1 — Abu Hayyan dan Abu Ja'far al-Nahhas.

Abu Ja'far al-Nahhas ialah Ahmad bin Muhammad bin Isma'il bin Yunus al-Muradiy yang tergolong sebagai ulama nahu mazhab Mesir. Beliau telah menerima ilmu secara mendengar daripada al-Zajaj, Ibn al-Sarraj dan pendukung ilmu Tha'lab. Beliau telah menitik berat tafsiran bait bait syi'r Sibawayh. Penulisan beliau

ialah: Kitab “Ma’aniy al-Qur’an”, “I’rab al-Qur’an” dan beberapa syarah kitab diwan syi’r Arab. Beliau meninggal pada tahun 338H. (al-Suyutiyy: Bughyat al-Wu’at, jld 1 ms 362; Inbah al-Ruwat jld 1 ms 17; al-Zabidiy 1984: Tabqat al-Nahwiyyin wa al-Lughawiyyin ms 220).

Abu Hayyan telah menyanggahi beliau dalam 7 masalah dan menyebut tanpa komen sebanyak 2 masalah. Sebagai menyelami peranan Abu Hayyan dalam kritikan dan sokongannya terhadap pendapat-pendapat nahu di kalangan ulama-ulama, di sini diutarakan dua contoh :

a) Pemisahan antara dua attraksi (الفصل بين المتعاطفين).

Al-Nahhas telah membawa qiraat Abu ‘Amr : ~~وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا~~ (al-Ma’idat:53) dengan bacaan akuasatif pada ~~يَقُولُ~~ kerana menjadi attraksi pada firman Allah S.W.T dalam ayat 52 sebelumnya: ~~أَنْ يَأْتِيَ بِالْمُغْتَبِحِ~~. Perkataan ~~بِالْمُغْتَبِحِ~~ yang membawa makna ~~بِأَنْ~~ dan kedudukan ayat ialah ~~يَنْتَحِ اللَّهُ وَيَقُولُ~~ (al-Nahhas:I’rab al-Qur’an, jld 2 ms 26).

Abu Hayyan berkata : “Tidak sah pendapat tersebut kerana telah memisahkan antara kedua ayat tersebut dengan ayat: ~~أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ~~. Kalau diandaikan pun tidak sah juga kerana membawa makna lain: ~~لَيْسَ عَلَى فَمِّسَى اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ بِأَنْ يَقُولَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَا~~ (Maksudnya: Tidak wajib bagi saya, maka moga moga Allah berikan dengan berkata orang mukmin...).

Ini menyebabkan mesti berlakunya pencelahan yang memisahkan antara dua ayat kalau dimasukkan perkataan ~~فَيُصِيبُهَا~~, satu perkataan yang tidak ada kaitan antara dua attraksi tersebut. Apa yang jelas perkataan ~~فَيُصِيبُهَا~~ sepatutnya menjadi attraksi kepada ayat ~~أَنْ يَأْتِيَ~~. Contoh yang sama dengan itu :

~~هَذَا الْفَاسِقَةُ أَرَادَ رَبُّهُ إِذَا يَنْهَى بِضَرْبٍ أَوْ جَبَسٍ وَأَحْتَجَابَهَا ذَيْلُهُ وَقَوْلُ أَحْتَجَابَهَا أَهْدَاهُ إِلَيْهِ زَعَمَتْ أَنَّهَا~~
~~عَيْنُهُ~~ (Hindun yang fasik itu dikehendaki oleh Zayd untuk menyakitkannya sama ada

dipukul atau dikurung dan kawan kawanya semuanya hina dan kata kawan kawan Zayd itukah perempuan yang kamu sangkan mulia). Perkataan "وَمَوْلُ" merupakan atraksi kepada perkataan "بِصْرِيَّةٍ" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms510).

b) Idafat "الـ"

— Abu Hayyan berkata: "Ulama nahu berselisih pendapat mengenai penambahan "الـ" kepada implisit (mudmar), sedangkan Abu J'afar al-Nahhas melarangnya (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 188).

4.8.1.5.2 Abu Hayyan dan al-Hawfiy.

Al-Hawfiy ialah 'Aliy bin Ibrahim al-Nahwiyy seorang ulama nahu Mesir. Beliau merupakan seorang pelajar Adfawiy yang sangat cerdas bersedia untuk menerima ilmu daripada gurunya. Beliau telah menulis kitab besar yang merangkumi cabang cabang masalah dan pokok masalah. Antara kitabnya ialah: Kitab "I'rab al-Qur'an", "al-Burhan fi tafsir al-Qur'an" dan "al-Muwaddih fi al-Nahw". Beliau meninggal dunia pada tahun 430H.

Masalah masalah yang tersebut dalam kitab al-Bahr al-Muhit mengenai beliau ialah sebanyak 18 perkara yang disanggah oleh Abu Hayyan dan hanya satu masalah sahaja yang disokong olehnya. Untuk menyelami peranan Abu Hayyan dalam mengkritik dan menyokong maka dibawakan dua contoh:

a) Predikat selepas predikat (الْحَبْرُ بَعْدَ الْحَبْرِ):

Al-Hawfiy telah mengharuskan perkataan "يَتَلَوْنَهُ" pada firman Allah S.W.T: الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلَوْنَهُ سِحْرًا مُّسَوِّغًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا (al-Baqarat:121) menjadi predikat dan ayat selepas itu: وَأُولَئِكَ...الآية. merupakan predikat selepas predikat. Pendapat ini samalah dengan kata kata mereka (orang Arab): هَذَا مُلَوٌّ حَامِضٌ: (Ini manis masam).

Abu Hayyan menyanggahinya dengan katanya: "Semua perkara di atas bergantung kepada sama ada subjek tersebut berkehendakkan kepada satu predikat atau

berkehendakkan kepada dua predikat, kecuali pada predikat yang membawa makna yang sama seperti kata mereka *هَذَا خُلُوٌّ حَابِضٌ أَيُّ مُرَّةٍ*, itu pun masih terdapat perselisihan pendapat. Kalau saya maksudkan dengan *الذين آتيناهم الكتاب* (orang yang dikurniakan kepada mereka kitab) sebagai umum, maka yang menjadi predikatnya ialah *أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ* (merka yang beriman dengannya) (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 369).

b) Berkasus akuasatif pada implisit kata kerja (*النَّصْبُ عَلَى اِسْتِمَارِ فِعْلٍ*).

Al-Hawfiy telah mengeluarkan qiraat Zayd bin ‘Aliy pada ayat: *وَسَبَّعَهُ إِذَا رَجَعْتَمْ* (al-An‘am:100) dengan dibaca akuasatif pada perkataan *سَبَّعَهُ* sebagai *سَبَّعَهُ* iaitu dengan mengimplisitkan (mengidmarkan) kata kerja *كَلِمَاتُكُمْ* atau *كَلِمَاتُكُمْ*.

Abu Hayyan berkata: “Riwayat yang seumpama ini tidak perlu dipertikaikan”. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 79).

4.8.1.5.3 Abu Hayyan dan Ibn al-Hajib.

Ibn al-Hajib ialah ‘Uthman bin ‘Umar bin Abu-Bakr bin Yunus Jamal al-Din Abu ‘Amr. Beliau merupakan seorang ulama nahu Mesir. Beliau telah menerima ilmu qiraat daripada al-Syatibiy. Beliau telah belajar dengan al-Busiriy dan Abu Mansur al-Abyariy. Beliau telah menulis dalam bidang nahu seperti kitab “al-Kafiyat” dan syarahnya serta matan syi’rnya sekali. Sementara dalam bidang saraf pula beliau telah menulis “al-Syafiyat” dan syarahnya, “Syarh al-Mufassal” dan “Syarh al-Idah”. Kitab “al-Amaliy” juga merupakan hasil penulisannya sendiri. Beliau meninggal dunia pada tahun 646H. (al-Suyutiy: Bughyat al-Wu‘at, jld 2 ms 134).

Abu Hayyan menyebutnya hanya sekali sahaja semasa membahaskan mengenai masalah “عَسَى” dan makna “لَيْتَ”. Dalam tafsir ayat: *وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا* (al-Ma‘idat:53). Abu Hayyan berkata: “Abu ‘Umar telah membaca *ويقول* dengan akuasatif pada huruf lam. Ada pendapat yang mengatakan *ويقول* attraksi kepada *فَيُصِيبُكُمْ*. Perkataan *فَيُصِيبُكُمْ*

akuasatif disebabkan implisit "أَنْ" yang menjadi "جَوَابَ عَسَى" yang membawa makna "tamanni" (cita-cita). Kami telah menyebutnya tafsiran seumpama ini masih boleh dipertikaikan iaitu sama ada عَسَى sebagai "tarajji" (harapan) sama dengan "أَلَيْسَ" boleh untuk "tamanni" (cita-cita) atau pun tidak, sedangkan Ibn al-Hajib tidak menyebutnya pun." (Abu-Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 510).

4.8.1.5.4 Abu Hayyan dan Ibn Hisyam

Ibn Hisyam 'Abdullah bin Yusuf bin Ahmad bin 'Abdullah bin Hisyam al-Ansariy—Jamal al-Din al-Hanbaliy. Beliau dilahirkan pada bulan Zulkaedah 708H (1309M) di Kaherah, Mesir dan telah berguru dengan al-Syihab 'Abd al-Latif bin al-Murahhil. Membaca dan mendengar kitab Diwan Zuhayr bin Abu Salma dengan Abu Hayyan, tetapi tidak sempat habis. Menghadiri pengajian al-Taj al-Tabriziy, membaca al-Quran dengan al-Taj al-Fakihaniy, bertafakkuh pada fiqh Syafie dan kemudian menukar mazhabnya daripada mazhab Syafie kepada mazhab Hanbali. Beliau telah menghafal Mukhtasar (ringkasan) al-Kharkhiy. Beliau telah bertekun dengan mempelajari bahasa Arab secara sekali-gus. Beliau meninggal dunia pada malam Jumaat 5 Zulkaedah tahun 761H. (Khadijat al-Hadithiy 1966: Abu Hayyan, ms525).

Beliau telah mengarang banyak kitab dalam berbagai bidang ilmu, antara kitab-kitabnya yang masyhur ialah: "Audah al-Masalik ila Alfiyyat Ibn Malik", "Mughniy al-Labib 'An Kutub al-A'arib", kitab "al-Tahsil wa al-Tafsil li kitab al-Tadhyil wa al-Takmil" dalam banyak jilid, "al-Kawakib al-Durriyat fi Syarh al-Lamhat al-Badariyyat", "Fuh al-Syadha fi Mas'alat kadha", "Syarh syudhur al-Dhahab" dan "Qatr al-Nada wa Balli al-Sada" (Khadijat al-Hadithiy, Abu Hayyan 1966 ms526).

Ibn Hisyam sedaya upaya tidak mahu mengaku bahawa beliau merupakan murid kepada Abu Hayyan ('Umran 'Abd al-Salam Syu'aib: Manhaj Ibn Hisyam, 1986 ms 194). Sejarah sahaja yang lebih mengetahui bahawa beliau adalah murid kepada Abu

Hayyan. Beliau telah menerima ilmu daripada gurunya Abu Hayyan buat beberapa ketika, dan membaca kitab Diwan Zuhayr dengannya (al-Suyutiy: Bughyat al-Wu'at, ms 293). Beliau terlalu menyimpang dengan Abu Hayyan sehinggakan telah bertindak menghasilkan penulisan-penulisan yang mengkritik Abu Hayyan dan berulang kali cuba membina dirinya dengan menjelaskan bahawa tujuan beliau menulis ialah untuk memberi manfaat kepada pelajar-pelajarnya dengan mengemukakan faedah-faedah yang mengagumkan yang tidak pernah sesiapa sebelum ini berbuat demikian, perbahasan-perbahasan yang rapi, pengetahuan-pengetahuan yang kreatif, analisa yang bijak, luas, mewah, bedaya sekali dalam penyampaian demi mencapai maksud dan matlamat secara panjang lebar atau ringkas, penuh tawaduk, rendah diri dan belas kasihan terhadap pelajar-kononya. Kata beliau sebaliknya Abu Hayyan menyukarkan sepanjang penulisannya, cuma beliau (Abu Hayyan) kuat dalam berhujah dengan dalil-dalil daripada riwayat-riwayat dan naqal. Walau bagaimana pun kata Ibn Hajar: "Ibn Hisyam lebih mampu dalam membuat rumusan berdasarkan qiyas dan lebih suka membuat perbincangan" (Ibn Hajar 1996: jld 7 ms 308; al-Suyutiy: Bughyat al-Wu'at, jld ms 294).

-Abu Hayyan masih tinggi kedudukannya daripada Ibn Hisyam dari banyak segi. Pertama: Sandaran Abu Hayyan lebih kukuh berdasarkan kepada manhaj-mazhab Basrah, berbeza sandaran yang dipegang oleh Ibn Hisyam kepada mazhab Baghdad yang terpengaruh dengan mazhab Kufah yang lebih kepada beranalogi daripada memakai nas. Kedua: Ibn Hisyam banyak merujuk balik pada banyak pendapat nahunya dari satu masa ke satu masa, contohnya: Pada pendiriannya mengenai "fi'l al-Amr"(imperatif) berfleksi atau tak fleksi. Dalam banyak kitab tulisannya beliau mengatakan kata kerja tersebut berfleksi mengikut mazhab Basrah, seperti yang terdapat dalam kitab Syarah Qatr al-Nada, Syarah Sydhur al-Dhahab, Syarah al-Lamhat dan Audah al-Masalik, tetapi selepas itu beliau menukar pendiriannya dalam kitab Mughni al-

~~Labib dengan mengatakan imperatif tersebut adalah berfleksi mengikut mazhab Kufah. Satu lagi contoh ialah mengenai kata sifat yang mewakili masdar dalam bab kata nama penguat, beliau dalam kitab Syarh Qatr dan al Jami' al Saghir tidak membolehkan sedemikian rupa, sebaliknya dalam Syarh al Lamhat dan Audah al Masalik membolehkan pula (Hasan Musa al Sya'ir, Tatawwur Ara' al Nahwiyyat 'Ind Ibn Hisyam 1994 ms 11).~~

~~4.8.1.5.4.1 Manhaj Abu Hayyan dan Manhaj Ibn Hisyam.~~

~~Manhaj Abu Hayyan berbeza sekali dengan manhaj Ibn Hisyam. Abu Hayyan lebih berikhtimad pada mazhab Basrah, sementara Ibn Hisyam pula lebih bersandarkan kepada mazhab Baghdad dan mengutamakan Ibn Jinni, beliau mengikut satu persatu istilah yang dipakai oleh Ibn Jinni (Muhammad 'Abd al 'Aziz al Najjar 1973: jld 1 ms 8). Untuk lebih jelas mengenai manhaj mazhab Baghdad sila rujuk bab ke 2 ms 49.~~

~~4.8.1.5.4.2 Perbezaan pendapat antara Abu Hayyan dan Ibn Hisyam.~~

~~Perselisihan antara Abu Hayyan dengan Ibn Hisyam ketara sekali antara dua buah kitab, kitab al Lamhat al Badariyyat kepunyaan Abu Hayyan dan kitab al Kawakib al Durriyyat fi Syarh al Lamhat al Badariyyat kepunyaan Ibn Hisyam. Sebenarnya Abu Hayyan meringkaskan kitab tersebut untuk pelajar-pelajar permulaan. Ibn Hisyam pula melihat satu kekurangan yang ada pada kitab Abu Hayyan itu dan memperbaiki kitab tersebut dengan tujuan menyempurnakan perkara yang tidak disempurnakan oleh Abu Hayyan (Hadi Nahr 1977 : Syarh al Lamhat al Badariyyat, ms1).~~

~~Banyak sekali tempat dalam kitab tersebut menjadi sasaran kritikan Ibn Hisyam terhadap Abu Hayyan. Antaranya:~~

- ~~1. Dalam kitab Abu Hayyan menyebut: الْكَلِمَةُ قَوْلٌ مَوْضُوعٌ لِمَعْنَى مُفْرَدٍ (perkataan ialah kata-kata yang diletak untuk makna), kata Ibn Hisyam : “ Bukan kata Abu Hayyan~~

"مَوْضُوعٌ لِحَاجَتِي" sahaja yang perlu kepada huraian, sebagaimana tanggapan orang yang tidak berfikir. Kata-kata tersebut boleh membawa kepada makna umum, sama ada maknanya lebih umum daripada "diletak untuk makna" atau sebaliknya. Abu Hayyan di sini telah memasukkan perkataan yang tidak kena pada tempatnya, inilah kesilapan beliau kerana perkataan tidak diletakkan kecuali itulah "مَوْضُوعٌ" (tujuan). Lebih buruk daripada itu bila ada yang menyangka bahawa perkataan "مَوْضُوعٌ" itu satu fasal sahaja, bukan fasal fasal yang lain. Kesilapan ini disebabkan dua sebab: Pertama : Apa yang disebut sebelum itu. Kedua: Perkataan وَضُوعٌ (peletakan) tersebut tidak dimaksudkan kecuali untuk makna. Ringkasnya tidak ada faedah beliau meletakkan perkataan tersebut, kerana sudah mencukupi dengan jenisnya sahaja kalau beliau meletakkan perkataan "الْكَلِمَةُ قَوْلٌ مُفْرَدٌ" (perkataan ialah kata-kata yang mufrad), bahkan itu lebih baik daripada dua segi: (a) Perkataan tersebut telah membawa tujuan untuk makna tersebut. (b) Supaya tidak disangka tidak akan berlaku.

Tulisan Abu Hayyan itu boleh jadi berdasarkan dua sangkaan beliau yang salah: (a) Ada perkataan yang sememangnya kadang-kadang tidak diletakkan. (b) Susunan perkataan sudah memberi makna sesuatu perkataan itu wujud.

—— Jelas Ibn Hisyam bahawa itulah kedudukan perkataan yang biasanya menjelaskan

makna bahasa, sementara frasa kata pula memberi makna secara berangkap secara logik dan bukannya secara apa yang diletakkan. Seseorang yang faham mengenai sesuatu perkara yang sudah dinamakan seperti "Zayd" (nama orang) dan perbuatan yang sudah dijadikan kata nama pelaku "قَائِمٌ" (berdiri). Bila mendengar orang berkata "زيدٌ قائمٌ" dengan i'rabnya yang tertentu akan memahami secara spontan makna percakapan tersebut, iaitu telah menyandarkan perbuatan berdiri kepada Zayd (Hadi Nahr 1977: Syarh al-Lamḥat al-Badariyyat, ms2).

2. ~~Kritikan Ibn Hisyam terhadap Abu Hayyan mengenai definisi "Tamyiz"(distinctive). Ibn Hisyam berkata: "Istilah "had Tamyiz"(had: perkataan mufrad, jamaknya ialah hudud bermaksud kaedah atau kanun) yang telah digunakan oleh Abu Hayyan tidak kira sama ada dimasukkan ke dalam had atau tidak, tidak menjadi masalah. Kalaulah beliau bermaksud memasukkan ke dalam "had" maka beliau telah memasukkan semua kasus-kasus dalam bab tersebut ke dalam "had". Cara seumpama ini adalah cara yang sangat celaru dan sebaliknya jika beliau tidak memasukkan ke dalam "had" itu adalah salah (Hadi Nahr 1977: Syarh al-Lamḥat al-Badariyyat, ms 50).~~

3. ~~Kata Abu Hayyan dalam al-Lamḥat al-Badariyyat lagi: "اسم الفاعل" (kata nama pelaku) kalau disertai "alif dan lam" akan bertindak sebagai kata kerja kala lepas, kata kerja kala kini dan juga menjadi "حال" (status), contohnya:~~

~~جَاءَنِي الضَّارِبُ زَيْدًا أَمْسَ أَوْ الْآنَ أَوْ غَدًا~~

~~(Pemukul Zayd datang kepada saya semalam atau sekarang atau besok) jika tidak wujud "alif dan lam" kata nama pembuat tersebut tidak bertindak sebagai kata kerja kala lalu, tidak boleh dikata seperti: جَاءَنِي ضَارِبٌ زَيْدًا أَمْسَ, sebaliknya wajib diberi sandaran: ضَارِبٌ زَيْدٍ (Hadi Nahr 1977: Syarh al-Lamḥat al-Badariyyat, ms 36).~~

~~Ibn Hisyam mengkritik ayat yang digunakan oleh Abu Hayyan seperti di atas dengan katanya: "Ayat di atas pelik dan tidak sempurna, sepatutnya beliau (Abu Hayyan) berkata begini: Jika dengan "alif dan lam" atau kata kerja pembuat yang disertai "alif dan lam". Satu lagi kecacatan ialah bila beliau mengaitkan "alif dan lam" sebagai "mawsulat"(kata nama penghubung) kerana kalau kita andaikan sebagai "ta'rif" (nama khas) akan membawa kepada analogi yang tidak aktif. Inilah yang telah dinaskan oleh sahabat-sahabat al-Akhfasy, dan inilah yang sepatutnya. Perkataan Abu Hayyan lagi bahawa "tidak aktif" lebih baik kalau beliau berkata "tidak memansubkan" (mengkasus dengan akuasatif) kerana kata nama pembuat tersebut bertindak seperti kata~~

kerja secara zahir atau selindung pada pendapat yang sah. Keuzuranlah buat Abu Hayyan, kalau tidak masakan beliau menambah dengan katanya: ~~حَاءِ بْنِ ضَارِبٍ زَيْدًا أُنْسٍ~~ bahkan wajib wujud sandaran ! (Hadi Nahr 1977: Syarh al Lamhat al Badariyyat, ms 36).

4. — Terdapat banyak tempat dalam kitab tersebut dalam penggunaan istilah yang menjadi kritikan Ibn Hisyam kerana bercanggah dengan penggunaan kebanyakan ulama nahu, contohnya: “al Maf’ul al Mutlaq” (kata nama penguat) dinamakan “masdar”, sepatutnya dijelaskan sebagai “al Maf’ul al Mutlaq” atas tiga sebab: Pertama: Ayat tersebut sudah wujud istilahnya yang tersendiri secara khusus yang dikenali sebagai “al Maf’ul al Mutlaq”. Kalau tidak bila dikatakan: ~~أَمْحَجَبِي الْقِيَامُ، كَرِهْتُ الدُّعَابَ~~ termasuklah pelaku dan objeknya dikira sebagai masdar. Kedua: Itu menjadi kata nama yang zahir kerana dikasuskan dengan akuasatif, disebut di sini tanpa tujuan lain lagi. Ketiga: Ia merangkumi semua masalah masalah yang terdapat dalam bab, berbanding dengan penambahan kata “كل” dan “بعض” dan sebutan yang bersama sama dengan kedua dua perkataan tersebut (Hadi Nahr 1977: Syarh al Lamhat al Badariyyat, ms 45).

5. — Ibn Hisyam telah mengkritik banyak contoh yang dikemukakan oleh Abu Hayyan, definisi yang dibuat oleh Abu Hayyan, tempat yang perlu huraian tidak dihuraikan, tempat yang tidak perlu dihuraikan dihurai, kata Ibn Hisyam: “Pengarang kitab ini terlalu banyak membuat perkara yang menjadi bahan kritikan dan tidak termuat muka surat kalau hendak dibuat kritikan tetapi tidak ada faedahnya” (Hadi Nahr 1977: Syarh al Lamhat al Badariyyat, ms 18).

Antara pendapat Abu Hayyan lagi yang tidak dipersetujui oleh Ibn Hisyam ialah: Bahawa “عَنْ” dan “أَنَّ” berkongsi pada ‘irab tetapi tidak pada kasus. Kata Ibn Hisyam apa yang disebut itu memang masyhur pendapat Abu Hayyan seperti itu dalam kebanyakan kitabnya, pendapat yang lebih tepat ialah sebaliknya (Hadi Nahr 1977: Syarh al Lamhat al Badariyyat, ms 18).

6. Dalam bab “badal” Ibn Hisyam telah mengkritik Abu Hayyan dan menyifatkannya sebagai banyak menyimpang daripada perkara asas. Contohnya kata Abu Hayyan: "...dan itu mengikut tujuan untuk mengulang ngulangkan “pengubah fleksi”, ada huruf genitif yang boleh untuk dizahirkannya seperti: مَرَرْتُ بِرَيْدِ أَخِيكَ. Ibn Hisyam berkata: " Masalah seperti ini tidak sepatutnya berada dalam ringkasan yang seumpama itu, dan sepatutnya diletakkan perkara lain yang lebih penting daripada itu, ini samalah seperti kata syi'r Arab:

وَدُوٌّ حَطَلٌ فِي الْقَوْلِ يَمْسُبُ أَنَّهُ مُصِيبٌ فَمَا يُنَمُّمُ بِهِ فَهَوَ قَائِلُهُ

Maksudnya: Pengaruh pada percakapan menyangka dirinya benar, masakan beliau dapat menyempurnakan percakapannya yang beliau sendiri cakapkan (Hadi Nahr 1977: Syarh al-Lamhat al-Badariyyat, ms 66).

Dalam kitab lain kepunyaan Ibn Hisyam yang bernama “Fuh al-Syadha bi mas’alat kadha” sebagai jawapan kepada kitab Abu Hayyan dalam kitabnya “al-Syadha fi Mas’alat Kadha”, Ibn Hisyam telah menyebut sebab-sebab beliau menulis kitab tersebut dengan katanya: “Waba’du, setelah saya membaca kitab al-Syadha fi Mas’alat Kadha kepunyaan Abu Hayyan rahimahullah, saya lihat tidak lebih daripada beberapa perkataan, beberapa ayat, tidak dijelaskan secara jelas mengenai hakikat nahu, bahagian bahagiannya, tidak pula diperjelaskan tentang apakah sumber yang didasarnya pada setiap kasus yang diutarakan, tidak juga memberi sebarang komentar rujukan-rujukan yang ditulisnya, tidak memperjelaskan perkara yang menjadi perselisihan pendapat atau yang dipersetujui, saya berpendapat bahawa pembaca tidak akan mendapat walaupun berhempas-pulas kecuali hanya mendapat penat dan dalam kehairanan, oleh itu saya pun beristikharah untuk memperjelaskan kitab tersebut supaya lebih tersusun, memperjelaskan perkara-perkara yang terlalu ringkas, inilah dia kitab saya “Fuh al-Syadha fi Mas’alat Kadha”, kepada Allah S.W.T saya memohon pertolongan” (Ibn Hisyam 1963: Fuh al-Syadha fi Masalat Kadha

ms 14):

Untuk melihat apakah perbezaan yang terdapat di antara dua buah kitab tersebut menjadi sukar kerana kitab Abu Hayyan sendiri hilang dan yang tinggal sedikit mengenai kitab itu dan tidak mencukupi, itu pun yang tersebut dalam kitab Abu Hayyan yang lain seperti kitab “al Tadhyil wa al Takmil” (Khadidah al Hadithiy(t.t): Abu Hayyan, ms 531).

Ibn Hisyam tidak setakat menjawab permasalahan permasalahan nahu yang diutarakan oleh Abu Hayyan bahkan beliau bertindak mengkritik, menyalahkan, mempertidakkkan pendapat pendapat Abu Hayyan dalam banyak kitabnya. Contohnya: Kata Ibn Hisyam: “Ibn Malik kata " حَرَى " merupakan kata kerja, kemudian Abu Hayyan berkata bahawa perkataan tersebut tidak ada siapa di kalangan ulama nahu yang mengetahui perkataan tersebut kecuali Ibn Malik sahaja, ini adalah sangkaan Abu Hayyan yang tidak berasas, sebenarnya perkataan tersebut ialah " حَرَى " dengan berbaris tanwin adalah kata nama dan bukannya kata kerja. Abu Hayyan lah orang yang prasangka, yang sebenarnya telah disebut oleh penulis penulis kitab al Af'al daripada para juru bahasa seperti al Sirqastiy, Ibn Turayf dan al A'sya telah bersyi'r dengan katanya:

إِنْ تَعَلَّ هُنَّ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ فَحَرَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ وَكَأَنَّا

(Ibn Hisyam 1957: Syarh Syudhur al Dhahab, ms 168; Imil Badi' Ya'qub 1992: al Mu'jam al Mufasssal fi al Syawahid al Syi'riyyat, jld 2 ms 963-964. Pendalilannya perkataan حَرَى digunakan sebagai kata kerja untuk harapan dan boleh jadi juga sebagai kata nama). Maksudnya: Kalau dia kata mereka daripada Banu 'Abd al Syams, selidikilah dahulu nanti boleh jadi itu dan sememangnya.

Muhammad Muhy al Din 'Abd al Hamid mengatakan rujukan Ibn Hisyam sebenarnya tidak berasas, tidak sabit pun bahawa syi'r tersebut daripada al A'sya, oleh itu tidak kedapatan syi'r tersebut dalam Diwan al A'sya yang telah disyarahkan oleh

Formatted: Indent: First line: 1.27 cm

Formatted: Malay (Malaysia)

Abu al-'Abbas al-Tha'lab. (Ibn Hisyam 1957: Syarh Syudhur al-Dhahab (ed. Muhy al-Din 'Abd al-Hamid)_ms 268). Manikam sahaja yang mengetahui hujah Ibn Hisyam yang ketiadaan jawapan daripada Abu Hayyan.

———— Ibn Hisyam telah menolak pendapat Abu Hayyan dalam masalah harus wujud perbezaan antara dua rangkap kasus, zaraf (kata keterangan) dan fleksinya seperti dalam huraian Abu Hayyan pada ayat: *وَاقْعُدُوا لَكُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ* (al-Tawbat:5). Abu Hayyan berkata bahawa perkataan "*اقْعُدُوا*" bukan pada hakikat sebenar, bahkan sebaliknya bermaknanya *ارْجِعُوا* , bila boleh dikatakan dengan "*ارْجِعُوا*" bolehlah kita katakan *قَعَدْتُ كُلَّ مَرْصِدٍ* , harus juga dikatakan *بِجِلْسِ رَبِّهِ* dan *قَعَدْتُ مَعَهُ* . Jawab Ibn Hisyam: Perkataan ini bertentangan dengan percakapan mereka apabila mereka mensyaratkan keserasian seia dan sekata antara dua perkara tersebut kata keterangan dan fleksinya, bahkan bukan setakat itu sahaja dikehendaki juga seia sekata pada maknanya sama seperti —masdar . Perbezaannya ialah meletakkan perkataan tersebut dalam kumpulan kata keterangan menyalahi analogi kerana perkara tersebut adalah perkara khusus yang tidak boleh kecuai dengan cara menerima apa yang didengar. Pada pekatannya *قَعَدْتُ جُلُوسًا* pula beliau ketiadaan hujah untuk beranalogi. Ada pendapat yang mengandaikan sebagai *اقْعُدُوا لَهُمْ عَلَى كُلِّ مَرْصِدٍ* , perkataan "*عَلَى*" dibuang seperti kata syi'r Arab: *وَأَسْحَى الَّذِي لَوْلَا الْأَمْسَى لَعَضَائِي* , perkataan "*لَعَضَائِي*" pada asalnya "*لَأَقْعُدَنَّ لَكُمْ صِرَاطَكُمُ الْمُسْتَقِيمَ* : (al-A'raf:16) samalah dengan firman Allah S.W.T. itu *وَاقْعُدُوا لَكُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ* . Sebenarnya Ibn Hisyam kata pada kedua dua ayat tersebut di atas andaian "*كُلِّ*" seperti mana kata mereka (Arab): *صَرَبَ رَبُّهُ الظَّهْرَ وَالْبَطْنَ* — bagi orang yang mengakuasatifikasikan kedua-duanya, perkataan "*لَأَقْعُدَنَّ*" dan "*اقْعُدُوا*" mengandungi makna "*لَأَلْزَمَنَّ*" (saya sungguh sungguh akan beriltizam) dan "*الزَّمْتُ*" (saya beriltizam) (Ibn Hisyam(t.t): Mughniy al Labib, jld 2 ms 576-577).

8. — Ibn Hisyam juga telah menyifatkan bahawa Abu Hayyan tidak memahami kata-kata Sibawayh, sebaliknya merosakkan lagi kata-kata tersebut bila beliau mengatakan: “Para ulama ilmu bayan menegahnya, termasuk juga Ibn Malik dalam huraianya mengenai bab kata nama pengiring dalam kitab al-Tashil, Ibn ‘Usfur dalam kitab Syarh al-Idah yang telah dinukil oleh kebanyakan ulama, dan begitu juga telah diharuskan oleh al-Saffar murid Ibn ‘Usfur dan sekumpulan daripada kalangan ulama-ulama nahu, mereka semua berdalilkan firman Allah S.W.T: ~~وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ~~ (al-Baqarat:25) dan ~~بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ~~ (al-Saf:13) Abu Hayyan berkata:

“Sibawayh telah mengharuskan perkataan ~~سَخَائِي زَيْدٌ وَمَنْ عَمَّرُوا الْعَاقِلَانِ~~, perkataan “العاقلان” merupakan predikat kepada subjek yang dibuang, berdalilkan kata penyajak:

~~وَإِنْ سَخَائِي حَبِيرَةٌ مُهْرَانَةٌ — وَهَلْ عَزَّ نَدَاهُمْ رَسْمٌ دَارِسٍ مِنْ مُعَوَّلٍ~~

(Ibn Hisyam(t.t):Mughniy al-Labib, __ jld2 ms351. Bait syi‘r bilangan 570). (Maksudnya:Sesungguhnya kesembuhanku merupakan iktibar tidak terkira dan adakah pada mereka ukiran-pengajaran daripada orang yang ingin meratap). Dalam syi‘r lain pula:

~~تُنَاغِي خَزَالَاً عِنْدَ بَابِ ابْنِ عَامِرٍ — وَكَعَلَّ مَا قَيْتِكَ الْحِسَانَ بِأَعْدٍ~~

(Imil Badi‘ Ya‘qub1992: al-Mu‘jam al-Mufassal, _jld 1 ms 272. Bait kepunyaan Hassan bin Thabit. Pendalilan pada perkataan ~~كَعَلَّ~~ merupakan attraktif kepada ayat insya‘pada ayat khabar ~~تُنَاغِي~~). (Maksudnya:Kamu bermadah kecintaan di gerbang Ibn ‘Amir, Pakailah celak pada biji matamu yang cantik itu dengan celak batu).

— Al-Saffar pula berdalilkan kata-kata syi‘r:

~~وَقَائِلَةٌ خَوْلَانُ فَانْكِحْ فَنَاتَهُمْ — وَأُكْرِمَتْهُ الْمَيِّتِينَ خَلُّوْكُمْ هَيْهَا~~

(Imil Badi‘ Ya‘qub1992: al-Mu‘jam al-Mufassal, _jld 2 ms 1089. Bait tidak diketahui kepunyaan siapa. Pendalilannya ialah perkataan ~~خَوْلَانُ~~ dengan kasusu nominatif kerana diandaikan sebagai subjek yang digugurkan, pada asal pereakapan ialah ~~هَذِهِ خَوْلَانُ~~. Ini adalah disebabkan tidak sahnya perkataan tersebut menjadi subjek pada Sibawayh

kerana selepasnya ada “fa”, tetapi pada al Akhfasy dibolehkan). Maksudnya: Dan seorang perempuan yang berkata: Ada dua orang hamba sahaya, kamu kawinlah gadis mereka dan memuliakan dua kehidupan itu menjadikan kesunyian seperti dulu.

Andaian yang diambil oleh Abu Hayyan ialah "هذه خولان" (Ibn Hisyam(t.t): Mughniy al Labib, jld 2 ms 483-485).

— Ibn Hisyam berkata apa yang dinukil oleh Abu Hayyan daripada Sibawayh adalah satu kesilapan terhadap Sibawayh, sebaliknya beliau berkata : Ketahuilah bahawasanya tidak harus dikata: وَهَذَا زَيْدُ الرَّحْمَلَيْنِ الصَّالِحَيْنِ مِنْ عِبْدِ اللَّهِ, tidak kira sama ada dikuasatikan atau dinominatikan kata susulnya kerana kamu sudah tentu tidak akan memuji seseorang kecuali kamu percaya kepadanya dan kamu mengenalinya. Tidak harus mencampurkan antara orang yang kamu kenal dengan orang yang kamu tidak kenal dan kamu jadikan sama sahaja. Kata al Saffar : Kenapa Sibawayh melarangnya dari segi sifat kerana beliau mengetahui bahawa ketiadaan sifatlah yang membetulkan ayat tersebut. Abu Hayyan salah faham terhadap kata-kata al Saffar dan beliau menyangka begitu, sedangkan bukan menjadi hujah dengan apa yang disebut oleh al Saffar, kerana boleh menimbulkan antara dua perkara yang bertentangan, dan memadai dengan menyebut salah satu daripada kedua-duanya kerana itulah yang dikehendaki pada tempat itu (Sibawayh(t.t): al Kitab, jld 1 ms 70-72; al Syantamariy A‘lam(t.t): Tahsil ‘Ain al Dhahab, jld 1 ms 70-72).

Kritikan Ibn Hisyam terhadap Abu Hayyan terlalu banyak untuk kita muatkan di sini dan bukanlah itu merupakan perkara pokok dalam penulisan ini. Penulis rasa memadai dengan beberapa contoh yang tersebut di atas.

4.8.1.5.4.3 Jawapan balik Abu Hayyan terhadap Ibn Hisyam.

Abu Hayyan telah menyangkal pendapat Ibn Hisyam pada perkataan فَمَحَّ dengan

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

membuat penjelasan bahwa kata kerja tersebut termasuk dalam “kata kerja hampir”; beliau berkatanya: “Saya tidak pernah tahu mana-mana ulama yang menggolongkan perkataan tersebut sebagai kumpulan **كَلْبٌ**, atau membawa makna **صَارَ**. Tidak pernah terdapat sebarang perkhabaran daripada orang Arab yang mengatakan begitu, cuma Ibn Hisyam hanya berpandukan kepada sekerat syi’r Arab yang berbunyi **عَلَى مَا قَامَ يَشْتُمِي** **أَلَيْسَ**. Sedangkan **فَمَح** di sini tergolong dalam “kata kerja hampir” (Abu Hayyan: *al-Bahr al-Muhit*, jld 3 ms 45). Al-Suyutiy pula menegaskan bahawa pendapat yang sama dikatakan oleh al-Tha’lab (*al-Suyutiy(t.t): Ham’ al-Hawami’, jld 1 ms 129*).

4.8.1.6— Kritikan dan Sokongan Abu Hayyan pada Mazhab Syam.

Mesir dan Syria merupakan negara yang kurang mengambil perhatian tentang ilmu nahu pada zaman Abu Hayyan. Nahu hanya berkembang pesat di Basrah, Kufah, Baghdad dan Andalusia. Walau pun terdapat juga beberapa ulama terkemuka tetapi mereka tidak terkenal dalam bidang ilmu nahu Arab.

4.8.1.6.1 Abu Hayyan dan Ibn Mu’ti.

Ibn Mu’ti ialah Yahya bin Mu’ti bin ‘Abd al-Nur Abu al-Hasan Zayn al-Din al-Zawawiy al-Hanafiy al-Maghribiy.(628H). Murid kepada al-Jazuliy dan Ibn ‘Asakir. Beliau merupakan ulama yang paling terkemuka di Damsyik pada zaman Sultan al-Malik al-Kamil al-Ayyubiy. Beliau merupakan pengarang kitab “Alfiyyat”, “Hasyiyat ‘ala Usul Ibn al-Sarraj”, “Syarh Abyat li Sibawayh” (al-Suyutiy(t.t): *Bughyat al-Wu’at*, jld ms 416)

Abu Hayyan telah menyebut nama beliau sebanyak lima kali dalam kitab *Irtisyaf al-Darb* mengenai lima perkara: Sebagai contoh dikemukakan dua contoh:

a) Perkataan “**كَذَا**” sebagai kiasan kepada bilangan (**كَذَا كِنَايَةٌ عَنِ الْعَدَدِ**).

Abu Hayyan berkata bahawa perkataan "كذبا" bila menjadi kiasan kepada bilangan mempunyai berbagai pendapat: Mazhab Basrah menjadikan tamyiznya (pembeza) mufrad tanpa mengira tersendiri atau beratraksi, pada bilangan yang sedikit atau banyak contoh yang diberi: لَهُ عِنْدِي كَذَا دِرْهَمًا، وَكَذَا دِرْهَمًا. Mazhab Kufah pula menjadikannya sebagai pentafsir kepada kepada pentafsiran bilangan mengikut bentuk bilangan, contohnya:

لَهُ عِنْدِي كَذَا بَحْرًا، لَهُ عِنْدِي كَذَا دِرْهَمًا، كَذَا وَكَذَا دِرْهَمًا، لَهُ كَذَا دِرْهَمًا

Pendapat ini telah dipersetujui oleh al-Akhfasy, al-Mubarrid, Ibn al-Dahhan, Ibn Mu'ti (Abu Hayyan 1998: Irtisyaf al-Darb_jld 2 ms 795).

b) Tiada tegahan dalam pencelahan predikat perkataan لَيْسَ.

Abu Hayyan menegaskan bahawa pencelahan pada predikat perkataan لَيْسَ menjadi kebiasaan orang Arab, tidak perlu diindahkan kepada orang yang melarangnya, dan begitu juga dengan perkataan مَا دَامَ. Ibn Mu'ti telah perasangka dan melarangnya, sementara al-Farisiy, Ibn al-Dahhan, Ibn 'Ushfur dan Ibn Malik telah mendakwa perkara tersebut sudah diijmakkan tentang keharusannya. Dakwaan ini merupakan dakwaan yang tidak berasas, kerana Ibn Durustuwayh menyebutnya secara berlawanan dengan membuat persamaan dengan perkataan مَا (Abu Hayyan 1998, Irtisyaf al-Darb_jld 3 ms 1169).

4.8.1.6.2 Abu Hayyan dan Ibn Ya'isy.

Ibn Ya'isy ialah Ya'isy bin 'Aliy bin Ya'isy bin Muhammad bin Abu al-Saraya Muhammad bin 'Aliy Muwaffiq al-Din Abu al-Baqa'. Beliau tergolong dalam kalangan ulama besar ilmu nahu. Beliau telah menulis kitab "Syarh al-Mufassal" dan "Syarh Tsrif Ibn Jinni". Meninggal dunia pada tahun 643H. (al-Suyutiy(t.t):Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 351).

~~Abu Hayyan hanya menyebut sekali sahaja nama beliau dalam Irtisyaf pada masalah tanwin (Abu Hayyan 1998, Irtisyaf al-Darb_ jld2 ms 671). Abu Hayyan berkata: “Dan tanwin yang dihubungkan kepada riwayat yang terikat, al-Zajaj dan al-Sirafiy mengingkarinya, mereka berdua menafsirkan kepada perkara yang tersebut, al-Akhfasy menthabitkannya, dan menamakannya sebagai tanwin ghaliy, baris yang sebelumnya pula dinamakan ghuluww, termasuk dalam perkara yang boleh dimasuki tanwin yang sebelumnya kata nama tamkin yang mempunyai ال dan lainnya, dibina daripada jenis kata nama, kata sendi dan juga kata kerja. Yang paling masyhur, ianya tersendiri berbeza dengan tanwin tarannum, ada juga pendapat yang mengatakan itu adalah tanwin tarannum dan inilah yang dipilih oleh Abu al-Baqa’ Ibn Ya’isy.”~~

~~4.8.2 — Kritikan kepada ulama-ulama nahu secara umum.~~

~~Abu Hayyan tidak ketinggalan meluaskan manfaatnya kepada umat ini dengan membuat kritikan nahu dalam bidang-bidang ilmu lain. Perkara sebegini sangatlah diperlukan supaya bahasa Arab itu betul betul merentas semua bidang ilmu.~~

~~4.8.2.1 — Abu Hayyan dan Abu al-Haytham.~~

~~Abu al-Haytham ialah Abu Haytham al-Raziy. Imam dalam bidang bahasa Arab, beliau telah berjumpa ramai ulama dan mengambil ilmu daripada mereka. Beliau juga telah menyumbangkan pendapatnya yang berfaedah kepada umat. Meninggal dunia pada tahun 276H.~~

~~Abu Hayyan telah menyebutnya sekali sahaja dalam kitabnya al-Bahr al-Muhit iaitu mengenai masalah “deravisi perkataan Ummat”. Abu al-Haytham telah mendakwa bahawa perkataan “الأمة” jamaknya ialah أُمُورٌ dan pola perkataannya ialah جُعَلَةٌ dengan dijazamkan huruf ‘ain sama seperti perkataan مَخَلَّةٌ, مَخَلٌّ, مَخَلٌّ dan مَخَلٌّ yang mana berasal daripada مَخْرَجٌ — kemudian digugurkan huruf lamnya kerana huruf tersebut merupakan huruf lembut (lin), bila dijadikan jamak mengikut contoh مَخَلَّةٌ dan مَخَلٌّ seharusnya~~

Formatted: Indent: Left: 0 cm, First line: 0 cm

Formatted: Indent: Left: 0 cm, First line: 0 cm

mereka menyebut ~~أُمَّة~~ dan ~~أُمَّت~~ tetapi mereka tidak sedap dengar kedua dua huruf dan mereka tidak suka untuk mengembalikan huruf waw yang sudah dibuang. Oleh kerana huruf tersebut berada di akhir perkataan maka mereka mendahulukan huruf waw tersebut dan menukarnya menjadikan alif yang duduk antara huruf alif yang satu lagi dan mim. (Ibn Manzur 1981: Lisan al ‘Arab, jld 14 ms 45).

Abu Hayyan Menyanggah pendapat tersebut dengan katanya: “Apa yang didakwa oleh Abu al Haytham adalah merupakan perkara yang sia-sia, kalaulah berlaku dengan apa yang didakwanya itu betul masakan bila kita hendak mengi‘rabkan perkataan tersebut hendaklah kita i‘rabkan pada baris yang berada pada huruf mim seperti huruf lam pada perkataan ~~نخل~~ yang disebut sebagai contoh persamaan. Sebaliknya i‘rab tetap berlaku pada huruf yang digugurkan dalam perkataan tersebut iaitu ya’ yang merupakan lam pada wazan. Oleh itu asalnya ~~الأُمَّت~~ kemudian berlaku padanya dengan apa yang berlaku sebagai mana yang dilakukan pada perkataan ~~الادلير~~ dan ~~الاجر~~ jamak kepada perkataan ~~دلير~~ dan ~~جرير~~ digantikan hamzah yang kedua dengan alif seperti mana yang berlaku pada perkataan ~~آدم~~. Oleh itu dikatakan: ~~جاءت الأمي~~. Sebaliknya kalau mengikut pada apa yang didakwa oleh Abu al Haytham sudah tentu ayat tersebut berbunyi begini: ~~جاءت الأم~~ dengan dibaca marfu‘ pada mim dengan kasus nominatif (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 2 ms 155).

4.8.2.2 Abu Hayyan dan Ibn Khalawayh.

Ibn Khalawayh ialah Abu ‘Abdullah al Husayn bin Ahmad, berasal dari Hamadhan. Beliau telah mempelajari al Quran dengan Ibn Mujahid, nahu dan kesusasteraan Arab dengan Ibn Durayd, al Anbariy dan Niftawayh. Beliau biasa berdebat dengan al Mutanabbi dan mempunyai kisah antara keduanya. Antara hasil penulिसannya ialah kitab “laysa”, “al Al”, “Asma’ al asad”, “I‘rab thalathin surat”,

~~“I‘rab al Qur‘an”, “al Mu‘tadi” dan “al Mudhakkar wa al Mu‘annath”. Beliau meninggal dunia pada tahun 370H (Ibn Khalawayh 1985: I‘rab thalathin surat , ms 238).~~

~~Abu Hayyan meriwayatkan daripadanya satu masalah sahaja iaitu : Perkataan النَّاس sebagai kata nama jamak. Abu Hayyan berkata: “ Perkataan النَّاس merupakan kata nama jamak bukan hanya seorang pada sebutannya dan sama sahaja dengan perkataan yang jamaknya أَنَسٌ yang membawa maksud ramai اِنْسَانٌ (manusia) atau اِنْسِيٌّ (manusia). Kebiasaan orang Arab mengatakan اِنْسَانٌ مِّنَ الْجِنِّ (seorang daripada jin). Semua ini diperkatakan oleh Ibn Khalawayh”. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 52).~~

~~4.8.2.3 Abu Hayyan dan al-Rummaniy.~~

~~Al-Rummaniy ialah ‘Aliy bin ‘Isa bin ‘Aliy bin ‘Abdullah Abu al-Hasan pakar dalam bahasa Arab dan bermazhab Mukhtazilah. Beliau telah menerima ilmu daripada al-Zajjaj, Ibn al-Sarraj dan Ibn Durayd. Beliau telah mencampur adukkan nahu dengan ilmu mantiq. Beliau telah menulis kitab “al-Tafsir”, “al-Hudud al-Akbar”, “al-Asghar”, “Syarah usul Ibn al-Sarraj”, “Syarah Sibawayh”, “Ma‘aniy al-huruf”, “Syarah Mukhtasar al-Jarmiy”, “Syarah al-Muqtadab” dan “Syarah al-Alif wa al-lam li al-Maziniy”. Beliau meninggal dunia pada tahun 384H. (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu‘at , jld 2 ms 180; al-Hamawiy 1958 : Mu‘jam al-udaba’ jld 14 ms 73; al-Qaftiy(t.t): Inbah al-Ruwat, jld 2 ms 294).~~

~~Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengan beliau pada dua masalah dan menyebutnya tanpa sebarang komen pada satu masalah sahaja.~~

~~a) Perkataan "عَسَى" dan pengidmarannya(implisit).~~

~~Al-Rummaniy telah menegah mengidmarkan perkataan "عَسَى" untuk kata ganti ketiga. Abu Hayyan berkata: “عَسَى” sebenarnya daripada kata kerja hampir~~

diimplisitkan kepada kata ganti ketiga, contohnya: *عَسِيًّا*, *عَسِيًّا*, ini berbeza dengan al-Rummaniy” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 35).

b) Perbezaan antara perkataan "أَجَابَ" dan "اسْتَجَابَ".

Abu Hayyan menukilkan daripada al-Rummaniy” bahawa beliau yang telah membezakan antara perkataan "أَجَابَ" dan "اسْتَجَابَ" tanpa sebarang komen. Perkataan "اسْتَجَابَ" padanya terdapat makna penerimaan apa yang diminta, seperti firman Allah S.W.T: *قَالَ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ* (Al-Imran:195) (Maksudnya: Maka Tuhan mereka memperkenankan permohonannya) atau *فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْعَمِّ* (al-Anbiya':88) (Maksudnya: Maka kami telah memperkenankan doanya dan menyelamatkannya daripada kedukaan), tidak pula yang terdapat pada perkataan "أَجَابَ" kerana perkataan tersebut boleh menerima perkara yang sebaliknya (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 117).

4.8.2.4 Abu Hayyan dan al-Jurjaniy.

Al-Jurjaniy ialah ‘Abd al-Qahir bin ‘Abd al-Rahman Abu-Bakr. Beliau telah mempelajari ilmu nahu daripada anak saudara perempuan al-Farisiy. Beliau telah menulis kitab “al-Mughniy fi Syarh al-Idah”, “al-Muqtasid fi Syarhih”, I’jaz al-Qur’an al-Kabir wa al-Saghir”, “al-Jumal”, “al-‘Awamil al-Mi’at” dan “al-‘Umdat fi al-Tasrif”. Beliau meninggal pada tahun 471H. (al-Suyutiyy(t.t): *Bughyat al-Wu’at*, jld 2 ms 106).

Abu Hayyan telah menyebutnya sekali sahaja dan menyetujuinya pada satu masalah sahaja. Masalah tersebut ialah:

Alif dan Lam Masa (الْمُهَيَّيَّة).

Pada firman Allah S.W.T: *أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ* (al-Baqarat:12) (Maksudnya: Bahkan merekalah orang yang melakukan kemusnahan), al-Jurjaniy telah berpendapat bahawa alif dan lam pada perkataan *الْمُهَيَّيَّة* yang datangnya selepas ayat yang menyebut *لَا تُفْسِدُوا*, seolah-olah menunjukkan satu masa yang telah ditentukan.

Katanya: “Kalaulah datangnya berita tersebut, tetapi tidak terdapat perkataan yang telah disebut seumpamanya sebelum itu sudah tentu akan membawa makna: Mereka ialah orang-orang yang melakukan kerosakan”. Maksudnya dengan adanya ayat di atas menunjukkan bahawa kerosakan yang mereka lakukan itu berkait dengan masa larangan yang diberi.

Abu Hayyan berkata: “Ini pendapat yang baik”. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 66).

4.8.2.5 Abu Hayyan dan al-Labliyy.

Al-Labliyy ialah Ahmad bin Yusuf bin ‘Aliy bin Yusuf al-Fihriy al-Labliyy Abu Ja‘far al-Nahwiyy. Salah seorang yang termasyhur di Syalubin. Ramai yang menerima ilmu daripadanya seperti al-Dabbaj, Abu Ishaq al-Batalyausiy dan al-A‘lam. Beliau telah menuntut ilmu daripada Ibn Kharuf, Abu al-Qasim bin Rahmun dan Abu ‘Abdullah bin Abu al-Fadl al-Mursiy. Beliau telah menulis dua syarah atas kitab al-Fasih, al-Bughyat fi al-Lughat, Mustaqbalat al-af‘al dan kitab al-Tasrif. Beliau meninggal dunia pada tahun 691H.

Abu Hayyan telah meriwayatkan daripadanya satu masalah iaitu:

Perkataan **صَبَّحَ**:

Abu Hayyan berkata dalam mentafsir perkataan **صَبَّحَ** : **الصَّبْبَةُ** “: **صَبَّحَ** daripada perkataan **صَبَّحَ** sama seperti **جَلَسَ** daripada perkataan **جَلَسَ**. Asalnya ialah keadaan yang berlaku padanya pencelupan, **الصَّبْبَةُ** ialah benda yang telah dicelup, **الصَّبْبُ** adalah perkataan yang menjadi masdar yang membawa maksud berubah warna sesuatu selepas dicelup. Kata kerja ini berpolakan ‘ain yang akuasatif **فَعَّلَ**, sementara kata kerja kala kini pula **يَصْبِغُ** : **يَصْبِغُ**. Dari segi analogi pula berbaris akuasatif kerana lam perkataan tersebut huruf kerengkong **صَبَّحَ** dan inilah yang disebutkan kepada saya guru kami Abu al-‘Abbas al-Labliyy (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 569-570).

4.8.2.6—Abu Hayyan dan Ibn al-Nahhas:

Ibn al-Nahhas ialah Baha' al-Din bin al-Nahhas al-Halabiy. Beliau merupakan syeikh bahasa Arab di Mesir. Abu Hayyan sendiri telah berguru dengan beliau semasa mula datang ke Mesir. Antara hasil penulisan beliau ialah: Syarh al-Muqarrab li Ibn 'Ushfur. Beliau meninggal dunia pada tahun 698H (Zabidiy(t.t):Tabaqat al-Nahwiyin wa al-Lughawiyin_ms 220; al-Suyutiy(t.t):Bughyat al-Wu'at_ jld 1 ms 196).

Abu Hayyan telah merujuk kepada Ibn al-Nahhas hanya pada satu masalah sahaja:

Asal perkataan "اتخذ".

Abu Hayyan berkata: “Kalaupun fa’ perkataan ialah hamzah dibina kepada ائْتَمَلَ digantikan hamzah tersebut dengan huruf ya’, telah diperakukan analogi ini, kadang-kadang ya’ tersebut diganti dengan ta’ dan diidghamkan sebagai mana mereka kata ائْتَمَسَ asal perkataan itu ialah ائْتَمَسَ, daripada hujah inilah datangnya perkataan "اتخذ", apa yang terlekat pada pemikiran saya beberapa faedah daripada al-Syaykh al-Imam Baha' al-Din Abu 'Abdullah Muhammad bin Ibrahim bin Muhammad bin Abu Nasr al-Halabiy yang dikenali sebagai Ibn al-Nahhas rahimahullah, beliau memang masyhor dengan ilmu nahu di Mesir dengan pendapat menggantikan waw dengan ta’ mengikut bahasa Arab fusha, kerana ada bahasa yang menyebut dengan waw وَوَجَدَ dan ini dikira pada asalnya memang diganti walau pun berasal daripada bahasa manoriti, dan ini dikira baik kerana mereka telah menaskan bahawa perkataan ائْتَمَسَ merupakan bahasa yang kurang baik dan adalah beliau rahimahullah merasakan pelik bila meriwayatkan bahasa tersebut (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1ms 196).

4.8.2.7—Abu Hayyan dan Abu Ishaq al-Bahariy:

Abu Ishaq al-Bahariy ialah Ibrahim bin Ahmad bin Yahya. Kata Ibn Umm Maktum: “Beliau dalam ilmu nahu mempunyai kitab al-Munkhal”. Abu Hayyan

meriwayatkan daripadanya khusus dalam bab kata kerja hampir daripada kitab Syarh al-Tashil dan juga dinukilkan dalam kitab Irtisyaf (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld).

Abu Hayyan telah meriwayatkan satu kisah mengenai apa yang dikatakan oleh beliau mengenai:

Kata kerja hampir (أَخْصَالُ الْمُعَارَفَةِ)

Abu Hayyan telah menyebut dengan katanya bahawa kata kerja hampir termasuk dalam bab كان. Menominatifkan kata nama dan mengakuasatifkan predikat. Selepas itu beliau berkata pula: “Ianya berjumlah hampir tiga puluh kata kerja sebagaimana yang telah disebut oleh Abu Ishaq al-Bahariy dalam kitabnya Syarh Jumal li al-Zajjajiy (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 88).

4.8.2.8 Abu Hayyan dan Ibn al-Farkhan.

Ibn al-Farkhan ialah ‘Aliy bin Mas‘ud bin Mahmud bin al-Hakam al-Farkhan, al-Qadi Kamal al-Din Abu Sa‘d. Beliau adalah pengarang kitab al-Mustawfa fi al-Nahw. Abu Hayyan banyak meriwayatkan daripada beliau. Beliau dinamakan seperti itu oleh Ibn Maktum dalam kitab Tazkiratnya. (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 206).

Abu Hayyan telah menyebut nama beliau sekali sahaja dalam penyataannya mengenai:

Masalah perkataan menghalang kerja (كَفُّ الْكَافِ بِمَا) -

Dalam menghuraikan firman Allah S.W.T وَادْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ (al-Baqarat:198) Abu Hayyan berkata: “Abu Sa‘id dan ‘Aliy bin Mas‘ud bin al-Farkhan telah melarang menjadikan “kaf” tidak berfungsi bila dimasukkan “ma”. Mereka berhujah dengan kata-kata syi‘r Arab:

لَعَمْرُكَ إِنَّهُ يَ وَأَبَا مُحَمَّدٍ * كَمَا النَّشْوَانُ وَالرَّحْمَلُ السَّيِّئِ
أُرِيدُ هِمَاءَهُ وَأَخَافُ رَبِّي * وَأَعْلَمُ أَنَّهُ عِنْدَ لَيْسَ

(Maksudnya: Demi hidupmu sesungguhnya aku dan Abu Humayd bagaikan remaja dan orang yang lemah lembut, hendakku kuutuknya, ku takutkan tuhanku, tetapi ku tahu dia seorang yang sangat tercela) (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 617; jld 2 ms 107).

4.8.3—Kritikan terhadap ulama-ulama Fiqh.

Kesan penumpuan Abu Hayyan terhadap bidang fiqh mazhab Syafie pada akhir hayatnya membuahkan hasil kritikan beliau terhadap ulama fiqh dari segi nahu.

4.8.3.1—Abu Hayyan dan al-Qaffal.

Al-Qaffal ialah Abu Bakr Muhammad bin ‘Aliy bin Isma‘il al-Qaffal al-Syasyiy. Beliau telah menerima ilmu daripada Abu al-‘Abbas Ibn Surayj. Beliau merupakan seorang imam dan memiliki hasil penulisan yang banyak berbeza dengan ulama-ulama lain. Beliau merupakan orang yang pertama menulis kitab mengenai “al-Jadal al-hasan bayna fuqaha”, kitab dalam usul fiqh, “Syarh al-Risalah”. Beliau antara ulama yang bertanggung jawab dalam mengembangkan mazhab Syafie di seberang sungai Furat. Beliau meninggal pada tahun 336H (al-Syirazy 1970: Tabaqat al-Fuqaha’, ms 112; al-Dawudiy 1972: Tabqat al-Mufassirin li jld 2 ms 196; al-Suyutiy 1983: Tabaqat al-Mufassirin li ms 36; Ibn Khillikan 1950: Wafiyat al-A‘yan jld 3 ms 338).

Abu Hayyan menyebutnya sekali sahaja semasa membentangkan pendapat beliau mengenai perkataan "إِذْ" dan الضُّمُّر. Abu Hayyan berkata pada tafsiran firman Allah S.W.T: إِذْ قَالَ لِيُنَبِّئِي (al-Baqarat:133) : “ Perkataan "إِذْ" merupakan badal kepada "إِذْ" dalam firman Allah S.W.T.: إِذْ حَضَرَ, pengubah fleksi di sini sama ada perkataan "شهداء" bagi pendapat ulama yang mendakwa bahawa pengubah fleksi pada badal adalah juga pengubah fleksi pada mudal minh atau pun pada perkataan "شهداء" yang berulang-ulang pada pendapat ulama yang mendakwa bahawa “badal ‘ala al-tikrar al-‘amil” (badal secara berulang ‘amil). Sementara al-Qaffal pula mendakwa bahawa

"إِذٍ" merupakan waktu kehadiran, pengubah fleksi yang wujud padanya itu ditakwilkan (tukarkan) kepada bersatunya dua kata keterangan walu pun bercanggahnya pengubah fleksi pada kedua-duanya". (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld1 ms 402).

4.8.3.2—Abu Hayyan dan Bisyr al-Muraysiy.

Bisyr al-Muraysiy ialah Bisyr bin Ghiyath al-Muraysiy. Beliau telah menerima ilmu daripada Abu Yusuf secara khusus, beliau telah dikuasai dengan banyak bercakap. Husayn al-Najjar telah menerima ilmu daripada beliau dan dinisbahkan kepada tempatnya Najjariyyat di Rayy. Beliau merupakan salah seorang daripada fuqaha' mazhab Hanafi (Ibn Khillikan Abu al-Abbas 1948-1950: Wafiyyat al-A'yan, jld 1 ms 251; al-Syirazy 1970; Abu Ishaq Ibrahim bin 'Aliy (ed. Ihsan 'Abbas) 1970: Tabaqat al-Fuqaha', ms 128).

Abu Hayyan telah berselisih pendapat dengannya pada satu masalah sahaja iaitu: Perkataan *مِنْ* dan yang berakal yang tiada wujud (*مِنْ وَالْحَائِلِ الْمَعْنُومِ*).

Abu Hayyan telah menyebutnya bahawa *مِنْ* boleh digunakan pada yang berakal yang tidak wujud atau yang tidak pernah terfikir kewujudannya. Ini berbeza dengan pendapat Bisyr al-Muraysiy (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 52).

4.8.3.3—Abu Hayyan dan Abu Ja'far al-Tusiy.

Abu Ja'far al-Tusiy ialah Muhammad bin al-Hasan bin 'Aliy, merupakan seorang faqih (ulama fiqh) Syi'ah. Beliau merupakan penulis dalam mazhab tersebut dan biasa bermazhab dengan mazhab Syafie. Banyak hasil hasil penulisannya yang menghala kepada fahaman Syi'ah Imamiyyat, mengumpul tafsiran al-Quran, mengimlakkan hadith dan kisah-kisah menjangkau kepada dua jilid. Beliau telah mempelajari ilmu usul fiqh dan ilmu kalam daripada Abu 'Abdullah Muhammad bin al-

Nu'man yang lebih dikenali sebagai "al Mufid", faqih Imamiyyat. Beliau meninggal pada tahun 461H (al-Dawudiy: *Tabaqat al-Mufassirin*, jld 2 ms 126-127; al-Khawansariy Muhammad bin Baqir 1392H: *Raudat al Jannat fi Ahwal al 'Ulama' wa al Sadat*, ms 580; Ibn Hajar 1331H: *Lisan al Mizan*, jld 5 ms 135; al-Safadiy Salah al-Din: *al Wafi bi al Wafiyat* jld 2 ms 349; al-Suyutiy 1983: *Tabaqat al Mufassirin*, ms 93).

Abu Hayyan telah meriwayatkan daripadanya satu masalah sahaja iaitu kata-katanya: "sesungguhnya memgenitifkan awal kata kerja kala kini itu ialah bahasa Hudhayl" (Abu Hayyan 1983: *al Bahr al Muhit*, jld 1 ms 23).

4.8.3.4—Abu Hayyan dan Abu Ishaq al-Syirazyi.

Abu Ishaq al-Syirazyi ialah Ibrahim bin 'Aliy bin Yusuf al-Fairuz-Abadiy Abu Ishaq Jamal al-Din antara ashab al-wajuh (pemuka mazhab) dalam mazhab Syafie. Beliau telah berguru dengan al-Qazwayniy, Abu Hatim dan al-Zajjajiy. Antara penulisan-penulisan beliau ialah: "al-Muhadhdhab fi al-madhhab", "al-Tanbih fi al-Fiqh", "al-Nukat fi al-Khilaf", "al-Tabsirat", "al-Talkhis", "Syarh al-Luma' fi usul al-fiqh" dan "Tabaqat al-Fuqaha". Beliau meninggal dunia pada tahun 476H (al-Syirazyi Abu Ishaq 1970: *Tabaqat al-Fuqaha'*, ms 5-28; 1983: *Kitab al-Tanbih*, ms 3-8).

Abu Hayyan telah menyebut nama beliau sekali sahaja kerana menyanggahi pendapat beliau dalam masalah al-Khafd 'ala al-Jiwar (kasus genitif disebabkan berdekatan). Abu Hayyan berkata dalam tafsirnya pada firman Allah S.W.T.: *مِنْ أَهْلِ* (al-Baqarat: 105): *أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ* beratraksikan *أَهْلِ الْكِتَابِ* dan ini yang saya lihat dalam kitab Abu Ishaq al-Syirazyi pengarang kitab al-Tanbih, kata-katanya itu bertujuan menjawab kenyataan orang-orang Syi'ah dan seumpama mereka yang mengatakan tentang hukum sapu dua kaki dalam wuduk kerana ayat

tersebut ma'tuf (atraksi) kepada ~~بُرُؤُسِكُمْ~~ (al-Ma'idah:6). Abu Ishaq telah memberikan pendapatnya dengan katanya: ~~وَأَرْجُلِكُمْ~~ dibaca dengan kasrah (baris bawah) ~~وَأَرْجُلِكُمْ~~ kerana berjiranan dengan ~~بُرُؤُسِكُمْ~~, sedangkan asalnya dibaca dengan fathah (akuasatif) tetapi digenitifkan kerana atraksi kepada jirannya ~~بُرُؤُسِكُمْ~~. Beliau telah memperdalikannya dengan ayat al-Quran dan juga kata-kata orang Arab. Ayat tersebut ialah ayat di atas dan ayat:

~~لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِينَ~~

(al-Bayyinat:1).Maksudnya: Orang-orang kafir yakni ahli-Kitab dan orang-orang musyrik (mengatakan bahawa mereka) tidak akan meninggalkan (agamanya). Beliau berkata bahawa asal ayat tersebut dibaca dengan baris nominatif, ~~وَالْمُشْرِكُونَ~~ beratraksikan kepada ~~الَّذِينَ كَفَرُوا~~.”Percakapan seumpama ini adalah percakapan orang yang cetek pengetahuan dalam bahasa Arab dan cuba panjang lidah padanya tanpa ilmu, beliau cuba memindahkan makna dan frasa ayat yang sebenarnya ketempat lain, kemudian cuba memasukkan perkataan ~~لَا~~ pada ayat tersebut dengan tujuan memperakukan hujahnya, kalaulah pada selain daripada al-Quran adalah dibolehkan (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1ms 240).

4.8.4 — Kritikan terhadap ulama-ulama Balaghah.

Dalam menyempurnakan amanah ilmu, Abu Hayyan tidak membiarkan bidang ilmu balaghah untuk tidak dikritiknya. Beliau lantas membuat kritikan terhadap mereka dari segi ilmu nahu.

4.8.4.1 — Abu Hayyan dan Ibn Khatib Zamalkiy.

Ibn Khatib Zamalkiy ialah ‘Abd al-Wahid bin ‘Abd al-Karim bin Khalaf Kamal al-

~~Din Abu al Makarim. Al Subliy berkata bahawa beliau adalah merupakan seorang yang pakar dalam ilmu maani, bayan dan sastera serta menonjol dalam beberapa bidang ilmu. Beliau meninggal pada tahun 651H. (al_Suyutiy(t.t): Bughyat al Wu'at, jld 2 ms 119).~~

~~Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada satu perkara sahaja iaitu:~~

~~Perkataan **كُنَّ** dan penafian perkara yang hampir.~~

~~Ibn Khatib telah berpendapat bahawa "**كُنَّ**": menafikan perkara yang terdekat sahaja, sedangkan "**لَا**" pula penafiannya yang berpanjangan (al_Suyutiy(t.t): Ham' al Hawami', jld 2 ms 4).~~

~~Abu Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: "Ini adalah merupakan satu pendapat antara pendapat pendapat orang yang kebelakangan ini, tetapi rujukan bahasa Arab ialah kepada imam imam bahasa Arab dan kata kata mereka dikira sebagai hujah" (Abu Hayyan 1983: al Bahr al Muhit, jld 1 ms 170).~~

4.8.5— Kritikan terhadap ulama-ulama Tafsir.

~~Abu Hayyan merupakan seorang ahli tafsir al Quran. Tafsir beliau al Bahr al Muhit dan al Nahr al Mad sangat tersohor di kalangan umat Islam sebagai rujukan bahasa dan ilmu nahu. Dalam kedua dua kitab tersebut dipenuhi dengan kritikan beliau terhadap para pentafsir al Quran dalam bidang nahu.~~

4.8.5.1— Abu Hayyan dan al Tabariy.

~~Al Tabariy ialah Muhammad bin Jarir. Beliau telah meninggalkan hasil penulisan yang berharga seperti kitab "Tarikh al Umam wa al Muluk" dan "Tafsir Jami' al Bayan". Beliau meninggal dunia pada tahun 310H. (al_Suyutiy(t.t): Bughyat al Wu'at, jld 1 ms 18).~~

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Font: (Default)
Transliterasi

Formatted: Indent: First line: 0 cm

~~Abu Hayyan telah menyanggahi pendapat beliau sebanyak 8 perkara dan menyokongnya sebanyak tiga perkara, sebagai contoh:~~

~~a) Andaian pelaku (تقدير الفاعل).~~

~~Al Tabariy pada firman Allah S.W.T : وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا (al-Nisa':25)~~

~~(Maksudnya: Dan barang siapa di antara kamu (orang merdeka) yang tidak cukup perbelanjaannya untuk mengahwini wanita merdeka lagi beriman) telah menyebut bahawa pelaku bagi kata kerja yang dihadhafka ialah firman Allah S.W.T.: بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ (sebahagian kamu adalah sebahagian).~~

~~Maksud dalam percakapan tersebut ada ayat yang didahulukan, ada yang dikemudiankan dan ada pula yang diandaikan. Oleh itu mengikut andaian sebenarnya ayat tersebut berbunyi begini:~~

~~وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَاِنْ كُنَّ مِنْ بَعْضِهِمْ مَنْ بَعْضُ الْعَقِيَّاتِ . (Maksudnya: Dan barang siapa di antara kamu (orang merdeka) yang tidak cukup perbelanjaannya untuk mengawini wanita merdeka lagi beriman, maka kawinlah sebahagian mereka dengan sebahagian gadis-gadis yang beriman).~~

~~Abu Hayyan menyanggahi pendapat tersebut dengan katanya: “ Kenyataannya ini merupakan kenyataan yang paling pelek yang terdapat dalam kitab tafsir dan ramai yang meriwayatkannya daripada al Tabariy. Percakapan yang seumpama ini patut dibersihkan daripada kitab Allah S.W.T kerana ia merupakan perkataan terkumpul segala kejahilan dalam bentuk nahu, ilmu maani, memecah belahkan susunan al Quran daripada uslubnya yang fasih dan seharusnya ditinggalkan dan tidak lihat langsung (Abu Hayyan 2001:al-~~

~~Bahr al Muhit, jld 3 ms 221).~~

~~b) Kasus akuasatif ke atas tamyiz (التَّصْبِيبُ عَلَى التَّمْيِيزِ).~~

Formatted: Indent: First line: 1.27 cm

Kata Ibn Atiyyat dalam tafsirnya pada firman Allah S.W.T: **فَسَاءَ قَرِينًا** (al-Nisa':38) al-Tabariy telah menyamakan ayat ini dengan ayat: **يُسْنُ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا** (al-Kahf:50), ini adalah salah kerana perkataan "بَدَلًا" merupakan hal, dan ini perlu kepada perbincangan”.

Abu Hayyan menjawab kenyataan Ibn ‘Atiyyat dengan mengatakan: “ Apa yang dikatakan oleh al-Tabariy adalah benar, kerana perkataan "بَدَلًا" bukannya hal tetapi sebaliknya merupakan “tamyiz” yang menafsirkan bagi kata ganti yang terdapat dalam perkataan **يُسْنُ** atas mazhab Basrah dan “orang yang dikhususkan untuk celaan”(al-makhsus bi al dhamm) yang dihadhalkan . Andaian kata ialah: "هم", dan "هم"itu ialah syaitan dan suku sakatnya. Sebenarnya orang yang mengkasuskan dengan akuasatif selepas perkataan **نَحْمُ** dan **يُسْنُ** dengan menjadikannya hal ialah mazhab Kufah, dan itu pun masih berlaku pertelagahan dikalangan ulama ulamanya”. (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al Muhit, jld3 ms248).

4.8.5.2—Abu Hayyan dan al-Naqqasy.

Al-Naqqasy ialah Muhammad bin al-Hasan bin Muhammad bin Ziyad bin Harun al-Musiliy al-Baghdadiy Abu-Bakr. Beliau merupakan imam dalam ilmu qiraat dan tafsir bagi penduduk Iraq. Beliau telah mempelajari al-Quran secara membaca dengan Harun bin Musa al-Akhfasy dan Ibn Abu-Mihran. Beliau telah menulis kitab “Syifa’ al-Sudur”, “al-Isyadat fi gharib al-Qur’an”, “al-Muwaddih fi ma‘ani al-Qur’an”, “al-Qira’at” dan “Dala’il al-Nubuwwat”. Beliau meninggal dunia pada tahun 351H. (al-Suyutiy1983: Tabaqat al-Mufassirin_ 94-95; Ibn-Khillikan1948/1367H:Wafiyyat al-‘Ayan, jld 3 ms 425).

Abu Hayyan telah menyebut nama beliau hanya sekali sahaja ketika membicarakan tajuk derivasi perkataan **يَسْتَبَدُّ**. Al-Naqqasy berkata pada firman Allah S.W.T: **لَمْ يَسْتَبَدُّ** (al-Baqarat:259) (Maksudnya: yang belum lagi berubah) :“Perkataan ini

Formatted: Malay (Malaysia)

berasal daripada firman Allah S.W.T: *مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ* (Muhammad: 15) (Maksudnya: Dari air yang tiada beubah rasa dan baunya) (Ibn 'Atiyyat 1974: Ibn 'Atiyyat: al-Muharrar al-Wajiz, jld2 ms 409).

Abu Hayyan menyanggahi pendapat ini dengan katanya: "Ulama-ulama nahu telah menolak pendapat beliau kerana kalaulah perkataan tersebut daripada perkataan "الْمَاءِ آسِنٌ" sudah pasti ayat tersebut datang dengan sebutan "لَمْ يَتَأَسَّنْ". Jika dilihat dari segi binaan perkataan, kalau perkataan "الْأَكْلُ" dibina atas pola kata "تَفْعَلُ", sudah tentu kamu akan kata "تَأْكُلُ". Apa yang dikatakan oleh al-Naqqasy boleh jadi ialah berlakunya huruf berbalik dengan menjadikan huruf fa' pada فَعَلَ berada di tempat lam dan 'ain di tempat fa' menjadi "كَفَعَلُ" yang berasal "تَأَسَّنْ" kemudian ditukar huruf hamzah seperti perkataan فَعَلًا، قَرَأًا، اسْتَفْعَلًا kepada فَعَلًا، قَرَأًا، اسْتَفْعَلًا tanpa hamzah (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld2 ms 297).

4.8.5.3 — Abu Hayyan dan al-Azhariy.

Al-Azhariy ialah Muhammad bin Ahmad bin al-Azhar bin Talhat bin Nuh al-Harawiy Abu Mansur. Beliau telah mengambil ilmu daripada al-Rabi' bin Sulayman, Niftawayh, Ibn al-Sarraj, al-Harawiy dan sempat bertemu dengan Ibn Durayd. Beliau memiliki beberapa hasil tulisannya, antaranya ialah: "al-Tahdhib fi al-Lughat", "Tafsir alfaz", "Mukhtasar al-Muzaniy", "al-Taqrīb fi al-Tafsir" dan "al-Adawat". Beliau meninggal dunia pada tahun 370H. (al-Suyutiyy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 19).

Abu Hayyan telah menyebut namanya sekali sahaja ketika membentangkan satu pendapat mengenai derivasi perkataan اسْتَكَانَ. Dalam tafsir beliau mengenai firman Allah S.W.T: *وَمَا اسْتَكَانُوا* (Al-Imran:146). Kata Abu Hayyan: "Perkataan اسْتَكَانَ pada zahirnya sama dengan pola perkataan اسْتَفْعَلَ iaitu dari perkataan الْكَوْنُ, yang mana asal alifnya adalah waw, atau pun dalam percakapan orang Arab: مَاتَ فُلَانٌ بِكَفَيْتِهِ سُورًا. (Sifulan itu mati dalam keadaan jahat), al-Azhariy berkata:

Mengikuti kata katanya asal alif ialah huruf ya” (Ibn Manzur 1981: Lisan al ‘Arab, jld 13 ms 371).

4.8.5.4 — Abu Hayyan dan Abu Bakr al Raziyy.

Abu Bakr al Raziyy ialah Ahmad bin ‘Aliy Abu Bakr al Raziyy al Hanafiy. Beliau telah menulis kitab “Ahkam al Qur’an”, “Syarh Mukhtasar al Tahawiy”, “Syarh al Jami’ al Kabir li Muhammad bin al Hasan” dan kitab “al Manasik”. Beliau meninggal dunia pada tahun 376H. (al Dawudiy 1972: Tabaqat al Mufassirin, jld 1 ms 55; Ibn ‘Imad (t.t): Syadharat al Dhahab, jld 3 ms 71).

Abu Hayyan telah menyebutnya sekali sahaja ketika meghuraikan tafsiran ayat 96 surat al Nisa’ bahawa Abu Bakr al Raziyy telah berkata: ~~إِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ~~ (al Nisa’:92), bahawa ayat tersebut merupakan permulaan cakap semula yang tidak didahului sebutan dalam ayat disebabkan tidak harus sama sekali, seperti dikatakan: ~~أَعْطِيَ هَذَا رَجُلًا وَإِنْ كَانَ رَجُلًا فَاعطِ~~ pereakapan yang semacam ini adalah merupakan pereakapan yang salah dan tidak betul. Orang yang waras tidak akan berekap seperti itu. Oleh itu perkataan “~~الْمُؤْمِنُ~~” yang beratraksi kepada perkataan yang pertama tidak termasuk dalam arahan tersebut, jadi zahir ayat membawa maksud: ~~إِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ~~ membawa erti bahawa orang yang kena bunuh tersebut dalam ayat ini mempunyai perjanjian. — Inilah yang salahnya dan tidak harus sama sekali mengimplisitkan perkataan iman untuknya kecuali dengan dalil yang menunjukkan bahawa seseorang mukmin yang berada di negara kafir harbi menyebut perkataan iman dengan katanya beliau adalah seorang mukmin kerana kalau diperluaskan makna merangkumi orang kafir daripada kaum yang menjadi musuh kamu.

Abu Hayyan berkata: “Kata kata Abu Bakr al Raziyy bahawa ayat tersebut merupakan permulaan cakap semula yang tidak dihaului dengan sebutan dalam pereakapan merupakan kenyataan yang tidak benar. Sebaliknya dalam ayat tersebut sudah menyebutnya dalam firman Allah S.W.T: ~~وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَتَّخِذَ مُؤْمِنًا عَدُوًّا وَمَنْ قَاتِلٌ~~

~~مُؤْمِنًا سَطْوًا~~ (al-Nisa':92) (Maksudnya: Dan tidak layak bagi seorang mukmin membunuh seorang mukmin (yang lain), kecuali karena tersalah (tidak sengaja), dan barangsiapa membunuh seorang mukmin kerana tersalah..), bukanlah sebagai pemulaan cakap semula, tetapi percakapan tersebut termasuk dalam bab al-taqsim (pembahagian) sebagaimana yang telah saya sebutkan. Apa yang telah saya sebut, pertama: Bermula dengan orang-orang yang mulia, iaitu orang-orang mukmin dan keluarga mereka juga orang-orang mukmin dan bukannya kafir harbi atau kafir mu'ahid. Kata-kata beliau (al-Raziyy) bahawa tidak harus dikata berilah kepada orang itu dan kalau dia seorang lelaki maka berikanlah. Kata-kata ini tidak menjadi contoh untuk memahami ayat, kerana kata ganti yang terdapat pada perkataan "كان" itu merujuk kepada الْمُشْرِكُ سَطْوًا (orang yang kena bunuh secara tidak sengaja). Orang mukmin kalaulah daripada kaum yang menjadi musuh kamu sudah tentulah akan terjadi perkataan مُؤْمِنٍ menjadi sebagai pengukuhan cakap bukan sebagai pengkhusus cakap. Inilah yang difahamkan daripada apa yang telah diperkatakan sebelumnya dalam bab gaya kecuali dan dalam ayat syarat.

Kata-kata al-Raziyy (Dengan dalil yang menunjukkan bahawa seseorang mukmin yang berada di negara kafir harbi menyebut perkataan iman dengan katanya beliau adalah seorang mukmin kerana kalau diperluaskan makna merangkumi orang kafir daripada kaum yang menjadi musuh kamu), bukanlah merupakan hujah untuknya kerana hal tersebut ditaukidkan dan faedah taukid tidak boleh disangkalkan, kerana kata ganti tersebut kembali kepada sesiapa sahaja yang kena bunuh tanpa sebarang ikatan dengan iman. Katanya lagi: Kalau diumumkan sudah tentu akan menjadi terlalu umum menjadikan ayat tersebut berbunyi "akan menjadi kafir daripada kaum musuh", tetapi bukanlah seperti itu, bahkan kalau tidak datang ayat "Dan itulah orang mukmin", sudah tentu kata ganti yang terdapat pada الَّذِي itu kembali kepada orang yang kena bunuh. Itu adalah salah kerana wujud sebutan selain daripada itu, oleh itu tidak seharusnya dikembalikan kata ganti tersebut kepada selain daripada yang tidak disebut

~~dan hendaklah dibiarkan kembali kepada apa yang disebut sahaja (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 325).~~

~~4.8.5.5 Abu Hayyan dan al-Raghib al-Asfahaniy.~~

~~Al-Raghib al-Asfahaniy ialah Abu al-Qasim Husayn bin Muhammad, dikenali sebagai al-Raghib al-Asfahaniy. Antara hasil penulisannya ialah "Mu'jam mufradat Alfaz al-Qur'an. Beliau meninggal pada tahun 502H.~~

~~Abu Hayyan telah menyebut nama beliau sebanyak dua kali dan menyanggahi~~

~~kedua-dua pendapat beliau tersebut. Kedua-dua masalah tersebut ialah:~~

~~a) Fleksi ما yang wujud sebelum ف balas ialah ayat selepas ف~~

~~(عَمَلٌ مَا قَبِلَ فَاءُ الْجَزَاءِ فِيمَا بَعْدَهَا)~~

~~Al-Raghib al-Asfahaniy telah mengharuskan ta'alluq (pergantungan) ayat "مَنْ" pada firman Allah S.W.T. "مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ" (al-Nisa':69) (Maksudnya: Mereka itu akan bersama-sama dengan orang-orang yang dianugerahi nikmat oleh Allah, yaitu: Nabi-nabi) kepada ayat: "وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ". Maksudnya ialah: Sesiapa yang mentaati Allah dan rasul daripada nabi-nabi dan orang selepas mereka.... Sementara firman Allah S.W.T: "مَنْ النَّبِيِّينَ مِنَ اللَّهِ عَلَيْهِمْ مِنْ النَّبِيِّينَ" (Maksudnya: Maka sesungguhnya mereka bersama orang-orang yang diberi nikmat oleh Allah kepada mereka daripada nabi-nabi...) menunjukkan al-mala' al-a'la (orang-orang yang mempunyai kedudukan yang tinggi) kemudian datang pula ayat: "وَحَسِّنْ أَوْلِيَاكَ رَفِيعًا" (Maksudnya: Dan mereka sebaik-baik kawan karib). Ini diperjelaskan lagi dengan sabda Nabi S.A.W ketika hampir menemui ajal baginda: "اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي بِالرَّزِيقِ الْأَعْلَى" (Maksudnya: Wahai Tuhanku gandingkanlah aku bersama taulan yang Maha Tinggi), penjelasan ini adalah jelas.~~

Abu Hayyan berkata: "Pendapat beliau (al-Raghib) tersebut adalah salah dari segi makna dan nahu. Rasul di sini ialah Nabi Muhammad S.A.W yang menyampaikan bahawa orang yang mentaati Allah S.W.T dan mentaati rasulnya termasuk dalam orang yang disebut. Kalaulah perkataan *من يطع الله* (bergantung) dengan *من يطع الله* dan *والرسول* sudah tentu ayat *من النبين* sebagai tafsiran kepada *من* daripada *من يطع الله* termasuklah juga sama ada zaman Rasul atau selepasnya nabi yang akan mentaatinya. Ini sudah tentu tidak diharuskan kerana nabi Muhammad S.A.W adalah Nabi terakhir, tidak ada nabi selepas Nabi S.A.W. Dari segi nahu pula, perkataan yang wujud sebelum "fa' al jaza" tidak mempunyai sebarang kesan. Kalu dikatakan begini: *إِنَّ تَكْتُمُ هُنْدًا فَعَجَزُوا*: *ذَائِبٌ ضَائِكَةٌ* adalah tidak diharuskan sama sekali (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld ms-287).

b) — Antara "و" attraktif dan "و" hal (الواو بين العطف و الحال) —

Al-Raghib telah mengharuskan "waw" menjadi "wau al hal" (wau menunjukkan status) pada firman Allah S.W.T: *وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ* (al-Nisa';27), "waw" yang terdapat dihadapan ayat tersebut merupakan "wau al hal" dan bukannya "wau attraktif". Katanya lagi: "Sebagai peringatan bahawa dia (Allah) hendak memberi taubat kepada mereka dalam keadaan mereka cenderung lagi kepada perkara syahwat. Di sini berlakunya percanggahan antara dua perkhabaran, satu mendahulukan perkara yang hendak diberitahu mengenainya yang terdapat dalam ayat yang pertama, kedua menletakannya dalam ayat yang kedua untuk menjelaskan bahawa ayat yang kedua itu bukannya 'ataf.

Abu Hayyan berkata: "Pendapat ini tidak bagus, bolehkah Allah S.W.T hendak memberikan taubat kepada kita secara terikat dengan kehendak orang lain "al-mayl" (ada kecenderungan). Kata kerja kini yang disertai oleh wau tidak boleh berlaku

sedemikian rupa. Ada juga yang dibawa seumpama itu tetapi selalunya dipindahkan makna kepada perkara yang lain, ditafsirkan kepada implisit subjek sebelumnya. Tidak seharusnya kita lakukan sedemikian rupa yang boleh merosakkan ayat al-Quran, lebih-lebih kalau ayat tersebut sudah jelas, memindahkan kepada perkara lain adalah merupakan kerja yang sia-sia dan tidak diharuskan (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 228).

4.8.5.6 — Abu Hayyan dan al-Fakhr al-Raziy.

Al-Fakhr al-Raziy ialah Fakhr al-Din Muhammad bin ‘Umar bin Husayn bin al-Khatib. Antara hasil penulisan beliau ialah kitab Mafatih al-Ghaib yang dikenali sebagai al-Tafsir al-Kabir atau Tafsir Fakhr al-Raziy. Beliau meninggal pada tahun 606H. (al-Suyutiy (t.t): Bughyat al-Wu‘at, jld, bab al-tafsir al-kabir)

Abu Hayyan mengecam hebat al-Fakhr al-Raziy dengan katanya: “Saya berasa hairan dengan orang yang sudah dapat menulis kitab al-Muharrar tetapi bertindak semacam orang yang tidak berpengetahuan nahu, pelik dan langsung jauh daripada istilah ilmu nahu. (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 482).

Abu Hayyan telah bercanggah dengan beliau dalam beberapa masalah. Untuk menyelami peranan Abu Hayyan dalam kritikan terhadap permasalahan nahu di sini

penulis utarakan dua contoh kritikan beliau terhadap al-Fakhr al-Raziy:

a) Andaian hadhaf partikel genitif (تعديير حذف حرف الجر).

Al-Raziy telah mengandaikan ayat: هُمْ ذَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ (Al-‘Imaran:163) sebagai هُمْ ذَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ (al-Raziy (t.t): al-Tafsir al-Kabir, jld 9 ms 75).

Abu Hayyan berkata: “Kata sebahagian pengarang yang menolak pendapatnya, bahawa al-Raziy telah mengikut kebanyakan mufassirin dengan kejahilannya dan kejahilan mereka semua mengenai bahasa Arab. Hadhaf partikel genitif di sini tidak

diharuskan kerana pada kebiasaannya huruf genitif digugurkan pada tempat yang perlu atau disebabkan terlalu banyak penggunaannya, di sini bukan seperti itu, kerana maknanya pun lebih baik jika tanpa digugurkan, dan perkara ini memang kita berkeyakinan penuh bila Allah S.W.T berfirman: ~~أَلَمْ يَأْتِخَ رِضْوَانُ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ~~ (Al-Imran:162) (Maksudnya: Apakah orang yang mengikuti keredaan Allah sama dengan orang yang kembali membawa kemurkaan yang besar dari Allah), seolah-olah sedang menunggu jawapan semacam dikatakan pada menjawabnya: ~~لَا يَشْتَوِي سَوَاءً بَلْ~~ (Maksudnya: Tidak mereka semua bukanlah sama bahkan sebaliknya mereka mempunyai darjat) (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 102).

b) Penambahan ~~مَا~~ untuk tujuan pengukuh cakap.

— Al-Raziy dalam tafsirnya pada firman Allah S.W.T: ~~فَبِأَيِّ رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ~~ (Al-Imran:159) (Maksudnya: Maka disebabkan rahmat daripada Allah lah kamu berlaku lemah Lembut terhadap mereka) berkata: “ Kata para muhaqqiqun masuknya perkataan yang sia-sia pada kalam Allah S.W.T tidak diharuskan sama sekali. Oleh itu "مَا" dalam ayat ini hendaklah ditafsirkan sebagai "مَا" istifhamiyyat (soal) untuk tujuan al-ta'ajjubiyyat (kekaguman), taqdirnya (andaiannya) ~~فَبِأَيِّ رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ~~ (Maksudnya: Maka dengan rahmat manakah daripada Allah yang kamu berlembut kepada mereka) kerana jenayah yang mereka lakukan bila sudah menjadi besar. Rasul pula sesekali tidak akan menyatakan dengan kata-kata yang berat, atau kata-kata yang kesat, oleh itu fahamlah mereka semua tidak datang, melainkan dengan adanya sokongan daripada Allah S.W.T (al-Raziy(t,t): al-Tafsir al-Kabir, jld 9 ms 62).

Abu Hayyan menyanggah kata-kata Fakhr al-Raziy dengan katanya: “ Apa yang dikatakan oleh al-Muhaqqiqun itu memanglah benar tetapi penambahan "مَا" untuk pengukuhan cakap tidak akan diingkari oleh mana-mana orang walau pun selemah-lemah penguasaan bahasa Arabnya. Ini lebih teruk berlaku kepada orang yang telah

mentafsir kalam Allah S.W.T, adakah orang lain yang merasakan kesangsian dalam kalam Allah S.W.T, oleh itu apa perlunya tafsiran-tafsiran ini semua, sama ada "مَا" tersebut istifhamiyyat ta'jubiyyat, atau diandaikan dengan بِمَايَ رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَنْتُمْ. Semuanya ini menunjukkan beliau menjadikan "مَا" itu mudaf kepada perkataan رَحْمَةٍ. Ini adalah salah daripada dua segi: Pertama: "Ma istifhamiyyat" dan "isim istifhamiyyat" tidak boleh dimudafkan, kecuali بِمَايَ tanpa sebarang khilaf dan كُمْ pada mazhab Abu Ishaq. Kedua: Bila tidak menjadi mudaf maka dii'rabkan sebagai "badal", badal daripada istifham semestinyalah diulangi semula dengan hamzat istifham pada badal, orang ini (Fakhr al Razi) cuma melihat dari segi makna tetapi tidak melihat dari segi nahu" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 3 ms 97).

4.8.5.7 — Abu Hayyan dan Ibn al-Naqib.

Ibn al-Naqib ialah Muhammad bin Sulayman bin al-Hasan bin al-Husayn al-'Allamat, Jamal al-Din Abu 'Abdullah bin Abu al-Rabi' al-Balkhiy al-Maqdisiy, al-Hanafiy yang dikenali sebagai Ibn al-Naqib. Beliau telah menumpukan sepenuh perhatian beliau kepada tafsiran al-Quran. Tafsir beliau memangnya masyhur yang menjangkau seratus jilid. Beliau telah menerima hadith secara mendengar daripada al-Fadl Yusuf bin al-Mukhayyaliy dan lain-lainnya. Beliau telah meninggal dunia pada tahun 698H. (al-Dawudiy 1972: Tabaqat al-Mufassirin, jld 2 ms 144; Ibn 'Imad 1351H; Syadharat al-Dhahab, jld 5 ms 442; al-Suyutiy 1983: Tabaqat al-Mufassirin, ms 22).

Abu Hayyan menyengahi beliau hanya pada satu masalah sahaja iaitu:

Perkataan حَتَّى untuk kesudahan (حَتَّى لِلنَّايَةِ).

Dalam kitab al-Tahrir pada firman Allah S.W.T: حَتَّى حَاءِثُهُمْ رُسُلَنَا: (al-A'raf:37) حَتَّى dalam ayat bukanlah untuk keakhir bahkan merupakan permulaan cakap dan genitif, oleh itu ayat selepasnya berada ditempat genitif.

Abu Hayyan berkata: “Ini merupakan perasangka, bahkan makna حَتَّى yang sebenar ialah hingga ke akhir” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 294).

4.8.5.8 — Abu Hayyan dan al-Sanjawandiy.

Al-Sanjawandiy ialah Muhammad bin Taifur al-Ghaznawiy Abu ‘Abdullah al-Sajawandiy. Beliau merupakan seorang muqri’, pentafsir dan seorang ulama nahu. Beliau memiliki kitab tafsir yang bagus hasil tulisannya sendiri dan kitab ‘Ilal al-qira’at dalam beberapa jilid. Beliau dikira sebagai ulama besar muhaqqiqin. Al-Qaftiy telah menyebut namanya secara ringkas dengan katanya bahawa al-Sajawandiy adalah berada pada pertengahan tahun keenam ratus (al-Dawudiy 1972: Tabaqat al-Mufassirin, jld 2 ms 155; al-Qaftiy 1950-1955: Inbah al-Ruwat, jld 2 ms 153; al-Suyutiy 1983: Tabaqat al-Mufassirin, ms 32).

Abu Hayyan telah bercanggah pendapat dengan beliau pada empat masalah. Sebagai contoh kritikan Abu Hayyan terhadap beliau, di sini diutarakan dua masalah:

a) Implisit "كَانَ".

Al-Sajawandiy mengharuskan perkataan صَغِيرًا dalam firman Allah S.W.T: وَلَا تَسْأَلُوهُ أَنْ تَكْتُمُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا (al-Baqarat:282) (Maksudnya: Janganlah jemu untuk menulis sama ada perkara kecil atau besar) dibaca dengan akuasatif sebagai predikat kepada كَانَ secara implisit, iaitu كَانَ صَغِيرًا.

Abu Hayyan berkata: “Bukannya tempat mengimplisitkan كَانَ. Akuasatif perkataan صَغِيرًا atau كَبِيرًا adalah kerana kedudukannya sebagai hal daripada “ha” kata ganti yang terdapat pada perkataan أَنْ تَكْتُمُوهُ (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 351).

b) Perkataan هُنَاكَ dan هُنَاكَ.

Formatted: Malay (Malaysia)

Dalam tafsir al-Sajawandiy, perkataan هُنَاكَ untuk tempat dan هُنَالِكَ untuk masa. Abu Hayyan berkata: “Itu merupakan prasangkan, sedangkan asalnya (هُنَاكَ; هُنَالِكَ) kedua-duanya khusus untuk tempat, tidak kira sama ada bersambung dengan lam dan kaf atau pun tidak, atau kaf sahaja atau pun tidak bersambung dengan apa-apa pun. Kadang-kadang perkataan tersebut melampaui daripada makna tempat ke makna masa, sama juga dengan perkataan عِنْدَ berasal makna tempat dan boleh berpindah ke makna masa seperti bila dikatakan: آتِيكَ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ (Maksudnya: Saya akan datang kepada kamu di waktu matahari terbit). Menunjukkan waktu (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2ms444).

4.8.6—Kritikan terhadap Muhaddisin.

Tidak ketinggalan, ulama muhaddisin juga menjadi bahan kritikan Abu Hayyan tanpa mengira sebesar mana mereka. Inilah kehebatan Abu Hayyan dalam mempraktikkan ilmu nahu.

4.8.6.1—Abu Hayyan dan Ibn Taymiyyat.

Ibn Taymiyyat ialah Taqiy al-Din Abu al-‘Abbas Ahmad bin Syihab al-Din Abu al-Mahasin ‘Abd al-Halim bin Majd al-Din Abu al-Barakat ‘Abd al-Salam bin Abu Muhammad ‘Abdullah bin Abu al-Qasim al-Khadir bin Muhammad bin al-Khadir bin ‘Aliy bin ‘Abdullah ibn Taymiyyat. Beliau dilahirkan pada tahun 661H dan meninggal pada tahun 728H. (Hadi Ahmad 2001: al-Dirasat al-Lughawiyat, ms 15-30).

Beliau sempat berjumpa dengan Abu Hayyan dan Abu Hayyan memujinya (Abu Hayyan 1969 : Diwan Abu Hayyan, ms 447; Ibn Nasir al-Din 1393H: al-Radd al-Wafir ms63; Mar‘iy 1986: al-Kawakib al-Durriyyat ms 56-57). Ibn Taymiyyat sempat menegur Abu Hayyan tentang sikap taasubnya yang amat sangat kepada Sibawayh dengan katanya : “Apakah Sibawayh itu Nabi nahukah?, Sibawayh silap tiga puluh tempat dalam kitabnya” (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu‘at , jld 1 ms 282). Teguran

ini sangat berkesan dan dapat mengubah sikap taasub beliau. Abu Hayyan dan Ibn Taymiyyah mempunyai pegangan yang sama dari segi qiraat al-Quran. Mereka menolak ulama-ulama yang cuba mempertikaikan qiraat mutawatir (Ibn Taymiyyah: al-Majmu', jld 15 ms 146). Ibn Taymiyyah juga sama seperti Abu Hayyan yang sedikit sahaja berhujah dengan hadith dalam masalah nahu (Hadi Ahmad 2001: al-Dirasat al-Lughawiyah, ms357). Pertikaian Abu Hayyan dan Ibn Taymiyyah dalam kitab Nahr al-Madd berkisar dari segi akidah dan pegangan Ibn Taymiyyah. Itu pun masih kesamaran kerana naskhah sebelum naskhah yang ditulis oleh al-Asyuniy tidak menyebutnya (Hadi Ahmad 2001: al-Dirasat al-Lughawiyah, ms378). Persamaan lain antara Ibn Taymiyyah dengan Abu Hayyan ialah mereka sama-sama mengkritik pendapat al-Zamakhshariy seperti dalam tafsir ayat al-Hasyr ayat 17 bab al-Taukid. Ibn Taymiyyah berkata bahawa dua dakwaan al-Zamakhshariy dalam tafsiran tersebut adalah salah (Ibn Taymiyyah 1997: Majmu' al-Fatawa, jld 15 ms 163).

4.8.7— Sokongan dan kritikan Abu Hayyan terhadap ulama qiraat.

Abu Hayyan merupakan seorang ulama qiraat. Abu Hayyan menolak Sibawayh dalam permasalahan qiraat. Beliau berpegang teguh dengan qiraat mutawatir seperti mana pegangan mazhab Kufah. Walau pun begitu ulama-ulama qiraat tidak terhindar daripada kritikan beliau dari segi nahu.

4.8.7.1— Abu Hayyan dan Makkiy.

Makkiy ialah Makkiy bin Abu Talib Hamus bin Muhammad bin Mukhtar, Abu Muhammad al-Qays pengarang kitab "al-I'rab". Beliau telah mengambil ilmu daripada Abu al-Tayyib 'Abd al-Mun'im bin Ghalbun. Beliau telah menulis kitab "I'rab al-Qur'an", "al-Mujaz fi al-Qira'at", "al-Tabsirat fi al-Qira'at", "al-Hidayat fi al-Tafsir"

dan "al-waqf 'ala kalla". Beliau meninggal dunia pada tahun 437H (al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 2 ms 298).

Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada 11 perkara dan menyebut secara tiada sebarang komen pada dua pendapat. Untuk menyelami peranan Abu Hayyan dalam kritikan dan sokongannya terhadap pendapat-pendapat ulama lain dalam bidang nahu, di sini penulis utarakan dua contoh:

a) Idmar (Implisit) (الإضمار).

Makkiy telah mendakwa bahawa pengubah fleksi pada perkataan "يَوْمٌ" dalam firman Allah S.W.T: يَوْمَ نَخِذُ كُلُّ نَفْسٍ (Al-Imran:30) ialah perkataan فَدَيْرٌ. Kata beliau lagi: Padanya terdapat implisit yang ditaqdirkan sebagai ادْفِرٌ (Makkiy Abu Muhammad bin Abu Talib (ed. Hatim al-Damin) 1984: Musykil I'rab al-Qur'an, jld 1 ms 155).

Abu Hayyan berkata: "Implisit tersebut bercanggah dengan asal-kasus" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 426).

b) Pola Perkataan "مُؤَسَّى".

Makkiy berkata: "Wazan perkataan "مُؤَسَّى" ialah "مُفْعِلٌ" daripada perkataan asalnya "أَوْسَيْتٌ" (Makkiy Abu Muhammad bin Abu Talib (ed. Hatim al-Damin) 1984: Musykil I'rab al-Qur'an, 1 ms 94).

Abu Hayyan berkata: "Sibawayh telah menaskan bahawa pola perkataan "مُؤَسَّى" ialah "مُفْعِلٌ", itu khusus pada perkataan yang "ma la yan sarif" (tidak berubah sebahagian baris) (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 196).

4.8.7.2— Abu Hayyan dan al-Mahdawiyy.

Al-Mahdawiyy ialah Ahmad bin 'Ammar bin Abu al-'Abbas Abu al-'Abbas seorang qari dan mufassir. Beliau seorang ulama yang terkehadapan dalam bidang qiraat

dan bahasa Arab. Beliau berasal daripada al-Mahdawiyyat dan berpindah ke Andalusia. Beliau telah menulis kitab-kitab yang berfaedah seperti kitab tafsir dan kitab "al-Hidayat". Beliau meninggal dunia pada tahun 440H (al-Qaftiy 1986: Inbah al-Ruwat jld 1 ms 91; al-Suyutiy(t.t): Bughyat al-Wu'at, jld 1 ms 351).

Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada 12 perkara dan menyokong 2 pendapat

beliau. Untuk menyelami peranan Abu Hayyan dalam mengkritik dan menyokong pendapat-pendapat ulama lain dalam bidang nahu di sini penulis utarakan dua contoh:

a) — Kata keterangan adalah predikat (الظرفُ حَيْرٌ)

Al-Mahdawiyy telah mengharuskan perkataan "خَالِصَةٌ" berbaris dua akuasatif sebagai "الحال" dalam firman Allah S.W.T: عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةٌ (al-Baqarat:94) dan "عِنْدَ اللَّهِ" sebagai khabar kana (predikat-كان) (Ibn 'Atiyyat1974:, Ibn 'Atiyyat: al-Muharrar al-Wajiz, jld 1 ms 399).

Abu Hayyan berkata: "Tidak harus sama sekali kata keterangan menjadi predikat kerana perkataan kata keterangan tidak mengandungi makna tersendiri dan bergantung dengan perkataan lain. Al-Mahdawiyy sebenarnya mengelamun dalam kata katanya" (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 310).

b) — Berkasus Akuasatif kerana menjadi jawapan kepada soalan.

— (النَّصْبُ عَلَى جَوَابِ الاسْتِيفَامِ).

Al-Mahdawiyy telah mengeluarkan bacaan Ibn Hurmuz: وَيَسْتَفِيكَ الدَّمَاؤُ (al-Baqarat:30) dengan membaca kaf secara berkasus akuasatif kerana menjadi jawab istifham (jawapan kepada persoalan) (Ibn 'Atiyyat1974:, Ibn 'Atiyyat: al-Muharrar al-Wajiz, jld 1 ms 230).

Abu Hayyan berkata: "Ini adalah merupakan takhrij (penemuan) yang baik, keranan kasus akuasatif pada jawab istifham atau yang lain lainnya selepas partikel waw dengan implisit membawa kepada makna jamak, oleh itu taqdir (andaian) huruf

waw tersebut membawa makna "سَمَحَ" (bersama). Kalau seseorang mengatakan ~~أَتَأْتِينَا~~ dengan mengakuasatifkan akhir perkataan ~~وَسَمَحْتَنَا~~ akan membawa makna yang menghimpunkan antara datang dan berekap sama seperti kata penyajak Arab :

~~أَتَيْتُ رَيَّانَ الْجُفُونَ مِنَ الْكُرَى * وَأَيْتَ مِنْكَ بِلَيْلَةِ الْمَلْسُوعِ~~

(Imil Badi' Ya'qub 1992: al Mu'jam al Mufassal, jld 1 ms 555. Bait kepunyaan Syarif al Rida. Contoh yang diambil di sini ialah perkataan ~~وَأَيْتَ~~ yang mengakuasatifkan kata kerja dengan perkataan "أَنْ" yang di implisitkan selepas "waw" pada jawab syarat. Maknanya: Adakah Rayyan bermalam bertegang pelupuk mata kerana mengantuk, sedang aku tidur dengan kamu di malam yang penuh dengan sengatan.)
Maksudnya: Adakan ketiduranmu dengan Rayyan berlaku sama seperti ketiduranku denganmu, —samalah juga yang ini pun, kamulah yang memusnahkannya dengan menumpahkan darahnya (Abu Hayyan 2001: al Bahr al Muhit, jld 1 ms 142).

4.8.8 Sokongan dan kritikan Abu Hayyan terhadap ulama linguistik.

Abu Hayyan tidak melepaskan ulama bahasa memperkatakan tentang nahu sewenag-wenangnya. Malahan beliau membuat komen dan memperakaukan pendapat ulama bahasa yang cuba membuat perbincangan mengenai nahu.

4.8.8.1 Abu Hayyan dan al Tabiriziy.

Al Tabiriziy ialah Yahya bin 'Aliy bin Muhammad bin al Hasan bin Muhammad bin Musa Abu Zakariyya Ibn al Khatib. Beliau belajar daripada Abu al 'Alla' al Ma'arriy, 'Ubaidullah al Ruqiy, Ibn al Dahhan dan 'Abd al Qahir al Jurjaniy. Al Jawaliqiy pula telah mengambil ilmu daripadanya. Beliau telah menulis kitab "Syarh al Qasa'id al 'Asyr", "Tafsir al Qur'an wa al i'rab", "Syarh al Luma'", "al Kafiy fi al 'arud wa al qawafiy", "Syarh syi'r Abu Tammam", "Syarh al mufaddaliyyat" dan

“Tahdhib al-islāh li Ibn al-Sikkīt”. Beliau meninggal dunia pada tahun 502H. (al-Suyutiy(t.t):Bughyat al-Wu‘at, jld 2 ms 338).

Abu Hayyan telah menyebutnya dan menyanggahi beliau pada empat masalah. Untuk menyelami peranan Abu Hayyan dalam kritikan dan sokongannya di sini disertakan dua contoh:

a) Hadhaf kata ganti jamak dan memadai dengan nominatif.

(حَذَفُ ضَمِيرِ الْجَمْعِ وَالْإِخْتِزَاءِ بِالْعَصَةِ).

Al-Tabiriziy telah berpendapat bahawa "الذي" dalam qiraat Yahya bin Ya‘mar” (al-Ma‘idat:154) , sebutan “ahsana” dengan “ahsanu” Nominatif pada huruf “nun” membawa makna jamak. Perkataan أَحْسَنُ merupakan “silat kata kerja kala lalu yang dibuangkan kata gantinya "و", tinggallah perkataan "أحسن" sahaja. Maksudnya ayat عَلَى الَّذِينَ أَحْسَنُوا dibuangkan kata ganti "و" menjadi عَلَى الَّذِينَ أَحْسَنُوا, nominatifnya dikekalkan, dan ini dilakukan oleh orang Arab sebagaimana kata penyajak: (al-Farra’1983: Ma‘ani al-Qur’an, jld 1 ms 91) فَكُلُّوْا أَنْ الْأَطِبَّاءَ كَانَ حَوْلِيْهِ (Maksudnya: Kalaulah para tabib berada di sekelilingku. Pendalilan di sini ialah perkataan كَانَ dengan nominatif sebagai pengganti “waw” pada كَانُوا).

Kata penyajak lain pula:

إِذَا شَاءُوا أَحْسَرُوا مَنْ أَرَادُوا وَلَا يَأْتُوهُمْ أَحَدٌ ضَرِيًّا

(al-Farra’1983: Ma‘ani al-Qur’an, jld 1 ms 91) (Tidak diketahui penyajaknya. Maksudnya: Apabila mereka berkehendakkan sesuatu, mereka akan memberi mudarat kepada sesiapa yang mereka mahu, dan mereka tidak berhenti-henti (menimbulkan) kemudharatan kepada seseorang).

Kata penyajak lain pula: (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 256). (Tidak diketahui penyajaknya. Maksudnya: Segeralah merebut kemuliaan dan segeralah mudamu dan tuamu). Perkataan "وَإِحْتِهَالٌ" asalnya "وَإِحْتِهَالٌ", dibuang waw kerana waqaf.

Abu Hayyan berkata: “Ini dikhususkan oleh ulama-ulama kami kerana darurat (keperluan) janganlah pulah kitab Allah S.W.T diperlakukan sedemikian rupa” (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 256).

b) I‘rab ayat.

Al-Tabiriziy berpendapat bahawa firman Allah S.W.T: **أَنْ تَبْرُوا وَتَتَّقُوا** (al-Baqarat:224) berada di tempat kasus nominatif sebagai subjek.

Abu Hayyan berkata: “Apa yang dipegang oleh al-Tabiriziy adalah lemah, kerana terputusnya ayat **أَنْ تَبْرُوا** dengan ayat sebelumnya, “**الظُّلُمُ**” ialah silat yang ada hubungan dengan ayat tersebut, di sini berlaku hazaf yang tidak ada bukti” (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 2 ms 177).

4.8.8.2 — Abu Hayyan dan al-Jawaliqiy.

Beliau ialah Isma‘il bin Mawhub bin Ahmad bin Muhammad bin al-Khadir Abu Muhammad. Beliau telah mempelajari ilmu daripada Ibn al-Akhdar dan al-Hasan bin Muhammad bin Hasan bin Hamdun. Antara hasil penulisan beliau ialah: “al-Mu‘rab min al-kalam al-A‘jamiy” dan “Syarah Adab al-katib”. Beliau telah meninggal dunia pada tahun 540H (al-Suyuti: Bughyat al-Wu‘at, jld 1 ms 457).

Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada satu masalah sahaja iaitu: Keserasian kata-kerja tafdil (**المطابَعَةُ فِي أَضْعَالِ التَّضْمِينِ**).

Al-Jawaliqiy telah mendakwa bahawa keserasian pada kata-kerja tafdil lebih jelas daripada memufradkannya.

Abu Hayyan menyanggahi pendapat ini dalam tafsirnya al-Bahr al-Muhit dalam menafsirkan firman Allah S.W.T.: **وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ** (al-Baqarat:96) katanya: “Kata-kerja tafdil bila disandarkan kepada ma‘rifat (kata-nama khas) menyebabkan harus dibaca dengan dua wajah: Pertama: Boleh diufradkan maskulinnya jika perkataan tersebut biasa menerima mufrad, muthanna, jamak, maskulin dan feminin. Kedua: Bertepatan dengan perkataan sebelumnya. Kalau mengikut wajah yang pertama tadi,

~~أَحْرَصَ النَّاسِ~~ kalau datang secara berbetulan akan menjadi ~~أَحْرَصَ النَّاسِ~~ atau ~~أَحْرَصِي النَّاسِ~~.
~~Kalau mengikut wajah yang kedua pula katanya أَكْبَرُ مُجْرِيهَا~~. Kedua-dua wajah
tersebut semuanya fasih” (Abu Hayyan 2001: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms 480).

4.8.8.3—Abu Hayyan dan al-Saghaniy.

~~Beliau ialah al-Hasan bin Muhammad bin al-Hasan bin Haydar bin ‘Aliy al-
‘Adawiy Radi al-Din. Beliau telah menerima ilmu daripada al-Nizam al-Marghinaniy.
Al-Syaraf al-Dimyatiy telah meriwayatkan ilmu daripadanya. Antara hasil penulisan
beliau ialah: “Majma‘ al-Bahrain fi al-Lughat”, “al-Takmilat ‘ala al-sihhat”, “al-‘Ubab”,
“al-Syawarid fi al-Lughat”, “Tausyih al-Durariyyat”, “al-Addad”, “al-‘Arud wa Syarh
Abyat al-mufassal”. Beliau meninggal dunia pada tahun 605H.~~

~~Abu Hayyan telah menyanggahi beliau pada satu masalah sahaja iaitu:~~

~~Asal perkataan كَوَكِبٌ.~~

~~— Al-Saghaniy berkata: “Sebenarnya كَوَكِبٌ disebut dalam frasa kata وَكَبٌ
di sisi ulama-ulama nahu yang peka, mereka mengira berlaku penambahan huruf kaf,
kecuali al-Jawhariy yang merengkapkan huruf kepada ك و ر ك ب, boleh jadi beliau
telah mengikut al-Layth yang telah menyebutnya dalam kitab al-Ruba‘iy dengan
pendapat yang mengatakan bahawa huruf waw adalah huruf asal”.~~

~~Abu Hayyan berkata: “Siapakah gerangan ulama-ulama nahu yang peka itu!
Sanggup mengatakan “kaf” sebagai huruf tambahan, lebih lagi apabila hendak
dikatakan sebagai penambahan di awal perkataan pula, kalau ada yang mahu berdalilkan
perkataan هُنْدِكِيّ, هُنْدِكِيّ, saya hendak jelaskan kepada mereka bahawa perkataan
seumpama itu ialah perkataan Habsyah. Orang Habsyah kalau hendak menisbahkan
seseorang pada sesuatu tempat mereka tambah kaf, kepada perkataan قُنْدِكِيّ mereka kata
قُنْدِكِيّ. Ini boleh dirujuk kembali dalam kitab saya Jala’ al-Ghubsy ‘an lisan al-Habsy
(Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 4 ms 162).~~

4.8.8.4—Abu Hayyan dan Ibn Abu al-Fadl al-Mursiy.

Ibn Abu al-Fadl al-Mursiy ialah Muhammad bin ‘Abdullah bin Muhammad bin Abu al-Fadl al-Mursiy Abu ‘Abdullah. Salah seorang sasterawan zaman Yaqut, beliau juga orang mempunyai ilmu nahu dan syi‘r yang meluas. Beliau telah menulis kitab tafsir al-Quran, “al-Kafiy fi al-Nahw” dan dua buah kitab dalam ilmu balaghah dan badi’.

Abu Hayyan telah mengkritik beliau dalam satu masalah sahaja, mengenai al-taqdir. Abu ‘Abdullah bin Abu al-Fadl dalam kitabnya al-Muntakhab telah mengkritik al-Zamakhshariy pada firman Allah S.W.T **أَوْ أُنشِدْ قُرْءَةً** (al-Baqarat:74) yang mengatakan bahawa ayat tersebut adalah beratraksi kepada “kaf”, sementara kaf pula ialah kata nama, maka beliau pun menjawab: “Itu pada mazhab Akhfasy bukannya mazhab Sibawayh, kerana Sibawayh tidak mengharuskan kaf menjadi kata nama kecuali pada syi‘r Arab, dalam percakapan biasa tidak diharuskan, bagaimana pula didalam al-Quran, oleh itu lebih utama perkataan **أُنشِدْ** menjadi predikat kepada subjek yang implisit, iaitu **هِيَ أُنشِدُ** dan kami telah jelaskan bahawa yang lebih utama sebalik makna tersebut, kerana taqdir yang seumpama itu tidak diperlukan”.

Abu Hayyan berkata: “Pendapat yang diambil oleh al-Zamakhshariy itu betul, beliau bukan bermaksud demikian, tetapi apa yang dimaksudkan attraksi tersebut ialah attraksi kepada genitif dan majrur kerana berada di tempat nomonatif, memadai dengan menyebut kaf daripada menyebut genitif dan majrur, kemudian katanya yang lebih utama perkataan **أُنشِدْ** menjadi subjek kepada predikat yang implisit. Sebaliknya yang lebih utama bukan seperti itu, kerana taqdir seperti itu tidak diperlukan (Abu Hayyan 1983: al-Bahr al-Muhit, jld 1 ms263).

4.8.9— Sokongan dan kritikan Abu Hayyan terhadap ulama usul fiqh.

Ulama usul fiqh juga tidak terhindar daripada menjadi bahan kritikan Abu Hayyan dari segi nahu.

4.8.9.1— Abu Hayyan dan al Syatibiy.

Al Syatibiy ialah Muhammad bin ‘Aliy bin Yusuf Radi al Din Abu ‘Abdullah al Ansariy. Beliau telah meriwayatkan daripada Abu al Hasan bin al Muqir dan al Baha’ bin al Jumayziy, tinggal di tengah Kaherah. Abu Hayyan juga meriwayatkan daripadanya. Beliau menulis beberapa hasyiah pada kitab al Sihah. Beliau meninggal dunia pada tahun 684H.

Abu Hayyan merujuk kepada beliau pada satu masalah iaitu:

Pola kata "فُعَلَى".

Abu Hayyan berkata semasa membuat tafsiran ayat: لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ (al Baqarat:2): “Sebahagian ulama besar nahu kami mendakwa bahawa masdar tidak akan datang daripada pola kata "فُعَلَى" kecuali yang tiga itu (هُدًى، سُرًى، بُحًى). Pendapat ini tidak betul kerana syeikh bahasa kami yang merupakan imam pada bidang tersebut Radi al Din Abu ‘Abdullah Muhammad bin ‘Aliy bin Yusuf al Syatibiy bahawa orang Arab berkata: لَعْنَةُ لُتَيْ— dan beliau telah menyebut kepada kami syi’r sebahagian orang Arab berbunyi:

وَقَدْ زَعَمُوا حِلْمًا لَّفَاكَ وَلَمْ أَرِدْ * حَمْدَ الَّذِي أَعْطَاكَ حِلْمًا وَلَا عَمَلًا

(Al Alusiy: Ruh al Ma‘aniy, jld1 ms 107) (Maksudnya: Mereka mendakwa berjumpa dengan kamu dalam keadaan lemah lembut, bagi saya tidak akan menambah pujian pada tuhan yang telah memberikan kamu sifat tersebut tetapi tidak berakal)(Abu Hayyan 2001: al Bahr al Muhit, jld 1 ms 156).

4.9— Penutup

Peranan Abu Hayyan tidak dapat disangkal lagi peri besarnya kesungguhan dan ketekunan beliau dalam meningkatkan bahasa Arab khususnya dalam bidang nahu. Boleh dikatakan setiap pendapat nahu yang terbit daripada mana mana ulama kecil atau besar, bidang nahu atau bidang bidang yang lain diperakui atau disanggah oleh beliau dengan hujah hujah berdasarkan kepada kaedah yang menyeluruh. Beliaulah seorang ulama yang bertanggung jawab menghadamkan ilmu nahu di kala Ibn Hisyam masih muda dan kitab kitabnya dipakai sehingga kini diseluruhan dunia. Ibn Hisyam tidak lain dan tidak bukan ialah kelahiran yang dibina di atas manhaj Abu Hayyan.

Formatted: Indent: First line: 0 cm

Formatted: Line spacing: Exactly 28 pt

Formatted: Justify Low, Line spacing: Exactly 28 pt